הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשה רקח · ספר נשים

מעשה רקח על הלכות אישות

רבי מסעוד חי רקח

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשה רקח על הלכות אישות

רבי מסעוד חי רקח

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשה-רקח-על-הלכות-אישות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 10
הלכה א 10
הלכה ב 10
הלכה ד 13
הלכה ה 16
הלכה ו 16
הלכה ז 17
הלכה ח 18
פרק ב 19
הלכה א 19
הלכה ב 19
הלכה ג 19
הלכה ד 19
הלכה ו 21
הלכה ז 21
הלכה ח 21
הלכה ט 22
הלכה י 24
הלכה יא 24
הלכה יב 24
הלכה יג 24
הלכה יד 25
הלכה טו 25
הלכה טז 25
הלכה יז 26
הלכה יח 27
הלכה יט 27
הלכה כ 29
הלכה כא 30
הלכה כב 31
הלכה כג 32
הלכה כד 32
הלכה כה 32
הלכה כו 33
הלכה כז 33
פרק ג 33
הלכה א 33
הלכה ב 37
הלכה ג 37
הלכה ד 40
הלכה ה 41
הלכה ו 41
הלכה ז 42
הלכה ח 42
הלכה ט 42
הלכה י 43
הלכה יא 44
הלכה יב 45
הלכה יג 45
הלכה יד 46
הלכה טו 47
הלכה טז 48
הלכה יז 52
הלכה יח 53
הלכה יט 53
הלכה כ 54
הלכה כא 54
הלכה כב 54
הלכה כג 56
הלכה כד 57
פרק ד 58
הלכה א 58

הלכה ב 60
הלכה ג 62
הלכה ד 64
הלכה ה 64
הלכה ו 66
הלכה ז 67
הלכה ח 69
הלכה ט 69
הלכה י 71
הלכה יא 72
הלכה יב 73
הלכה יג 74
הלכה יד 74
הלכה טו 74
הלכה טז 75
הלכה יח 76
הלכה יט 76
הלכה כ 77
הלכה כא 77
הלכה כב 78
פרק ה 78
הלכה א 78
הלכה ב 81
הלכה ג 81
הלכה ד 82
הלכה ה 82
הלכה ו 84
הלכה ז 84
הלכה ח 85
הלכה ט 86
הלכה י 86
הלכה יא 86
הלכה יב 86
הלכה יג 87
הלכה יד 87
הלכה טו 88
הלכה יז 89
הלכה יח 90
הלכה יט 90
הלכה כא 91
הלכה כב 93
הלכה כג 93
הלכה כד 94
הלכה כה 94
הלכה כו 96
הלכה כז 97
הלכה כח 97
הלכה כט 97
פרק ו 98
הלכה א 98
הלכה ב 99
הלכה ד 100
הלכה ה 103
הלכה ו 104
הלכה ז 104
הלכה ח 104
הלכה ט 104
הלכה י 107
הלכה יא 107
הלכה יב 108
הלכה יג 108
פרק ז 108
הלכה א 108
הלכה ב 111

הלכה ג 111
הלכה ד 113
הלכה ה 113
הלכה ו 114
הלכה ז 114
הלכה ח 115
הלכה ט 116
הלכה י 116
הלכה יא 117
הלכה יב 118
הלכה יג 119
הלכה יד 120
הלכה טו 120
הלכה טז 121
הלכה יז 122
הלכה יח 122
הלכה יט 126
הלכה כ 126
הלכה כא 126
הלכה כב 127
הלכה כג 127
פרק ח 130
הלכה א 130
הלכה ג 130
הלכה ד 131
הלכה ה 131
הלכה ו 131
פרק ט 132
הלכה א 132
הלכה ב 132
הלכה ג 132
הלכה ד 132
הלכה ה 133
הלכה ו 133
הלכה ז 133
פרק יב 134
הלכה ג 134
הלכה ד 134
הלכה ו 134
הלכה ט 135
הלכה י 135
הלכה יא 136
הלכה יב 137
הלכה יג 137
הלכה יד 139
הלכה טו 140
הלכה טז 141
הלכה יז 141
הלכה יח 141
הלכה יט 141
הלכה כ 142
הלכה כא 142
הלכה כג 142
הלכה כד 143
פרק יג 143
הלכה א 143
הלכה ג 144
הלכה ה 144
הלכה ו 144
הלכה ז 144
הלכה ח 145
הלכה ט 145
הלכה י 146
הלכה יא 146

הלכה יב 146
הלכה יג 146
הלכה יד 146
הלכה טו 146
הלכה טז 147
הלכה יז 147
הלכה יח 147
הלכה יט 148
הלכה כ 148
פרק יד 148
הלכה א 148
הלכה ב 149
הלכה ג 149
הלכה ד 150
הלכה ה 150
הלכה ו 150
הלכה ז 150
הלכה ח 151
הלכה ט 152
הלכה טו 152
הלכה טז 152
הלכה יז 153
הלכה יח 154
הלכה יט 155
הלכה כ 155
הלכה כא 155
הלכה כב 155
הלכה כג 155
הלכה כד 156
פרק טו 156
הלכה א 156
הלכה ב 157
הלכה ג 159
הלכה ד 159
הלכה ה 160
הלכה ו 161
הלכה ז 162
הלכה ח 163
הלכה י 163
הלכה יא 164
הלכה יב 164
הלכה יג 164
הלכה יד 164
הלכה טו 165
הלכה טז 167
הלכה יח 168
פרק טז 168
הלכה א 168
הלכה ב 168
הלכה ג 169
הלכה ד 169
הלכה ה 169
הלכה ו 170
הלכה ז 170
הלכה ח 170
הלכה י 170
הלכה יא 170
הלכה יב 173
הלכה יג 174
הלכה יד 175
הלכה טו 175
הלכה טז 175
הלכה יז 175
הלכה יט 175

הלכה כ 175
הלכה כא 175
הלכה כב 176
הלכה כג 176
הלכה כד 176
הלכה כה 176
הלכה כו 177
הלכה כז 177
הלכה כט 178
הלכה לא 178
פרק יז 179
הלכה א 179
הלכה ב 179
הלכה ג 179
הלכה ד 179
הלכה ח 180
הלכה ט 180
הלכה י 180
הלכה יא 180
הלכה יב 182
הלכה יג 182
הלכה יד 182
הלכה טו 183
הלכה טז 183
הלכה יז 183
הלכה יח 183
הלכה יט 184
פרק יח 184
הלכה א 184
הלכה ב 185
הלכה ג 185
הלכה ד 186
הלכה ה 187
הלכה ו 187
הלכה ז 188
הלכה ט 188
הלכה י 188
הלכה יא 189
הלכה יג 189
הלכה יד 189
הלכה טו 190
הלכה טז 190
הלכה יח 190
הלכה יט 190
הלכה כ 191
הלכה כא 191
הלכה כב 192
הלכה כד 192
הלכה כו 193
הלכה כז 194
הלכה כח 194
פרק יט 195
הלכה א 195
הלכה ב 196
הלכה ג 197
הלכה ה 197
הלכה ו 197
הלכה ז 197
הלכה ח 197
הלכה י 197
הלכה יא 198
הלכה יב 198
הלכה יג 198
הלכה יד 199

הלכה טו 199
הלכה טז 201
הלכה יז 202
הלכה יט 202
הלכה כ 203
הלכה כא 203
הלכה כב 203
פרק כ 203
הלכה א 203
הלכה ב 204
הלכה ג 204
הלכה ד 204
הלכה ה 205
הלכה ו 206
הלכה ז 207
הלכה ח 207
הלכה ט 207
הלכה י 208
הלכה יא 208
הלכה יב 208
הלכה יג 209
פרק כא 209
הלכה א 209
הלכה ב 210
הלכה ג 211
הלכה ה 213
הלכה ו 213
הלכה ז 213
הלכה ח 213
הלכה ט 214
הלכה י 214
הלכה יא 215
הלכה יב 216
הלכה יג 217
הלכה יד 217
הלכה טז 217
הלכה יז 218
הלכה יח 218
פרק כב 219
הלכה א 219
הלכה ב 222
הלכה ד 222
הלכה ה 222
הלכה ז 222
הלכה ח 223
הלכה ט 223
הלכה י 223
הלכה יא 223
הלכה יב 224
הלכה יג 224
הלכה יד 224
הלכה טו 224
הלכה טז 224
הלכה יז 224
הלכה יח 224
הלכה יט 225
הלכה כ 225
הלכה כא 226
הלכה כג 226
הלכה כה 226
הלכה כו 227
הלכה כז 227
הלכה כט 228
הלכה ל 228

הלכה לא 229
הלכה לב 230
הלכה לג 230
הלכה לד 230
הלכה לה 230
פרק כג 231
הלכה א 231
הלכה ב 232
הלכה ג 232
הלכה ה 232
הלכה ז 232
הלכה ח 232
הלכה ט 234
הלכה י 234
הלכה יא 234
הלכה יג 235
הלכה טו 235
הלכה טז 236
הלכה יז 238
פרק כד 238
הלכה א 238
הלכה ב 238
הלכה ג 240
הלכה ד 240
הלכה ה 241
הלכה ז 241
הלכה יא 241
הלכה יב 242
הלכה יג 243
הלכה יד 243
הלכה טו 244
הלכה יז 245
הלכה יח 246
הלכה יט 247
הלכה כ 253
הלכה כד 253
פרק כה 253
הלכה א 253
הלכה ב 254
הלכה ד 254
הלכה ו 254
הלכה ז 254
הלכה יא 254
הלכה יב 255

פרק א

הלכה א

לישא אותה וכו'. בנ"א כ"י אין שם לישא אותה ונראה לי דיש להגיהו דאם אין כוונתו לשם אישות הויא קדשה שכתב רבינו דין ד' והיא מותרת לאחרים כמותו ואם היא לשם אישות הרי נעשית אשת איש שחברו נהרג עליה כמ"ש הרב המגיד ז"ל:

לתוך ביתו. מדברי רבינו משמע דבעינן איזה מעשה המוכח דאם לא כן למה הזכיר. זו כלל היה ראוי לומר ובועלה בינו לבין עצמו וכו' ואין צריך להזכיר ההכנסה לבית ועיין דין ג':

בפני שנים וכו'. דהכי קי"ל בכל דוכתא דאין דבר שבערוה פחות משנים דילפינן מג"ש דדבר דבר בגטין דפ"ט ובקדושין דס"ד ועיין פ"ד דין ו' ופ"ה דהל"ג דין י"ג ולפי זה מ"ש אח"כ שנאמר וכו' לא בא לומר אלא דמשניתנה תורה בעינן קיחה דווקא דהיינו קדושין (כאן חסר איזה תיבות מחמת שבלה) שכתוב בהם כי יקח איש אשה ובא אליה ובנ"א כתיבת יד אין שם ובא אליה ונראה שהיא יותר נכונה ובנ"א כ"י מצאתי כי יקח איש אשה ובעלה ובא אליה אכן בפר"ק דקדושין ד"ד הוכיחו מפסוק דכי יקח איש אשה ובעלה ללמד דקדושין בכסף או בביאה ועיין לרבינו פרק ג' דין ב':

הלכה ב

בביאה ובשטר מהתורה ובכסף מד"ס וכו'. ז"ל הרמ"ך בכ"י תימא הוא זה דהא חזינן משני מקראות כסף מכי יקח ומאין כסף ויותר מפורש כסף בתורה מהשטר דלא נפיק כי אם מדרשא דויצאה והיתה וכן נראה מן ההלכה דסמפון דכסף מהתורה. מ"מ מצאתי בפירוש רש"י ז"ל שפירש משם רבותיו במס' כתובות תינח דקידש בכספא שהיא מד"ס קידש בביאה מאי איכא למימר ולא נהיר וצ"ע וחזר הרב והגיה בספרו ושלשתן דבר תורה עכ"ל. והנה רבינו בפ"ג דין ב' יליף לה מקרא דכי יקח והביא הג"ש דשדה עפרון וכ"כ בפירוש המשנה בפר"ק דקדושין אמנם בסה"מ עשין רי"ב יליף לה מקרא דאין כסף האמור באמה העבריה דדרשינן אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב ואין בזה קפידה דכפי' הש"ס שקולין הם ואצטריכו תרוייהו כדאיתא התם דף ד' ובתשובה לרבינו הביאה הרמב"ן ז"ל שורש ב' כתוב וז"ל וכאן יש לשאול ולומר לי הבעילה ודאי מן התורה וכו' אלא הכסף והשטר בהיקש למדו אותם ולמה אמרת שהשטר מן התורה והכסף מדבריהם. והתשובה על זה שבודאי כך היינו אומרים וכו' לולי הא דאמרינן בהדיא בענין נערה מאורסה בסקילה היכי משכחת לה וכו' ובסוף המימרא אמר רנב"י משכחת לה כגון שקידשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס ש"מ שלדברי הכל

השטר גומר ומכניס ועל זה סמכתי ופסקתי שהשטר מהתורה ע"כ. והקשה הל"מ ז"ל דמ"מ מהיקשא דויצאה והיתה שמעינן לה דאל"כ לישתוק מניה ולילף מנערה המאורסה וכו' ואם כן כיון דע"כ מהיקשא נלמד מ"ש מכסף וכו' ע"כ. ולענ"ד נראה דכוונת רבינו דודאי כשאמרו בגמרא משכחת לה שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס ר"ל מצד הסברא בלא קרא כלל דבשטר לבדו דין הוא שיכניס לגמרי וכן נראה מפירש"י ז"ל שגם הוא לא הזכיר ההיקש כלל אלא דאצטריך קרא דויצאה והיתה לעיקר הדין משא"כ בכסף דאף דאיכא הג"ש דקיחה קיחה הוה אמינא דאינו גומר אלא ע"י הביאה והיינו דאמרי' התם אימא בקדיש והדר בעיל ופי' רש"י בכסף דהיינו סתם קיחה א"כ מדין הפסוק אין אנו יודעים שהכסף גומר לולי חז"ל שקבלו כך משא"כ שטר שהשכל מחייבו ומכריחו מדין נערה המאורסה אלא שלא תחייב התורה מסברא ולולי שבא הג"ש אין ס"ד לומר דלישתוק מויצאה והיתה ונילף מנערה המאורסה כאמור וזה מדוייק בדברי רבינו שכתב ש"מ שלדברי הכל השטר גומר ומכניס כלומר בלתי דבר אחר מה שא"כ הכסף דלולי חז"ל לא הוה ידעינן דמכניס לבדו ודייקי דברי רבינו בפ"ג שכת' דהכסף דין תורה ופירושו מד"ס ודבר זה מבואר עוד בגמרא ד"ז גבי חופה דאמר אביי שלש תנן ארבעה לא תנן וכו' מלתא דכתיבא להדייא קתני מלתא דלא כתיבא להדייא לא קתני הרי מוכח דקרי ליה כתיבא להדייא וזו היא אחת מהשגות הרמב"ן ז"ל ע"ד רבינו אמנם לפי האמת (כאן חסר שיעור שלשה תיבות שמקומם בלוי) דעיקר דין. קדושי כסף מקרי כתיבא בהדייא על ידי הג"ש אמנם הפירוש האמת (כאן חסר כנזכר) הוא דפירשוהו וז"ל רש"י שם ד"ה דהואיל וכו' אבל השתא דנפקא לן מבעולת בעל דבבעילה לחודה מקדשה על כרחך כי יקח דיליף קיחה קיחה אגמריה דבכסף לחודיה מקדשה דאי עד דמקדש ובעיל כסף מאי אהני עכ"ל. ובהכי מתרצא גם קושייא שניה של הרל"מ ז"ל וגם שלישית שהקשה דקרו לכסף קדושין כסף האמור בתורה כדאיתא בדף י"א עיין שם נמצא פסקן של דברים שכל דבר שיש לו שורש בתורה או בג"ש או בהיקש וכיוצא אף שהרמז כתוב בתורה להדייא מ"מ מקרי ד"ס שלולי פירושם לא היינו יודעים מה כוונת אותו הרמז או היתור או ההיקש וכן מבואר בדברי רבינו בשורש ב' ובהקדמתו לס' זרעים יעו"ש. אכן מצאתי כתוב קושייא אחת בדברי ה"ה ז"ל במ"ש וכבר כתב הוא שאף הדברים שנא' בהם הל"מ נקראים ד"ס וכו' ע"כ דרבינו בפ"ב דט"מ כתב בהפך וז"ל שם טומאת עצם אחד הלכה מפי השמועה לפי שנאמר כל הנוגע בעצם למדו מפי השמועה אפילו עצם כשעורה מטמא במגע ומשא ולפי שטומאתו הלכה הרי הוא ד"ת ולא מד"ס ע"כ וצ"ע עכ"ל. וקושיא זו איתא בעינה וביתר שאת על מרן ז"ל שגם הוא כתב כאן

כדברי ה"ה על התוספתא דקתני כזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ וכו' ספיקן טמא שכל דבר שעיקרו מהתורה ושיעורו מד"ס ספיקו טמא ויקשה ע"ז מ"ש בריש ערובין שיעורין הל"מ הילכך ע"כ לומר שד"ס מקרי כל דבר שאינו מפורש בתורה אפילו שאותו פירוש מקובל מסיני והוא דבר תורה וכו' ע"כ. ושם בהלכות ט"מ על דברי רבינו כתב בהפך וז"ל ומ"ש הרי הוא מדין תורה ולא מד"ס כלומר אפילו לפי שיטתו שסובר שכל הנלמד מי"ג מדות נקרא ד"ס זה שהוא הל"מ נקרא דין תורה וכמ"ש בהקדמתו לסדר זרעים ע"כ. הרי שכתב שהל"מ כגון שיעורין אינם נקראים ד"ס וכאן גבי שיעורין עצמן כתב דמקרו ד"ס מפני שאינו מפורש בתורה ולכך נלע"ד דעל פי הכלל יתורץ הכל וזה דבהקדמת רבינו לסדר זרעים שאל דכיון דאמרינן כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אם כן מה אלו ההלכות היחידות שנאמר בהם הל"מ ותירץ באורך ותמצית דבריו דבהל"מ אין בה שום חולק אך בחכמת התורה נוכל להתחכם ולהוציא אותו הדין מהפסוקים ובזה הוא שנופל מחלוקת בין החכמים איכא מאן דיליף לה הכי ואיכא מאן דיליף לה הכי תדע שנחלקו בפסוק פרי עץ הדר וכו' ובלי ספק שמימות יהושע ועד עתה אתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל השנה אלא ודאי שנחלקו על הרמז וזהו ענין אומרם כללותיה ופרטותיה ר"ל הענינים שנוכל להוציאם בכלל ופרט ובשאר י"ג מדות והם מקובלים מפי משה מסיני וכולם אע"פ שהם מקובלים מפי משה מסיני לא נאמר בהם הלכה למשה מסיני וכו' על כן כל דבר שאין בו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברא עליו לבדו נאמר הל"מ ובשביל זה כשאמרנו שיעורין הל"מ הקשו עלינו מפסוק ארץ חטה ושעורה כלומר שזה נרמז בפסוק ואינו בדין לקרותו הל"מ ותשובתם דאין לשיעורין עיקר להוציאם ממנו בדרך סברא ואין להם רמז בכל התורה אבל נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהיה נודע ונזכר ואינו מענין הכתוב וזהו אומרם וקרא אסמכתא בעלמא ושם הזכיר הרב מדברים שהם הל"מ שהם דומין לשיעורין שאין להם שום רמז בפסוק שעליהם נאמר הל"מ דווקא יעו"ש. ולזה נתכוון בהלכות ט"מ שכתב הרי הוא דין תורה ולא מד"ס דלא בא לומר דד"ס אינו דין תורה דזה ינגד למ"ש בפרקין ופ"ג דקדושי כסף הם מד"ס וחייב הבא עליה אח"ז כדין הביאה אלא בא לומר שהלכה זו כיון שאין לה שום רמז בפסוק שהרי שיעורין היא ראוי לקרותה דין תורה ולא ד"ס שמשמעותה שהוציאוה חז"ל באיזה מדה מי"ג מדות ומ"ש הרי הוא דין תורה ג"כ לא בא לשלול דד"ס אינו דין תורה אלא בא לומר דכי היכי דבמה שכתוב בתורה להדייא אין ראוי לקרותו ד"ס הכא נמי במה שהוא הל"מ שאין בו שום רמז בפסוק אלא אסמכתא בעלמא אין ראוי לקרותו ד"ס אחר שהוא כמו דין

תורה אלא שהוא תורה שבעל פה דלא ניתנה ליכתב מסכים הולך למ"ש בהקדמתו לסדר זרעים כאמור. גם מצאתי לרש"י ז"ל בפ' העור והרוטב דקכ"ו ע"ב ד"ה עצם כשעורה הל"מ דמגע ומשא אית ליה ולא אוהל כדאמרינן בנזיר עצם כשעורה הלכה ע"כ והתו' ז"ל הקשו דאי אפשר לומר כן דמקרא ילפינן לה בנזיר פכ"ג ולא הוי הלכה אלא מה שהנזיר מגלח עליו אע"ג דלא מטמא באהל ע"כ ולזה נתכוון רבינו בפירש"י ז"ל דאינו נלמד מקראי כלל ודלא כהתוספות ז"ל עי"ש דנ"ז ונ"ד שמתיישב פירש"י ז"ל. מעתה על פי זה כתב מרן ז"ל שיש חילוק בין הל"מ להנלמד בי"ג מדות אף דלפי האמת גם הנלמד בי"ג מדות כיון שהוא אמת הרי הוא ג"כ כדין תורה וכמ"ש רבינו בסוף שורש ב' וז"ל אבל אמנם ימנה מה שהיה בפי' מקובל ממנו והוא שביארו המעתיקין ויאמרו שזה הדבר אסור לעשותו ואיסורו דאורייתא או יאמרו שהוא גוף תורה הנה נמנה אותו כי הוא נודע בקבלה ולא בהיקש ואמנם זכרו ההיקש בו והביאו הראיה עליו באחת מי"ג מדות להראות חכמת הכתוב כמו שביארנו בפירוש המשנה ע"כ לשון הזהב הראת לדעת דלפי האמת כולם שוין לטובה בין מה שנלמד מי"ג מדות בין ההל"מ לחודה דהרי כמה דברים מנה רבינו בסה"מ למצות גמורות ואינו אלא מי"ג מדות כמ"ש הרמב"ן ז"ל והרב מגילת אסתר ז"ל שם וגם מה שנלמד מי"ג מדות יקרא הל"מ לענין שכן מסר מרע"ה לחכמים שילמדו דבר זה מהפסוקים ואמנם לענין השם הפרטי שנזכר בדברי רבותינו ז"ל בגמ' יש חילוק בין זה לזה כמבואר בהקדמה לסדר זרעים שזכרנו ואם כן אין שום תפיסה על הרב המגיד ז"ל ג"כ כי מ"ש דאף בהל"מ נקרא מד"ס הוא אמת אעיקרא דמילתא ולא נחית לפרט הענינים כי לא בא הרב ז"ל אלא להוכיח מתוך דברי רבינו שד"ס הוי ד"ת גמור לענין הדין וכן מתבאר ג"כ דברי מרן ז"ל שגם הוא בא להכריח דבר זה ולא נחית לפרטי השמות כאמור ואף כי רואה אני שהלשונות מגומגמים ונוטים אל הטעות מ"מ במ"ש יבין כל המשכיל כי זה הוא אמיתות הענין לענ"ד:

הלכה ד

ובועל אותה על אם הדרך וכו'. היינו לאפוקי שלא היה צריך להביאה לביתו כיון שאין ביאה זו לשם אישות כמ"ש בדין א' ועיין עוד בד"ר פי"ד דין י"ו ולה"ה פי"א דין י"ב:

משניתנה תורה וכו'. הנה הראב"ד ז"ל השיג על רבינו בזה והרב המגיד ז"ל הביא לשונו שאם כדבריו מפתה איך משלם עליה קנס והלא לוקה וכו' וגירסא זו אינה לפנינו בדברי הראב"ד ז"ל מ"מ כוונתו מבוארת שהבין בדברי רבינו שאף שלא הכינה עצמה לכך אלא שפיתה אותה עד שנתרצית לו הרי עבר הלאו והיינו מ"ש ה"ה ז"ל ומ"מ אפשר שאינה אלא במיוחדת לכך כדברי הר"א ז"ל כלומר דלרבינו אפילו שאינה מיוחדת וכוונתו דיש

פנים לכך ולכך אמנם להשגת הראב"ד ממפותה לא תריץ כלום ולקמן יתבאר בע"ה. אך במ"ש ה"ה ז"ל סיוע לדברי רבינו ממ"ש חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכו' ע"כ לא זכיתי להבין דבריו שהרי רבינו ס"ל דלא נאמר כלל זה אלא באשתו שגירשה או במקדש על תנאי כמ"ש פ"י דה"ג דין י"ט והסכים על ידו ה"ה יעו"ש:

והנה רבינו בסה"מ לאוין שנ"ה כתב וז"ל הזהיר שלא לבוא על אשה בלא כתובה וקדושין והוא אומרו ל"ת קדשה ונכפלה האזהרה בזה הענין בלשון אחר והוא אומרו אל תחלל את בתך להזנותה ולשון ספרי זה המוסר בתו פנויה שלא לשם אישות ולמה כפל לאו זה ואין זה ענין נוסף בו וזה שכבר קדם שהאונס או המפתה אינו חייב שום עונש מן העונשים אלא קנס ממון וכו' והיה עולה במחשבתנו שיהיה דינו כדין כל דבר שבממון וכו' וכמו כן מותר שיקח בתו הנערה ויתננה לאיש שיבעול אותה ויפטרהו מזה ועל כן הזהיר אל תחלל וכו' לפי שזה שדנתי לענשו ממון לבד אמנם הוא כשיקרה שיפתנה איש או יאנוס אותה אבל כשיהיה הענין ברצון שניהם יחד ובהסכמה אין דרך לזה. והראיה לזה הטעם באומרו לא תזנה הארץ וכו' לפי שהפתוי והאונס לא יקרה אלא מעט אבל כשיהיה הענין בבחירה ובהסכמה ירבה זה ויתפשט בארץ וכו' וזה הלאו דפנויה לוקין וכו' עכ"ל יעו"ש. למדנו מדבריו אלה שאין במפותה ואונס שום עונש זולת הממון שחייבתו התורה מאחר שלא קדם לו שום הזמנה ורצון כי אם דרך פתוי ואונס לשעתו בדרך מקרה אבל אם זימנה עצמה לכך מתחלה אפילו בפעם אחת ולאיש אחד הרי עברו שניהם הלאו של לא תהיה קדשה ואם אביה הסכים בדבר עבר ג"כ הוא הלאו של לא תחלל את בתך להזנותה אשר לפי האמור אזדא לה השגת הראב"ד ז"ל שהקשה על רבינו מאונס ומפתה וקשה על הרב המגיד למה לא הליץ בעד רבינו בזה אכן ראיתי בדפוס מג"ע שאין שם השגה זו של אונס ומפתה לא בדברי הראב"ד ולא בדברי הרב המגיד והכי מסתברא דהרי מצינו עוד לרבינו בפרק ב' דנע"ב שהעתיק דבריו שכתב בסה"מ כנז"ל ואיך לא שת לבו הראב"ד ז"ל שכבר נרגש מזה רבינו ולא עוד אלא ששם הסכים לדברי רבינו יעו"ש אך בלשונו שינה שם באיזה דבר אך הכוונה באמת מסכמת למה שכתב בסה"מ כמו שיתבאר בע"ה. תדע דמרן ז"ל הרגיש דממ"ש שם משמע דבעינן שהכינה עצמה לכך מתחלה וממ"ש כאן לא משמע הכי וצריך לדחות שסמך עצמו למ"ש פ"ב דנע"ב ולא הזכיר הרב שבס' המצות כתבו גם כן להדייא דמינה יש להכריח דודאי זו היא כוונת רבינו ואין כאן דוחק ומניה יש לנו להכריח דמ"ש שם אבל אם הניח בתו הבתולה מוכנת לכל מי שיבוא עליה גורם שתמלא הארץ זמה וכו' אין הכוונה דאין עובר הלאו כי אם באופן זה שהרי הקדים שלא יאמר האב הריני שוכר את בתי הבתולה לזה שיבא

עליה או אניח זה לבא עליה בחנם וכו' הרי שאפילו ביאה אחת לאיש אחד הזכיר בכתוב וכמ"ש להדייא בסה"מ שהזכרנו אלא בא לתת טעם להפסוק שסיים ולא תזנה הארץ וכו' כלומר שזה יגרום רבוי הזנות ונמצא אב נושא את בתו ואח נושא אחותו וכו' ואין ספק שיש לנו להסכים דבריו ז"ל שלא יסתור את עצמו כל עוד שהלשון סובלו. ומעתה מ"ש מרן שם דכל שהיא מוכנת לזנות עם כל הבא עליה מקרייא זונה וכו' לא כתב הרב זה אלא לדחות השגת הראב"ד שם דאין קדשה אלא היושבת בקופה של זונות דווקא ולזה בא מרן לומר דגם לדעתו ז"ל אינו בדין שהיושבת בקופה של זונות דווקא אלא כיון שהכינה עצמה לזנות בהכרח תקרא קדשה תדע דבהל"מ פ"ד שהתיר רבינו פלגש למלך ואסרה להדיוט כתב שם מרן דלהדיוט אסורה מלאו דלא תהיה קדשה כמ"ש כאן וזה מוכרח כמ"ש דמ"ש בהלכות נע"ב לא נחית אלא לדברי הראב"ד כאמור ואין לתמוה לפי זה איך הותרה למלך כיון דלהדיוט אסורה בלאו דלת"ק דיש לומר דכמה דברים הותרו למלך משא"כ להדיוט כמ"ש בפרשת מלך את בנותיכם יקח וכו' כלומר בע"כ ופסוק נתתי לבן אדוניך בשמואל ב' סי' ט' ופירש"י המלך רשאי להעביר נחלה שנאמר במשפט המלוכה את שדותיכם ואת כרמיכם יקח ונתן לעבדיו ע"כ וסברא אלימתא אשכחנא נמי בהאי מלתא דכיון דהקפידה תורה ע"ז פן יפרוץ הדבר וירבה הזנות ותלה הטעם פן תזנה הארץ מעתה גבי מלך לא שייך דבר זה כלל ומי ידמה עצמו למלך את כל זה כתבתי לענ"ד ומצאתי כדברי ממש להריב"ש ז"ל סי' שצ"ח תלי"ת גם הרב בעל המפה ז"ל בא"ה סי' כ"ו כתב דלדעת הרמב"ם והרא"ש והטור ז"ל לוקין גם על הפלגש משום לא תהיה קדשה לאפוקי דעת פוסקים אחרים ע"כ והכנה"ג בהגהות ב"י הזכיר כמה פוסקים שנחלקו בזה יעו"ש וראיתי להרח"א ז"ל בס' עץ החיים שהרבה להקשות בזה ובפרט לדברי מרן ז"ל אך במה שכתבתי יתורצו רובם ככולם להמעיין היטב שוב ראיתי לרבינו בפי"ח דאיסורי ביאה דין ב' דנראה מלשונו דקדשה היינו שהפקירה עצמה לכל יעו"ש. ועמ"ש בפט"ו דין ב' כמרן ז"ל בשם הר"א בנו של רבינו ומ"ש שם בע"ה. וסברא מחודשת ראיתי שהביא הרב עצמות יוסף לשון רי"ו ח"א נתיב כ"ג דמשמע מלשונו דהבא על הפנויה היא לבדה עוברת הלאו דלא תהיה קדשה והוא עובר על לאו דלפני עור לא תתן מכשול וכתב עליו שלא מצא לו חבר בדבר זה אך הרואה דבריו במקומם נראה דיש לישבם דכוונתו שהאיש עובר ג"כ על לאו דלפני עור מלבד הלאו דלא תהיה קדשה ולמ"ש מרן ז"ל להליץ בעד רבינו דהנך פלגשים באמה העבריה על ידי ייעוד איירי הקשה עליו הכנה"ג ז"ל דאם כן אשה גמורה היא שהרי יוצאה בגט דווקא ואיך קרי לה פלגש יעו"ש. ונלע"ד בזה דכיון דמתחלה קנאה לשם אמה אף שאח"כ ייעדה

מתקרייא בשם זה על שם תחלת הענין תדע עוד שאין צריך לקדשה דכסף קנייתה הוו קדושיה ובהא דמייא קצת לפלגש ודוק:

ולדעת רבינו דפילגש הויא בלא קדושין אין ספק דאין צריך גט ממנו דאיתקש יציאה להויה ולדעת הסוברים שהיא מותרת אף להדיוט אם נשאת אחר שהוציאה היא מותרת לחזור לו וכן ראיתי בפוסק אחר ופשוט הוא:

ודע שרבינו בסה"מ מצוה רי"ג כתב שצונו לבעול בקדושין וכו' ומשמע מניה דבלא קדושין עובר ג"כ בעשה ועיין להרל"מ ז"ל והן הן דברי הרב המגיד ז"ל אך במ"ש שם שרמ"ך ז"ל הבין בדעת רבינו שגם בבא על הגויה עובר הלאו של לא תהיה קדשה הוא דבר קשה להולמו הרבה שהגמרא והפוסקים ורבינו עצמו כתב להדייא דאין שום איסור מן התורה בבא על הגויה דרך זנות אף שאיסורה חמור מדין תורה ומי הכריח להרמ"ך ז"ל להבין כן בדברי רבינו אדרבה ממ"ש כל הבועל אשה בלא קדושין וכו' משמע דבמאן דשייך בה קדושין איירי ואני הצעיר מצאתי דברי הרמ"ך בספר קדמון כ"י וז"ל לפיכך כל הבועל וכו' לא נהיר זה שילקה אדם הבא על אשה לשם זנות דאם כן הבא על הגויה ילקה מדין תורה דודאי כל הבא על הגויה לשם זנות בא עליה ולא לשם נשואין דהא אין קדושין תופסין בה ומה שהביא מלא תהיה קדשה הא תרגם אונקלוס לא יסב גברא מבני ישראל איתתא אמה וכן ראוי לנו לפרש שאין מקרא בכל התורה שיאסור שפחה לבני ישראל ועבד לבת ישראל כי אם זה ואפילו יהיה כדבריו לא בא לאסור כי אם מזומנת לזנות כמו הגויות המזומנות לזנות וזה הוא לשון קדשה וכן מפורש בספרי אבל הבא על הגויה באקראי שאינה מזומנת לזנות אפילו בא עליה לשם זנות אינו אסור כי אם מדרבנן וכן מפורש בפ"ב דע"ז וצ"ע עכ"ל. והדברי' נוטים שכל כוונתו אינה אלא להקשות על רבינו כעין מ"ש הראב"ד ז"ל אלא שהוסיף דאף אנו נאמר דהבא על הגויה ילקה כיון דהכל דרך זנות וכו' ולעולם דלא הבין זה באמת בדעת רבינו ושאר דבריו יש לישבם ע"פ האמור ואין להאריך בזה:

הלכה ה

כל שאסר. נ"א כ"י כל שאסור ונ"א כל שנאסר ועיין פ"א ופ"ד דא"ב:

הלכה ו

ויש נשים אחרות וכו'. יבמות דף כ"א ועיין להרל"מ ובספר ידי אליהו ז"ל ומ"ש בס"ר וה' נשים הן בנ"א כ"י נמחק ומ"ש בת בת בנו ונ"א כ"י בת בנו ונראה שגרסא מוטעת עיין בגמרא ומ"ש בת בת בת אשתו בנ"א כ"י בת בת אשתו וכ"כ בדברי מרן ז"ל אמנם נראה שיש להגיהו ובהשגות הרמ"ך כ"י מצאתי וז"ל אם אם אבי אשתו בלבד היה לו

לומר ולאסור אשת חמיו מדרבנן וכן מפורש בירושלמי אשת חמיו מותרת ואסורה מפני מראית העין ובעל ההלכות וכל רבני צרפת אוסרין אותו משום זה הירושלמי מ"מ הרב אלפסי לא הביא זה הירושל' והביא דמותר אדם באשת חמיו וצ"ע עד כאן לשונו וכבר עמד בזה הרב המגיד ז"ל ע"ע:

הלכה ז

כל שאסר ביאתו בתורה וכו'. בנ"א כ"י מה"ת ומ"ש **ועוד נקראים איסור קדושה**. בנ"א כ"י איסורי קדשה ועיקר הדין ביבמות ד"כ ודפ"ד:

ותשעה הן ואלו הן. אף שבמנינם אתה מוצא עשרה צ"ל דממזרת לבן ישראל ובת ישראל לממזר חד חשיב להו אך אכתי קשה דעמוני ומואבי ופצוע דכא וכרות שפכה למה לא מנאן לארבעה ואם נאמר דכיון דלאו אחד הם כחד חשיבי א"כ גרושה זונה וחללה נמי בחד לאו הם ולמה מנאן בשלשה וכ"כ הרל"מ ז"ל ותריץ על נכון ע"ע. אך לעד"ן דהנהו ע"כ למנותן בשלשה דהא בכהן הדיוט כתיב אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו הרי חילקן בשני לאוין ובכ"ג כתוב אחר זה אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח וכו' וא"א לומר דלא קאי הלאו אלא עד שיקח ארבעתן דודאי לא גרע מכהן הדיוט דבגרושה לחוד קעבר הלאו דהרי חילקה הכתוב בלאו וא"כ ע"כ דאת אלה לא יקח ר"ל אפילו אחת מאלה וא"כ אף זונה וחללה הרי הן מחולקין לכך ראה רבינו לחלקן גם כן במניינם משא"כ בפצוע דכא וכרות שפכה דאף שבאמת שני לאוין ימנו מ"מ התורה כללתן בלאו אחד וכן עמוני ומואבי וק"ל. ומאי דלא מנה הפנויה בלאו דלא תהיה קדשה הדבר פשוט שאין פיסול באשה כלל דהיא מותרת לכל אדם ע"י קדושין דווקא וכ"כ ז"ל ומאי דלא מנה איסור הגויה דרך אישות שהיא בלאו דלא תתחתן בם כמ"ש רבינו בפי"ב דא"ב משום דלא פסיקא ליה שאם נתגיירה הרי היא מותרת לו ואין לנו אסורין אפי' אחר שנתגיירו כי אם ד' אומות עמוני ומואבי מצרי ואדומי וכבר מנאן כאן ולקמיה וכיון שלא מנה כאן כי אם אותם שאין להם שום תקנה לא ראה להזכיר זו:

ובת ישראל לעמוני. כתב הרמ"ך ז"ל בכ"י וז"ל תימא למה לא כתב בת ישראל לאחד משבעה עממין ובת מז' עממין לישראל והלא מפורש בתורה וצ"ע ושמא בנשואין קחשיב ובספר קדושה פי"ב קחשיב מלקות לז' עממין ע"כ לשונו. וכבר כתבתי מזה בדין הקודם:

החלוצה הרי היא כגרושה. בנ"א כ"י והיא הגרושה האסורה לכהן וכו':

והנתינים וכו'. כתב הרמ"ך ז"ל בכ"י וז"ל תימא והלא נתינים מז' עממין הן ואסורין מה"ת וכל המתחתן בהם עובר בלאו דלא תתחתן בם וכי תימא א"כ מאי האי דאמרינן נתינים

דוד גזר עליהם הלא זה מפורש בס' הישר וכדברי רבותי ובשביל זאת המימרא אין לנו להתיר ז' עממין לאחר שנתגיירו דשייך בהם לא תתחתן בם וצ"ע עכ"ל. וכבר נתעורר בזה ה"ה ז"ל ועיין בדברי רבינו והרב המגיד סוף פרק י"ב דאיסורי ביאה דאין כאן קושי:

הלכה ח

ויש שאיסור ביאתן בעשה. הנה בפרק אלו נערות (כתובות דף כ"ט ע"ב) אפלוגתא דשמעון התימני ור"ש ן' מנסיא דאין קדושין תופסים בחייבי לאוין דחד דריש אשה שיש בה הויה וחד דריש הראויה לקיימה וכו' קאמר הגמרא דאיכא בינייהו חייבי עשה מצרי ואדומי הניחא לר' ישבב אי לאפוקי מטעמא דר' סימאי וכו' והקשו התוס' דתפשוט דר' ישבב טעמא דנפשיה קאמר למ"ד בפ"ק דיבמות הבא על יבמתו וחזר ובא אחד מן האחין על צרתה בעשה וכו' ותירצו דר"ת לא גריס בעשה וכו' ע"ש. מעתה רבינו שכתב בפ"א דיבום דהיא בעשה שכתב הכונס את יבמתו נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחין ואם בא הוא או אחד מן האחין על צרתה ה"ז עובר בעשה שנאמר יבא עליה ולא עליה ועל צרתה ע"כ מעתה למה לא מנה כאן ארבעה דנוסף גם זו לדידיה. והרל"מ ז"ל כתב שכן הקשה ה"ה ז"ל בפ"ב ולא תריץ כלום ונראה דאפשר דשניא הא מאידך דלא חל איסור העשה כי אם על ידי מעשה של עצמו דהיינו היבום דאם לא יבם אותה הרי אין כאן שום עשה על צרתה ובידו הוא משא"כ הבעולה לב"נ ומצרי ואדומי שהוא לא גרם להם העשה דממילא אתיא ליה וכי היכי דלא מנה לעיל איסור הקדשה שהוא לדעתו בלאו משום שהאשה מצד עצמה היא כשרה ע"י קדושין הכא נמי לא מנה את זו בעשין משום דאף דשוין באיסורן אינן שוין במציאותן ודוק היטב. שו"ר להמש"ל ז"ל שעמד על קושיא זו ותריץ בדוחק ע"ע ומ"ש שם דאיכא תו אשה שנסתרה אחר קנוי וכו' וההיא שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ששניהם בעשה ע"כ לא מצאתי לרבינו שהביא עשין אלו וגם לדידיה תקשה דאם רבינו ס"ל דהם בעשה אמאי לא הזכירם כמו שהזכיר עשה דצרת יבמה. שוב הזמין השי"ת לידי וראיתי לה"ה גופיה בפרק ד' דין י"ז שישב קושיא זו וז"ל ולא מנאה רבינו עם איסורי עשה לפי שאינה נמנית במצוה מיוחדת כמו האחרות ע"כ והוא מבואר:

או לא יקח. נ"א ולא יקח. ומ"ש **שאינה בתולה לא יקח**. נ"א כ"י בעולה לא יקח:

פרק ב

הלכה א

הבת מיום לידתה וכו'. נתבאר בנדה דף מ"ז ומ"ש בס"ר בת י"ב שנה גמורות נ"א כ"י אין שם גמורות ומ"ש ונקראת תינוקת נ"א כ"י או תינוקת ומ"ש כמה שערות נ"א כ"י שתי שערות ומ"ש אינה אלא וכו' נ"א כ"י אינן אלא ומ"ש במקומות נ"א ממקומות:

הלכה ב

ומתחלת יום תשלום וכו'. ק"ק דקודם זה כתב דבעינן ששה חדשים גמורים לנערה ואם חסרים יום אחד הרי אינן גמורים ובפרק עשרה יוחסין דע"ט מוכח להדיא דיום האחרון של ששה חדשים מתחיל לימי הבגרות אם הביאה סימנין לכך צ"ל דששה חדשים גמורים שכתב אין הכוונה מעת לעת גם בימים אלא שהששה חדשים יהיו גמורים ובמקצת יום האחרון סגי ומ"ש בספרי רבינו אלא ששה חדשים בלבד נ"א כ"י אין שם תיבת בלבד:

והבאת שתי שערות וכו'. עיין להמש"ל ז"ל שהאריך בדין זה והביא דר"ת ס"ל שהשתי שערות בעינן שיהיו שחורות דוקא. ועיין עוד בשו"ת מעשה חייא דף פ"ה:

הלכה ג

הגיעה לי"ב וכו' אעפ"י שנראו בה סימני אילונית וכו'. אין לדקדק מדלא כתב כל סימני אילונית דאם נראה בה כל הסימנין תהיה אילונית ודאי דמדברי הגמרא סוף פרק יוצא דופן משמע דבעינן תרתי בת עשרים וסימני אילונית וכבר נתבאר בדברי רבינו לקמיה:

וכשתביא שתי שערות אפילו בשנת עשרים וכו'. כלומר לא מבעיא קודם עשרים שעדיין הוא זמן הקטנות דפשיטא שהסימנין יעשוה נערה אלא אפילו בשנת עשרים שהוא זמן שאם נראו בה סימני אילונית יוצאת מכלל קטנה לבגרותה תכף אפ"ה באותה שנה מהני בה השתי שערות לשתקרא נערה אפילו אם נראו בה סימני אילונית ולא אמרינן דהוו כלאחר עשרים דלא מהנו וכל זה כשנראו בה סימני אילונית דאל"כ הרי זמנה קצוב עד תשלום ל"ה שנים שאם תביא הסימנין תקרא נערה וכן מתבאר מדבריו ר"פ אלו נערות להדייא עי"ש:

הלכה ד

היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום. הרמ"ך ז"ל השיג על רבינו וז"ל תימה הוא זה דכיון דפסק כעולא דלא בעינן מעת לעת בי"ט שנה ושלשים יום סגיא דשלשים יום בשנה חשוב שנה ואם רצה לפרש שנת ך' שיצאו ממנה שלשים יום שפחתו ממנה

שלשים דוחק גדול הוא זה הפירוש ולא אזיל בשטת התלמוד וצ"ע עכ"ל. גם הראב"ד ז"ל השיג על רבינו ע"ע וה"ה ז"ל כתב דרבינו ס"ל דמאי דאמרו בגמרא דתני ר"י בן כופר שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה דר"ל שעתידים לצאת וכו' עי"ש. ומרן ז"ל הביא בשם הטור שהגיה בפשיטות אם היא בת י"ט שנה ושלשים ע"כ. ודברי הטור הם בא"ה סי' קנ"ה ומרן גופיה לא חלק עליו ע"ש. ולדידי אני הצעיר אחרי מחילה הראויה מכבוד רבנותו של הטור אי אפשר להגיה כן בדברי רבינו חדא דלא במקום אחד ולא בשני מקומות כתב כן אלא בשלשה מקומות כתב בזה הלשון כאן ולקמן דין י"א וי"ב וכ"כ המש"ל. ועוד דרבינו כתב כן בפירוש המשנה ס"פ יוצא דופן וכ"כ התי"ט להדיא וכ"מ מדבריו משנה ח' דפרק א"נ וכו' וכי נאמר דתונבא נקטינהו להמדפיסין בכל הני מלבד שמצד לשון רבינו יש לנו פנים מאירות שזאת היתה כוונתו דוקא וזה דלעיל כתב כשתביא שתי שערות אפילו בשנת עשרים תהיה וכו' ואי אמרת בשלמא דכל שנת עשרים או רובו קאמר שפיר אלא אי אמרת דשלשים מהשנה דוקא קאמר ומכאן ואילך כל י"א חדש מהעשרים הוי כשנת כ"א אין זה במשמעות הלשון כלל ונלע"ד קצת הכרח לדעת רבינו מהגמרא דקאמר רב הלכתא בכולי פרקא מעת לעת כלומר בשנת עשרים נמי הוי מעת לעת דהיינו י"ב חדש דוקא ועולא אמר דתנן תנן ודלא תנן לא תנן כלומר היכא דתנן כך שנים ויום אחד היינו שלימים ויום אחד מהשנה האחרת ופריך תלמודא עליה דרב מדתני ר"י בן כופר משם ר"א שנת ך' שיצאו ממנה שלשים יום הרי היא כשנת ך' לכל דבריה והשתא אם נפרש דשלשים יום דקאמר היינו חדש הראשון מהשנה הרי נתרחקו הדעות הרבה דרב ס"ל י"ב חדש שלימים ועולא דאתי כר"י בן כופר ס"ל חדש אחד מהשנה לבד מלבד דהסברא מבחוץ מנגדת שאחר עבור מיעוטא דמיעוטא מהשנה דהיינו חלק י"ב ממנה תנוע משנתה ותקרא השנה הבאה משא"כ אם נפרש דשלשים יום הוי קודם כלות השנה הרי אין הדעות רחוקים כ"כ וכיון שיצאה רוב השנה ורובא דרובא הרי היא ככולה ושפיר מצינן למקרי משם ואילך מהשנה הבאה ואיך שיהיה אין הדעת מקבלת שיהיה הדבר ט"ס כאמור. שוב ראיתי להרל"מ ז"ל שהקשה על רבינו מיום אחד בשנה דאיתא התם וכו' עי"ש ואחר המחילה ליתא דיום אחד הוי אחר העשרים לא אחר הי"ט ובמתניתין אמרינן בת עשרים ופשוט למבין. שוב ראיתי להשה"ג פרק ב"ש שהזכיר דברי הטור הנ"ל ושאין שום טעם לדברי רבינו ובפ' הערל הקשה על הטור שבסי' קע"ב הביא דברי הרמב"ם ולא חלק עליו וצ"ע ע"כ. ושם ראיתי להרב"י ז"ל שנרגש מזה ונדחק ז"ל שסמך למ"ש בסימן קנ"ה אך לעד"ן אפשר וקרוב הדבר שאח"ך נתישב והעמיד דברי רבינו כפשוטן וכמו שכתבתי:

ואם לא נראו בה כל סימני אילונית וכו'. באיזה נוסחאות אין שם תיבת כל ונראה דהוציאו ז"ל מדאמרינן בפרק הערל (יבמות דף פ') אתמר סימני סריס רב הונא אמר עד שיהיו כלן רבי יוחנן אמר אפילו באחד מהם וכו' ומדאפליגו בסריס דוקא משמע דבאילונית בעינן כולהו וכמ"ש הרב המגיד ומרן ז"ל עיי"ש ועיין להתוס' שם או עד שתהיה בת ל"ה שנה ויום אחד וכו' והר"ן ז"ל פירש עד ל"ה שנה וכ"פ הרשב"א סוף פרק מי שמת והריב"ש ז"ל סי' תס"ה הביא דעת שלישית בשם הרמ"ה שיהיה בן ל"ה שנה ול' יום מן השנה האחרת וכ"כ הל"ח ז"ל:

הלכה ו

ואלו הן סימני אילונית. ברייתא ביבמות דף פ' ופסק ככל התנאים להחמיר משום דס"ל דכל אחד מוסיף על דברי חבירו אמנם הטור א"ה סי' קע"ב פסק דבחד מנייהו מקרי אילונית והרב"י פסק כדברי רבינו וכ"פ הסמ"ג ז"ל ע"ע:

הלכה ז

ויש בבת וכו'. נתבאר במשנה ובגמרא דנדה דף מ"ז הלכה כדברי כולם להחמיר ומ"ש בס"ר מלמעלה נ"א למעלה ומ"ש בראש הדד נ"א כ"י במקום הדד ולשון הגמרא תחת הדד ומ"ש ורבותי נ"א ורבותינו ומ"ש משיפצל החוטם בש"נ וכ"י משיפצל ראש החוטם ומ"ש ומשיתקשקשו נ"א כ"י ומשיתקשו ולפי מ"ש רש"י עיקר הנוסחא משיתקשקשו שפירש כמו מקשקשת לפניו בזוג ומ"ש התפוח נ"א כ"י נמחק:

הלכה ח

והיא בת י"ב שנה. בנ"א כ"י מוסיף ויום אחד ומ"ש **והרי היא קטנה**. בשתי נ"א כ"י והרי היא בקטנותה ועיין לקמן דין י"ב:

הרי היא ספק וכו'. בגמרא איתא בברייתא אלו הן סימני בגרות וכו' וא"כ באחד מהם ע"כ הו"ל ספק בין נערות לבגרות וכ"ד רש"י ז"ל וכ"כ רבינו בפי' המשנה וכבר כתב ה"ה שיש שיטה אחרת בזה יע"ש וא"כ צ"ל דכשכתב רבינו דין זה כאן לא היה כתוב לפניו באותה ברייתא אלו הן סימני בגרות אלא אלו הן סימניה וע"ע להרל"מ ז"ל:

ואם נראו בכולם ה"ז גדולה ודאית. בש"נ וכ"י כתוב ואם נראו בה כל אלו הסימנין ולא נראה בה סימן התחתון הרי זה גדולה ודאית והיא היא. אכן מאי דקשה לכאורה דמשמע דאם הביאה כל הסימנין נקראת בוגרת שכן משמעות הלשון שכתב גדולה ודאית וכ"מ ממ"ש לקמיה שאם ילדה אחר י"ב הרי זה גדולה דבנים הרי הם כסימנין וקשה דא"כ הרי אין לזאת הבת ימי נערות כלל דמקטנותה תצא לבגרות ורבינו ז"ל גופיה כתב בדין ה' שהאילונית אין לה ימי נערות מכלל דשאר נשים יש להם ימי נערות ותו דכיון דסימן

תחתון עיקר וכדאמרינן ריש פרק יוצא דופן וכמ"ש הרב המגיד דלא עדיפי אלו הסימנין מהשתי שערות וכו' א"כ משמע שהם שוין כשבאו כולם לסימן התחתון ואם איתא הרי עדיפי דסימן התחתון אינו עושה אותה בוגרת עד י"ב שנה וחצי וכמ"ש בריש הפרק וסימנין אלו בי"ב שנה לכן נראה פשוט דגדולה שכתב רבינו כאן היינו לאפוקי קטנה ולעולם שעדין אינה בוגרת גמורה אלא הרי היא נערה עד י"ב וחצי לכל דין השייך לה וכ"מ נמי ממ"ש רבינו נעשית בת י"ב ויום אחד ונראה בה סימן תחתון אין משגיחין באחד מכל אלו דנראה דזה עיקר. ושוב מצאתי בקידושין דף ע"ט דקא מתמה הרי בוגרת לפנינו וקאמר דא"א להיות בוגרת בתוך הששה חדשים שלאחר י"ב ע"ש ומעתה ע"כ מה שקראה רבינו גדולה היינו משום דאינה עוד קטנה כלל וק"ל:

הלכה ט

הבת שילדה וכו'. פ"ק דיבמות דף י"ב תני רב ביבי ג' נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות וכו' ואיזו היא קטנה מבת י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד וכו' מדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמעברה ולא מתה וא"כ מצינו חמותו ממאנת ותנן וכו' אימא שמא תתעבר ותמות דאמר רבא בר ליואי גבול יש לה קודם הזמן אינה מתעברת כל עיקר תוך הזמן הזה היא מתה ועוברה מת לאחר הזמן הזה היא חיה ועוברה חי איני והא תני רבא בר שמואל אי אתה יכול לומר בחמותו וכו' או שמיאנו שכבר ילדו אלא לעולם שמא תתעבר ושמא תמות ואלא קשיא הך הא אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים וא"ד בנים עדיפי מסימנים וכו' ע"כ מהך סוגיא משמע להדיא דאפשר שתתעבר ותלד קודם שתקרא גדולה בשנים ואין כאן חמות ממאנת דקודם שתלד יכולה למאן ולא אח"ך דהרי היא גדולה מחמת הלידה אכן אכתי קשה מההיא דרבא בר ליואי דקתני תוך הזמן היא מתה ועוברה מת דמשמע שא"א לה להתעבר בשנת י"ב וכבר כתבו התוס' דלא קאי אשנת י"ב דאז פעמים חיה כשהיא גדולה בשעת ההריון אלא ה"פ דמלתא קודם הזמן פי' קודם השנה שלפני גדלות תוך הזמן היינו תוך שנה שלפני גדלות וכו' ע"כ והכוונה תוך הזמן ר"ל שנת י"א ועוד כתבו שם דמשעת העיבור נקרא בנים הרי הם כסימנים ואף דקי"ל תוך זמן כלפני זמן בנים בני קיימא כסימנים אחר הזמן נינהו ע"כ וק"ק דבפרק יוצא דופן (נדה דף מ"ה) מייתי עובדא דא"ל יוסטני בת אסוירוס בן אנטונינוס לרבי אשה בכמה מתעברת אמר לה בת י"ב שנה ויום אחד א"ל אני נשאתי בשש וילדתי בשבע וכו' ופריך ומי מעברא והתני רב ביבי ג' נשים וכו' קטנה שמא תתעבר ותמות דמשמע שבתוך י"ב ומכ"ש קודם ודאי תמות. ומתרץ אב"א אשר בשר חמורים בשרם

ואב"א אשר פיהם דבר שוא ע"כ הרי משמע מהך סוגיא דא"א לה להתעבר קודם זמן הגדלות מדפריך ומי מעברה וכו' והיה אפשר לדחות דהתם עיקר הקושיא דאיך אפשר שתתעבר כ"כ קטנה אכן מאי דקשה מההיא דפרק אין בין המודר דפריך תלמודא קטנה בת לידה היא והא תני רב ביבי ג' נשים וכו' קטנה שמא תתעבר ותמות ומתרץ לפקחת ושוטה הרי דהתם ודאי קשה דבכל מין קטנות קאמר ואפילו בת י"ב וכבר ראיתי להר"ן ז"ל שם שכתב וז"ל וכי תימא מאי קשה הא אסיקנא פ"ק דיבמות דשמא תמות קאמר ואפשר נמי דלא מתה איכא למימר מאן דסבר הכי התם ס"ל דבנים הרי הם כסימנים. א"נ עדיפי מסימנים הילכך גדולה היא ולא משכחת קטנה שתלד ע"כ והא דסיים דלא משכחת קטנה שתלד נראה דכוונתו משום דאכתי תקשה לרבי יוחנן למ"ד בנים הרי הם כסימנים דאימא זאת תורת היולדת בין קטנה בין גדולה כי היכי דדריש גבי זב ולזה כתב דליתא דלדעת מי שסובר בנים הרי הם כסימנים כשילדה נחשבת גדולה ולדידיה לא משכחת קטנה שתלד כלומר שם זה של קטנה שהרי ודאי היא גדולה כצ"ל בדברי הר"ן ז"ל דאל"כ דברים אלו אין להם מובן דכלפי לייא הוא ותירוץ זה יספיק נמי להההיא דס"פ נושאין על האנוסה דפריך ממאנת מי קא ילדה והתני רב ביבי ג' נשים וכו' קטנ' שמא תתעבר ותמות וכו' דע"כ ס"ל דא"א לה לילד ואם תתעבר ודאי תמות וכ"נ בההיא דא"נ דף ט"ל גבי מפתה שנותן קנס דבעי רבא יש בגר בקבר או אין בגר בקבר יש בגר בקבר ודבנה הוי או אין בגר בקבר ודאביה הוי ופריך ומי מעברה ופי' רש"י ומי מעברה בקטנות או בנערות כשהיא בת קנס שתלד בנערות והתני רב ביבי וכו' אלא וכו' ע"כ וע"כ דכל הנך סוגייאות לא ס"ל דבנים הרי הם כסימנים בקטנותה אלא שבודאי תמות כפשט דברי רב ביבי וכההיא דרבא בר ליואי. ועפ"י תירוצו של הר"ן הנ"ל יובנו ג"כ דברי הנ"י ז"ל בההיא דפ"ק דיבמות שכתב וז"ל וכתבו התוס' דלרב ספרא דאמר בנים הרי הם כסימנים משעת עיבור קאמר ובהכי לא תקשה הא דהכא דאמרינן שמא תמות להההיא דא"נ דמקשה ומי מעברה דסבר דודאי תמות דהתם קאמר דאילו קטנה הוות בשעת עיבור' ודאי מתה והכא אמרי' דכשנתעברה ואח"כ ילדה מיהרה להביא גדלותה וגדולה היא משעת עיבורה וכו' עכ"ל. והרואה יראה שהם דברים קצת מגומגמים דנראה כאילו ארכבינהו אתרי רכשי אמנם עמ"ש הר"ן ז"ל הם מבוארין דהיא היא ור"ל דסוגיא דא"נ לא ס"ל בנים הרי הם כסימנין כלומר משום דא"א שתלד וסוגיין ס"ל כמ"ד בנים הרי הם כסימנין ואז אף אם היא פחות מי"ג שנה שהיא קטנה בשנים מ"מ כיון שראינו שילדה יצאת מכלל שם זה והרי היא גדולה משעת העיבור ולהכי מוקמינן לדרב ביבי דשמא תמות קאמר וההיא דרבא בר ליואי נמי מוקמינן לה בלפני שנה שלפני הגדלות שהיא

בת י"א כמ"ש התוס' ז"ל ונתישבו הסוגיאות כנז"ל וזו נראית שיטת הרבה מפרשים ז"ל שהזכיר ה"ה ז"ל אמנם דעת רבינו ז"ל אינה נראית עפ"י שיטה זו שהרי הזכיר דין בת הממאנת בפי"ט מאלו ההלכות משמע דס"ל דבזמן שהיא יכולה למאן היא יולדת וולד של קיימא אלא שע"כ צ"ל דמיאנה בין עיבור ללידה מכח קושיית חמות ממאנת כמ"ש ה"ה ז"ל אבל עכ"פ יתכן שתלד ולא תמות ואינה נקראת גדולה אלא בשעת הלידה דוקא ומ"ש כאן רבינו דדוקא אחר י"ב בנים הרי הם כסימנין דמשמע שמנגד להההיא דבת הממאנת כאמור ע"כ צ"ל כשיטת התוס' דבמיאון שהוא דרבנן חשבו אותה לגדולה אבל לדברים אחרים עדין היא קטנה עד אחר י"ב וכ"כ הרל"מ ז"ל ע"ע ובהכי יתישבו דברי ה"ה ז"ל שכתב בדרך שני דרבינו סבור שאעפ"י שאפשר שתלד בקטנותה אין נקרא סימן גדלות עדין כלומר לכל מילי זולתי בממאנת כמ"ש אח"ז מטעם חמות ממאנת וכזה צ"ל שהבין רבינו סוגיא דפ"ק דיבמות דשמא תמות קאמר ובנים הם כסימנין אף בקטנות לענין מיאון דוקא איתמר וכשהיא גדולה בשנים אין כאן מחלוקת דכ"ע מודו דבנים הרי הם כסימנין ואידך סוגייאות בודאי צ"ל דאין מציאות לבנים בקטנותה ואף אם יתכן במציאות מצינן למימר דכעין שומא נינהו כדאמרינן גבי שתי שערות כיון דאין זה אלא אחד מני אלף וגרסי בדרב ביבי דודאי תמות והכל מבואר. שוב ראיתי להרשב"א פ"ק דיבמות והובא ג"כ בכ"י בספר קדמון שעמד בדברי רבינו ז"ל ובקש להליץ בעדו ע"ע:

הלכה י

הבן משיולד וכו'. נתבאר בפ' יוצא דופן (נדה דף מ"ו) וטעם איחור הבן אמרו בגמרא מדכתיב ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש:

הלכה יא

הגיע לזמן הזה. שם ועיין להרל"מ ז"ל ומ"ש לעיל דין ד' ומ"ש בדברי ה"ה כבר תרצו בתוך ט"ס הוא וצ"ל בתוס' וע"ע ומ"ש רבינו הגיע לזמן הזה וכו' יבמות דף ב' ומ"ש בס"ר ולא הביא שתי שערות למטה בנ"א אין שם אלו התיבות ומ"ש ואם לא נראו בו סימן בנ"א אין שם תיבת סימן ועיקר הדין לענין הל"ה שנה בפרק יוצא דופן (נדה דף מ"ז:)

הלכה יב

הגיע לשנת ך' וכו'. כבר נתבאר למעלה דעת רבינו וע"ע להה"ז ל ומ"ש עד שיולדו לו כל סימני סריס בנ"א כל נמחק:

הלכה יג

ואלו הן סימני סריס. יבמות דף פ' יש סברות מכמה תנאים ופסק ככולם ופי' רש"י שערו לקוי רך מחליק חלק כבשר אשה דרך בשר איש להיות שעיר. רתוחה אשקומ"א כיפה

קילוח ארוך למרחוק (ולעיל ריש ע"א פי' רש"י כיפה אדוול"ר שאין קילוח השתן הולך למרחוק כשהוא מטיל כלפי מעלה ואין נעשה ככיפה) דוחה שאינו קשור אלא צלול כמים מחמיצין מסריחין כששוהין בכלי הבל חמימות כעין עשן ע"כ. ומ"ש בס"ר ושכבת זרעו דיהה בנ"א כ"י דוחה:

הלכה יד

וסריס זה וכו'. נתבאר בגמרא ממתניתין דיבמות דף ע"ט ומ"ש בס"ר או מיעכו גידיו נ"א כ"י גידו ומ"ש כמי שהכותים עושים נ"א כ"י כמו:

הלכה טו

בן י"ג שנה וכו'. לכאורה דבר תמוה הוא זה היכא אשכחן באיש סימנין למעלה וכבר נתעורר בזה ה"ה ז"ל והקשה עליו מסוגיא דפ' ב"ס דאיתא התם מה איש תחתון ולא עליון וכו' ופי' רש"י איש אין בו סימן עליון שאין בו סימן דדים משתנים ע"כ. ולזה אפשר דרבינו יפרש דה"ק מה איש אתחתון דוקא סמכינן ולא אעליון וכו' כלומר להחזיקו בגדול גמור וא"כ ע"כ אית ליה לאיש סי' עליון ואפשר לדעת רבינו שהם שערות הזקן ושערות בית השחי ואין שער ראשו לקוי ובשרו אינו מחליק ואין קולו לקוי שכולם סימני איש וכ"מ בשו"ת מעשה חייא דף ט"ל ע"ש אכן בפירוש המשנה כתב וז"ל ומבואר שאין אצלינו סימן עליון אלא באשה לבד כי אין לאיש סימן עליון ע"כ וזה באמת נראה כפי' רש"י ז"ל:

כיון שנראו בו סימני בגרות. תיבת בגרות ע"כ הוא לשון מושאל דתיבה זו נאמרה גבי אשה דוקא אלא ר"ל גדלות כדאמרינן בגרות באשה שהוא שם גדלות ועיין להרל"מ ז"ל:

הלכה טז

שתי שערות האמורות וכו'. בפ' ב"ס דף נ"ב תנן שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכ"מ כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי רבי ישמעאל ר"א אומר כדי לקרוץ בציפורן רע"א כדי שיהיו ניטלות בזוג ופי' רש"י לקרוץ לאחוז מעט שיהיו ניטלות בזוג שיעורא רבה דכולהו ע"כ ובגמ' אמר רב חסדא אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולם להחמיר ופירש"י משנקרצות בציפורן לא ממאנת שמא גדולה היא ולענין חליצה עד דאיכא שיעורא רבה דכולהו ע"כ ורבינו בפי' המשנה כתב וז"ל אמרו בש"ס הלכה כדברי כולם להחמיר ויהיה כפי מה שאספר אם יהיו שתי שערות כדי שיהיו ניטלות בזוג אשר הוא הפחות שבשיעורין אינה ממאנת ואינה חולצת עד שיהיו כדי לכוף ראשן לעיקרן ע"כ. והן הן הדברים שכתב בפרקין ומשיצמחו ויהיו יכולות להנטל בפי הזוג עד שיגיעו לכוף ראשן לעיקרן דנין בהם להחמיר כלומר דכשיגיעו לכוף ראשן לעיקרן אזי נחשבת

גדולה גמורה וא"כ צדקו דברי ה"ה ז"ל שכתב דניטלות בזוג הוא השיעור ממועט שבכולן לדעת רבינו ואתי נמי שפיר לדידיה סדרא דמתני' דמתחילה סידר השיעור הגדול ואח"ך הבינוני ואח"ך הקטן שבכולן דלדעת רש"י ז"ל קשה הא (ועיין פ"א דפ"א ומ"ש מרן ז"ל שם והביא דברי הר"י קורקוס דתירץ שני תירוצין והשני הוא האמתי והא' קשה מאד מלישנא דמתני' א"ב עמ"ש רבינו בפי' המשנה כ"ז יש לישבו קצת עיין שם) והרא"ש ז"ל ס"ל דליקרוץ בציפורן הוא השיעור מועט וכדי לכוף ראשן לעיקרן הוא הגדול וכתב שם הרב מעדני מלך דגם הר"ן כתב כלשון הרא"ש בשם הרי"ף ז"ל ע"כ ולפ"ז ניטלות בזוג הוא הבינוני והויא סברא שלישית. ועוד ראיתי שם להרב מעד"מ סברא דחוקה הרבה שפי' בדברי רבינו וכבר עמד עליו המש"ל ז"ל ושלי"ת שכיוונתי לרוב דבריו ע"ע והרב"י בש"ע א"ה סי' קס"ט סעיף כ"ז הביא סברא מחודשת וז"ל ולענין שיעור אורך השערות שכתבו הטור והתרומ"ה שסומך עליהם כתוב בקונטריס שהוא ברוחב אצבע שקורין אמה ע"ש:

הלכה יז

שתי שערות אלו וכו'. בנ"א אין שם תיבת אלו וז"ל הרמ"ך ז"ל בכ"י לאו דוקא זה דשנים בגבה ושנים בכריסה או שנים בין קשרי אצבעותיה של יד או בין קשרי אצבעותיה של רגל הוו סימן וכן דעת רבותי וצ"ע ע"כ. והנה ה"ה ז"ל כתב דפסקו בהלכות כרבנן ופי' רבינו שמקום אחד הוא בית הערוה בדוקא וכו' ע"כ ולפי דבריו קשה דאמאי איצטריך רבינו לזה כיון שכבר כתב ששתי השערות צריכות שיהיו במקום הערוה וכבר נתעורר על זה מר"ן ז"ל ע"ד רבינו דאם במקום אחד שכתב ר"ל בית הערוה כדברי ה"ה קשה דכבר ביארו ואם כוונתו שבמקום הערוה עצמו צריכות להיות שתיהם למעלה או שתיהם למטה או שתיהם על איברי הזרע אבל אחד למעלה ואחד למטה או אחד על איברי הזרע לא זו מנין לו ע"כ והרל"מ ז"ל כתב דאולי הסברא הכריח לרבינו לומר כן או שום מקום נתגלה לו שהוכרח לומר כן וצ"ע ע"כ. והרב ז"ל נראה שלא ראה דברי מר"ן ז"ל שהקשה כן (ועיין להרב מעשה חייא דף מ' לדברי מרן ז"ל.) ולדידי אני הצעיר בקוצר דעתי נראה דאין זו כוונת רבינו והדברים ברורים וצלולין לע"ד וזה דמ"ש רבינו תחילה שהשתי שערות צריכות שיהיו במקום הערוה הוא מבואר בכמה מקומות שם במתני' בא סימן התחתון וכו' ופסקו רבינו לעיל תו תנן התם משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון וכו' ופסקו רבינו שם פ"ז דה"מ וז"ל בן י"ג שנה ויום אחד שהביא שתי שערות עד שיקיף כל הגיד וכו' ע"כ. ובפ' ב"ס דף מ"ח אמרינן דכ"ע מיהא אתחתון סמכינן מנלן א"ר יהודה א"ר וכן תנא דבי ר"י אר"ן איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם השוה

הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה מה איש בסימן אחד אף אשה בסימן אחד ואימא או האי או האי כאיש מה איש תחתון ולא עליון אף אשה תחתון ולא עליון תנ"ה וכו' ע"כ הראת לדעת דמכולהו מתני' ובריייתות שמעינן דשתי שערות הם במקום הערוה דוקא ומשם הוציא רבינו דינו שצריכים להיות במקום הערוה אכן עדין לא נתבאר לנו אם השתי שערות צריכין להיות סמוכין באותו מקום או אפי' א' למעלה וא' למטה או מהשני צדדים וזה יש ללמוד היטב מדברי רבנן דפליגי אר"ש דקאמרי עד שיהיו במקום א' ופליגי אר"ש דס"ל דאפילו א' בגבה וא' בכריסה או אחד בקשרי אצבעותיה של יד וא' בקשרי אצבעותיה של רגל וקי"ל כוותייהו דרבים נינהו לגבי ר"ש וא"כ ע"כ דסמיכי אהדדי בעינן וכיון דמהנך מתני' שמעינן שיהיו באותו מקום דוקא ומהנך רבנן שמעינן דבעינן דסמיכי יצא לנו הדין שכתב רבינו ברור ואין כאן תרי פסקי דסתרי אהדדי דכיון דלא תליא הא בהא שפיר פסקינן כחד במקצת וכאידך במקצת אחר וכמ"ש הרא"ש ז"ל להדיא בר"פ ב"ס גבי פלוגתא דנאמנות הנשים וחידוש גדול הוא שם דקא תני הדברים להדייא ואפ"ה אמרינן הכי מכ"ש בנ"ד דאפשר דגם רבנן ס"ל כסתם מתני' דבעינן שיהיו דוקא באותו מקום דתרתי בעו ומאי דלא ביארו דבריהם משום דקיימי אדברי ר"ש דסבר דאפי' רחוקים זה מזה הוו סימן ואיך שיהיה דינו של רבינו אמת לענ"ד. שוב אחר זמן מצאתי לשון הרשב"ץ על זה והוא בשו"ת מהר"ר בצלאל אשכנזי דף ס"ז וז"ל לענייניו וא"א מורינו הרב ז"ל תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב דשתי שערות האמורות בכ"מ צריך שיהיו במקום הערוה ונראה לו נר"ו שהרב ז"ל מפרש יד ורגל כנוי לאותו מקום עליונו ותחתונו וכתב שכך מצא מפורש לתלמידו רבי יוסף עקנין ז"ל בשם פירוש ר"ח ז"ל בערוך בערך גב ובעל הטורים הביא דברי הרמב"ם ז"ל בלי חילוק ונראה שהוא מסכים לפירושו וטעמא דמסתבר הוא שיהיה הכל באותו מקום דמה ענין לכאן יד ורגל וגבו נמי דאמרינן היינו מקום התפוח שעל אותו מקום עכ"ל. והוא חידוש גדול וקרוב אל הסברא הרבה:

הלכה יח

הבת שהביאה וכו'. בפרק יוצא דופן וכחכמים ועיין להמש"ל ז"ל מ"ש מזה להההיא דפרק ארבעה אחים (יבמות דף ל"ד) וכבר הרשב"א ז"ל ישבו ע"ע ומ"ש בס"ר שניהם שומא בנ"א כ"י כתוב שהם שומא:

הלכה יט

במד"א וכו'. כתב ה"ה ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל דקטנה שלא נודעה אם הגיעה לכלל שנותיה והביאה סימנין לא מצינו בגמ' דינה מפורש וי"א שמטילין אותה לחומרא כדין כל

שאר הספיקות עכ"ל. לכאורה מפשט הלשון משמע דר"ל אם בת אחת נסתפקנו בה אם הגיעה לכלל שנותיה וראינו שיש לה הסימנים מי נימא כיון שהביאה סימני גדלות נאמר שגם לכלל שנים הגיעה ותהיה גדולה לכל דבריה או נימא דילמא לא הגיעה ועדין קטנה היא וסימנים הללו שומא נינהו ולכך כתב ז"ל די"א דמטילין אותה לחומרא אמנם ראיתי להמש"ל ז"ל שדחה הבנה זו בשתי ידים משום דלא עלה על דעת הרב לומר שדנין אותה כגדולה ותחלוץ דדילמא קטנה היא ושומא בעלמא נינהו ומי מוציאנו מידי חשש זה להקל ונפלא הרב שם על מוהרח"ש סימן ל"א שהבין הדברים ככתבם דממ"ש ה"ה דברים אלו על דברי רבינו הכא גבי נבדקת תוך הפרק משמע דעל זה הוא שנסתפק הרמב"ן ז"ל ולכך פי' הוא ז"ל דאיירי בקטנה שלא ידעו מספר שנותיה והביאה סימנין ועכשיו היא גדולה בודאי ויש בה אותם סימנים עצמם שבזמן ספק שנותיה וכו' ע"כ. ולעד"ן דאין לדחות דברי מוהרח"ש ז"ל דשפיר היה עולה על דעת הרמב"ן ז"ל דהוה אפשר לדון אותה כגדולה דהלכה רווחת כרבנן דר"מ דלא חיישי למיעוטא בין להקל בין להחמיר כדאיתא בכמה מקומות בש"ס ומהם בפ"ק דחולין דף י"א גבי תשעה חנויות דהוי נמי איסורא דאורייתא ובפ"ב דבכורות פריך והא קטן וקטנה דרובא דליתי קמן וקאזלי רבנן בתר רובא דתנן וכו' ורבנן זיל בתר רוב קטנים ורוב קטנים לאו סריסים נינהו זיל בתר קטנות ורוב קטנות לאו אילוניות נינהו ע"כ הרי דאזלינן בתר רובא אפי' באיסור דאורייתא ולדעת הרב למה לא נאמר ומי מוציאנו מידי חשש להקל באיסורין דאורייתא וגדולה מזו איתא התם דף ך' ומי חייש ר"י למיעוט והתנן היתה לה חמות אינה חוששת יצאת מליאה חוששת ר"י אומר אינה חוששת מ"ט דר"י קסבר רוב מעוברות יולדות ומיעוט מפילות וכל היולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות סמוך מיעוטה דמפילות למחצה דנקבות הוו להו זכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן ע"כ הרי דאפי' למיעוט קרוב לשיקול אזלינן בתר רובא אפילו בדאורייתא ותו דהכא נמי הוי רובא וחזקה דחזקת סימנים בגדלות אתו וכשהיא גדולה אמרינן חזקה הביאה סימנין וכדאיתא בפ' ב"ס דף מ"ח וא"כ כיון שרוב הקטנים אינן מביאין הסימנין כי אם בגדלותן ומיעוטם שומא מהיכא תיתי לחוש להמיעוט כיון דמדין תורה אזלינן אחר הרוב אכן למעשה מיהא מדרבנן משום דזה הוי ספק מחמת חסרון ידיעה וכתבו הפו' ז"ל דלא מקרי ספק מש"ה נטה דעת הרב פי"א להטילו לחומרא. ואם באנו לדון אחר הבנת הרב בדברי הרמב"ן ז"ל נידון לאידך גיסא לפי דרכו ז"ל דעכשיו שהיא גדולה בשנים דנין אותה להחמיר כיון שלא יש בה כ"א אותם הסימנין הראשונים הא באותה העת שנסתפקנו גם בשנים ודאי שהיינו דנין בה כקטנה גמורה בהכרח לפי אלו הי"א

דאם נאמר לדון אותה אז ג"כ להחמיר למה דחה הרב דברי מהרח"ש מטעם דגם כשהיא גדולה בשנים הדין נמי כן הוא הא היינו יכולין לומר כן בדרך הסברא מבחוץ דכל עוד שלא נתברר לנו שאותם הסימנין שהביאה הייתה כבר גדולה בשנים לעולם היא בספק וכיון שכן תקשה על הרב גופיה לפי דרכו דאיך נדון אותה כקטנה כשנסתפקנו בשנותיה אפילו במילי דאורייתא הלא יש לחוש שתהיה גדולה גם בשנים והרי יש לה גם הסימנין והיא גדולה גמורה אלא ודאי נראה דצדק מהרח"ש ז"ל וכ"נ שהבינו הפוסקים ז"ל שהזכיר המגיה שם מהרשד"ם ושער אפרים ומהראנ"ח ומהר"י בן ליב שנראה ודאי שהרב לא ראם דהי"ל להזכירם בין לסיוע בין להפך כי האמת יורה דרכו. ומצאתי עוד להתוספות בקידושין דף ע"ג דבור המתחיל בני זה וכו' שכתבו בשם ר"י דבמקום סימנין אין צריך עדות שנים ע"כ. והיינו בין לקולא בין לחומרא כמ"ש וע"כ דהטעם כמ"ש דזיל בתר רובא ואיכא נמי חזקה. גם הרב כנסת הגדולה אבן העזר סימן קנ"ה הביא משם רשד"ם שאם ראוה מרקמת זה ח' שנים הוי עדות להחזיקה בגדולה והרש"ך ז"ל כתב שאם ראוה רוקמת זהב או משי ודאי שיש לחוש לעדותן ע"כ הרי שבאמדן דעתא אנו חוששין אל הדברים בין להקל בין להחמיר ועמ"ש לקמן בסייעתא דשמייא דבור המתחיל אין חוששין וכו' וע"ע בספר אליהו רבא ז"ל דף נ"א שפלפל הרבה בלשון זה וגם הזכיר סברות כל הפוסקים שעמדו בזה ושפתים ישק:

הלכה כ

כשבודקין הבת וכו'. ר"פ ב"ס ת"ר כל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים וכן היה ר"א מוסר לאשתו ור"י מוסר לאמו ר' יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן תוך הפרק אין נשים בודקות אותן שאין משיאין ספיקות עפ"י נשים רש"א אף תוך הפרק נשים בודקות אותן ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל וכו' ושקיל וטרי בגמ' וקאמר דר"י סבירא ליה תוך הפרק כלאחר הפרק ואחר הפרק בעיא בדיקה מדרבא דחזקה הביאה סימנין ונאמנת להחמיר ולא להקל ונאמנת אשה דקתני סיפא דברייתא מוקים לה תלמודא כר"י ואתוך הפרק ואי בעית אימא ר"ש ולאחר הפרק ולית ליה דרבא ע"כ תמצית הסוגייא. והנה מדקאמר ר"י אומר משמע דפליג אתנא קמא כמשפט הלשון דאם לא כן הוה ליה לומר אמר ר"י וא"כ לפי תירוצא קמא דנאמנת אשה להחמיר ולא להקל רבי יהודה הוא דקא אמר לה אם כן ר"ש הוי כתנא קמא דבכל זמן קאמר דנאמנת ולפום האב"א הוו להו שלשה מחלוקות דר"א ור"י סבירא להו דבכל הזמנים הנשים נאמנות ור"י ס' בתוך הזמן אינן נאמנות ור"ש ס' לאחר הזמן נאמנות להחמיר ולא להקל ורבינו מדלא חילק משמע דפסק כר"א ור"י ודאי וכר"ש נמי לפום תירוצא קמא והן הן דברי

ה"ה ז"ל אלא שקיצר במובן אכן מרן ז"ל הקשה בשם הרמ"ך ז"ל דלמה לא פסק רבינו כר"י דקיימא לן כוותיה לגבי ר"ש וכו' ואף דלכאורה שפיר הקשה מכח דהתורה לא האמינה אשה לעדות מכל מקום לפי דרכינו אין כאן קושיא כיון דעל כל פנים ר"א ור"י פליגי אדרבי יהודה ומכל שכן ללישנא קמא דאיכא נמי ר"ש בהדייהו. וראיתי להרל"מ ז"ל שהקשה על הרמ"ך ז"ל דאיך הוה אפשר לפסוק כר"י כיון דהוא סבר בתוך הפרק כלאחר הפרק ולא קיימא לן הכי אלא דכלפני הפרק נינהו כדאיתא בר"פ י"ד ופסקו רבינו לעיל ע"כ. ולעד"ן דלא נדחו בזה דברי הרמ"ך ז"ל כלל דהרי כתב הרא"ש ז"ל להדיא דשפיר מצינן למפסק כר"י בדין זה אף דלא קי"ל כוותיה בתוך הפרק כלאחר הפרק דלא אגידי הא בהא ע"ש ותנוח דעתך דיש כמה שיטות ופירושים בהך סוגיא אכן מאי דהקשה עוד הרל"מ ז"ל דהרי"ף כתב דבחליצה ומיאון נאמנת משום חזקה דרבא ומשמע דהיכא דליכא חזקה דרבא נאמנת להחמיר ולא להקל וכדברי הרמ"ך ז"ל ואיך כתב ה"ה דבדברי רבינו נראה מן ההלכות הא ודאי קושיא רבתי אם לא שנאמר בקצת דוחק שכתב כן על פי מאי דקיימא לן תוך זמן כלפני זמן ואחר זמן משום חזקה ובהכי מצינן לתרוצי דברי ה"ה ודו"ק. שוב ראיתי להר"מ מלובלין שעמד בדברי רבינו וחלק על ה"ה והעלה דאין דעת רבינו לסמוך על פי נשים בתוך הפרק ממש יעו"ש. ובשאלות ותשובות גינת ורדים אבן העזר כלל א' סימן י"ט עמד עליו ובדברי הפוסקים ז"ל והבין דברי רבינו כפשטן דגם בתוך הפרק נאמנות הנשים אף דהוי מידי דאורייתא משום דהוי מלתא דעבידא לאגלויי ונסתייע מדברי הריב"ש סימן קכ"ב והוכיח עוד ממה שאמר רבינו פרק רביעי דיבום שכתב כזה להדיא. ואני הצעיר מצאתי בנ"א כ"י קדמון כתוב בדברי רבינו וז"ל כשבודקים הבת בין בתוך הזמן בין לאחר הזמן בודקין על פי נשים וכו' והשאר נמחק שם ואם גירסא זו אמת נסתלק כל מ"ש עליו לגמרי:

הלכה כא

כל הנשים וכו'. אף דרבינו סתם הדברים ומשמע שכל המקומות שוין מתוך הסוגיאות שבש"ס מתבאר דארבעה חלוקי דברים יש בזמנים שונים והזכירם גם כן המש"ל ז"ל. א' בתחילת המספר שיום ראשון שנולד יעלה לשנה כדתנן במסכת מעשר הנולדים בכ"ט אלול אינן מצטרפין עם הנולדים בא' בתשרי וכן גבי ערלה ונטע רבעי. ב' בסוף השנה יום אחד או שלשים יום למאן דאמר חשוב שנה וכדאמרי' פרקא קמא דראש השנה דלר"מ פר הוי בן ג' שנים בשתי שנים ויום אחד או שלשים יום חשוב בן שלש שנים. ג' דבין בתחילת השנה בין בסופה בעינן שנים שלימות כדתניא בפי"ד שנה האמורה בקדשים שנה האמורה בבתי ערי חומה שתי שנים שבשדה אחוזה שש שנים שבעבד עברי וכן

שבבן ושבבת כולן מעת לעת ופירש רש"י ז"ל מעת לעת מיום ליום ולא אמרינן למנין עולם ע"כ הרי דבעינן השנים שלמות בתחילתן ובסופן. ד' דבעינן שנים שלמות מעת לעת וקפדינן אפילו אשעות וכההיא דפ"ב דזבחים דשעות פוסלות בקדשים כגון כבש דרחמנא אמר בן שנה ואם נולד בר"ח ניסן לעת ערב אף שבראש חדש ניסן הבא בתחילתו נכנס בשנה שניה מ"מ מותר להקריבו בר"ח ניסן עד הערב לפי שלא נשלם שנתו תמימה בשעות ונמצא שדבר זה הוא קולא לגבי קדשים דבלא"ה היה נפסל הכבש וכן בבתי ערי חומה הוי דומיא דקדשים וכדאיתא בערכין ובשאר השנוים שם אי בעינן מעת לעת גם בצמצום השעות או לא הויא פלוגתא בין רש"י והתוס' ז"ל ושאר הראשונים ז"ל ודעת רבינו נראית סתומה ואין ללמוד מדבריו בפרקין שום דבר וכבר נתבאר שבהכרח יש חילוקין בדבר בין זה לזה וצ"ל דבפרקין לא נחית לזה:

הלכה כב

אין סומכין על הנשים וכו'. כן נלמד מהסוגיא דקידושין דף ס"ג והקשו שם התוס' דכיון דאין אנו סומכין על הסימנין בלי ידיעת השנים כלל איך חולצים הנשים ניחוש שמא לא בא היבם לכלל שנים אף שיש בו סימנין וכן גבי ערויות איך נהרגים אף שיש להם סימנין ניחוש שמא לא הגיעו לשנים ותירצו בשם ר"י דאי איכא רבוי שערות סמכינן עלייהו דאין דרכם לבא כל כך קודם י"ג שנה. אי נמי אם הם גדולים בקומה יש לסמוך על הסימנין והקומה וכשאנו דנין דנאמן האב נאמן לנדרים וערכין וחרמין וכו' אירי שהביא שתי שערות ולא הגדיל בקומה עוד פירוש אחר לר"י דבמקום סימנין אין צריך עדות שנים ועדות אביו דאמרינן היינו שמעיד שעשה הבן עברה זה שנה או שנתים והיה גדול אבל אין אנו יודעים מאז שום דבר וכו' ע"כ. והרואה יראה דאיכא בינייהו טובא בשני השיטות אלו והצד השוה שבהן שאנו הולכין אחר הרוב ואחרי החזקה בין להקל בין להחמיר ובזה תתורץ קושית המש"ל ז"ל על מהרח"ש ז"ל כמ"ש לעיל דבור המתחיל במה דברים אמורים וכו'. ועוד ראיתי להרב שהביא סברת הרב פני משה חלק ראשון סימן ח"י שכתב ע"ד התוס' הנ"ל דהוא הדין כשהם קטני הקומה שנאמר שהם קטנים בשנים ע"כ. וכתב עליו ז"ל ודמיון זה איני מכירו דדוקא כשהמבוקש הוא שיהיה גדול כשראינו שהם גדולים בקומה אמרינן שהם גדולים ג"כ בשנים אבל כשהמבוקש הוא שיהיה קטן אף שהם קטני הקומה אין הוכחה מזה שלא הגיעה לכלל שנותיה דדילמא ננסת היא ע"כ. ואף שאין בידי הספר הנ"ל מכל מקום נלע"ד דשלא כדין תפס עליו דכי היכי דכשהוא גדול בקומה ונמצאו בו הסימנין דייניגן אותו כגדול לכל דבריו מטעם דרוב בעלי הקומה כזו הגיעו לכלל שנים והסימנין גם כן יוכיחו והרי אית לן

רובא וחזקה ה"ה והה"ט לקטן בקומה כשאין בו סימנין ג"כ דפשיט' דבכי האי מיירי הרב אנו הולכים אחר הרוב בני אדם שקומה כזו היא קומת הקטנים שלא הגיעו לכלל י"ג שנים וכי היכי דלא חיישינן למיעוט קטנים שקומתן גבוהה קצת ולא הגיעו לכלל שנים או שהסימנים הן שומא ה"נ בקטני הקומה לא ניחוש לננס מכ"ש דמי יאמר דננס אין בו סימנין אדרבה כמה ראינו שיש להם זקן עליון וא"א לעליון בלא תחתון כדתנן במתניתין ולפי דעת הרב אם הוא ננס למה לא הביא סימנין ואף שרואה אני שיש לצדד בדקדוקים הכלל העולה עכ"פ שדינו של הרב פ"מ ז"ל אמת כמבואר. שוב זימן הי"ת לידי הספר הנ"ל וראיתי שם שכתב כן לנדון שלו בקטנה בת ט' שנים דקרוב לוודאי הוא שלא היו לה סימנין כלל. ועוד כתב שם דבשנה אחת יכולין לטעות אבל בשנים או בשלש שנים אי אפשר לטעות דהיינו מט' לי"ב ותלי"ת שכוונתי אל האמת ובעיקר דינו של רבינו יש לדקדק לפי מ"ש לעיל (לפי גירסתנו) דגם בתוך הזמן נאמנות הנשים לענין הבאת הסימנין מעתה למה אין נאמנות גם לענין השנים אמנם התירוץ הוא מבואר לפי מ"ש לעיל בשם הרב גינת ורדים בדבור המתחיל כשבודקין וכו' דמאי דמהימנינן לנשים בסימנין היינו טעמא משום דהויא מלתא דעבידא לאגלויי מה שאין כן בשנים וכן תירץ ג"כ הרמב"ן ז"ל. ועיין עוד להרב בצלאל דף ל"ג עמוד רביעי ובשאלות ותשובות גינת ורדים כלל א' סימן ח"י ובשאלות ותשובות מעשה חייא דף פ"ה:

הלכה כג

האב שאמר וכו'. שם וכר"ח ותניא כוותיה בבני זה בן י"ג שנה ויום אחד שהזכיר ג"כ רבינו וקאמר בגמרא דכי הימניה רחמנא לאב באיסורא מדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה אבל לקטלא לא הימניה ועיין להתוס' שם וכבר נתבאר בפסקא הקודמת:

הלכה כד

מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. בשתי נ"א כ"י כתוב אברי זכרות ואברי נקבות. וממ"ש רבינו **הוא ספק אם זכר ס' אם נקבה**. משמע דפוסק כמ"ד הכי ולא כמ"ד בריה בפ"ע ועיין מה שכתבתי בפ"ג בס"ד:

הלכה כה

הרי הוא כזכר ודאי ואם נמצא נקבה הרי הוא נקבה. כ"כ בדפוס ויניציא אבל בש"נ ואחת מהם כ"י אין שם תיבת ודאי כלל אמנם בנ"א כ"י כתוב תיבת ודאי בין בחלוקת הזכר בין בחלוקת הנקבה:

הרי הן בחזקת גדולים. הנה הראב"ד ז"ל הבין דבלא סימנים קאמר ובאמת דאפשר לפרש דברי רבינו בהרבה פנים וכמ"ש ה"ה ז"ל אמנם הצד הראשון שהזכיר נלע"ד יותר דהיינו

דכיון שרבי' פוסק שטומטום ואנדרוגינוס הם ספק זכר ספק נקבה אם כן מורה שיש להם שהרי הצד השוה שבזכרים ונקבות הוא שיש להם סימנים ואלו לא נסתפק לנו בסימנים זולתי אם הם זכרים או נקבות או זה זכר או זה נקבה וכיון שכן דין הוא להטיל עליהם חומרי איש וחומרי אשה ולכן כתב רבינו שכשהגיעו לי"ב ויום אחד נדון אותם כגדולים לפי שמאז מתחילין החומרות לדונו כנקבה ומי"ג ויום אחד גם כזכר וכנקבה וממילא דבשנה זו הם פטורים ודאי מכל המצות שהנשים פטורות שהרי עדין לא הגיעו לפרק חומ'ר בקו'דש לדונם כזכרים בני חיובא ומעתה סרה תלונת ה"ה ז"ל שהקשה דאיך אפשר לחייבם בשנה זו אפילו במצות שהנשים פטורות כיון שעדין אינם בני חיוב של זכרים וכו' ע"כ. ומכ"ש שהקשה קושיא זו גם על הראב"ד ז"ל דבעי סימנים דוקא והדברים מוכיחין מצד עצמן שאין בהם קושי זה כלל תדע עוד דאם איתא כמו שהבין הרב המגיד ז"ל למה לא הקשה על רבינו דמהיכן הוציא דין זה דטומטום ואנדרוגינוס תורה חדשה יש להם משונית משאר זכרים ונקבות דעלמא שהזכר בן י"ג והנקבה בת י"ב ואלה יתחייבו בני י"ב אפילו במה שהזכרים חייבים מבני י"ג ותו למה לא הוקשה עליו דפליג מדידיה אדידיה דממ"ש כאן מוכח דבריה בפני עצמה הם וחייבים בכל המצות כזכרים גדולים וממ"ש לעיל דהוו ס' זכר ספק נקבה משמע שנותנים עליהם חומרי זכר וחומרי נקבה ותו לא וממ"ש כאן משמע דחמירי משאר זכרים דעלמא שלא נתחייבו במצוות עד י"ג ואלו בני י"ב אלא הדבר פשוט כמו שכתבתי והוצרכתי לכל זה מפני ששמעתי מחזיקים בקושיית ה"ה ז"ל מתוך לשון רבינו וכו' ולעד"ן דברים פשוטים. ושוב ראיתי להרל"מ שגם הוא הוקשה לו זאת הקושיא ע"ע שהוא פשוט הרבה:

הלכה כו

ואינן לא חרשין ולא שוטים. פירוש חרשין שאינן שומעים ואינן מדברים דאלו באחת לבד כבר הקדים דהרי הם ככל אדם ופשוט:

הלכה כז

כל שם מהם. בנ"א כ"י כל ענייני שם מהם:

פרק ג

הלכה א

כיצד האשה וכו'. משנה בריש קדושין וכב"ה וכתב שם רבינו דפרוטה הוי חצי גרעין מכסף ועמ"ש הרב המגיד ז"ל שאם אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי שהרמב"ן והרשב"א והרבה מן המפרשי' ז"ל כתבו דאינה מקודשת וכו' ע"כ והכי איתא התם דף

ה' אמר שמואל בקדושין נתן לה כסף ושוה כסף וא"ל הרי את מקודשת הרי את מאורסת וכו' ה"ז מקודשת (ופי' רש"י הרי את מקודשת ול"ג לי ע"כ) הריני אישיך הריני בעליך וכו' אין כאן בית מיחוש וכו'. ופריך עליה ר"פ למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים והתנן האומר אהא ה"ז נזיר וכו' וא"ש והוא שהיה נזיר עובר לפניו טעמא דנזיר עובר לפניו הל"ה לא הב"ע דאמר לי אי הכי מאי קמ"ל הני לישני בתראי קמ"ל וכו' ע"כ הרי מבואר מהך סוגיא דאם לא אמר לי הויין ידים שאין מוכיחות ואינה מקודשת דדילמא הרי את מקודשת לאחר קאמר (כלומר שאיש אחר עשאו שליח לקדש לו אשה זו) ולא לו והתוס' ז"ל כתבו שם דמסוגיא דנדרים מוכח דשמואל גופיה ס"ל דידים שאין מוכיחות הויין ידים גבי מודר אני ממך וכו' ותירצו דלעולם מצי סבר שמואל דהויין ידים אך בכי האי דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו כיון דלא אמר לי גרע טפי מידים שאין מוכיחות ע"ש. ורבינו פרק א' דנזירות פסק כותיה דשמואל דבאומר אהא אם נזיר עובר לפניו הוי נזיר א"כ מבואר שגם רבינו סבור דאם לא אמר לי אינה מקודשת כלל לכך לא חש לבארו כאן וסמך עמ"ש דלשון קדושין הוי הרי את מקודשת לי כלומר תיבת לי דוקא וכעין זו איתא בשלהי י"נ ופסקה רבינו פ"ג דזכיה ומתנה שיש שנוי בלשון לי וכו' ע"ש. וכ"פ הטור א"ה סי' כ"ז והוסיף ז"ל שאם היה מדבר עמה ע"ע קידושין הוו ודאי קדושין אפילו שלא אמר לי וכתב שם הרב"י שהוא מדברי הרא"ש בתשובה וכו' ע"ש. ולדידי קשה טובא דאם איתא מאי דוחקיה דתלמודא לשבושי מילתיה דשמואל מהן ללאו ולדחוקי נפשיה דמילתא דפשיטא היא ולישני בתראי הוא דקמ"ל לימא דהכא במ"ע דעסוקין באותו ענין דאף דלא אמר לי מהני ואשמועינן חידושא תו בלישני בתראי דאף דעסוקין באותו ענין לא מהני משום דבעינן שהוא יקנה אותה לו ולא שיקנה עצמו לה ואתיא מלתא דשמואל כפשטה ואשמועינן חידושא בין ברישא בין בסיפא ותו דברישא קתני ג' או ד' לשונות ולפי המסקנא הוו שפת יתר גמור דבחד הוה סגי כיון דאמר לי ואין כאן שום חידוש ואם איתא הו"ל לתרץ הכי והוא חידושא בכל הנך לישני דרישא נמי ואי משום דאמרינן לקמן דבמדבר עמה ע"ע קדושין אפילו בשתיקה מהני הא אמרינן התם דלישני גריעי גריעי משתיקה והתוס' ז"ל כתבו דבלא אמר לי גריע מידים שאין מוכיחות ע"ש דעביד איניש דקדיש אתתא לחבריה ולא אכחד דכעין דברי הטור ז"ל ראיתי בדברי הרדב"ז הביאם מהרח"ש ז"ל סימן י"ח אך הם דברים מגומגמים וקשים לכל רואיהם וכבר עמד עליהם הרב ז"ל וכעת צל"ע:

ודע דבתשו' הרמב"ן ז"ל סימן ק"ל הועתקה ג"כ בתשו' הרשב"א סי' תשע"ד וסי' אלף ל"ד נשאל באומר לאשה הריני נותן לך זה לקדושין וכו' וקבלתו לשם קדושין והשיב

ז"ל דקי"ל כשמואל דאם לא אמר לי אינה מקודשת דבעינן ידים מוכיחות וכו' ואפילו אמרו שניהם להתקדש נתכוונו וכו' וסיים ומיהו יש לחוש להחמיר שמא בקדושין בכענין זה לא בעינן ידים מוכיחות וצריכה גט וכו' ע"כ משמע שהוא מסופק בדבר בדלא אמר לי ומש"ה הצריכה גט מעתה הדבר מגומגם הרבה לדברי ה"ה ז"ל שתפס במושלם דהרמב"ן והרשב"א כתבו דאם לא אמר לי אינה מקודשת דמשמע דאינה מקודשת כלל דאפילו גט אינה צריכה ותדע עוד שכתב דהרמב"ן והרשב"א והרבה מן המפרשים וכו' והמעיין יראה בדבריהם דאפי' גט אינה צריכה וכמ"ש לקמן בע"ה הן אמת דבשו"ת מהרח"ש סי' י"ח הביא דברי הרדב"ז שכתב דאיכא כמה גדולים דס"ל דבלא אמר לי הויא מקודשת ושכן נראה דעת הרמב"ם בפי' המשנה פ"ד דמ"ש ע"ע והוא דבר תמוה דממ"ש רבינו שם לא משמע כן ואדרבה אם באנו לדייק שם איכא למידק להפך גמור וכבר עמד ע"ז הרב שם ע"ע מלבד מ"ש לעיל בדעת רבינו ובסי' ט"ו כתוב וז"ל הסכימו כל הפוסקים קמאי ובתראי במי שאמר הרי את מקודשת ולא אמר לי דאינה מקודשת דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים והגם שהר"ן כתב שיש מי שאומר לחוש ולהחמיר כבר דחה הר"ן ז"ל סברא זו בשתי ידים וכו' ע"כ. ובסי' ל"א כתב עוד דלהרב המ' והר"ן אין ספק דס"ל כדעת הרשב"א והרמב"ן להקל וכדעת כל הפוס' הלא המה התוס' והרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והרא"ש והריטב"א וריי"ו והר"ן והריב"ש והאחרונים כלם שהסכימו להתיר בלא גט וכו' ע"ע הרי שגם הרב הבין בפשיטות כדברי ה"ה דא"ץ גט כלל והזכיר עוד כל הפוסקים דהיינו נמי כדברי ה"ה ולכ"נ דכשנדקדק דברי הרמב"ן ז"ל יתבארו דברי ה"ה וזה דמ"ש דצריכה גט לא קאי אכולא מילתא אלא למה שסיים דאפי' אמרו שניהם להתקדש נתכוונו וכו' כלומר דכששניהם מודים שנתכוונו לשם קדושין פשיטא שיש לחוש אף דלא אמר לי ודייקי דבריו ז"ל שכתב וז"ל ומיהו יש לחוש ולהחמיר שמא בקדושין בכענין זה לא בעינן ידים מוכיחות ותיבת בכענין זה מורה דר"ל במציאות כזה וכ"כ מפני שבשאלה צדד דכיון דשניהם מודים באותו נדון וכו' ונמצא דלעולם בדלא אמר לי ואין שניהם מודים וכיוצא אין לחוש לאלו הקדושין כלל ועלו דברי ה"ה ז"ל. אך לא אכחד דלפי דרך זה תיבת בקדושין שהוזכר בדברי הרמב"ן ז"ל עדין הוא מגומגם בצירוף עיקר החילוק עד שזימן הי"ת לידי ס' כ"י קדמון (שמצאתי בעיר מרניסייא יע"א) והוא מהרב הג' שם טוב מלמד בעל משפט צדק ז"ל ובדף ר"ג כתוב וז"ל ומהר"י אבן לב כתב יש להסתפק בהבנת כוונת הרשב"א בזאת התשו' אם נאמר שהוא חושש לסברת המחמירין בשלא אמר לי וכו' או אם נאמר שכיון למ"ש הריב"ש במי שאמר הריני נותן לך דהו"ל כמו שאמר לי שכוונתו לומר אני הוא המקדש אותה לעצמי

ולא לאחרים וגם שהוא קשה להלום איך סתם הדברים ועוד גמגומים מצד לשון התשו' אפ"ה כיון שמצאנו במגיד משנה שכתב שסברת הרמב"ן והרשב"א שאינה מקודשת בשלא אמר לי וכו' ויש לדקדק בדבריו ז"ל וכו' ואיך אפשר לומר כן מאחר שבפי' כתב ומיהו יש לחוש להחמיר בקדושין שמא וכו' ונראה שכוונתו ז"ל לומר כי בודאי ממ"ש בקדושין בכענין זה בודאי שכוונתו לומר דדוקא בענין זה שאמר הריני א"כ נראה דלא חייש להחמיר כסברת המחמירין אף דלא אמר לי אלא דטעמא הוי משום דאמר הריני וכו' א"כ נראה דבמקום דלא אמר הריני ולא אמר לי בודאי אינה מקודשת ולזה כתב ה"ה ואם אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי כתבו הרמב"ן והרשב"א והמפרשים דאינה מקודשת וכו' ע"כ הצריך לענייננו. ולפי האמור ק"ק בדברי הרב"י שם שכתב תחילה דבתשו' הרמב"ן סימן ק"ל משמע דספוקי מספקא ליה היכא דלא אמר לי אם היא מקודשת וכו'. ושוב כתב דהר"ן הביא יש אומרים דאע"ג דקי"ל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים אפ"ה לענין גיטין וקדושין אזלינן לחומרא והוא ז"ל דחה דבריהם והעלה דאם לא אמר לי פשיטא לן דלא הוו ידים כלל והרא"ש ג"כ העלה דאי לא אמר לי אף גיטא לא בעיא וכ"כ ה"ה פ"ג וז"ל וכו' עכ"ל. וקשה דאם הבין דברי הרמב"ן ז"ל כפשטן דבלא אמר לי יש לחוש להחמיר כיון שהוא בענין קדושין דהוי דבר שבערוה א"כ היינו י"א שהביא הר"ן והל"ל וכ"כ הר"ן בשם י"א לא והר"ן כתב וכו' דמשמע שהוא קצת מופרד מן האמור והרי היא היא ואם כוונתו דהר"ן גופיה חולק ע"ז הל"ל אבל הר"ן וכו' ואם הבין כדברי ה"ה זה א"א שהרי כתב הרב"י שהרמב"ן נסתפק ואילו ה"ה כתב סתם דלדעת הרמב"ן וכו' אינה מקודשת דמשמע כלל ומה מאד קשה שהרב"י גופיה מתחילה כתב דהרמב"ן נסתפק ושוב הביא דעת ה"ה וזיוגו עם הרא"ש ז"ל שכתב להדיא דאף גט לא בעיא ואיך לא נרגש ממ"ש הוא עצמו לעיל סמוך ונראה דהרמב"ן גופיה נסתפק בדבר וה"ה החליט דעת הרמב"ן דאינה מקודשת ואפשר דהרב"י גופיה נסתפק גם הוא בדברי הרמב"ן ז"ל ולכך סתם מתחילה ושוב הביא דברי הי"א שכתב הר"ן ולא כתב דאילו הי"א הוא כדברי הרמב"ן וכו' משום דלא פסיקא ליה מילתא וזה מכח דברי ה"ה כמבואר. ושוב הביא דעת הרא"ש וה"ה גופיה דס"ל כדעתם ז"ל דאפי' גט א"ץ ודייקי טפי דברי הרב"י שלא כתב אלא בדרך מסופק משמע וכו' כלומר לכאורה יש להבין כן משום דאפשר שנתכוון לדעת הריב"ש ז"ל באומר הריני כמ"ש הרב"י גופיה בתר הכי או אפשר דהספק קאי לעיקר הדין בדלא אמר לי כנלע"ד לישב דברי הרב"י ז"ל והוא נכון. גם ראיתי להרב"ח ז"ל שם שתפס במושלם דכוונת ה"ה כדעת הרמב"ן ז"ל לענין הלכה אבל לענין מעשה פשיטא שיש לחוש ולהצריכה גט וכו' ע"כ הבין ז"ל דברי הרמב"ן

כפשטן ומ"ש מעיקרא דלפי דברי שמואל אינה מקודשת הוא להלכה ומ"ש ומיהו יש לחוש וכו' הוא למעשה אמנם אחרי המחילה הראויה לא דקדק תיבת בכעניין זה שכתב הרמב"ן ז"ל דאם הכוונה בשלא אמר לי הוי שפת יתר דבהא קעסיק ואתי ותו דבודאי אין נראה כן דעת ה"ה מסתמיות הלשון וכל כי האי הו"ל לפרושי וגם הוא הפך דברי הרב"י בלי ספק שהרי זיווג דעת הרא"ש עם ה"ה שכתב להדיא דאפילו גט א"צ אף דלזה י"ל כמ"ש בכוונת הרב"י ודו"ק ועיין להמש"ל ז"ל שהאריך בפרטי לשונות הקדושין ופלפל בדברי הפוסקים ז"ל:

בפני עדים. עמ"ש בפ"א דין א' ומ"ש בדברי רבינו או ש"פ בנ"א כ"י או שוה כסף:

הלכה ב

נתנה היא וכו'. ברייתא מפורשת שם דף ה' ועיין להרשב"א ז"ל סי' תרי"ג ועמ"ש פ"ה דין כ"ב אך במ"ש רבינו בנתן הוא ואמרה היא ה"ז מקודשת בספק ק"ק דבג' אמרו ספיקא היא וחיישינן מדרבנן משמע דמה"ת אין כאן קדושין כלל אלא דחז"ל חשו להם ומדברי רבינו שכתב ה"ז מקודשת בספק משמע דספיקא דאורייתא קאמר ועיין להר"ן ז"ל שעמד במ"ש חז"ל בכל מקום בקדושין ה"ז ספק אם הכוונה דאורייתא או דחז"ל הוא דחשו להו ואין כאן ספק אלא מדרבנן ע"ע ולדעת רבי' נראה דלא היה גורס מדרבנן בגמ' והיותר נראה דמדכתב ה"ז מקודשת בספק ולא כתב ה"ז ספק מקודשת נראה דרמז לנו שספק זה אינו אלא מדרבנן ולהכי נמי דייק לכתוב בספק כלומר בספק חז"ל אך בנ"א כ"י מצאתי ה"ז מקודשת מספק ובשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' ס"ו דקדק בדברי הר"ן ז"ל דהויא ספק מקודשת משום דאמרה כן בשעת נתינה אבל אם אמרה כן אחר הנתינה לא הויא מקודשת כלל דהו"ל שתיקותא דלאחר מתן מעות דלאו כלום הוא ע"כ. וביארו רבינו פ"ה דין כ"ה:

הלכה ג

ואם קדש בשטר וכו'. שם דף ט' ובס' התשב"ץ ז"ל שנדפס מחדש ח"א סמ"ג כתב וז"ל אם לא כתב בשטר הרי את פ' בת פ' מקודשת לי אני פ' בן פ' וכתבו מדעתה ולשמה וחתמו בו עדים לשמה ומסרו לה בפני עדים וא"ל הרי את מקודשת בשטר זה אינה מקודשת לו בשטר זה כלל והכי איתא בפ"ק דקדושין וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' אישות עכ"ל. ונראה דהוציאו הרב מדכתב רבינו אח"ז בגט דמשמע דר"ל בכל דיני הגט בצירוף מ"ש בפסקא זו ודו"ק. ודע דביבמות דל"א הוכיחו הטעם שלא תיקנו הזמן במקדש בשטר דבשלמא בגט תקנו משום פירי או משום שמא יחפה על בת אחותו ובקדושין משום פירי ליכא דארוסה אין לה פירות ומשום זנות נמי אם ישאר השטר בידה ותזנה היא תמחוק הזמן

ואנו על הספק אין לענוש אותה דמוקמינן לה בחזקת פנויה משא"כ בגט דמוקמינן לה בחזקת א"א ואם ישאר השטר בידו יעלימהו בידו כדי להצילה ואם ישאר ביד העדים אם הם זוכרים העדות יבאו ויעידו ואם אין זוכרים אלא מתוך הכתב אינן יכולין להעיד דמפיהם ולא מפי כתבם כתיב לכך לא תקנו בו זמן כלל וברי"ו ז"ל חלק חוה נתיב כ"ב נפל בדבריו ט"ס ע"ש. ועל מ"ש הרב המגיד ז"ל דמקשינן הויה ליציאה כתבו המפ' ז"ל שאף השטר פסול במחובר כמו הגט וכן מוכיח הסוגיא שבפ"ק דגיטין שהגט והקדושין שוין לפסול במחובר וכ"כ הרשב"א ז"ל ורבינו לא ביאר דבריו כאן בדין הקדושין ע"כ. ותחילה נציע הסוגיא דגיטין בקיצור בדף ט' אמתניתין דאחד גיטי נשים ושחרורי עבדים וכו' פריך תלמודא ותו ליכא והאיכא האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור וכו' ומתרץ מלתא דאיתא בשטרות לא קתני ופריך והאיכא לשמה וכו' והאיכא מחובר וכו' (ופי' רש"י דהאיכא מחובר דפסיל בתרוייהו דכתיב וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר קציצה ושחרור גמר לה לה) ומתרץ פיסולא דאורייתא לא קתני וכו' ומסיק אלא כי קתני מילתא דליתה בקדושין מילתא דאיתא בקדושין לא קתני ופירש"י כלומר כי פרכינן לעיל האיכא מחובר ולשמה לא תתני פיסולא דאורייתא לא קתני אלא אימא מילתא דאיתא בקדושין לא קתני כגון לשמה ומחובר איתא נמי בשטרי קדושין כדכתיב ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה וכו' ע"כ. וז"ל הרשב"א בשיטתו שם מדאמרינן מילתא דאיתא בקדושין לא קתני משמע דמחובר נמי איתא בקדושין והמקדש במחובר לקרקע אינה מקודשת ולי נראה דלא אמרו כאן אלא לענין שטר קדושין אבל המקדש בדבר המחובר לקרקע מקודשת ודייקנא לה מהתוספתא וכו' ע"כ משמע להדיא דקאי בשיטת רש"י ז"ל כפי פשטנות הסוגיא אמנם בתשו' סי' ת"ר כתב וז"ל השיב עוד שטר קדושין כשר במחובר דדוקא בגט פסלינן משום דכתיב ונתן ובירושלמי מפקינן מדכתיב ספר מה ספר שהוא בתלוש וכן אמרו בתוס' המקדש בעיר הנדחת וכו' אינה מקודשת משמע בהני דוקא דאיכא איסור הנאה הא לאו הכי מקודשת אפי' במחובר ונראה דאין כן דעת רש"י ז"ל בפ"ק דגיטין וכו' ויש לפרשה בא"א עכ"ל. הרי שדעתו להכשיר השטר של קדושין במחובר דלא כפי' רש"י ז"ל והסוגיא מתפרשת לדעתו בא"א דלא כפי' רש"י ולפי"ז היה לנו לסמוך עמ"ש בתשו' דשם נחית לענין דינא גמור אכן מאי דק"ל טובא דלפי מ"ש ז"ל בשיטתו לחלק בין המקדש בשטר למקדש במחובר עצמו אמאי כתב ז"ל דהתוספתא מנגדת לפירש"י הרי התוספתא לא איירי אלא במקדש בדבר עצמו דהיינו בעיר הנדחת וכו' דבהא לא אשכחן שיאסרו הקדושין במחובר כלל תדע דמוכרח הוא שהרי כל עצמינו בקדושין לא נפקא לן לפסול המחובר אלא מכח דאתקש

הויה ליציאה וביציאה כתיב וכתב ונתן מי שמחוסר כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר ג"כ קציצה ובשלמא מקדש בשטר בכל היכא דשייך לאקושי ליציאה מקשינן ובעינן דומיא דידיה אבל במקדש במחובר עצמו כגון שנתן לאשה אילן במחובר או קרקע וכיוצא ואמ"ל הרי את מקודשת לי בזה מהיכא תיתי שלא יהיה קדושין כיון דבמציאות זה לא שייך בגט דכתיבה דווקא בעינן והוא מוכרח דהרי ביאה וכסף איתנהו בקדושין וליתנהו בגיטין וכבר הוכיחו בגמ' פ"ק דקדושין דא"א לאקושי יציאה להויה גם בהני וכמ"ש התוס' ז"ל ג"כ דלא שייך ביאה בגירושין דלהתרחק ממנה הוא מגרשה ושם ד"ט מוכח להדיא דבכסף לא בעינן לשמה בגט מעתה עכ"פ תקשי לן אמאי כתב ז"ל דזאת התוספתא מנגדת לפירש"י ואף שבדברי רש"י שהביא הרשב"א ז"ל שם לא הזכיר תיבת שטרות הדבר מבואר שהוא ט"ס שהרי ברש"י שלפנינו כתוב להדיא ומחובר נמי איתיה בשטרי קדושין וכו' והוא מוכרח דהרי כיון שבא להפוך הסוגיא דמעיקרא הדבר מבואר דבשטר במחובר איירי דווקא דכי פריך והאיכא מחובר ע"כ קאי אמאי דתירץ מילתא דאיתא בשטרות לא קתני ותו דפריך משחרור העבדים דשוה לגט ואין מציאות אחר כי אם ע"י כתיבה דהיינו השטר במחובר:

שו"ר להרב"י אה"ע סל"ב שהביא תשובה זו של הרשב"א להכשיר בשטר במחובר לקדושין והדבר תמוה כאמור וכמו שיבא לקמן בע"ה. וכבר ראיתי להרב"ש והרח"מ שתמהו ז"ל ע"ז והוסיפו עוד דהרשב"א גופיה בתשו' סי' אלף רכ"ו כתב לפסק הלכה גמור דבשטר מחובר פסול ונסתייע מהסוגייא דפ"ק דגיטין הנ"ל והכשיר במחובר עצמו מכח התוספתא דהמקדש בעיר הנדחת שהזכיר בשיטתו בתשו' ת"ר הנ"ל ובאמת שהדבר מבואר הרבה שבסי' ת"ר לא נחית לחלק בין שטר למחובר גופיה ובאלף רכ"ו חלק כמ"ש בשיטתו דהוא חילוק אמיתי ומוכרח מכח הסוגיא והתוספתא וא"כ למה הזכיר הרב תשו' ת"ר דמכשיר לחוד וגם מור"ם בהג"ה איך הביא סברא זו בסתם כיון שמלבד סוגית הש"ס דהויא תיובתיה זאת ועוד שהוא עצמו חזר בו בתשו' אלף רכ"ו ובשיטתו ובזה הרווחנו ג"כ דלא פליג אתוספתא הש"ס דילן וכן דעת התוס' והר"ן ז"ל ע"ע. ומעתה רבינו שכתב על הנייר או על החרס או על העלה או על כל דבר שירצה משמע שבא להתיר אפילו מחובר מדכתב בכל דבר וזו נראית דעת הרי"ף והרא"ש והסמ"ג ושאר פוסקים ז"ל שסתמו דבריהם ולא פירשו דין מחובר משמע דס"ל דאין קפידא בדבר וע"כ צ"ל דס"ל דההיך סוגיא לאו הלכתא היא או שמפרשין אותה בע"א כמ"ש הרשב"א ז"ל ובפ"ד דהלכות עבדים כתב רבינו דשטר אמה העבריה נכתב על הנייר או על החרס משמע דפסול מחובר (וכ"כ בדין העבד פ"ה) ומרן ז"ל כתב שם דנלמד

מקדושי אשה וכו' ע"כ ולפ"ז צ"ל דלאו דווקא וסמך אמ"ש כאן. והרל"מ ז"ל הקשה דלמה לא הזכיר רבינו דאם חתמו עדים ונתנו בינו לבינה דמקודשת דעדי חתימה נמי כרתי כמ"ש בפ"א דגירושין ובפ"ה דע"ע ובקדושין דמ"א משמע נמי דה"ה בקדושין ע"כ ומאי דאפש"ל דכיון שהזכירו בגט שהוא עיקר לא חש להזכירו בקדושין דפשיטא דה"ה וכ"מ להרח"מ והרב"ש סל"ב ע"ד הרב"י ז"ל ואי נמי אפשר לאידך גיסא דהתם לא קאי הך אוקמתא ע"ש:

הלכה ד

וצריך שיכתוב וכו'. שם דף ט' ומ"ש בספרים ובגט בשתי נ"א כ"י כגט ומ"ש ואינו כותבו אלא מדעתה נ"א לדעתה ומ"ש כתבו שלא לשמה וכו' בנ"א בכ"י כתבו שלא לדעתה או שלא לשמה אעפ"י שנתנו לה לדעתה וכו' ומ"ש או לשמה ולא מדעתה שם פלוגתא דרבא ורבינא אמרי מקודשת ור"פ ורב שרביא אמרי אינה מקודשת ופריך ממתני' דאין כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהם מאי לאו שטרי אירוסין ונישואין ממש לא שטרי פסיקתא וכדרב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כו"ך וכו' ועמדו וקדשו קנו הן הן הדברים הנקנין באמירה ע"כ. ופסק רבינו כר"פ ור"ש דאינה מקודשת וכתבו בהלכות מכח ההיא דכתובות דק"ב דמייתי לבעיית רבינא אי דברים הללו דהיינו דרב גידל א"ר ניתנו ליכתב או לא מהך דאין כותבים וקאמר מאי לאו שטרי פסיקתא לא שטרי אירוסין ע"כ משמע דמסיק תלמודא דשטרי אירוסין ממש קאמר אף דהרואה יראה דאין כאן הכרח גמור דאפשר דאצדודי הוא דמצדד תלמודא לבעיית רבינא כלומר דיש לדחות כי האי. והרל"מ ז"ל הק' ממ"ש ה"ה פכ"ד דמלוה ולוה לדינו של רבינו דאין כותבין שטרי אירוסין וכו' אלא מדעת שניהם כתב ז"ל ופי' שטרי אירוסין שטרי פסיקתא והוא מנגד למ"ש כאן. ועוד הקשה דבפ"ו דזכיה ומתנה פסק רבינו דלא ניתנו ליכתב אשר לפ"ז ע"כ מתוקמא מתני' בשטרי אירוסין ממש ונדחק קצת בתירוץ קושיא זו ע"ש. ולעד"ן דפשט הלשון ודאי דשטרי אירוסין ממש קאמר והכי משמע נמי בב"ב דקס"ח דפריך תלמודא אמאי דתנן אין כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהם וההתן נותן שכר ופריך פשיטא ומתרץ ל"ק דאפי' צ"מ דניחא ליה לחמוה לקרובי ופירש"י סד"א חמיו יתן כל השכר שהרי משיא בתו לת"ח ע"כ. ולשון זה מורה דשטרי אירוסין דקתני מתני' היינו אירוסין ממש דהיינו שטר הקדושין אמנם במ"ק די"ח אמרינן אמר שמואל מותר לארס אשה בחש"מ שמא יקדמנו אחר לימא מסייע ליה ואלו כותבין במועד קדושי נשים מאי לאו שטרי קדושין ממש לא שטרי פסיקתא וכדרב גידל א"ר וכו' משמע דשטרי פסיקתא דווקא קאמר וק' דרבינו פ"ז די"ט פסק כשמואל דמותר לארס בחש"מ

ופסק דכותבין גיטין וקדושי נשים והוי דלא כמסקנא דגמרא דמסיק דשטרי פסיקתא קאמר וכדרב גידל אבל שטרי קדושין לא אלא ודאי צ"ל דס"ל לרבינו שאינו אלא דחיה דמדחי הש"ס דאין סיוע מהא לדשמואל דמצינן לתרוצה בשטרי פסיקתא עפ"ד רב גידל א"ר. מעתה גם להההיא שכתב הרי"ף ז"ל להוכיח דשטרי אירוסין ממש קאמר מההיא דכתובות כנז"ל מצינן למימר דדחיה בעלמא היא ואמטו להכי ס"ל לה"ה ז"ל דנקטינן בתרוייהו לחומרא ומש"ה בהלכות יום טוב לא ביאר אם שטרי קדושין אלא משמעותו גם שטרי פסיקתא כדדחיק הש"ס משום דאין להקל בקדושת ח"ה כלל. ובהלכות מו"ל פי' שטרי פסיקתא כלומר דגם זה נקרא שטרי פסיקתא תדע דאם נפרש שטרי פסיקתא דווקא אבל שטרי קדושין ממש לא בעינן דעת שניהם הרי הוא הפך מ"ש רבינו בפרקין דבשטרי קדושין בעינן דעת שניהם דוקא ובל"ז אינה מקודשת וגם מההיא דפ"ז מה' יו"ט דקרי לשטרי קדושין ממש ולא לשטרי פסיקתא כדברי הש"ס וזה הכרח עצמי דודאי נראה כמו שכתבתי וסתם הדברים מפני שכבר ביאר דעת רבינו בפרקין ודו"ק:

הלכה ה

ואם קדש בביאה וכו'. גיטין דפ"א ומ"ש וכן כל כיוצא בזה בשתי נ"א כ"י כתוב כן אחר או הרי את מאורסת לי ואח"כ כתוב או הרי את לי לאשה ומתיחד עמה וכו':

והמקדש בביאה מסתמא וכו'. בנ"א וכ"י אין שם תי' מסתמא וה"ה ושאר הפוסקים גרסי לה ועקר הדין בקדושין ד"י ואמרו נפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקבלה קדושין מאחר. וא"נ לכ"ג דקא קני בתולה בביאה ופירש"י א"נ לכ"ג אם מותר לקדש בביאה אי אמרת תחלת ביאה קונה מותר ואם סוף ביאה קונה נמצאת בעולה משעת הערה שלא לשם קדושין ואסירה ליה דכתיב בתולה מעמיו יקח ע"כ. וא"כ רבינו שפסק דסוף ביאה קונה ע"כ יוצא הדין דכ"ג אינו יכול לקדש בביאה גמורה וכן נמי במפרש שדעתו לקנותה בהערה בעלמא וכו' הויה נמי מקודשת וכמ"ש ה"ה ז"ל והוא כעין דרך הריב"ם שהביאו התוס' ע"ע וכי היכי שלא הוצרך רבינו לפרש דין זה דממילא משמע ה"נ לא הוצרך לבאר דין הכ"ג לא בפרקין ולא בהלכות א"ב דפשוט הוא. ושוב מצאתי להמש"ל פי"ז ד"ה א"ב דין ט"ו שעמד בזה והצ"ע ע"ש:

תהיה מקודשת וכו'. בש"נ וא' מהם כ"י קדמונים נמצאת הוספה כאן ובין שבא עליה כדרכה או שלא כדרכה ה"ז מקודשת וכ"מ מגמ' ד"ט ובהרבה מקומות:

הלכה ו

דברים שיאמר האיש וכו'. כל דברי רבינו נתבארו שם דף ו' ועיין לה"ה ז"ל. ובדברי מרן ז"ל בפסקא זו נפלו בו כמה טעיות דמ"ש וכתב רש"י דס"ל וכו' הוא לשון הר"ן

שהביא דברי רש"י עד ואפי' למ"ד דמשם ואילך הם דברי הר"ן עצמו עכ"ל. ומ"ש עוד והריטב"א כתב וכו' דבשפחה כנענית הכתוב מדבר דשייך צד קדושין בה. חסרון הניכר יש בדברים אלו וכצ"ל דבשפחה כנענית הכתוב מדבר ואנן קי"ל דבשפחה חציה שפחה וחציה ב"ח הכתוב מדבר דשייך צד קידושין בה וכן הוא הלשון בהריטב"א גופיה ומ"ש בסוף הלשון והיותר נכון שרבינו לא היה גורס וכו' בס' כ"י קדמון מצאתי כן מחידושי קידושין לבנו של הריטב"א והוא תלמיד הרשב"א וז"ל והרמב"ם ז"ל שכתב מקודשת סתם ואפילו בשאר מקומות אפשר דגירסא אחרת היתה לו וכ"נ מדברי רבינו חננאל ז"ל שכתב בלשון הזה איבעיא להו הרי את חרופתי מהו ואסיקנא האומר חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה ומ"מ אינו מחוור עכ"ל.

שיהיה משמען וכו' ולא שיהיה משמע. בשתי נ"א כ"י כתוב שיהיה עניינם וכו' ולא שיהיה ענין ובנ"א כתוב שהוא קונה אותה והיא גירסא יותר מדוייקת ומ"ש בשטר שנתן לה בנ"א שנתן לה נמחק:

הלכה ז

אמר לה וכו'. שם ועיין להרב"י סי' כ"ז לשונות כיוצא באלו ומ"ש בספרים הרי את מיוחדת לי בס"א נמחק ומ"ש הרי את נגדי נ"א הרי את נגדתי ומ"ש הרי את אסורתי נ"א הרי את עצורתי ועיין להתוס' שם ומ"ש בספק נ"א מספק ומ"ש תחילה נ"א נמחק ומ"ש אבל אם אינו מדבר וכו' עד למלות אלו בנ"א נמחק כל זה:

הלכה ח

ויש לאיש וכו'. שם ומ"ש היה מדבר עם האשה וכו' שם מבואר וקצת נראה משם דגם מענין לענין באותו ענין מהני ומדלא הזכירו רבינו משמע דס"ל דלא מהני ועיין בשו"ת מהרח"ש דף ק"ל ושו"ת לחם רב סימן כ"ב ועמ"ש מרן הקדוש דורצתה שכתב רבינו משמע דהיינו לומר שנתרצית ונתפייסה דהיינו דקאמרה הן וקמ"ל דאפילו שהוא לא אמר כלום וכו' ואין לפרש דרצתה היינו ששתקה ולא מיחתה וכו' ע"כ. וקצת קשה דרבינו כתב ורצתה קודם ועמד וקידש וא"כ כוונת ורצתה היינו שגם היא השיבה אמריה לו על ענין זה ואפילו לא אמרה הן ממש אלא שהאמת נראה דבשתיקה גמורה לא סגי ומ"מ לאו דוקא הן ותדע דמרן ז"ל לא שלל כי אם השתיקה ודו"ק. והרב"ש ז"ל כתב דמהרי"ט חולק על זה ע"ע ומ"ש בספרים ולא אמר לה כלום בש"נ אין שם תיבת לה:

הלכה ט

התקדשי לחציי וכו'. שם דף ז' ומ"ש הרי את מקודשת לי ולזה וכו' ק"ק דמלתא דפשיטא הוא ומכ"ש במ"ש ה"ה ז"ל דהוציאו רבינו ממ"ש התם דאתתא לבי תרי לא חזיא ומכיון

שרבינו הזכיר טעם זה בסיום דבריו שכתב שאין אשה אחת ראויה לשנים פשיטא דה"ה לזה ולזה וכ"ש הוא דהלשון הוא יותר מבואר מחצייך וכו' וי"ל דאדרבה הסברא הייתה מחוייבת שתהא מקודשת או לפחות בספק משום דבגמרא מדמינן קדושי אשה למקדיש בהמה וכי היכי דגבי מקדיש בהמה אפליגו התם אי אמרינן תפוס לשון ראשון או אף בגמר דבריו אדם נתפס ה"נ כי קאמר הרי את מקודשת לי ולזה ה"א תפוס לשון ראשון דלא דמי לחצייך מקודשת לי דהתם איכא למימר דלא פשטו הקדושין אלא בחצייה וחצייה האחר מונח לאיש אחר אמנם כשקדשה כולה לו ולאיש אחר כיון שהזכיר תיבת לי הרי נתקדשה לו כולה וכי קאמר תו ולזה אין לו לזה האחר מקום לחול שכבר קדשה כולה לעצמו ובשלמא אם היה אומר הרי את מקודשת לשנינו הרי חלו הקדושין בשוה ואתא לבי תרי לא חזיא משא"כ כשהפריד הלשונות אימא דאינה מקודשת אלא לו ותו דמצינן לתרוצי דבוריה דכי קאמר ולזה ר"ל ובשביל זה כלומר בשביל זה שהפציר בי או בשביל כבודו א"נ ולזה אפשר לפ' שר"ל אחר שתצא ממני תהא מקודשת לזה מעכשיו וכעין מאי דבעי תלמודא התם בתך וקרקעך בפרוטה מהו וכו' א"ד דהכי קאמר בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה וכו' ולכך צ"ל לדעת רבינו כשמזכיר בלשון הקדושין איש אחר שניא מכולהו דכיון שהוא הנושא אותה מה לו להזכיר אנשים אחרים דפשיטא שלא יתערב זר בתוכם בשום דבר אלא ודאי לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם וזה א"א בעולם דלבי תרי לא חזיא כנלע"ד לדעת רבינו ודו"ק:

הלכה י

חצייך מקודש' לי בפרוטה וכו'. בעיא שם דף ז' והתוס' ז"ל הקשו דפשיטא שיועיל כיון שהיא יודעת שקדש כולה ונתרצית לו ותירצו דאירי דאמ"ל הרי את מאורסת לי או בחד מהני לישני דלעיל ע"כ. ורבינו הזכיר לשון קדושין ולדידיה קשה קושית התוס' ואולי שדקדק לכתוב לשון מקודש ולא אמר מקודשת לרמוז שלא אמר לה לשון קדושין גמור אלא כעין הלשונות שהזכיר לעיל וזהו חידושו. שו"ר להרב"י סי' ל"א ומהרי"ט הביאו הרב"ש שם שנרגשו מזה ותירצו באופן אחר ע"ע.

וחצייך האחרת בחצי פרוטה. קשה דבגמ' לא אמרו וחצייך האחרת אלא וחצייך סתם וכיון שרבינו פוסק שהיא מקודשת למה לא כתב דאפילו בסתם וכ"ש אם אמר לה וחצייך האחרת שהוא לשון יותר מבואר וי"ל כיון דהספק אינו אלא משום דאפשר דפסקיה לדיבוריה או דילמא מונה והולך הוא כדאיתא בגמ' א"כ שניהם שוים ויותר נראה שכך היתה גירסתו. והר"ן ז"ל כתב דהיינו דוקא בשא"ל כל זה בתוך כדי דיבור אבל אם הפסיק בנתים אין כאן בית מיחוש כלל ופשוט.

בתך מקודשת לי ופרתך מכורה לי בפרוטה. שם בעיא דרב בתך ופרתך בפרוטה מהו מי אמרינן בתך בחצי פרוטה ופרתך בחצי פרוטה א"ד בתך בפרוטה ופרתך במשיכה תיקו בעי רב אשי בתך וקרקעך בפרוטה מהו בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה א"ד בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה תיקו ופירש"י א"ד בתך בפרוטה דמידע ידע דבבציר מפרוטה לא מקדשה ופרתו לא אמר על פרוטה אלא שתהיה קנויה לו כשימשכנה קרקעך בחזקה כשיחזיק בה ע"כ משמע דהלשון היה סתם וקשה תרתי חדא דהצד השני א"ד וכו' לא יתכן דהרי הזכיר לשון מכר ותו דבגמ' נאמרו שתי בעיות בסגנון אחד ורבינו חלקן ואפשר דלרבינו אין להבין לשון הגמרא כמות שהוא תדע דשם קדושין לא הוזכר שם שהוא העיקר דאל"כ מהיכא תיתי דלקדשה קאמר אלא ודאי צ"ל שהזכיר לשון קדושין וכן העתיק רבינו בהנך אף דבגמ' לא הוזכרו א"כ ס"ל דודאי כוונת הבעיא שהזכיר קדושין בבת ומכר בפרה ודרך קצרה הוא דנקט ואפ"ה מצדד דאפשר דבמכירה דקאמר היינו במשיכה שהיא תחלת ההקנאה דמידע ידע דמטלטלין אין נקנין בכסף וגם בחלוקה האחרת צ"ל דאמר כן בתך מקודשת לי וקרקעך מכורה לי בפרוטה ורבינו קיצר במובן מכ"ש ועמ"ש הר"ן ז"ל דבעיית בתך וקרקעך היא בדרך את"ל מבעיית פרה נמצא דהשניה נמשכת מהראשונה וכ"נ מתוך דברי התוס' ז"ל שם אכן כפ"ז אם אמר סתם כפשט דברי הש"ס נראה דאין כאן אפילו ספק וה"ה בהנך דלעיל אם לא הזכיר לשון קדושין כדרך שהעתיק רבינו ודבר זה צריך תלמוד:

הלכה יא

האב מקדש וכו'. קדושין דמ"א ומשמע התם דוקא כשהיא נערה מצי אביה לקדשה אבל כשהיא קטנה דאין לה דעת אסרו חז"ל לקדשה עד שתגדיל ותאמר בזה אני רוצה וכאן העתיק רבינו עיקר הדין מן התורה ולקמן בדין י"ט ביאר זה. ודע שהתוס' ז"ל כתבו שם ד"ה אסור לאדם וכו' דעכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות היינו משום שבכל יום הגלות מתגבר עלינו ואם יש ספק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא שמא לאחר זמן לא יהיה לו ספק ותשב בתו עגונה לעולם ע"כ. והכנ"הג א"ה סי' ל"ז פי' דכוונתם דבין העני ובין העשיר קאמרי דגם העשיר בקל יכול להתמוטט ולהיות עני וכתב שכן המנהג בקוסטנטינא יע"א.

וכן הוא זכאי וכו'. משנה בכתובות דמ"ו והזכירו שם מימר' דרב הונא א"ר מנין שמעשה הבת לאביה שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מע"י לרבה אף בת מע"י לאביה והובא מימרא זו שם ד"מ ובקדושין ד"ג ומדפריך מינה ש"מ דהלכתא היא ומזה יש ללמוד דל"ד מציאתה ומעשה ידיה לאביה אלא גם מתנה אם ניתן לה הרי היא

לאביה דומיא דאמה דמה שקנה עבד קנה רבו כמ"ש רבינו פ"ג דזכיה ומתנה דין י"ב ואף דבאשה גמורה נשואה המתנה היא שלה ואין לבעל אלא פירות כמ"ש רבינו שם ובפ' כ"ב דין כ"א קטנה שאני דאין לה יד לזכות ואביה זוכה בעדה והרח"מ ז"ל סימן ל"ז נסתפק בזה ולעד"ן דיש להכריח כמ"ש וסתמיות הפוס' ז"ל יוכיח שלא חלקו.

לפיכך מקבל האב וכו'. משנה ביבמות דקי"ג ובגיטין דנ"ה ודקדק רבינו לכתוב הרי היא א"א גמורה מפני שאביה קבל קדושין בעדה משא"כ אם נתקדשה היא עצמה דאין קדושיה אלא מדרבנן כמבואר שם. ופסקו רבינו בפ"ד ד"ט ופי"א מהלכות גירושין ואף שקדשה כשהיא קטנה וחרשת עכ"ז יכולה היא משתגדיל לקבל גיטה אף דאין לה דעת דהא חרשת היא ופקע כח אביה מינה משום דלא בעינן דעת בגט דאשה מתגרשת בע"כ וכדאיתא בקדושין דמ"ד ובכמה מקומות וכן כתב רש"י ועיין להרע"ב והתי"ט ועיין להמש"ל ז"ל שהאריך בקדושי האב לבתו פחותה מג' שנים אם אביה הכניסה ג"כ לחופה דלדעת רבינו וקצת גאונים ז"ל אין לה דין חופה לענין ירושה ולטמא לה ולדעת הרשב"א ז"ל יש לה.

ואם היתה בת ג' וכו'. קדושין ד"י ובנדה דמ"ד ופירש"י ע"י אביה וכתב שם רבינו דהלכה ל"מ הוא דמג' שנים ויום אחד והלאה ביאתה ביאה פחות מכאן אינה ביאה כלל וכו' והוא מבואר בש"ס:

הלכה יב

בגרה הבת וכו'. נתבאר בקדושין דע"ט ומ"ש וכן אם השיאה וכו' משנה בכתובות דמ"ג והרב"י א"ה סי' ל"ז סיים בדין זה שאם נתקדשה לחוד ונתאלמנה או נתגרשה כמה פעמים קודם שתבגר חוזרת לרשות אביה ורבינו לא חש לבארו לרוב פשיטותו ונלמד ממ"ש דוקא בנישואין קאמר:

הלכה יג

נתקדשה קודם שתבגור. עיקר הדין בקדושין דמ"ד ומ"ה וכדעת הרי"ף דפסק כרבינא שם וכבר עמדו על דברי רבינו הר"ן ומהרי"ק ומרן ז"ל ועיין עוד להרל"מ וס' עצמות יוסף ושו"ת מעשה חייא ד"מ והר"ע ז"ל ובשו"ת מהר"א די בוטון סי' ע"ד ראיתי שכתב בפשיטות דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אם נתרצה אביה אח"כ מקודשת ושכן נראה מדברי התוס' ע"כ. ולכאורה קשה טובא איך לא ראה דברי רבינו שמנגד לזה ולא הו"ל לכתוב כן בפשיטות ודע שמצאתי בנ"א כ"י קדמון שכתוב בדברי רבינו ואפילו אם נתרצה האב קודם שנתקדש' ואם גירסא זו אמת ישתנה כל מ"ש ז"ל על דברי רבינו ועיין לרבינו בה' גזלה ואבדה פ"ז ובה' תרומות פ"ז ובה' נדרים פ"א:

הלכה יד

היתה הבת ספק בוגרת וכו'. קדושין דע"ט אתמר קדשה אביה בדרך וקדשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אמר הרי בוגרת לפנינו ושמואל אמר חיישינן לקדושי שניהם וכו' ואוקימו פלוגתייהו דקדשה אביה ביום תשלום הששה חדשים בבקר וקדשה היא עצמה בערב והקשו שם התוס' דאמאי אפליגו בהאי גוונא ליפלגו בקדשה אביה גרידא וכו' ותירצו דודאי לא פליגי בקדשה אביה לחוד דבההיא מודה שמואל דאינה מקודשת דאמרינן העמד אשה בחזקת פנויה כמו שהיתה קודם שקדשה והרי היא בוגרת לפנינו וכו' ע"כ. ויש לדקדק דאמאי לא הקשו ג"כ בקדשה את עצמה דוודאי לא פליגי דאל"כ תקשי להו נמי הא ואין כאן קושי כלל דודאי בקדשה את עצמה דהוייא מקודשת כיון שהיא בוגרת לפנינו ולולי שהכירה בעצמה שיצאת מרשות אביה לא היתה מקדשת עצמה בלא דעתו ולא נחלקו אלא משום שיש לחוש לקדושי אביה שקדשה בעודה תחת רשותו וכבר נודע מ"ש המפרשים ז"ל על פסקו של רבינו ע"כ:**אכן** ראיתי להרל"מ ז"ל שהקשה לרבינו דמ"ש היתה הבת ספק ר"ל כל שיש ספק בשנותיה אם עברו כבר ששה חדשים שבין נערות לבגרות וק"ק דאמאי לא אמרינן דאוקמי אחזקתה ולהוי נערה ובשלמא כשקדשה אביה לא אמרינן אוקמינן אחזקה והוי נערה ומקודשת משום דאיכא חזקה אחרת כנגד זו והיא חזקה דאוקמה אחזקת פנויה כדכתבו התוס' וכיון דיש שתי חזקות סותרות זו לזו הוי ספק מקודשת אבל כשקדשה עצמה לוקמא בחזקת נערה ואינה מקודשת וגם חזקת פנויה מסייעת לזה וכו' ע"כ. ואני שמעתי ולא אבין מאי קאמר דיסוד זה שייסד לאוקומה אחזקה דפנויה אינה כלל והוא ז"ל נסתייע מדברי התוס' ומי הגיד לנו דלעולם אמרינן בסתם העמד אשה זו בחזקת פנויה שהרי התוס' הכריחו דמודה שמואל בקדשה אביה לחוד דאינה מקודשת משום דאית לן למימר העמד אשה אחזקת פנויה והרי היא בוגרת לפנינו כלומר דהרי היא בוגרת לפנינו אהני לן לאלומי חזקת פנויה דמהנך תרתי לית לן למיחש לקדושי אביה כלל אמנם אלו לא היתה בוגרת לפנינו לא היו כותבים ז"ל דאוקמא אחזקה דפנויה דאדרבה מיום לידתה הרי היא ברשות אביה ודאי ואין מוציאה מחזקה זו אלא חזקה אחרת גדולה מזו להכי פריך בגמ' אימת אלימא בתוך ששה בהא לימא רב הרי היא בוגרת לפנינו השתא הוא דבגרה וכו' ל"ק בקידש בההוא יומא דמשלם ששה רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת וכו' ואפסיקא הלכתא כרב וכו' הרי דכח הרי היא בוגרת לפנינו כלומר בעת שנתקדשה אלים להוציאה מתחת רשות אביה ולא ניחוש לקדושיו כיון שנתקדשה ע"י

עצמה בזמן שהיא ודאי בוגרת הא לאו הכי כל אפיא שוין בקידושי אביה וראוים לחול ואפילו שמואל דחושש לקדושי שניהם אינו אלא משום דהרי היא בוגרת לפנינו ויש לחוש דגם מהבקר באו הסימנין והרי היתה בוגרת בעת שקדשה אביה או לא היתה וקדושי אביה הם שחלו וא"כ כשהיא ספק במספר שנותיה ויש לה סימנין ע"כ בין שקדשה אביה בין שקדשה עצמה מידי ספק לא יצאנו בשניהם כיון דאפשר שהשתי שערות שהביאה הם סימני נערות ועדין לא הגיעה לבגר או אפשר דהגיעה דכבר כתב רבינו בריש פ"ב דשתי שערות בעינן לסימני נערה והן הן סימני בגרות במשלם שניה דהיינו י"ב ושש חדשים וזאת הבת ע"כ מצאנו לה הסימנין אכן נסתפקנו בשנותיה דאם אין לה סימנין אין כאן שום ספק דלעולם היא קטנה כמו שמבואר בדברי רבינו בריש פרק הקודם וכיון שכן שפיר כתב רבינו דהרי היא מקודשת מספק ואין בדבריו שום קושי כלל ועיקר.

יש לאיש וכו'.משנה שם דמ"א ועיין לרבינו שם ובשו"ת מהריט"ץ סימן רל"ו.

אומר אדם וכו'. בשתי נ"א כ"י כתוב ואומר אדם ועיקר הדין שם די"ט וכתבו המפ' ז"ל דאין זה מתורת שליחות דאין שליחות לקטן והתוס' ז"ל כתבו דאף דקטנה אין לה יד לזכות כיון שאביה אמר לה הו"ל דעת אחרת מקנה לה ומהני אפי' בדאורייתא ע"כ ועיין להמש"ל:

הלכה טו

כל העושה שליח וכו'. הראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו על רבינו בזה דאף בעושה שליח לקדש לו אשה צריך לעשותו בעדים עיין לה"ה ומרן ז"ל ועיין בשו"ת התשב"ץ שנדפס מחדש ח"ג סי' רמ"א.

כמו שליח הגט. כתב הרמ"ך בכ"י וז"ל הוא עצמו כתב בה' גירושין פ"ט שאם עשה שליח צריך עדים ונראה כי דבריו סותרים זה את זה וצ"ע ע"כ. ומרן ג"כ הזכיר השגה זו ע"ע וראיתי להמש"ל ז"ל שכתב עליו וז"ל בדקתי בפ' ט' מה' גירושין ולא מצאתי סתירה לרבינו דידיה אדידיה כמ"ש הרמ"ך גם בפ"ח ובפ"י לא מצאתי ע"כ. ונלע"ד דהרמ"ך ז"ל נתכוון למ"ש רבינו שם פ"ט דין ל"ב וז"ל אמר לסופר כתוב לי גט לאשתי וכתבו ונתנו לבעל בלא עדים ונטלו הבעל ונתנו לשליח וכו' ה"ז ספק מגורשת שאין השליח נאמן להתיר הערוה אעפ"י שהוא עד אחד אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט שהם כמי שנחקרה עדותן וכו' ואם היו שם ב' עדים שיעידו שגט זה הבעל נתנו לשליח לגרשה בו ה"ז מגורשת ע"כ. ועפי"ז יתבאר מ"ש שם פ"ו דין ד' וז"ל ואין שליח הולכה והובאה צריך עדים ע"כ כלומר דכיון שיש עדים חתומים בגט א"ץ לעדים אחרים והשליח נאמן אמנם

כשאין עדים חתומים כלל כההיא דפ"ט אין השליח נאמן לגמרי והויא ספק מגורשת אף אם יודו השליח והמשלח ועכ"פ נראה שסותר למ"ש כאן שדין הקדושין נראה דומה לדין זה דפ"ט שאין עדים כלל. אמנם לע"ד נראה דע"כ דכוונת רבינו להיכא שהגט נעשה כתיקונו דהיינו שחתמו בו עדיו ועפ"ד שם פ"ו דעיקר שליח הולכה א"ץ עדים וכיון שהדין באמת כן הוא לא חש לשנטעה בדבריו דכל תכלית כוונתו להודיענו ששלוחו של אדם כמותו ומבואר הוא.

וכמו שליח שהרשהו להפריש לו תרומה. כתב כן לפי שדין השליחות נלמד ג"כ מקרא דכן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם כדאיתא בפ' שני דגיטין וכתבו רבינו לקמיה דין י"ז ובריש פ' האיש מקדש יליף לה מכמה קראי ועיין לרבינו שם והתוס' ד"ה מה אתם וכו'.

בכל שלוחו של אדם כמותו. בנ"א כ"י בכל מקום שלוחו של אדם כמותו ואין למדין מן הכללות דהא איכא רציעה דע"ע דאדון דוקא רוצעו ולא שלוחו כדאיתא במכילתא ופסקו רבינו בפ"ג מה' עבדים דין ט' ומ"ש רבינו לקמיה דשליח נעשה עד אינו מנגד למ"ש כאן דשלוחו של אדם כמותו דודאי לא אמרו כן אלא לענין הכח והחזקה שיהיה לשליח כמו המשלח אבל במה שנוגע להמשלח בשביל עצמו לא יתכן גבי השליח דאין גוף הדבר נוגע לעצמו דשליחות בעלמא הוא דקעביד:

הלכה טז

השליח נעשה עד וכו'. קדושין דמ"ג מסקנא דגמ' ואיתא תו התם אמר רבא אמר ר"ן אמר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות וכו' ומסיק דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת מיקרו נוגעים בעדותן ואינן ראוים להעיד כלומר וההיא דר"ן דקאמר וכן בדיני ממונות קודם תקנה זו היא והקשו שם התוס' לדברי ר"ן דקאמר וכן בדיני ממונות תימה דאמרו בירושלמי וכן בקדושין הדא דתימא בשטר אבל בכסף לא וי"ל דההיא בתר דתקון רבנן שבועת היסת ע"כ. ולכאורה איכא למידק אמאי לא הקשו כן אמסקנא דגמ' דמסיק דבדיני ממונות דוקא מקרו נוגעים בעדותן דקאמר ומשתבע מלוה דלא שקיל וכו' משמע בדיני ממונות דוקא דשייך מלוה ולוה אבל בקדושין כדקאי קאי ומזה הירושלמי משמע דאף בקדושין יש לחלק בין כסף לשטר וצ"ל דבמסקנא הדברים הם קצת סתומים ומכיון דבירושלמי מחלק להדיא בין שטר לכסף ראוי לנו לדחוק עצמינו קצת כי היכי דלא לפלוג הירוש' עם ש"ס דילן מכ"ש דיש לצדד דמשום דהשקלא וטריא של הש"ס היא לדברי ר"ן דקאמר וכן בדיני ממונות אמטו להכי נקט לישנא דמלוה ולוה ואה"נ דגם בקדושי כסף דינא הכי דזיל בתר טעמא ומשו"ה תפסו תמיהתם לדברי ר"ן דקתני להדיא וכן בדיני ממונות. האמנם מאי דק"ל

טובא מדברי הירושלמי שהזכירו ז"ל כאלו הם דברים מוסכמים והרי ר"י פליג התם להדיא דהכי איתא התם בש"א אין השליח עולה משום עד ובה"א השליח עולה משום עד וכו' א"ר אבון בר חייא נראין הדברים כשקידשה בשטר אבל אם קידשה בכסף נעשה כנוגע בעדותו. א"ר יוסי מכיון שהאמינתו תורה אפי' קידשה בכסף אינו כנוגע בעדותו. א"ר אבא אתא עובדא קמי רב ועשה שליח עד ע"כ. משמע ממילתיה דר' אבא דאתא לאורויי דהלכתא כר' יוסי ומכיון שכן איך מצאו מקום התוס' ז"ל לתמיהא זו כיון דאיכא ר' יוסי דלא מחלק בין כסף לשטר ונראה ג"כ דהלכה כמותו מכח מעשה רב דאין לומר דקאי הך עובדא אעיקר פלוגתא אי שליח נעשה עד או לא דאייתי לעיל מינה. חדא דכיון דב"ה ס"ל דשליח נעשה עד פשיטא ודאי דהלכתא כוותייהו דב"ש במקום ב"ה אינה משנה ותו דאם איתא אמאי מייתי הך עובדא בתר פלוגתא דר' אבון בר חייא ור' יוסי הו"ל לאתויי הכי בתר דברי ב"ש וב"ה דלעיל אלא ודאי דלאלומי למילתיה דר' יוסי מייתי הך עובדא וא"כ אין שום מקום לקושית התוס' ז"ל ובינותי בספרים ולא מצאתי מי שנתעורר בזה לבד ראה זה מצאתי להרב עצמות יוסף ז"ל שהרגיש לתירוץ התוס' שכתבו דהך ירושלמי אחר התקנה איירי ותמה עליהם דהא איכא ר"י דפליג וקאמר דכיון דהאמינתו תורה לא הוי נוגע בעדות וכו' והעולה מדבריו ז"ל דכי קאמר ר"י דגם בכסף נאמן אינו אלא להחמיר וראוי לחוש קאמר ונסתייע מדברי הר"ן ז"ל ושזהו דעת התוס' בזה ע"כ.ולכאורה נתקשיתי הרבה בדבריו אלו דמנ"ל לפרש דברי ר"י כן ותו דאם איתא לר' אבון בר חייא איך ס"ד לומר דאינה מקודשת כלל הגע עצמך שהיא מודה לשליח שקיבלה לשם קדושין איך לא נחוש להחמיר להצריכה גט וכיון דשוייא נפשה חתיכה דאיסורא לגבי כ"ע כיון דעכ"פ נתקדשה בפני עדים ומכ"ש דמדאורייתא היא מקודשת גמורה כיון דשני עדים מעידים ע"ז. והנה הר"ן ז"ל כתב וז"ל ובירושלמי נחלקו בזה א"ר אבון ב"ח וכו' ודברי ר"י תמוהין דאמר דמה"ת מהימן מ"מ כיון דתקון רבנן שבועת היסת נמצא נוגע בעדותו ואפשר דלהצריכה גט קאמר ולפיכך יש להחמיר בדבר ולא מבעיא כשהיא מכחישתו אלא אפילו כשהיא מודה שקבלתם אינה מקודשת ודאי וכו' ומ"מ מדברי ר"י המוזכרים בירוש' חוששת וצריכה גט ובה"ג הביא סתם ולא חילק וכן הרמב"ם ז"ל כתב סתם בפ"ג מה"א השליח נעשה עד ולא חילק בין קידושי שטר לקידושי כסף וכבר השיג עליו הרמ"ך ז"ל עכ"ל. (ודברי הרמ"ך ז"ל הם אצלי בס' כ"י קדמון וז"ל השליח נעשה עד וא"צ לקדשה לו בפני שנים אחרים ובלבד שתודה היא שקבלה הכסף תימה הוא זה כיון דהשתא תקון רבנן שבועת היסת אמאי נאמנים הא נוגעים בעדותן בעבור הכסף שנתן להם שיקדשו לו האשה שאם יאמרו לא קדשנו אמרינן

להו פרעו וכשאומרים קדשנו אם היא אינה מודה שקבלה הכסף צריכים להשבע וצ"ע עכ"ל). ולכאורה יש לגמגם במ"ש ואפשר דלהצריכה גט קאמר דר"ל שדברי ר"י אינן אלא להצריכה גט וקשה ודאי מה שהקשינו מלבד שראינו לרבינו שפסק הדין בסתם ולא חלק בין כסף לשטר כלל גם הרי"ף ז"ל לא חלק בדבר ע"ע ואי משום מה שהקשה על ר"י כמ"ש ז"ל לא זכיתי להבין בעצם תמיהא זו דכיון דר"י יהיב טעמא למילתיה דכיון דהאמינתו תורה וכו' הרי הוא בעצמו הרגיש בדבר ואפ"ה ניחא ליה משום דהאמינתו תורה א"כ דין שבועת היסת לענין שיהא נוגע בעדותו לא נאמר בענין זה כלל ומה שייך להקשות עליו באותו דבר עצמו ואיך שיהיה נראה בדעת הר"ן ז"ל דלא פסיקא ליה הך מילתא בדברי ר"י אלא משום שדעתו נוטה להחמיר לענין דינא כתב כן ולכך כתב דרך אפשר ותדע שכתב ולפיכך יש להחמיר בדבר וכו' ומ"מ מדברי ר"י המוזכרים בירושלמי חוששת וצריכה גט כלומר דבין אם נפרש דברי ר"י דלהחמיר קאמר ובין אם נפרש דמן הדין קאמר שהיא מקודשת ודאי לענין דינא מיהא לדידן יש לחוש להצריכה גט והשתא א"ש שהביא אח"ז סברת הבה"ג ורבינו ז"ל דפסיקא להו מילתא וכו' וכן נלע"ד בכוונתו ז"ל. ומעתה אלכה סוב"ב לדברי התוס' הנז"ל דאי ס"ל דר"י להצריכה גט קאמר ולא להחליט הדין מלבד מה שהקשינו נוסף עוד דעכ"פ הו"ל לפרש ומכ"ש דהר"ן ז"ל לא כתב אלא דרך אפשר דנראה שהרגיש הקוש'י שיש בדבר וגם נראה שהוא ז"ל לא הבין כן בדברי התוס' שהרי לא הזכירם כלל ואם איתא הו"ל לאלומי סברא זו בדברי התוס' ז"ל האמנם האמת יורה דרכו דאי אפשר להבין דברי התוס' כ"א עפ"י דרכו של הר"ן ז"ל או שנדחוק עצמינו שלא היו גורסים כגירסתינו בירושלמי והיה מקום לומר כן מדכתבו ז"ל בדברי הירושלמי וכן בקדושין הדא דתימא וכו' ולשון זה אינו בירושלמי שלפנינו אמנם אין דעתי נוחה בזה כלל. ולכך אני הצעיר רואה דברי רבינו נכונים בטעמן כמ"ש מר"ן ז"ל דמתוך הירושלמי עצמו מוכח דהלכה כר"י מההוא עובדא דמייתי בתר הכי ואף דהרב ע"י ז"ל חלק ע"ז וכתב דההוא עובדא קאי אפלוגתא דב"ש וב"ה כבר הוכחנו תלי"ת שאין נראה כלל כנז"ל וגם בש"ס דילן מוכח כן מדלא חילקו כלל וכדברי מרן ז"ל וכן היא דעת הבה"ג ומשמעות דברי הרי"ף והסמ"ג ז"ל. שוב מצאתי להכה"ג א"ה סי' ל"ה בהגהת הרב"י סעיף ט' שרוח אחרת אתו בהבנת דברי רבינו וחלק על הרב"י במה שהכריח מדברי הירושלמי דהלכתא כר"י שאינו מחלק בין שטר לכסף וכתב עליו דאין זה נכון דא"כ הרמב"ם ז"ל פליג מדידיה אדידיה שכאן פסק כהירושלמי ובפ"א דה' שלוחין כתב דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת אינו נאמן והיינו מהסוגיא דקדושין ושכן מצא בשו"ת תומת ישרים סי' ע"ז שכתב שא"א לפרש בשום פנים שדעת הר"ם

ז"ל לפסוק כהירושלמי ממ"ש בה' שלוחין ותו קשה במ"ש דבגמ' דידן סתמו וכו' וזה דבר תימה דאם אינה מחלקת היינו קודם התקנה אבל לבתר דמסיק דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת וכו' ודאי דיש חילוק וכו' והנכון כמ"ש הרב ת"י דדעת הרמב"ם ז"ל כהרב יהונתן ז"ל דבקדושי כסף עצמו מחלק בין יש שם כפירת ממון וכו' כדי להשוות הירושלמי עם גמרתינו ולכן בהלכות קדושין שהן באין על טענת קדושין ואפשר דאין שם כפירת ממון כתב דשליח נעשה עד אבל בה' שלוחין דהטענה היא בכפירת ממון כתב דאין שליח נעשה עד וכן דקדק הרב ת"י מדכתב רבינו כאן הן הן עדיו בקדושין שר"ל לענין טענת קדושין ולא לענין כפירת ממון עכת"ד. ואני בעניי אחרי המחילה הראויה שלא כדין תפס על הרב"י זלה"ה בזה דלא בא אלא להחזיק דברי ה"ה ז"ל למה רבינו לא חלק בקדושין בין קדושי כסף לשטר דבכל גווני שליח נעשה עד וכן הבין הרמ"ך והר"ן ז"ל ומעתה לא על הרב"י לבדו תלונתו ואדרבה עיקר הסברא אינה מהרב"י ז"ל ותמהתי עליו איך נמשך אחר סברת הרב ת"י בזה וחלק על הגאונים האחרים כאלו לא ידעו הבין ח"ו וריש מלין לא ידעתי באיזה כח כתב דא"כ רבינו פליג מדידיה לדידיה כיון שהרב"י ז"ל בא להכריח דברי ה"ה שרבינו פוסק כר"י דס"ל שכיון שהאמינתו תורה ל"ש בשטר ול"ש בכסף ושניא דא משאר דיני ממונות והכריח עוד ז"ל דגם גמרתינו ס"ל הכי מדלא חילק מעתה איך ס"ד דרבינו פליג מדידיה אדידיה הלא בקדושין כתב סתם בין עפ"י הירושלמי בין עפ"י גמרתינו ובה' שלוחין ג"כ פסק כגמרתינו וכהירוש' ומדלא אפליגו ר' אבון בר חייא ור' יוסי אלא בקדושין מכלל דבדיני ממונות דעלמא כלם שוין דמקרו נוגעים בעדות מכח השבועה ואם נרצה לדייק בדברי רבינו שכתב הן הן שלוחיו הן הן עדיו בקדושין דהוה סגי דלימא הן הן עדיו לחוד אלא דייק הן הן עדיו בקדושין לאורויי לן דבקדושין דוק' הוא דאמרינן הכי בלי שום חילוק בין כסף לשטר משא"כ בדיני ממונות דעלמא כמ"ש בה' שלוחין ומזה הדיוק נסתייע הרב ת"י ז"ל לפי דרכו אמנם לעד"ן שגם לדרך הרב"י ז"ל הוא מדוייק על נכון. גם למה שתמה הכנ"הג על מ"ש הרב"י דבגמ' דידן סתמו וכו' ותמה עליו דהא דאינה מחלקת היינו קודם התקנה אבל לבתר דמסיק וכו' ודאי דיש חילוק וכו' ע"כ אחר המח"ר ודאות זה אינו דכיון דר"ן הזכיר קדושין וגיטין וד"מ ועל זאת החלוקה לבדה שקלו וטרו בש"ס ואסיקו דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי הני עדים דיהיבנא ליה ומשתבע מלוה דלא שקיל ליה ופרע ליה למלוה ע"כ לשון זה מורה דדוקא בדיני ממונות דעלמא קאמר בדינו של ר"ן דשייך ביה מלוה ולוה דאלו בקדושין לא שייך מלוה ולוה דהאיש אינו חייב לזאת האשה שום דבר ומכ"ש לפי מ"ש רש"י שם דדיינין להו כדין חנוני על פנקסו וכו' וזה

לא שייך כי אם במי שחייב לא בדבר הרשות או דרך הקנאה כמו הקדושין וגם לדעת הרב הכנה"ג ז"ל כיון דעכ"פ יש לנו פנים מאירות מהירוש' ומשמע דהלכה היא כר"י מכח עובדא הנ"ל וכדי שלא יחלוק הירוש' עם גמרתינו ג"כ נוכל ודאי לפרש כן גמרתינו דהיה פשוט אצלם כדעת ר"י עכ"פ כיון דאפשר לומר כן באיזה כח נחלוק על הרב"י זלה"ה מכ"ש שהמדקדק בלשונו הטהור לבבו יבין שלא הביא זה אלא לעשותו סניף להכרח הראשון שכתב ז"ל מעובדא דמייתי בירושלמי כי כל עצמו לא בא אלא למצוא טעם לדברי רבינו עפ"י הבנת ה"ה ז"ל אשר היא נכונה בטעמה ומה שהבין הרב ז"ל והיא דעת הרב ת"י ז"ל לכאורה הוא מגומגם דאיך נימא להאמין לשלוחין בדין הקדושין ובדין הכסף אם היא מכחשת לא נאמין להם הלא זה תלוי בזה ואיך תפס חבלא בתרי ראשי אמנם נראה שכוונת הדברים להיכא דשייך ודרך נכון הוא אך לא מפני זה נדחה דרך הקדש של מרן הרב"י ז"ל ומ"ש בס"ר וקדשו אותה בנ"א כתוב וקדשו אשה ומ"ש עדי הקדושין בש"נ וכ"י כתוב עדיו בקדושיו:

הלכה יז

אבל העבד וכו'. לכאורה קשה טובא דלעיל שלל הכותי מכח קרא וכו' ותפוק ליה משום שאינו בתורת גיטין וקדושין והכי אמרינן בפ' המביא תניין דכ"ג חש"ו לאו בני דיעה נינהו נכרי נמי דלאו בר התירא הוא ופירש"י שאינו בתורת גיטין וקדושין ובמידי דלנפשיה לא חזי לא מצי למעבד שליחות לאחריני וכתבו התוס' דהמ"ל משום דבעינן שלוחכם בני ברית אלא ניחא ליה למימר האי טעמא דשייך אף בעבד ע"כ הרי דסתם תלמודא גופיה יהיב טעמא בנכרי נמי משום שאינו בתורת גיטין וקדושין ולקמיה שקיל וטרי תלמודא גבי עבד מתקיף לה ר' אלעזר טעמא במילתא דליתיה וכו' ומסיק מדרשת בן ברית לאפוקי נכרי ומכשיר עבד דהוא בן ברית מדכתיב מחוטב עציך וכן בקדושין דף מ"א פריך תלמודא דדרשת בן ברית גבי נכרי למאי אצטריך תיפוק ליה משום דאינו בתורת גיטין וקדושין דומיא דעבד ומתרץ דה"א משום דאיתיה בתרומה דנפשיה וכו' הרי מבואר משם דאצטריך קרא למלתא דאיתיה דה"א ליתכשר אבל במילתא דליתיה לכ"ע ל"ק קרא ובפ"ד דתרומות וכן בפ"ב דשלוחין ושותפין פסלו לכותי מדרשת בן ברית מכלל דעבד הוא כשר והיינו משום דהוי בן ברית כנז"ל אם לא שנאמר לדעת רבינו דכיון דסוף כל סוף פסלה תורה לכותי מפני שאינו בן ברית כסתם משמעותיה דקרא בין במילתא דאיתיה בין במילתא דליתיה ולכן ראה להזכיר זה הטעם שהוא מסכים למ"ש בפ"ד דתרומות:

הלכה יח

שליח האיש וכו'. דבר פשוט הוא ועיין מ"ש לעיל דין ג'. ומ"ש בספרים אם שליח האשה הוא וכו' בנ"א כ' אם שליח הוא שמקבל הקדושין אומר לו הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי והוא אומר לו וכו'. ומ"ש בס"ד או ארסתיה בנ"א כ"י נמחק. ומ"ש לאשה בנ"א כ"י נמחק. ומ"ש והיא מקודשת בש"נ כ"י נמחק:

וכן בכל הדברים וכו'. הלשון מגומגם מכמה אנפי חדא שמשמעות הענין לדמות דין העושה דבר ע"י שליח לעושהו בעצמו ורבינו כתב כדין שליח דמשמע להיפך ותו שכתב כדין שליח עם שליח דמאן דכר שמיה דשליח עם שליח הא כל דברי רבינו עד כאן אינו אלא בשליח אחד והול"ל כדין שליח עם משלח או איפכא דבזה אירי רבינו ואף אם כוונתו לאשמועינן כאן דין זה דכיון דשליח יכול לעשות שליח וקמ"ל דדינו שוה לאיש ואשה כי כן משמעות הדברים אכתי קושיא קמייתא לא מיתרצה אם לא שנגיה בדברי רבינו ונתלה הדבר בט"ס. ושוב זכיתי ומצאתי להרב בעל הטורים א"ה סימן ל"ו שהעתיק פסקא זו וסיים וכן בכל הדברים של הקדושין דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה וכו' ע"כ. וכ"נ שהיתה גירסת הרב"י שם ושלי"ת שנחה דעתי הקצרה:

הלכה יט

מצוה שיקדש אדם וכו'. משנה וגמ' דף מ"א וכלישנא בתרא וביאור דברי רבינו דמ"ש תחילה מצוה שיקדש וכו' הוא בדרך כלל בין במכירה בין באינו מכירה ובסוף לשונו כתב ולא יקדש אשה עד שיראנה וכו' אשמועינן איסורא באינו מכירה פן יבא לעבור הלאו דואהבת לרעך כמוך אם ישנאנה כדאיתא בגמ'. ומ"ש וכן מצוה לאשה וכו' הכוונה דאף דקי"ל אתתא בכל דהו ניחא לה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו וגם איהי גופא לא מפקדא אפו"ר מ"מ קצת מצוה יש לה שמסייעת האיש לקיים מצותו וכמ"ש הר"ן ז"ל ולכך מצוה בה מע"י שלוחה ולא הזכיר בזו שום איסור להתקדש ע"י שליח כמ"ש גבי איש מהטעם האמור דבכל דהו ניחא לה. ובמקדש בתו קטנה כתב תחילה שאין ראוי כלומר מצד הסברא ושוב כתב דחז"ל צוו שלא יעשה האדם דבר זה דמשמע דאיסורא דחז"ל איכא נמי בהא והיינו כדברי הש"ס ממש. ועיין לה' ע"י ז"ל שעמד בכוונת רבינו אכן במ"ש הכל מיושב ועיין עוד להתשב"ץ שנדפס מחדש בח"ד סי' י"ט כי שם הכריח להתיר נישואי הבנות קטנות בזמן הזה כדברי התוס' שהזכרתי לעיל דין י"א ע"ש. שו"ר להרח"מ א"ה סי' ל"ז על הש"ע שכתב מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה וכו' וז"ל כלומר אע"ג דבגמ' אמרו אסור לקדש בתו אפשר באומר לה צאי וקבלי קדושיך ליכא איסורא ומ"מ מצוה להמתין עד שתגדיל עכ"ל. והקושי מבואר דהעיקר

חסר דהיכן רמיזא דאיירי באומר צאי וקבלי וכו' וכבר תפס עליו הרב"ש ז"ל שם וכתב אלא נראה דלית הלכתא כרב דאמר אסור דהא מצינו כמה מעשים בש"ס דהיו מקדשין הקטנות וכ"כ ה"מ פרק אעפ"י אלא מצוה הוא לצאת ממימרא דרב ע"כ. ואחרי המחילה הראויה גם הוא לא כיון דאיך יפסוק מרן הקדוש דלא כרב מלבד דבעיקר ראייתו של ה"מ והובאה ג"כ בהג"א שם דמייתי מההיא דר"א בקדושין דפ"א הוי בהפך דקאמר ליה עבר מר אדרב ושתיק ליה משמע דהודה לו דלאו שפיר עבד לקדש בתו בקטנות וגם מוכח דהלכתא כוותיה דרב ולכולהו אשתמיטתייהו דברי מרן הקדוש פרק יו"ד מה' אישות עמ"ש רבינו דין י"ו המארס את בתו קטנה וכו' וז"ל נראה דמשמע לרבינו דהא דאמרינן אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה לאו דוקא איסורא אלא לומר שאין ראוי לעשות כן וכדתניא בין היא ובין אביה יכולים לעכב דמשמע דאי ניחא לה ולאביה שרי וכ"כ בפ"ג וכו' ופסקו בשלחנו ס"ס נ"ו כדברי רבינו א"כ דעתו מבוארת כנ"ל:

הלכה כ

המקדש בביאה וכו'. הדבר מבואר שלשון זה הוא מגומגם וכבר עמד עליו מרן ז"ל ובנ"א כ"י קדמון מצאתי שמחקו אבל הכסף מד"ס אלא כתוב שם כך גומר ומכניס וכן דין הכסף וכו' וגירסא נכונה היא הרבה. ובנ"א אין שם וכן דין הכסף ד"ת ופירושו מד"ס אלא כתוב שם אבל הכסף מד"ס שנאמר וכו' ומ"ש בספרים לקוחים אלו בנ"א אין שם תיבת אלו ובהשגות הרמ"ך כ"י כתוב וז"ל אבל הכסף מד"ס כתבתי לעיל דהכסף מד"ת וכ"נ מן ההלכה וצ"ע מ"ש זה הרב. חזר הרב והגיה ושלשתן ד"ת ע"כ ועיין מ"ש בפ"א:

הלכה כא

ואם קדש בביאה וכו'. שם די"ב וכרב והטעם משום פריצותא דהוי דרך זנות וכ"כ הריטב"א ז"ל וכ"נ מדברי הר"ן והתוס' ז"ל והם דברי רבינו ומ"ש בספרים שלא יהיו פרוצים בדבר זה בנ"א כ"י כתוב שלא יהיו פרוצים בעריות בדבר זה:

הלכה כב

וכן המקדש בלא שדוכין וכו'. איכא למידק אמאי לא ערבינהו אין מקדשין בביאה ולא בלא שדוכין ולא בשוק כיון שדינם שוה שאין עושין כן לכתחילה ואם קדש בשלשתן מכין אותו מכת מרדות וגם בקדושין די"ב קאמר רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה ואמאן דמקדש בלא שדוכין ומאן דמקדש בשוקא י"ל משום דביאה מפורשת בתורה כי יקח איש אשה ובעלה אבל הכסף ושטר אינם מפורשים כמו ביאה שאינן נלמדין אלא בהיקש או בג"ש ע"ד שכתב מרן הקדוש לעיל דין ב'. והנה שם בגמ' הזכירו כמה דברים דרב מנגיד עלייהו ונהרדעי פליגי ואמרי דבכולהו לא מנגיד רב אלא על דמקדש בביאה בלא

שדוכין ואיכא דאמרי אפילו בשדוכין נמי משום פריצותא ע"כ. ולפי לשון הגמ' דקאמר אכולהו לא מנגיד רב אלא וכו' משמע דפליגי אכולהו דלעיל וכן הבינו התוס' ז"ל וכ"כ הרא"ש. אמנם הרב שלטי הגבורים ז"ל כתב וז"ל ומיהו נראה דהא דנהרדעי לא קאי אלא אקדושין אבל בנגידי אחריני וכו' גם נהרדעי מודו ע"כ. ולדידיה לישנא דבכולהו קשיא אם לא שנפרש דבכולהו ר"ל דיני קדושין דהיינו כל דיני הקדושין שהזכירו בדרב התם ורבינו נראה בפרקין שפסק כרב ודאי וממ"ש במקומות אחרים נראה דס"ל כשיטת התוס' והרא"ש ז"ל דבפ"ו דת"ת כתב דהמבזה שליח ב"ד שהוא בנדוי וציין מרן ז"ל מעובדא דר"י בשלהי קדושין וקשה דהתם השיב לו ר"ן דהו"ל להלקותו דרב מנגיד אמאן דמצער שליחא דרבנן והשיב לו ר"י דעדיפא מינה עבדו ליה ופירש"י חומרא ממנה עשיתי לו לקונסו ע"כ. וקשה דמי התיר לו לר"י לקונסו טפי מכדי רשעתו ונראה דה"ט מפני שזלזל בר"י עצמו דאמר מאן יהודה בר שויצקל ולכך לא סגי ליה במ"מ וכן מצאתי להתוס' פר"ג דנ"ה ע"ש וכ"ש דר"י היה ראש בפומבדיתא וגדול מר"ן כמ"ש רש"י בריש ההוא עובדא וא"כ צ"ל דר"י גופיה לא רצה לומר כן לר"ן להדיא כדי שלא להחזיק טובה לעצמו ודרך התפארות מעתה למה חייב רבינו נדוי שהוא עדיף ממ"מ למי שמבזה שליח ב"ד כיון שמן הדין אינו חייב אלא מ"מ וי"ל דרבינו מפרש דרב יהודה גופיה פליג אדרב ופסק כוותיה ואפשר דר"ן הודה לדבריו שהרי שתק וכן יש להוכיח ממ"ש בפ' כ"ה דסנהדרין וז"ל אסור לנהוג קלות ראש בשליח ב"ד והרי השליח נאמן כשנים לענין הנדוי שאם אמר פלוני הקלני או הקלה הדיין וכו' משמתין אותו ע"פ ע"כ הרי דמוכח דס"ל דר"י פליג ארב ול"ש זלזול השליח מהדיין עצמו ואיך שיהיה בהא לא פסק כרב ודאי ושם בפ"ז פסק דמי שישב בנדויו שלשים יום ולא בקש להתירו מנדין אותו שניה ורב שם לא חייב אלא מ"מ וכבר ציין מרן ז"ל שם ממימרא דר"י בר שילת וע"כ פליג אדרב. לפ"ז אם נאמר דרבינו מפרש כהרא"ש והתוס' ז"ל הא איכא נהרדעי דפליגי נמי אדרב בהנהו דאיכא תרתי נייד מסברת רב וכן עשה רבינו ובההיא דחתן הדר בבית חמיו שכתב בפ' כ"ה דא"ב שאסור לדור בבית חמיו ולא הזכיר מ"מ וכבר ציין מרן ז"ל דרבינו לא הזכיר מ"מ משום דבפ' המוכר פירות לא אמרו אלא לאו אורח ארעא וכו' אמנם בפ"ו דגרושין פסק כרב במי שבטל הגט או מסר מודעא שמכין אותו מ"מ משום דלא אשכח מאן דפליג עליה דרב ולנהרדעי לחוד לא חש לגבי דרב. אכן דברי מרן ז"ל בה"ס נראין כסותרין לכל מ"ש שהרי הקשה דכיון דמאן דמצער שליחא דדיינא משמתין אותו מאי רבותיה דרב לנגודי הא שמתא דחמירא מנגידא מחייב ושמא י"ל שמלבד השמתא הוה מנגיד ליה וכו' ועי"ל דרבינו לא חייב נדוי וכו' כלומר אלא מ"מ וצ"ל דסמך בתירוץ הב'

למ"ש רבינו לקמיה וכל המצער שליח ב"ד יש לב"ד רשות להכותו מ"מ וציין מרן שם מהך דרב ע"ש והרואה יראה כמה גמגומים וקושי שיש בדבריו חדא דמאי קושיא לרב כיון דתנא הוא וס"ל דלא מחייב אלא נגידא ומנ"ל דס"ל דגם שמתא מחייב ותו דמה יענה הרב בהת"ת שפסק להדיא דהמבזה שליח ב"ד הוא בר נידוי וזה יקשה יותר לתירוץ ב' שכתב ז"ל שרבינו לא חייב כי אם מ"מ למאן דמצער שליחא דרבנן וכן להההיא דפ"ז שפסק להדיא דלא כרב שהרי אף לפי דרכו היה לו לחייבו שתים וגם להההיא דחתן הדר בבית חמיו וכו' ותו דבפ"ו דגירושין פסק במי שבטל גט או מסר מודעא שמכין אותו מ"מ ואי רב מחייב תרתי הרי לא פסק כוותיה ועוד נראה שסותר דברי עצמו כנז"ל ותו קשה לדעתו ז"ל דאמאי כתב רבינו בההיא דהמבזה שליח ב"ד דיש רשות לב"ד להלקותו כיון שהוא חייב לפי דרכו וראיתי להרב לח"מ ז"ל שהקשה על הרב"י ז"ל י"ד סימן של"ד ונדחק בזה גם המש"ל הקשה מדברי הטור והרב"י ז"ל בענין זה והניחו בצ"ע ולא הזכירו דברי מרן על רבינו כנז"ל ולע"ד כמ"ש ונראה פשוט. עוד ראיתי בענין זה דברי הר"ן שהביא מרן ז"ל בפ' כ"ה דה"ס ע"ד רש"י שכתב בפ"ק דקדושין דהמצער שליחא דרבנן שפי' דהיינו שהכהו להשליח וחלק עליו הר"ן ז"ל דלשון המצער לא משמע כולי האי אלא אפילו המבזה אותו בפני אחרים ומביישו ע"כ ולעד"ן דרש"י ז"ל לא נתכוון דדוקא עד הכאה אלא ר"ל קרוב לה תדע דבפ' ר"ג דנ"ב פי' במימרא דרב גופיה שמעיז פניו להתריס עם שליח ב"ד ע"כ הרי שלא הזכיר הכאה מלבד דאם נפרש דהכאה דוקא קאמר אבל אם ציערו בדברים בעלמא לא יתחייב ולא מידי יקשה עליו מנ"ל הא כיון דלשון המימרא אינו אלא מאן דמצער וכו'. שו"ר להכנה"ג י"ד סי' של"ד בהגהת הרב"י סעיף כ"א שהעמיק הרחיב בכל מ"ש ושלי"ת שכוונתי לדעת גדול בכמה דברים והזכיר שם כמה פוסקים שעמדו בכל זה.

אעפ"י שקדושיו קדושין גמורין. בנ"א כ"י אין שם תיבת גמורין. ומ"ש בס"ר **שהיתה קודם מ"ת**. בנ"א כ"י אין שם תיבות אלו אלא כתוב שם וידמה לקדשה ותו לא:

הלכה כג

הוא או שלוחו. כן עיקר דמצוה בו יותר מבשלוחו. והסמ"ג ז"ל כתב דיש מקומות שנוהגים שהחתן בעצמו מברך ברכת אירוסין (וכן מצאתי המנהג פה **טראבליס** יע"א) ומ"מ בשאר כל מקומות נוהגים שהחזן או הרב המסדר שאר ברכות הוא מברך ברכת אירוסין ג"כ וכתבו ז"ל הטעם שלא לבייש את מי שאינו יודע וק"ק דלמה לא חשו לזה בברכת להכניסו שמברך אבי הבן דוקא ואף אם אינו יודעה מלמדין אותו כנהוג ומעשים בכל יום והרי גם הקדושין הוא עצמו עושה המצוה וק"ו הדברים שהרי במילה על הרוב

אין האב בעצמו מל את בנו ואפ"ה הוא עצמו מברך מכ"ש הקדושין שהוא בעצמו מקדש אם לא שנאמר דברכת להכניסו היא קצרה ובקל יתלמד משא"כ ברכת אירוסין שהיא ארוכה קצת ועי"ל דבקדושין יש לחוש פן יתבייש מבני אדם כי חתן דומה למלך ולפי מעלתו תתרבה חרפתו ויותר יתבייש מכלתו על שאינו יודע אפילו ברכה אחת ויש לחוש לפרוד הלבבות וגדול השלום משא"כ בברכת להכניסו שכבר הם נשואים וגם על הסתם אין האשה שם במקום המילה ממש ומנהגן של ישראל תורה היא.

ואם קדש ולא ברך לא יברך אחר הקדושין. כתב הרמ"ך ז"ל בכ"י וז"ל מנהגינו לברך אחר הקדושין וכתבו הגאונים ונתנו טעם לדבריהם שאם בירך קודם הקדושין שמא לא תתרצה היא ונמצא שמברך לבטלה וכן ראוי לעשות בכל דבר שתלוי באחר כגון ברכת אבי הבן שמברך להכניסו לאחר המילה ולא קודם המילה כיון שהוא פעמים אינו עושה המילה שמא המוהל יפרוש ונמצא שמברך לבטלה ומאד החמירו רבותינו במוציא ש"ש לבטלה וגם התורה אמרה קרבן לה' ולא לה' קרבן שמא יאמר לה' ולא יאמר קרבן ע"ז תקנו הכנוים כדגרסינן בנדרים כ"ש שיש לנו לחוש לזה שאין בידו לקדשה שמא יוציא ש"ש לבטלה עכ"ל. וכבר האריך בזה הרב המגיד ז"ל ועיין מה שכתבתי פי"א דהלכות ברכות ד"ה ודין ט"ו:

הלכה כד

כיצד מברך וכו'. בנוסחאות שלפנינו בפ"ק דכתובות ד"ז איתא וצוונו על העריות וכו' בא"י מקדש ישראל ע"י חופה וקדושין ורבינו נראה שלא היתה גרסתו כן ונוסחת התלמוד נראית יותר מדוייקת דלגרסת רבינו וצוונו אין לו משמעות כ"כ דלא מפרש מה צוונו וגם בחתימה לעולם אנו חותמים מעין החתימה עצמה וכיון שחתמנו ע"י חופה וקדושין בדין הוא לחתום בא"י וכו' ע"י חופה וקדושין כמו שמצינו בברכת מעין שלש וברכת התורה וברוך שאמר וכיוצא. שוב מצאתי נ"א כ"י שאין שם תיבת וצוונו בדברי רבינו ומ"ש בס"ר מקדש ישראל ע"י חופה וכו' בנ"א כ"י כתוב מקדש עמו ישראל וכו'. וברבינו ירוחם ז"ל כתוב דבגמ' בגרסאות המדוייקות כתוב מקדש ישראל לבד וכן העידו שהרי"ף כתב בכתב ידו מקדש ישראל ע"י חופה וקדושין ואחר כך מחקו וכתב מקדש ישראל לבד וכ"כ הרמב"ם וכן פסק רבינו האיי גאון וכו' וכן חותמין בשתי הישיבות הראשונות עד עכשיו ותוספת זה שאתם מוסיפין גריעותא הוא שאין קדושת ישראל תלויה בכך וראוי לכם לחזור להלכה ולמנהג כהסכמת כלם ע"כ. והנראה לע"ד כתבתי וכן מנהג כל המקומות בזמן הזה ואיכא למידק בנוסח ברכה זו למה לנו להזכיר שצוונו על העריות ואסר לנו הארוסות וכו' דאין לנו ברכה כיוצא בה היה לנו לברך אשר קדשנו

וכו' לקדש את האשה ועוד למה לנו להזכיר חופה בברכת אירוסין דאף דעכשיו נוהגים לסדרה עם הנשואין מעיקרא כי תקון היו מקדימין הקדושין לזמן מה ואחר כך היו נושאין כדמוכח בכולי תלמודא ובכמה מקומות וכדרך שהוא עכשיו בערי ליואנט"י ה"י שמקדשין ביום ראשון ובעש"ק של אותה שבוע נושאין. ועוד קשה דלמה הקדימו בנוסח ברכה זו החופה לקדושין כיון שהמעשה הוא בהפך וראיתי להרא"ש ז"ל שכתב שברכה זו אינה ברכה לעשות המצוה כי פו"ר היינו קיום המצוה ואם לקח פילגש שקיים פו"ר אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילונית ועקרה או סריס חמה שנשא מברכין ברכה זו ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פו"ר ולכך לא נתקנה ברכה במצוה זו ואף שנשא אשה לשם פו"ר כיון שאפשר לקיים מצות פו"ר בלא קדושין ול"ד לשוחט שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם א"א לו לאכול בלא שחיטה וכו' וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות והזכירו בה איסור ארוסות והתר נשואות בחופה וקדושין שלא יטעה האדם לומר שהברכה של קדושין נתקנה להתירה לו לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת ולהכי נמי הקדימו חופה לקדושין לומר והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה שאחר ברכת הקדושין ע"כ. ודברי טעם הם ונכון וע"ע להסמ"ג והכלב"ו ז"ל. יוודע שאחרונים ז"ל כתבו שעפ"י הדקדוק יש לומר והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופה וקדושין ומטו לה משם ר"ת אמנם מפי' רש"י שם אין להביא ראיה שפירש והתיר לנו את נשותינו הנשואות לנו וכו' ע"כ כי לא נחית אלא לפרש נוסח הברכה והאיטאלייני נוהגים כר"ת אמנם הספרדים אין אומרין זה הלשון וכן באזמיר יע"א אין אומרים אותו ובברכת ארוסין אי בעי עשרה דוקא לדעת רבינו עיין מ"ש בפ"ב דהלכות ברכות בס"ד:

פרק ד

הלכה א

אין האשה מתקדשת וכו'. קדושין דף ט' ומ"ש **ואם קידש אשה בע"כ וכו'**. נתבאר בבבא בתרא דף מ"ח והוצרך רבינו לכפול דאם קידש אשה בע"כ אינה מקודשת כדי שלא נטעה דאם עבר וקידשה בע"כ מהני כיון דמדאורייתא הוו קדושין כדאיתא בגמ' דאפקעינהו רבנן לקדושין משום שעשה שלא כהוגן והתם פריך עלה תינח קדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר ומשני שוויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות ואף שחכמים ז"ל גרמו לו להחשב עבירה למה שעשה בהיתר גמור מדין תורה אפ"ה יש כח בידם כיון

דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכן פי' רש"י והתו' שם ומספקא לי קצת אי קעבר בביאה זו אלאו דלא תהיה קדשה ע"פ מ"ש רבינו ריש פ' ראשון או נימא דאיסורא דרבנן בעלמא הוא דעבר דיש פנים לומר דעבר אדאורייתא דכיון דאפקעינהו רבנן לקדושין וכל דמקדש אדעתא דידהו מקדש מעתה למפרע קעבר אדאורייתא דהא בהא תליא דאי לא עבר א"כ הרי חלו הקדושין או נימא כיון שהוא לא נתכוון לבעילת זנות כלל אלא לביאה מותרת לקדש אשה ומן התורה ביאה כשרה היא לא ס"ד שיעבור אלאו כלל ותדע דרבינו בפ"א כתב לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קדושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה ע"כ הרי דבעינן שיתכוין לבעול לשם זנות ועוד מדדייק לכתוב בלא קדושין אפשר להעמיס דרצונו לומר שלא נתכוון בביאה זו לשם קדושין בעולם אבל אם נתכוון לשם קדושין אפילו שהם בע"כ אין כאן מלקות דלא קעבר אלאו ועיין מ"ש בפ"ב דהלכות חו"מ דין ב'.

אבל האיש שאנסוהו וכו'. הנה כ"י קדמון מצאתי שכתוב גם בחלוקה זו אינה מקודשת אך אין זו גירסת כל הפוסקים אלא שהיא מקודשת מהטעם שכתב ה"ה דיכול הוא לגרשה ולפי טעם זה נראה בדעת רבינו שאף במציאות שהאשה עצמה אנסתו שיקדשנה תהיה מקודשת דאף דבגמרא אמרו הוא עשה שלא כהוגן וכו' דמשמע דכל היכא דאיכא הך מילתא דשלא כהוגן בין באיש בין באשה אין הקדושין תופסין מסתברא דלא נאמר אלא גבי איש דוקא שהוא יחזיקנה בע"כ אבל גבי אשה דבידו לגרשה לא חשו חכמים ז"ל לזה ואוקמוהו אדין תורה וזה נראה לענ"ד פשוט עפ"י דברי המגיד אך מצאתי להרב המאירי ז"ל בחידושיו לקדושין כ"י קדמון ואעתיק כל לשונו להיות שאינו מצוי וז"ל גליון שייך לפ"ד מה' אישות אין האשה מתקדשת וכו' ואם אנסו את האיש וקידש נראה שאעפ"י שאמר רוצה אני הואיל ומתוך האונס אמר כן אין קדושיו קדושין וכן מצאתי בגדולי פרובינצא בחיבורם ולא עוד אלא שלמדתי אף לדעת האומר בתלו את האשה וקידש שקדושיו קדושין התם הוא דשקלא זוזי וכל שיש שם נתינת מעות אנו אומרים אגב אונסיה גמר ומקנה כמו שאמרו בתליוהו וזבין ותליוהו וזבין אמרו תליוהו ויהיב לא אמרו דהואיל ואין שם מעות אינו גומר באונס אף באומר רוצה אני ואף כל שאנסוהו לקדש הואיל ואין כאן מעות אין קדושיו קדושין ומ"מ יש אומרים שלא הצריכו נתינת מעות לגמר קנין אלא במקום שהמקנה מתחסר כגון מכירת קרקעות אבל בקדושין שאין כאן חסרון ממון כל שאמר רוצה אני גומר הוא לקנות או להקנות וחסרון פרוטה ואיסור קרובות אינו קרוי חסרון לענין זה והוי כגיטי נשים כאלו שכופין אותו להוציא עד שיאמר רוצה אני ואף גדולי המחברים כתבו בהדיא שהאיש שאנסוהו וקידש קדושיו קדושין

ונראה כענין סעד לדבריהם שהרי מצינו באונס שכופין אותו לכנוס ואף גדולי המורים ראיתי מודים בזה כשיאמר רוצה אני ומ"מ יש לפקפק בה שאם האונס בא מצד האשה אף זה שלא כהוגן ואפשר שמתוך שאין מצוי לא כללוהו בדין הפקעה והדברים סתומים ואין לנו לדון בהם אלא אחר המחמיר עכ"ל והריב"ש באבן העזר סי' מ"ב כתב בשם הרשב"ץ דאם קידש בעת שהיה נים ולא נים תיר ולא תיר מעשיו קיימים והביאו הר' ב"י שם ע"ש.

והוא שיהיה בכסף אם קידש בכסף פרוטה לכל אחת ואחת. כן היא הנוסחא ברוב הנוסחאות שלפנינו ופירושו מבואר שאם קידש בכסף צריך שיהיה באותו כסף פרוטה לכל אחת ומ"ש והוה [והוא] שיהיה בכסף הבי"ת בפת"ח כלומר באותו כסף לאפוקי אם מקדש הרבה נשים בשטר דאין צריך כי אם תיקון הכתיבה ליחד כל אחת לו לאשה באותו שטר עצמו ויש נוסחא אחרינא במגדל עוז שכתוב אם קידש בכסף שיהיה פרוטה לכל אחת ואחת וגם בנ"א כ"י כתוב ואם קידש בכסף שיהיה פרוטה לכל אחת ואחת ולפי גירסא זו משמע דמ"ש תחילה והוא שיהיה בכסף הבי"ת בשו"א והכוונה דאין לקדש נשים רבות כאחד זולתי בכסף וזה אי אפשר דלמה לא מצי לקדש נשים רבות בשטר אחד דומיא דגט כמ"ש רבינו בפ"ד דגירושין דין י"ח וי"ט ויש לצדד בזה וגירסתינו עיקר:

הלכה ב

המקדש את האשה וכו'. בנדרים דף ו' בעי רב פפא יש יד לקדושין או לא היכי דמי אי לימא דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לחברתה ואת נמי פשיטא היינו קדושין עצמן אלא כגון דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לה לחברתה ואת מי אמרינן ואת נמי אמר לה לחברתה ותפסי בה קדושין לחברתה או דילמא ואת חזאי אמר לה לחברתה ולא תפסי בה קדושין בחברתה וכו' ולא איפשיטא ופשטא דסוגיא משמע דלאותה אשה שמקדש נותן לה הכסף בידה אלא שאחר שקדשה אמר לה לחברתה שהיתה שם ואת והיינו לישנא דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי דמשמע שעמה מדבר ובידה הוא נותן כדרך סתם המקדש ולהכי מספקא ליה כי אמר ואת לחוד אם במשמעות הלשון שהוא לקדושין א"ד ואת חזאי קאמר כלומר ואת חזאי דקדישנא לה וכן פי' רש"י ור"ל ראה שקדשתיה בפניך וכן דעת הר"ן ז"ל שם שכתב דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ונתן לה שתי פרוטות ואמר לחברתה ואת מי אמרינן ואת נמי אמר לה לחברתה וכי אמרה דניחא לה הויא מקודשת דחברתה קבלה בשליחותה כדקי"ל דאשה נעשית שליח לחברתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה אבל ליכא לפרושי בנותן

פרוטה לזו ופרוטה לזו דודאי משמע דכה"ג ליכא לספוקי כלל בואת חזאי ואפילו את"ל אין יד לקדושין אלו קדושין עצמם הם ע"כ. וכן דעת הרא"ש ז"ל שכתב ומסתברא דמיירי שנתן לראשונה שתי פרוטות ואי יש יד הוי קבלה ראשונה ע"י השנייה כדאמרינן בקדושין פ"ב שאם קידש ה' נשים וקבלה אחת מהם ע"י כולם וכו' דאם נתן גם לשניה פרוטה פשיטא דהוי כמו ואת נמי ע"כ. מעתה קשה לשיטת רבינו דמשמע שהוא מפרש בהפך שזאת האשה שנותן בידה הכסף אינה לשתתקדש היא לו אלא שתעשה שליח בשביל חברתה וכשאומר ואת ר"ל היא עצמה ג"כ וקשה חדא מלשון אבעיא דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ולדברי רבינו הי"ל דקידש אשה ואמר לה לחברתה וכו' וכיוצא בזה הלשון כדי שיובן ממנו שהוא מקדש אשה אחרת ולא לזו שנותן הכסף בידה ותו דלדעתו ז"ל הצד של ואת חזאי היכי משתמע כיון שהוא מדבר עמה פשיטא שהיא רואה ואיך שייך לומר לה ראה שקדשתי לפלונית דבשלמא לפי' רש"י והר"ן והרא"ש כיון שהוא מדבר עם זולתה שייך לומר ראה גם את שקדשתי לזאת ועוד דרבינו העתיק ואת מה תאמרי בדבר זה וכו' ואין לשון זה נופל על לשון ואת חזאי האמור בגמרא אך לזה י"ל דרבינו מפרש ואת חזאי דר"ל ואת ישר בעיניך דבר זה שאני מקדש אשה זו והיינו מ"ש רבינו לראות מה בלבה וכאלו אמר לה ואת מה תאמרי בדבר זה ולעיקר קושיין נראה דרבינו קשיתיה דאיך תיסק אדעתין דמקדש אדם אשה ע"י זולתה בלי קדימת הדברים הצריכים ותהיה מקודשת ואף שנתפייסה אח"ך הא מיהא בעת חלות הקדושין לא חלו בה ידים שהרי לא נתן כלום בידה ושליח ג"כ לא עשתה שתקבל הקדושין בעדה שהרי לא ידעה מזה דבר זה הוא דעת רבינו וטעמא דמסתבר הוא ולכך נייד מפי' הר"ן והרא"ש ולדעתו ז"ל כוונת הבעיא כלפי האשה המתקדשת כגון שיש שתי נשים לפניו ונותן הכסף לאחת ומדבר עם האחרת ואומר לה הרי את פלונית מקודשת לי כלומר ע"י אשה זו שמקבלת הכסף בעדה ודייק טפי לפי' זה מ"ש בגמרא ה"ד אי דאמר ואת נמי פשיטא היינו קדושין עצמן כלומר שנותן הכסף בידה ואומר לה ואת נמי שזה באמת דרך סתם מקדש והוי פשיטא גמור ומוחלט דלפי' הר"ן והרא"ש ז"ל אין כ"כ פשיטות דהן אמת דמצד הלשון מוכח שפיר אמנם מה יושיעינו הלשון כיון שהעיקר חסר שהרי לא נתן כלום בידה וגם לא עשאתה שליח מעיקרא ומאי פשיטותיה ואיך נקרא כזה קדושין עצמן וזהו דיוק עצמי והכרח לדברי רבינו שמזה הכריחו לפרש הסוגיא כן כנז"ל. אכן עדיין יש לגמגם עפ"י מ"ש הרא"ש והר"ן דאין לפרש סוגיין בנותן פרוטה לזו ופרוטה לזו דאז ליכא לספוקי בואת חזאי וכו' דלדעת' קאי משום שנתן הקדושין השניים לזולתה ואהא כתבו דאם נתן הפרוטה השניה ביד האחרת דודאי הויא מקודשת מעתה לרבינו אין

ספק שנתן לה שתי פרוטות דאל"כ תיפוק ליה דאינה מקודשת דאתתא בפחות מפרוטה לא מקניא נפשה וכיון שהקדושין השניים קיימי לאשה זו עצמה הו"ל כשתי פרוטות אחת ביד כל אחת דהא בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו והקדושין הראשונים הו"ל כאלו נתנם ביד האשה האחרת ממש מכח השליחות והשניים הרי הוא נותנן לידה ומקדש אותה מעתה מאי מספקא להו דאפשר דואת חזאי קאמר וכדברי הרא"ש והר"ן ז"ל דפרצה דחוקה הוא לומר דבהא נמי פליג רבינו עלייהו גם אין לומר דהכא במאי עסקינן שנתן לה כסף או שוה כסף דאין כאן הודעה גמורה שדעתו לקדש שתיהן דמי לא עסקינן שנתן לה שתי פרוטות ממש דקדש חברתה ובשעה שנתן בידה אמר לה ואת דהא סתמא קאמר ואם איתא ליפלוג וליתני בהא וצריך לומר דאף על פי כן טפי מוכח שנותן הפרוטה ביד כל אחת דהו"ל שתי נתינות בפועל מכשנותן השתי פרוטות בבת אחת ביד אחת אף שהיא שליח לאחת מהנה דלפעמים יתכן לתת לאשה יותר משו"פ לקדושין משא"כ כשנותן הפרוטה גם לשנייה די"ל למה נתן לה ודאי שאינו אלא לשם קדושין וראיתי לרבינו יעקב בעל הטורים א"ה סי' ל"ז שכתב דין זה עפ"י שיטת רבינו והניח דברי אביו הרא"ש ונמשך אחריו הרב ב"י והדבר קשה קצת דאין דרכו של הטור לסור מדברי אביו ז"ל אך י"ל שהרגיש הקושי כמ"ש ולכך בחר לו דעת רבינו ז"ל ועיין בשו"ת דרכי נועם א"ה סימן א':

הלכה ג

אמר לה התקדשי וכו'. שם דף ח' תנו רבנן התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת הא שדיתינהו קמיה הוו קדושין הא קאמרה ליה שקיל לא בעינא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שדיתינהו קמיה דלא הוו קדושין אבל זרקתו לים או לאור אימא כיון דמחייבא בהו קדושי קדשה נפשה והא דקעבדא הכי סברא אבדקיה להאי גברא אי רתחנא הוא אי לאו קמ"ל ופי' רש"י נטלתו וזרקתו לים בפניו לומר איני רוצה הא שדיתינהו קמיה במקום שאינו איבוד הוו קדושין בתמיה מדחייבה ביה לשלומי גמרא וקדשה נפשה ולפי שהוא שלה זרקתו לנסות את זה אם הוא רגזן ע"כ. והנה רבינו העתיק וזרקתו לפניו או לים או לאור וכו' וצ"ל דמלי מלי קתני או לפניו או לים או לאור דאם כוונתו דכשזרקתו לים או לאור בעינן שיהא לפניו דוקא עפ"י פי' רש"י ז"ל כנז"ל א"כ הול"ל וזרקתו לפניו לים או לאור מאי או לים ואף דכפי הש"ס לפניו פשוט טפי מהנך צ"ל דבדרך לא זו אף זו קאמר מלבד דאם באנו לדקדק בדבר מצד סברא מבחוץ טפי מוכח שאין דעתה להתקדש כשזרקתו לים או לאור דהוי זילותא טפי ודרך בזיון מזרקתו לפניו דבזרקתו למקום האיבוד מוכח מתוך מעשיה

שדעתה להתרחק מדבר זה כמטחוי קשת וזרקתו למקום האיבוד לרמוז לו כי היכי שזה החפץ נאבד מן העולם כך קדושיו אצלי אינם בעולם שאיני חפצה בהם כלל משא"כ כשזרקתם לפניו דאין כוונתה אלא להחזירם לו שאינה חפצה באלו הקדושין ומאי דלא יהבתינהו לדידיה אינו אלא דרך הרחקה מדבר זה דאין סברא שתהיה מקודשת דהרי סוף כל סוף החזירתם לו אך בגמרא מפני שראה התרצן שדעת המקשן נוטה לטעות דסבר דכוונת הברייתא דבכי האי הוייא מקודשת הוצרך להטותו לדרך אחר דאדרבה יש לומר באנפא אחריתי תדע עוד דהסברא בזרקתו לים וכו' הוא חלוש הרבה דמי הרואה שזורקין חפציו לים או לאור ואינו מקפיד ואפילו אם אינו רגזן בטבעו והוצרכתי לזה מפני שראיתי להטור א"ה סימן ל' שכתב וז"ל אמר לה התקדשי במנה נטלתו וזרקתו לאור או לכל דבר האבד או אפילו שאינו לדבר האבד אלא זרקתו לפניו אינה מקודשת שזה מוכיח שאינה חפצה בקדושיו ע"כ הרי שכתב הפך משמעות הש"ס והיינו טעמא כדכתיבנא והסברא היא עמוד ההוראה ושם ראיתי להר"ב ב"ח ז"ל שכתב בדעת הטור משום דבזרקתו לפניו איכא גוונא דמקודשת כגון שזרקתו לפניו בחצרה דהוי דרך קבלה משא"כ כשזרקתו לדבר האבד דאין מציאות שתתקדש לכך נקט הטור אפילו וכו' אך ראיתי להרל"מ והר"ב עצמות יוסף ז"ל דהניחו דברי הטור בצ"ע והאמת נראה כמ"ש ושם הרי"ף והרא"ש העתיקו לשון הברייתא וכתבו עלה וה"ה אם זרקתו לפניו והיינו כעין דברי רבינו נראה בבירור דלא נמשכו בזה אחר פשטא דמתני' והטעם כאמור גם הסמ"ג ורי"ו וס' האגודה כתבו כדעת הרי"ף וכו' ולמרן ב"י ז"ל ראיתי שם שכתב וז"ל אחר שהזכיר הסוגייא וכ"כ הרמב"ם בפ"ד אמר לה התקדשי לי בדינר זה נטלתו וזרקתו לים בפניו או לאור או לדבר האבד אינה מקודשת ומ"מ יש קיצור בדברי הרמב"ם שהי"ל לכתוב ואין צ"ל אם זרקתו לפניו למקום שאינו אבוד ע"כ וקצת יש לעמוד בדבריו אלא דמלשון הרמב"ם שהביא משמע דכוונתו שהי"ל לכתוב דין זרקתו לפניו שחסר לגמרי בדבריו לפי גרסתו אף דבזה יש לגמגם דזה לא נקרא קיצור כ"כ אלא חסרון גמור וממ"ש דהו"ל למימר ואין צ"ל וכו' משמע דהקושי הוא מפני שהשוום יחד דכן הוא באמת לפי גירסת הרמב"ם שלפנינו ובש"ע שם כתב דין זרקתו לים או לדבר האבד ושוב כתב דאין צ"ל אם זרקתו לפניו כמו שכתב בב"י והוא מגומגם דלמה לא כתב כדברי הרי"ף ושאר פוסקים שהזכרנו שכתבו כן בה"ה מכ"ש שלא נתעורר הרב ז"ל לדברי הטור שלכאורה הם יותר קשים מדברי הרמב"ם הרבה מאד מלבד שעיקר ההרגש בדברי הרמב"ם שהזכיר ז"ל אינו דגם ההלכות גדולות ז"ל שם העתיק דברי הברייתא גרידא

ולא הזכיר חלוקה זו כלל כנראה שכל הפוסקים ז"ל הביאו שאין סברא לומר דבזרקתו לפניו תהיה מקודשת ויש ליישב ודו"ק:

הלכה ד

היה סלע של שניהם וכו'. עיקר הדין נתבאר שם ובסוף פרקין כתב רבינו דאפי' אמרה לו הנח קדושין על מקום זה לא הוי אלא ספק ומ"ש א"ל תנהו לעני וכו' משמע דהטעם משום דלא אמרה לעני זה דומיא דכלב רץ אחריה ואמרה תנהו לכלב זה דהוא ספק מקודשת אמנם מלשון הש"ס נראה דבכל גווני בעני אינה מקודשת כלל דאמרו הטעם דאמרה ליה כי היכי דמחייבנא ביה אנא מחייבת בה את ע"כ וגבי כלב נמי אין הקפידה משום דאמרה זה אלא משום דהיה רץ אחריה ומאי דאיכא למידק דמ"ש עני מדין כלב דגבי עני קאמר דאינה מקודשת משום דכי היכי דמחייבנא ביה אנא וכו' וגבי כלב רץ מצדד מהו בההיא הנאה דקא מצלא נפשה מניה גמרא ומקניא ליה נפשה או דילמא מצי אמרה ליה מדאורייתא חיובי מחייבת להצילני תיקו ואמאי לא נימא בתרוייהו דמצוה הוא דרמיא עליה ולא מקדשה או נימא דבשניהם הויא ספק מקודשת ונראה דבכלב רץ אחריה דהויא הצלה דגופא איכא נמי בעיתותא טפי ואיכא למימר דאגב אונסא גמרא ומקניא נפשה משא"כ בעני וכן ראיתי להר"ן ז"ל ע"ע ובנ"א כ"י כתוב ואם היה רץ אחריה לנשכה ה"ה ספק מקודשת והשאר נמחק ובנ"א כ"י תיבת זה נמחק:

הלכה ה

היה מוכר פירות או כלים וכו'. שם וה"ה ז"ל הביא דברי הרשב"א ז"ל דהטעם מפני שהוא אמר לה בלשון שאלה מתחילה ואפילו חזר וא"ל בשעת נתינה התקדשי לי והיא אמרה אחד מאלו הלשונות אינה מקודשת אבל אם שתקה ודאי מקודשת ע"כ ופשט הדברים אלו נראה דבא לאשמועינן דשתיקה כהודאה דמיא בין בדבור ראשון בין בשעה שנתן לה הקדושין וחזר וא"ל התקדשי לי בזה ושני עניינים אשמועינן הרשב"א ז"ל דבין בראשונה בין בשניה אם השיבה דברים שמשמעותן לא תשחק עמי אינה מקודשת כלל אמנם אם שתקה בין בראשונה בין בשניה הויא מקודשת דשתיקה כהודאה גמורה משויינן לה וכל זה משום דא"ל בלשון שאלה כמ"ש ז"ל אמנם אם אמר לה בלשון מוחלט אז יש לחלק בלשון התשובה ומרן הקדוש ז"ל גריס בה"ה ז"ל והרמב"ן במקום הרשב"א ומתחילה תמה על רבינו דלמה הצריך שתאמר הן דאפילו שתקה וקבלה משמע נמי דמקודשת וכן נראה ממ"ש הרא"ש בשם הראב"ד ושוב תמה על ה"ה דלמה כתב דברי הרמב"ן סתם כאלו אין רבינו חלוק בדבר וסיים ז"ל דמדברי הרשב"א שכתב הר"ן נראה שהוא סבור כדברי רבינו וטעמא משום דבלשון שאלה קאמר לה ע"כ. ולכאורה יש

לדקדק בדבריו שהכריח דטעמא דהרשב"א שסבור כדברי רבינו דשתיקה לאו כהודאה דמיא משום דבלשון שאלה קאמר לה וקשה דגם בדברי הרמב"ן שהביא ה"ה לפי גירסת מר"ן יהיב טעמא משום דבלשון שאלה קאמר לה ואפ"ה סבירא ליה דשתיקה כהודאה דמיא וא"כ הכרח מרן בדברי הרשב"א דשתיקה לאו כהודאה דמיא מטעמא דבלשון שאלה קאמר לה:**והנה** מלשון הרשב"א גופיה שהביא הר"ן ז"ל איני רואה הכרח חותך שיסבור דשתיקה לאו כהודאה דמיא וז"ל אבל הרשב"א ז"ל סובר דאפילו לא אמרה איהי מעיקרא מידי כיון דאיהו אמר לה בלשון שאלה אי יהיבנא לך מתקדשת לי ואיהי לא מהדרא ליה אין מקדישנא לך אלא אמרה ליה הב או הבא מיהבא אפילו חזר ואמר לה הרי את מקודשת לי בזה לא מהני ולא מידי דעיקר טעמא דאינה מקודשת היינו משום דכיון דבלשון שאלה קאמר אם איתא דמרציא הוה לה לאהדורי אין מקדשנא לך ומדלא קמהדרא הכי אלא אמרה הבא

מיהבא ודאי ה"ק בקדושין לא ניחא לי אלא במתנה ולפיכך אם חזר ואמר התקדשי לי אינה מקודשת ולי [נראה] כל שלא אמר לה בלשונות האמורים בגמ' ליכא לספוקי בלשון קדושין וצריכה גט שכל כיוצא בזה אין לנו אלא מ"ש חז"ל עכ"ל. ונראה דחיליה דמרן ז"ל הוא מדכ' הרשב"א ואיהי לא מהדרא ליה אין מקדישנא לך וכו' דמשמע שצריך שתאמר כן להדיא בפה מלא אבל אם שתקה לא מהני וכן ממ"ש ז"ל אם איתא דמרציא הו"ל לאהדורי אין מקדישנא לך ולשון זה הוא יותר מדוקדק דכוונתו ז"ל דשתיקה לא מהניא אלא בעינן דבור דוקא.

והנה אין ספק דדברי הרשב"א ז"ל לא באו בדיוק עצמי דדוקא הך לישנא בעינן ואם לא השיבה אין מקדישנא לך אלא אמרה אין לחוד דלא מהני דאין השכל סובלו כלל דבאמרה אין הרי נתרצית לדבריו וכ"ע מודו בזה ותדע דמרן ז"ל השוה דעת רבינו לדעת הרשב"א ז"ל ורבינו כתב להדיא דאין מהני ודבר פשוט הוא ומעתה אף אנו נאמר דאם שתקה ולא השיבה על דבריו וקבלה ברצון נפשה החפץ הרי הוא מוכח שנתרצית לדבריו כדרך המקדש אשה סתם שהאיש אומר לה הדברים והיא שותקת ואף דהכא בלשון שאלה קאמר לה ותחילת ענין השדוך מ"מ קבלתה מוכחת שנתרצית לדבריו מעתה כוונת הרשב"א לא בא לאפוקי השתיקה אלא הלשון שהיא משיבה מיהב יהבא דכיון דהוא אמר לה בלשון שאלה תשובתה אליו כן הוי לשון שחוק והיתול כלומר לא תשחק עמי בזה דאל"כ היה לה לפרש דבריה על נכון או לשתוק ולקבל ודוק בדברי הרשב"א ז"ל שאין די לו במ"ש דאם איתא דמרציא הו"ל לאהדורי אין מקדישנא לך ומדקא מהדר הרשב"א ז"ל אלא אמרה מיהב יהבא וכו' משמע דבא לומר שהקפידה

בזה מפני לשון התשובה דמשמעותו לא תשחק עמי והוא הדין נמי שהשתיקה היתה טובה יותר שאז היתה מרוצית לדבריו ונראה לענ"ד פשוט בכוונת הרשב"א דמסכים לדברי הרא"ש והראב"ד ז"ל ואף את"ל שדיוק זה אינו הכרחי גם לומר דמדברי הרשב"א מוכח להפך אינו הכרחי כלל ומכ"ש לגרסת ה"ה שלפנינו דמייתי לה משם הרשב"א גופיה דע"כ לפרש דברי הרשב"א שהביא הר"ן כמ"ש כי היכי דלא ליפלוג מדידיה אדידיה ואחר כל הנז"ל אינו רחוק כ"כ אם נאמר דרבינו נמי מודה ואזיל דשתיקה נמי כהודאה דמיא כדעת שאר הפוסקים ז"ל דהן אמת דמדכתב לשון הן שלא נאמר בגמרא כלל משמע קצת שדעתו ז"ל דבעי דוקא שתשיב בפה מלא וזה הוא כח מרן ז"ל במ"ש עליו אמנם יש מקום לצדד עפ"י הנז"ל דכלפי לשון מיהב יהבא שהתשובה בפה הוצרך להזכיר לשון הן שהוא בפה אבל אין הכי נמי דבשתקה וקבלה החפץ הרי עשתה המעשה שמוכח כוונתה שנתרצית לדבריו ולא הוה מצי רבינו לכתוב כן דלא הוה אתי שפיר הלשון אבל אם אמרה תן לי או השלך וכו' דמשמע שהשתיקה מהניא יותר מהדיבור וזה אינו דגם בדיבור יש חלוק ובזה דברי ה"ה ג"כ מתורצין שהזכיר דברי הרשב"א בסתם מפני דשפיר יש לפרש דברי רבינו שמסכים לדעת זה כמבואר. שוב ראיתי להרל"מ שתירץ דכוונת הרשב"א שהזכיר ה"ה היכא ששתקה אחר לשון השאלה בתנאי שחזר לומר לה בשעת הנתינה התקדשי לי וכו' ע"ש ועיין לה' עצמות יוסף ז"ל ושו"ת מהריט"ץ סי' צ"א ומהר"א ששון סימן קע"ה ולהמש"ל ז"ל והנראה לענ"ד כתבתי לקרב הדיעות דטפי עדיף:

הלכה ו

המקדש בעד אחד וכו'. עיין לה"ה ז"ל והסמ"ג פסק דחוששין עיין להרב ב"י ז"ל סימן מ"ב דפסק כדעת רבינו וכן דעת כל הפוסקים ז"ל והכנה"ג בהגהת הב"י אות י"א ובאות א' כתב משם הש"ג שאם במקום אחד נהגו לפסוק עפ"י חכם אחד שייך שפיר לומר כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כפי מנהג המקומות והרשב"א נר' שחולק:

המקדש בפסולי עדות וכו'. סנהדרין דף כ"ה וכ"ז והכנה"ג שם אות מ' כתב דהבועל ארמית מחלוקת בין הפוסקים אי הוי פסול מדאורייתא או מדרבנן ע"ש ובאות מ"א כתב דהשותה סתם יינם בזה"ז והאוכל גבינות הגוים פסולייהו מדרבנן ומ"ש ה"ה ודע שבפסולי עדות יש מחלוקת וכו' הוא לשון מגומגם הרבה דממ"ש תחילה אי אלו הן דברי תורה ואי אלו הן דברי סופרים משמע דרצונו לומר מדרבנן גמור וממ"ש אחר זה והוא ג"כ מהשורש הב' וכו' משמע דמן התורה קאמר כמ"ש בפ"א ע"ע דקרי לקידושי כסף דברי סופרים והרי הן מה"ת גמור לחייב הבא עליה מיתה כמ"ש שם ואם נפרש

דדברי סופרים שכתב כאן רצונו לומר כן מעתה מאי נ"מ לקרותם דברי תורה וד"ס כיון דסוף כל סוף שניהם מה"ת ותו דלפי זה קרובי האם הם נכללים בפסולי עדות מד"ס שכתב רבינו שהיא ספק מקודשת ואמאי כיון דהיא מן התורה הו"ל למימר דאין כאן קדושין כלל. ובפ' י"ג מה' עדות כתב רבינו דקרובי האם פסולים מדבריהם דמשמע שהם מדרבנן גמורים והרבה נתחבטו הפוסקים בלשון זה ובכוונת רבינו עיין להרל"מ והמש"ל ומהרשד"ם א"ה סי' ל"ג והש"ך סי' ג' והש"ך ח"מ סי' ל"ג ובס' אליהו רבא וזוטא דף ס"ח האריך הרחיב מאד בלשון זה של ה"ה ועמד בכל דברי הפוסקים ז"ל ע"ע:

כופין אותה ליקח גט וכו'. כן היא הנוסחא בכל ספרי רבינו וגם בשלשה נוסחאות אחרונות כ"י קדמונים אמנם מרן ז"ל דחה גירסא זו דמה שייך כפייה לה ליקח דלא הו"ל לכתוב אלא צריכה גט מספק וממילא משמע שאם רצתה לינשא תקח הגט ואם לא תרצה לקחתו תהא אסורה לינשא והטור הביא לשון רבינו וכתב כופין אותו ליתן גט והיא הנוסחא הנכונה בדברי רבינו ע"כ. והן אמת דשפיר הקשה ז"ל אמנם י"ל דאי מהא לא איריא דאצטריך לאשמועינן דכופין אותה דלא נימא כיון שהיא אומרת שלא נתקדשה לו מעתה אם תטעון שאינה רוצה לפסול עצמה מן הכהונה בקבלת הגט שלפי דעתה היא פנויה גמורה והוה אמינא דאין כופין אותה על זה והיכא דנתקדשה לאחר או לכהן לא נצרכה לקבל הגט בעל כרחה קמ"ל דאעפ"כ כופין אותה ובאמת דגם לגרסת הטור יש לגמגם דכיון שהוא מודה שקידשה והיא מותרת לו היכי שייך כפייה והרי הוא רוצה לקיימה ואם יש ספק בקדושין יחזור לקדשה פעם אחרת ואם אינו חפץ בה פשיטא וודאי שיש לו לגרשה כיון שהוא מודה שקדשה ובב"י ובש"ע העתיק כופין אותו ליתן גט אך הב"ח ז"ל שם קיים גירסתינו ואני הצעיר מצאתי בטור קדמון בלתי ב"י שנדפס בו כופין אותה ליקח גט ושם בגליון כתוב שכן הוא בכל נוסחאות הרמב"ם המדוייקות וכנרא' גם כן שלפעמים היו גירסאות מוטעות לפני הטור בדברי רבינו עיין בח"מ סי' רל"ה ובב"י שם בענין הפעוטות וכו':

הלכה ז

קטן שקדש וכו'. משנה בקדושין דף ן' ופירש"י אפי' שלח סבלונות משהגדיל ע"כ ואם קידש לכשאגדיל כגון שאמר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאגדיל או גדול שאמר לקטנה הרי את מקודשת לי לאחר שתגדילי דעת רש"י ביבמות דל"ד דהויא מקודשת והתוספות שם חולקין עיין להמש"ל ז"ל:

אבל גדול שקדש וכו'. נ"א כ"י אבל גדול שקדש את הנערה וגרסתינו נראית ועיקר הדין ביבמות דף ק"ז ובגיטין דנ"ט ועיין למרן שהביא דברי מהרד"ך ז"ל ושה"ה ז"ל חולק

עליו בהבנת דברי רבינו אך הכרח הלשון שהזכיר ממ"ש רבינו הואיל והבעילה קונה מן התורה וכו' נראה כדברי ה"ה ז"ל ודו"ק:

או קטנה וכו'. פי' שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בקטנותה דקי"ל כיון שנשאת שוב אין לאביה בה רשות וכמ"ש רבינו פ"ג דין י"ב ובענין הזמן שהגביל רבינו הקשה הר"ב לח"מ ז"ל דזה נאמר אמתני' דהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין בגיטין דנ"ט ומשם לומד גם לענין קדושין וא"כ למה בפרק כ"ט מהלכות מכירה פסק דמבן שש עד י"ג ויום אחד בעי בדיקה אם יודע בטיב משא ומתן והו"ל לחלק משש עד עשרה כי הכא. וה"ה ז"ל כתב שם דהוציאו מההיא דפרק מי שמת דקנ"ה ונמצא לפ"ז דפליגי הסוגייאות להדדי וכו' והניחו בצ"ע והיא קו' עצמית ונופלת ג"כ על מרן ז"ל ב"י דבא"ה סימן קנ"ה פסק כדברי רבינו לענין קדושין ובח"מ סי' רל"ה פסק בקטן וכו' עד י"ג ויום אחד כדברי רבינו בהלכות מכירה ותמיהא לי מלתא שלא ראיתי לשום פוסק או מפרש שנתעורר בזה. ומאי דנראה לענ"ד דהשתי סוגייאות ל"פ אהדדי כלל דכשאמרו בגיטין דהפעוטות וכו' ועד כמה כבר שית כבר שבע רב כהנא אמר כבר שבע כבר תמנייא במתניתא תנא כבר תשע כבר עשר ולא פליגי כל חד וחד לפום חורפיה ע"כ. והכוונה לדעת רבינו ועד אימת מתחיל הקטן להקרא פעוט לשיהיה מקחו וממכרו קיים דאי אפשר לפרש עד כמה דר"ל עד כמה שנים יקרא פעוט דזה משמע למפרע וא"א לומר כן דמשמע דמיום לידתו עד הזמן הזה קאמר וזה אין לו הבנה אלא ודאי צ"ל דמאימת מתחיל קאמר דאיכא מ"ד כבר שית וכו' ואיכא מ"ד כבר עשר ול"פ וכו' כלומר דאם הוא חריף ביותר מבר שית יתחיל להקרא פעוט ולפעמים יתחיל מתשעה ומעשר כגון שאינו חריף בטבעו עד עשר ומן הזמן הזה ואילך עד אימת יקרא פעוט לענין זה לא נתבאר בסוגייא ונשמיענה מההיא דפרק מי שמת וכו' וכזה מצאתי להב"ש סתס"ח להדייא ע"ש. והדין פסק רבינו בה"מ דעד י"ג ויום אחד יש לבודקו וכו' אך לענין מיאון דפסק כר"ח בן אנטיגנוס ביבמות דק"ז דקתני וכל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן ואמר רב יהודה א"ש הלכה כרחב"א ע"כ וזמן ההתחלה למד רבינו מההיא דגיטין שלא מצינו גבול לפחות משש וכיון דרחב"א תלה הדבר ביכולה לשמור קדושיה שהוא דבר קל נראה לרבינו שלא מצינו גבול ליותר מעשר דמשמע מינה דבעשר מסתמא הגיעה להתחלת ישוב דעתה קצת. מזה הוליד לענין מיאון דעד עשר צריכה בדיקה ומשם ואילך אינה צריכה דאף שאנו רואים שאינה משכלת מ"מ לפי רוב השנים שבה יש לנו לומר דודאי יודעת לשמור קידושיה בתנאי שלא תהיה שוטה גמורה דבזו לא תקנו בה נישואין אפילו אם היא גדולה כדאיתא התם ופסקו רבינו

לקמן דין ט' ומ"ש רבינו אעפ"י שהיא סכלה ביותר הכוונה שאינה חריפה כלל אך אינה עושה מעשה שטות כ"כ הב"ש א"ה סקנ"ה ותדע דדייק בדבריו שכתב הואיל ונתקדשה לדעתה כלומר דע"כ יש לה דעת ואינו דומה למקח וממכר דבעינן דעת טפי מיכולה לשמור קדושיה והחוש יעיד על זה והן הן דברי רבא בגיטין דס"ה הפעוטות מקחן מקח וכו' וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון כן היא גירסת רבינו ודו"ק.

אף על פי שהיא נבונת לחש וכו'. הרמ"ך ז"ל תמה ע"ז דכיון שהיא נבונת לחש ביותר ודאי יודעת לשמור קדושיה ואמאי אין צריכה מיאון ומרן ז"ל תריץ דכפי שנותיה קאמר ומ"מ כיון שהיא פחותה מבת שש חזקה על הרוב שאינה יודעת לשמור קדושיה ע"כ. ולכאורה קשה דרבינו פי"א דגירושין דין ז' כתב להדייא ופחותה מבת שש אפילו יודעת לשמור אינה צריכה מיאון וכעין זה הקשה הב"ש א"ה סקנ"ה ולענ"ד פשוט דכוונת מרן דאף שאנו רואים שהיא יודעת לשמור קדושיה כיון שלפי מיעוט השנים א"א עפ"י הרוב אין זו שמירה דבקל תאבד אותם ומה שאנו רואים אינו אלא לפי שעה וזה מבואר ממ"ש חזקה על הרוב וכו' ועפ"ז יובן ג"כ מ"ש מרן להשגת הרמ"ך ז"ל במבת עשר שאם היא סכלה ביותר וכו' ע"ש ועוד נראה עמ"ש ה"ה ז"ל דרבינו פסק כרבא וכו' וכנז"ל.

הלכה ח

שאם ישבה עם בעלה וכו'. פירוש על ידי הבעילה ראשונה שעושה אחר שגדלה כמ"ש בה"ג פי"א וכאן סתם מפני שסמך למ"ש במקומו ועיין להלח"מ במהדורא בתרא ובשו"ת שער אפרים סקט"ו:

הלכה ט

והיא מותרת לבעלה החרש. הראב"ד ז"ל השיג על רבינו שאינה מותרת לבעלה החרש שמא יאמרו גירשה זה ונשא זה ונמצא מחזיר גרושתו מן הנישואין וה"ה השיב על זה דלא נאמר זה אלא בקידושי תורה אבל בחרש שאין קידושיו אלא מדרבנן אין לחוש שמא יטעו בו שאפילו יאמרו אינו עובר באיסור תורה ואין לנו להוסיף בגזירות של דבריהם ע"כ. ולעיקר דינו של רבינו כתב ז"ל דדברים פשוטים הם שכל שהקידושין הם מד"ס קידושי תורה חלין בה דומה לקטנה שהגדילה ולא בא עליה משהגדילה שקידושי תורה תופסין בה ע"כ. וראיתי להמש"ל ז"ל שאחר שיישב דברי רבינו כתב וז"ל ומ"מ דינו של רבינו אמת והכי איתא בירושלמי פ' חרש אשתו של חרש אפי' אשם תלוי אין בה בא אחר וקידשה תפסי בה קידושין גירשה מותרת לחזור לראשון ע"כ. והם בדברי רבינו דמשם למד דין זה והתימא מהרב המגיד ז"ל שהוא עצמו הביא הירושלמי הזה בפי"א מה' גירושין והיאך שכחו במקום הזה והראב"ד ז"ל אין ספק שנעלם ממנו הירושלמי

הזה ודו"ק ע"כ דבריו. ובאמת מדי רואי לשון הירושלמי שהזכיר הרב ז"ל כמו זר נחשב בעיני איך נעלם מעיני הגאונים הנ"ל זה הירושלמי ומכ"ש שכבר הזכירו ה"ה במקום אחר עפ"י דברי הרב ז"ל ואחרי התבוננני בשורש הדבר זכיתי להבין בבירור שצדקו בזה השני המאורות הגדולים הראב"ד וה"ה ז"ל ואחרי המחילה הראויה מהמש"ל ז"ל שלא כיון וזה דרבינו פי"א דה"ג דין ט"ו כתב וז"ל חרש שגירש ברמיזה כמו שביארנו והלכה ונתקדשה לחרש אחר ואין צ"ל לפקח אסורה לחזור לבעלה החרש אבל אשתו של פקח שנתגרשה והלכה ונשאת לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפקח ע"כ. ולפי שנראים דברי רבינו דסתרי אהדדי דבפרקין התיר לחזור לבעלה החרש ושם אסרה אמנם פשוט הוא דלא ראי זה כראי זה דהתם שאני שגירשה החרש לגמרי ולכך אסורה לחזור לו דלא עדיף מפקח שגירשה ונשאת לאחר שאסור וכמ"ש ה"ה ז"ל שם וז"ל חרש שגירש בירוש' פ' חרש רבי יצחק שאל לר' יוחנן אשתו של חרש ואשתו של שוטה אפילו אשם תלוי אין בה (פי' דאין כאן אפילו ספק אשת איש וכ"כ רש"י ריש פ' חרש) וכו' בא אחר וקדשה תפסי בה קידושין גירשה מותרת לינשא לראשון הדא היא דתני רבי חייא אשתו של חרש שגירשה חרש והלכה ונישאת לחרש או פקח קורא אני עליה לא יוכל אשתו של פקח שגירשה הפקח והלכה ונישאת לחרש (או לפקח) קורא אני עליה לא יוכל כך מצאתי הנוסחא אבל רבינו היה גורס איני קורא עליה וכ"נ עיקר וזה הוא שאמרו גירשה מותרת לינשא לראשון והטעם לחלק בין רישא לסיפא מפני שחכמים שתיקנו נישואין לחרש לא ייפו כחו מן הפקח שהפקח שגירש אשתו ונישאת לכיוצא בו אסור להחזירה והחרש לא יהא מותר (זה הוא התירוץ מ"ש רבינו בפרקין כנ"ל) ומ"מ לא תיקנו לו נישואין להורעת כחו של פקח אחר שכיון שאין נישואיו כלום מן התורה לא החמירו על הפקח הראשון וכו' ע"כ לענייננו. וביאור דבריו ז"ל שרבינו שהתיר אשת הפקח אחר שנשאת לחרש לחזור לבעלה הפקח ע"כ צ"ל שהיה גורס בירושלמי בחלוקה השנייה דהיינו אשתו של פקח שנשאת לחרש איני קורא עליה לא יוכל שהרי רבינו התירה להדיא ומ"ש עוד וזה הוא שאמרו גירשה מותרת להנשא לראשון ר"ל גירש החרש מותרת לינשא לראשון דהיינו הפקח ומהטעם שכתב אח"ז ה"ה ז"ל גופיה אבל באשת חרש שנשאת לפקח הרי הוא בלא יוכל החרש לחזור לקחתה וזו היא כוונת ה"ה במ"ש וזו היא שאמרו גירשה מותרת לינשא לראשון וכו' וסיים ז"ל ומלבד הנוסחא הזאת מוכרחת ממ"ש גירשה מותרת לינשא לראשון ע"כ כלומר דמוכרח לגרוס בירושלמי בחלוקה דאשת פקח איני קורא כדברי רבינו ממ"ש ברישא גירשה מותרת לינשא לראשון משום דס"ל להרב דהך חלוקה קיימא אחרש גופיה דביה משתעי לאשמועי' נישואיו שהם כ"כ

קלים דאשם תלוי אין בה ואם קידשה אחר הויא מקודשת וכן אם גירשה החרש עצמו מותרת לינשא לראשון כלומר אף במציאות שהיתה נשואה לפקח קודם שנשאת לזה החרש ולזה מביא הדא דתימא וכו'. ועוד יש לדקדק דמדכתב רבינו ונותן גט משמע דמכריחין אותו ליתן גט ואלו בירושלמי לא מייתי הכי אלא גירשה מותרת כלומר שאם גירשה אזי היא מותרת לראשון כן הוא משמעות הירושלמי כפי פי' הרב המגיד ז"ל ע"ד רבינו בלי ספק.

מעתה יש לתמוה על תמיהת המש"ל ז"ל וגם מ"ש שאין ספק שאותו הירושל' נעלם מהראב"ד ז"ל מדלא ייחס לו ג"כ השכחה כמ"ש על ה"ה משמע דר"ל שהראב"ד ז"ל לא ראה הירושלמי הזה כלל לא בפרקין ולא שם ואתמהה טובא שהרי באותו פרק השיב על דברי רבינו ז"ל וז"ל מותרת לחזור לבעלה הפקח כתב הראב"ד ז"ל לא מצאתי כן בירושלמי אלא שאמר שאני קורא בה לא יוכל בעלה הראשון וכו' וכ"נ לפי מ"ש בחרש שגירש עכ"ל. הרי להדיא שראה הלשון של הירושלמי כולו וביאור דברי הראב"ד פשוט לענ"ד שהוא היה גורס בשניהם אני קורא בה לא יוכל והכריח הסיפא מהרישא דהיינו חרש שגירש דלא ס"ל חילוקו של ה"ה ז"ל ולפי דעתו מ"ש תחילה גירשה מותרת לינשא לראשון צריך לפרשו בלשון בעיא ולעולם דבשני החלוקות אסורה לחזור לראשון לדעת הראב"ד ז"ל.

שוב ראיתי להמש"ל ז"ל שם שנתקשה לדעת דברי ה"ה ע"ש והיינו לפי דרכו הכא שהבין בדבריו ששלשה דינים משמיענו הירושלמי אמנם לפי מ"ש אינו כן דשני דינים לבד הם לדעת ה"ה ז"ל וכן מוכיח לישנא דרישא וסיפא דנקט הרב ז"ל ומבואר הרבה ועמ"ש פ"י דה"ג דין ה' ולמה שיש לעמוד עוד על דברי רבינו וה"ה לכשנגיע שם נחכים אם יגזור ה' בחיים:

הלכה י

סריס שקידש וכו'. עיקר הדין ביבמות דף צ"ב ובכתובות דף כ"ט. וממ"ש רבינו הרי אלו קידושין גמורין משמע דמדאורייתא קאמר ובפ' כ"ד כתב דאם היתה אילונית או מחייבי לאוין ולא הכיר בה וכו' וכל מה שאבד או נגנב מנכסי מלוג חייב לשלם הפך מכל הנשים מפני שאין שם אישות גמורה לא זכה בנכסי מלוג ע"כ מדכתב שאין שם אישות גמורה משמע דמדאורייתא אין בה אישות אלא מדרבנן וא"כ כאן שכתב הרי אלו קידושין גמורין צ"ל דאיירי שהכיר בה דסבר וקביל ואז הוו קידושין גמורין. א"נ אפשר דמ"ש שאין שם אישות גמורה אין הכוונה דלא תפסי בה קידושין כלל אלא כלפי דאין לו בה נישואין מדאורייתא הוא שכתב כן דהא בחייבי לאוין שהזכיר שם בהדי איילונית

פשיטא דקידושין תופסין בין הכיר בה בין לא הכיר בה וכמ"ש בפרקין דין י"ד ולא חילק בין הכיר ללא הכיר והוא מוכרח דטענת לא הכיר בה לא שייך אלא גבי אילונית וכיוצא דמצי טעין מקח טעות הוא וכו' ובהכיר סבר וקביל ויש לו נישואין מדאורייתא או מדרבנן מיהא משא"כ בחייבי לאוין דבשום פנים א"א לו לקיימה דאריה הוא דרביץ עלה וא"א להיות לו בה נישואין אפילו מדרבנן ומ"ש רבינו שם ולא הכיר בה היינו לומר דבכי הא לא זכה בנכסי מלוג כלל ונתחייב בהם כדין פקדון אף אם נשאה באיסור ולפ"ז מ"ש כאן הרי אלו קידושין גמורין איירי בין הכיר בה בין לא הכיר בה כאמור וכן משמע מדברי ה"ה ז"ל שכתב בשם ר"י דאעפ"י שלא הכיר בה כשיקדשה צריכה גט וכן עיקר ע"כ משמע דר"ל שכן דעת רבינו שהרי סתם ובהכרח צ"ל לפ"ז שהבין דברי רבינו שבפ' כ"ד כמ"ש והרל"מ הקשה על ה"ה ע"ש ויש לישב ודו"ק:

הלכה יא

טומטום ואנדרוגינוס וכו'. יבמות דף ע"ב תניא טומטום שקידש קידושיו קידושין נתקדש קידושיו קידושין וכו' ובדף פ"ג נתבאר דין אנדרוגינוס כר"י דברייתא ודלא כפי' רש"י שם. והראב"ד ז"ל השיג על רבינו ז"ל ולמה הם צריכין גט והלא אינם ראוים להנשא כלל ע"כ. וה"ה ז"ל כתב דהצריכן רבינו גט לענין הבא עליהן דרך נקובתן שלא יהיה כבא על ספק אשת איש וכו' ע"כ. והדבר מבואר שהראב"ד השיג דלמאי איצטריך רבינו לכתוב שצריכין גט מספק דכל עצמו של גט בעלמא אינו אלא להתירה להנשא וכיון דאלו אינם ראוים להנשא מאי נ"מ בגט זה כלומר דהי"ל לכתוב דין הברייתא דהוו קידושי ספק לענין דינא (דהיינו איסור קרובות וכו') ותו לא ולכך דייק הראב"ד ז"ל דהשיג בדין הגט דווקא ולא השיג בדין הקידושין משום דדין זה הוציאו רבינו מהברייתא הנ"ל ודבריו אמת וצדק ולזה בא ה"ה ז"ל והליץ על רבינו דיש נפקותא טובא להיכא שבאו עליהם וכו' כלומר דרך זנות ולא לנישואין דאם לא נצריכה גט הו"ל פוגע בספק אשת איש אך ראיתי להרפ"ח ז"ל בנימוקיו על רבינו דברים תמוהים הרבה שכתב ז"ל טומטום ואנדרוגינוס כתב הראב"ד ז"ל ולמה הם צריכים גט מספק ולא ידעתי מהו דבפ' הערל (יבמות דף ע"ב) איתא בהדיא דטומטום שנתקדש קידושיו קידושין ומשמע דה"ה לאנדרוגינוס ותימא על הראב"ד וה"ה ז"ל ובירוש' שם נתקדש חוששין לקידושיו וע"ש עכ"ל הבין ז"ל דכוונת הראב"ד ז"ל היא אעיקרא דמילתא כלומר שאין קידושיו תופסין בהן כלל ולכך הקשה עליו ועל ה"ה שבא להליץ על רבינו מסברא דהא ברייתא מפורשת היא כדברי רבינו. אך אחרי המחילה הראויה שגג ברואה דאין זו כוונת הראב"ד ז"ל אלא לענין גט דווקא הוא שהשיג כאמור. ואין לומר דכיון דברייתא קתני דבקידושיו קידושין

מינה נפיק בהכרח דלהצריכה גט קאמר וא"כ הנה מקום דברי הפר"ח ז"ל זה אינו דתינח בקדשו הם אבל בנתקדשו דבהא קעסיק ואתי הראב"ד ז"ל הא דקידושיו קידושין אינו אלא לענין איסור קרובותיו של הטומטום על האיש המקדשו כגון אמו ואחותו של טומטום וכו' כמ"ש רש"י ז"ל שם להדיא ע"ע וה"ה לאנדרוגינוס ובאלו הקרובות אפילו גט לא מהני כמ"ש רבינו בפ"ב דא"ב ע"ע א"כ בדין השיג הראב"ד ז"ל. ויותר אני תמיה על הפר"ח ז"ל שתמה גם על הרב המגיד וכו' והלא בתחילת דברי ה"ה ציין דדין זה של רבינו הוא ברייתא בפ' הערל וכו' והיכן היא הברייתא זו אלא זו עצמה שהזכיר הפר"ח ז"ל א"כ עלה קאי ואתי ולמה תצא כזאת מלפני הפר"ח ז"ל והוא פשוט הרבה לכל מבין. ובעיקר הדין עיין להרל"מ במהדורא קמא ובתרא והרח"א בס"ס מק"ק:

הלכה יב

המקדש אחת מן העריות וכו'. משנה וגמרא בקידושין דף ס"ו וס"ח ויליף לה מכי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה הוקשו כל העריות כולם לאחות אשה מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין וכו' ורב אח"א ב"י יליף לה בק"ו מיבמה וכו'. ודין נדה שם מקרא דותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תהא בה הויה. ומ"ש שאין ראוי לעשות כן כן נראה דעת הר"י בן מיגאש וקצת הגאונים הזכירם ה"ה ז"ל בפ"י דין ו' ע"ש ודלא כהרא"ש ז"ל שמתיר ועיין לרבינו פכ"ב דא"ב ולהרב"י סי' מ"ד וס"א והכנה"ג כתב דאף שהמנהג להנשא כשהם נידות היכא דאפשר לה להטהר קודם נישואין אלא שלאיזה סיבה היא רוצה להמתין אחר הנישואין יש למונעה מזה ולחוש לדברי הרמב"ם ושכן עשה מעשה ע"ש. ודבר פשוט הוא דמהיכא תיתי שלא לחוש כיון דאפשר ועיין עוד בשו"ת משפטים ישרים ח"ב סי' ל"ו ובנ"א כ"י אין שם קידושין גמורין אלא הרי זה מקודשת ואין ראוי לעשות כן. ובשו"ת פסקים וכתבים סי' ק"ב נשאל באשת אליהו הנביא או אשת ריב"ל אם יכולים להנשא לאיש אחר ונ"מ לדורות אם יזכה אחד כמוהם ומההוא עובדא דקאי אליהו בבית הקברות משמע קצת לאסור והשיב ז"ל דבנדה שאלו אנשי אלכסנדריא את ריב"ח אשתו של לוט מהו שתטמא בן השונמית מהו שיטמא וכו' והשיב להם מת מטמא ואין נציב מלח מטמא מת מטמא ואין החיים מטמאים וכו' והכא נמי י"ל אשת רעהו אמר רחמנא ולא אשת מלאך וכו' ואליהו שמר כל התורה כולה כדאיתא פ' מי שהוציאוהו דאפילו עירובי דרבנן מנטר ע"כ והכנה"ג א"ה הוסיף דנ"מ תו כשיחיו המתים ותחיה אשת אליהו וריב"ל אם מותרת לינשא דכ"ז שהבעל קיים לא מפני שמתה היא פקע זיקתה מהבעל ודעתו ז"ל דאם מתה אשה תחת בעלה מיתה ודאית ושוב חיתה ע"י נביא וכו' דלא פקעה זיקת הבעל מעליה ואינה יכולה להנשא לאחר וכו' עיין שם:

הלכה יג

אשת איש שפשטה ידה וכו'. ניטין דף פ"ט וכשמואל ומשמע דאפילו אם הבעל מכחיש שלא גירשה קאמר דכיון דבפניו עשתה כן קים להו לרבנן דאין אשה מעיזה וכ"מ מדברי רבינו פ' י"ב מאלו ההלכות ושם ביאר דעיקר כתובה יש לה אבל התוספת אין לה עד שתביא ראיה שנתגרשה וכו' ונראה דה"ה אם היא ארוסה ופשטה ידה וכו' וכ"פ הר"ד עראמה ז"ל ואם קידשה אביה בקטנותה והיא פשטה ידה וכו' נראה ג"כ דה"ה לפ"ז ועיין להמש"ל ז"ל ועוד עיין להתשב"ץ ח"א סימן קנ"ד והרב"י שם בשם הא"ח כתב דאין דין זה נוהג בזמן הזה דנפישא חוצפא ופריצותא ולחומרא דוקא אמרינן הכי ולזה הסכים הרב"ח ז"ל שם ע"ע:

הלכה יד

המקדש אחת מן השניות וכו'. ממתניתין דקידושין דף ס"ו ודין יבם שקידש צרת יבמה ביבמות דף י"א וכר"י ונתבאר בדברי רבינו פ"א דיבום דין י"ב ועיין מ"ש בספ"א בס"ד. ומ"ש חוץ מיבמה שנתקדשה לזר ביבמות דף צ"ב פלוגתא דרב ושמואל ואיפסיקא הלכתא כשמואל דמספקא לן קרא דלא תהיה אשת המת החוצה אי ללאו גרידא אתא או לומר דלא תהא בה הויה והו"ל כערוה גמורה דאין קידושין תופסין בה והיינו מ"ש רבינו נסתפק לחכמים וכו' אף דהלשון קצת מגומגם דהו"ל למימר שנסתפק לחכמים וכו' ולגירסת הטור והרב"י סי' מ"ד בדברי רבינו אין שם לשון זה כלל ובפ' ב' דהלכות יבום כתב ז"ל דאם נשא הזר ובעל לוקה משום דעכ"פ לאו איכא ומסתברא דהולד אינו אפילו ספק ממזר דאפילו אם יהיה פירוש הפסוק דלא תהא לה הויה הא מיהא אינה ערוה מחייבי כריתות ומיתות ב"ד כמ"ש רבינו ריש פט"ו דא"ב דין יו"ד ועיין להרל"מ ז"ל ופשוט:

הלכה טו

המקדש כותית וכו'. בקידושין דף ס"ח יליף שפחה משבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור ונכרית מדכתיב לא תתחתן בם ובשאר אומות כתיב ואח"כ תבא אליה מכלל דמעיקרא לא תפסי בה קידושין (וכ"כ רש"י ביבמות דף מ"ה) ועיין להתו' ז"ל. ודין כותי ועבד שקדשו בת ישראל הלכתא ביבמות דף מ"ה. ודין ישראל מומר שקידש שם דף מ"ז ובסנהדרין דף [מ"ד] דאעפ"י שחטא ישראל הוא דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חלפי אסא שמיה ואסא קרו ליה. ובהגהות מהרמ"ע כ"י מצאתי כתוב וז"ל כתב מהרד"ך בתשו' בית ט' חדר א' וז"ל ומפרק רביעי מהלכות אישות למדנו חידוש דאע"ג דמחמת שמד עבר וברצון עשה ולא בזדון כופין אותו לגרשה וזהו שכתב הרב וצריכה ממנו גט

לומר שלא תעמוד עמו כי יכשילוה בכמה מיני מכשולות דבלאו הכי לא היה צריך הרב להאריך ולומר וצריכה ממנו גט והואיל וכתב שקידושיו קידושין פשיטא דצריכה ממנו גט וכן בגמ' בפ' השולח לא אמרו אלא שקידושיו קידושין וכו' אבל מהרשד"ם בתשו' סי' נ"ח כתב וז"ל ונלע"ד שאפשר לדעת הרמב"ם והסמ"ג שכתבו ישראל מומר שקידש וכו' וזה הלשון שוה לשניהם סמ"ג עשין מ"ח. והרמב"ם הלכות אישות פ' רביעי אינו ר"ל קידושין ודאין מן התורה עד שהבא עליה יתחייב סקילה כנערה המאורסה או חנק כאשת איש אלא קידושי ספק שאל"כ למה כתב וצריכה גט וכו' לא ידעינן שמי שהיא מקודשת שצריכה גט אלא נראה שר"ל הרי אלו קדושין גמורין ולמאי הלכתא להצריכה גט לבד לא שהבא עליה חייב כבא על א"א (ובנ"א וכ"י אין שם תיבת גמורין וזה סיוע לדבריו ז"ל) הנה שמשומד לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא יש מחלוקת בין הפוסקים ז"ל אם קידושיו קידושין אם לאו ואינו מוכרח בהדיא מן הגמרא עכ"ל וכתב כן כדי לתת טעם לסברת י"א שמשומד לחלל שבת ולע"ז אין קידושיו קידושין הביאה הטור א"ה סי' מ"ה והביאה ג"כ רבינו שמשון הביאו המרדכי פ' החולץ דקידושיו קידושין חומרא בעלמא וכו' ע"כ דבריו. ועוד עיין בשו"ת הרמ"ב סי' קמ"ב והתשב"ץ שנדפס מחדש ח"ג סי' מ"ז האריך בדין האנוסים והמשומדים והעלה דאם המשומד הוליד עם המשומדת אף שהבן הוא ערל גמור והוא גוי גמור אפ"ה קידושיו קידושין (כדברי ה"ה כאן) ובענין הקראים עיין בשו"ת מהר"ר בצלאל סי' ג' שהנראה מכלל דבריו להחשיבם כגוים גמורים זולתי לסתם יינם שלהם שהרמב"ם התירו אפילו בשתייה:

הלכה טז

המקדש אשה שחציה שפחה וכו'. גיטין דף מ"ג ועיין לה"ה ומרן ז"ל ולהפר"ח בשיטתו להש"ס ובדברי ה"ה ז"ל יש לעמוד במ"ש שעיקר גירסת רבינו בא אחד וקידשה אחר שנשתחררה ה"ז ספק קידושין לשניהם ע"כ והק' הרל"מ ז"ל דגירסא זו אין לה מובן דממה נפשך אי אחרי שחרור פקעי קידושין א"כ אינן לא קידושי ראשון ולא קידושי שני ואי לא פקעי א"כ מקודשת היא לראשון ואמאי הם ספק קידושין בגט א' לבד סגי וכו' ע"כ. (עיין להפר"ח ז"ל) והנה אין ספק דכל עוד שלא בא עליה אחר שנשתחררה אינה ודאי מקודשת לראשון וכמ"ש ה"ה ז"ל וא"כ ע"כ לפרש דבכל אחד מהם יש ספק אם חלו או לא חלו דאפשר דקידושי ראשון חלו מעיקר הדין אף דלדידן מחמת הספק אנו אומרים שאינן קידושין גמורין ואפשר ג"כ שאינן קידושין כלל ועיקר וחלו קידושי שני וכיון דבכל גוף בפ"ע שייך בו ספק בעיקר הדין להכי הצריכו שני גיטין דוקא אלא דאכתי הוא מגומגם דמאי אריא אחר שנשתחררה אפילו בעודה חציה שפחה כיון דמספקא לן

בעיקר קידושי ראשון הוה לן להצריכה גט משניהם ג"כ דה"ה ז"ל לא הכריח הגירסא אלא מכח שכ"כ רבינו בפ"ו דה"י אמנם בעיקר דבריו קשיא הא (אמר המגיה הלשון מגומגם וצ"ע):

הלכה יח

שכור שקידש וכו'. עירובין דף ס"ה שכור מקחו מקח וכו' כללו של דבר הרי הוא כפקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפילה וכו' אמר רבי חנינא לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט וכו' ע"כ. ולכאורה אין לנו שיעור בדבר ויש ללמדו קצת ממ"ש שם דף ס"ד אמר רבא בר רב הונא שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה ה"ד שתוי ה"ד שכור כי הא וכו' שתוי כל מי שיכול לדבר בפני המלך שכור כל שאינו יכול לדבר בפני המלך ע"כ נמצא דשכרותו של לוט הוי יותר שכור משאינו יכול לדבר לפני המלך ורבינו סוף פ' כ"ט דה"מ כתב והוא השכור שעושה ואינו יודע מה עושה וכו' ובפ' ב' דה"י דין ד' השוה השכור שאינו מכיר כלום לישן ע"ש ודע דבפרק שני דגירושין כתב רבינו וכן שכור שהגיע לשכרותו של לוט ואם לא הגיע הרי זה ספק והוא סותר למ"ש כאן שקידושיו קידושין גמורין וכבר נתעורר בזה הרב"י א"ה סי' מ"ד וגם על הטור ז"ל שהביא גירסא אחרת ע"ש שיישב הדבר בטוב טעם ועיין בשו"ת מהר"א ששון סי' קנ"ד:

הלכה יט

המקדש בפחות מש"פ וכו'. משנה בקידושין דף נ' ושם דף ג' אמרו אשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה והר"ן ז"ל נסתפק אם קידשה בפחות מש"פ והיא אומרת לדידי שוה פרוטה אם היא מקודשת עיין ברפ"ה:

קידשה באוכל וכו'. שם דף י"ב ובס' בני חיי ז"ל א"ה סימן מ' כתב דאם קידש בדבר שאינו שוה פרוטה מצד עצמו אמנם מצד שיש לקיים מצוה באותו דבר יש בו ש"פ או יותר כגון חוטי ציצית (צ"ל במקומות שמוכרים אותם) או שופר הויא מקודשת ודאי דמה לי אם ש"פ מצד עצמו או מצד מצוותו ס"ס הרי יש באותו דבר הנאת פרוטה ועוד דחיישינן באותו דבר שמא שוה פרוטה במדי (לפי טעם זה אף במקומות שאין מוכרין החוטי ציצית ה"ה) וכו' ועוד הביא שם דהרב רוזאניס ז"ל היה מסתפק באם קידש אשה באתרוג הדר שדמיו יקרים אם היא מקודשת ממ"ש רבינו פ"ד דממרים שאם נחלק זקן ממרא עם הב"ד בלולב וציצית ושופר זה אומר כשר וזה אומר פסול הרי זה פטור לפי שאין בו דבר המביא לידי זדון כרת ושגגתו חטאת ואם איתא דבש"פ בשביל מצוותו חשיב ש"פ ומקדש בו את האשה הרי משכחת לה שיבא לידי דבר שזדונו כרת ובדין

זקן ממרא אפילו דבר שהוא גורם דגורם להביא זדון כרת נהרג עליו ע"כ תורף דבריו ויפה כיון:

יראה לי שאם קידש וכו'. מרן הקדוש הביא משם מהרי"ק דדוקא כי הא שאינו יכול להגיע למקום היוקר בשום צד ע"י שום תיקון אבל תאנה אפילו לחה מ"מ יכול ליבשה בחמה ולהגיע למקום היוקר ושם תשוה פרוטה ע"כ ואפשר דה"ה לדבר שאין דרכו לייבשו ואינו מתקיים אך יכול להתקיים בתוך מים שרופין או בחומץ או במלח או בסוק"ר ע"י מרקחת כשהם בעין דעכ"פ ראויים הן ויש לחוש לקידושיו:

הלכה כ

אף על פי ששלח סבלונות וכו'. משנה שם דף נ' ופירש רבינו ז"ל וסבלונות הם המגדנות והדורונות ונגזר זה השם מסבל והוא נושא המשא ע"כ ומדפירש מגדנות משמע דכולל מיני מאכל ופירות כמו ומגדנות נתן לאחיה עם פרי מגדים ויאכל פרי מגדיו וכך פי' השרש ז"ל בפירוש תיבת סבלונות הביא דבריו הרב לקט הקמח א"ה דף קכ"ט ושם הזכיר קצת מן הפוסקים דסבירא להו דמיני מאכל אינו נקרא סבלונות ועוד נחלקו אם דין הסבלונות נוהג בדורון הראשון דוקא ששולח החתן להכלה או גם השני והשלישי ויש נפקותא בכל זה לענין דינא ובמקומות שחוששים לסבלונות כגון שאלוניקי וכיוצא בה ועיין בשו"ת הרא"ם ח"א סי' י"ז ולרבינו פ"ט דין כ"ח.

וכן קטן שקידש וכו'. כבר הזכיר קידושי הקטן לעיל דין ז' והרח"מ ז"ל א"ה סי' ל"א ס"ק י"ט הביא משם הר"ן ז"ל דקטן שקידש ונתגדל קידושין גמורין הם ומדמה ליה לקטנה שלא מיאנה והגדילה ובעל משהגדילה דודאי בעל לשם קידושין ע"כ ורבינו נראה דלא ס"ל הכי שהרי גבי קטן כתב שהם קידושין פסולין משמע דאין כאן שום שייכות בעולם ולגבי הקטנה צריכה מיאון וכו' עיין לעיל דין ז' ח':

הלכה כא

המקדש את האשה בכסף וכו'. נתבאר בגיטין דף ע"ז וכתב מרן ז"ל ולכאורה נראה מדברי רבינו לתוך חצרה מקודשת אפי' אינה משתמרת ואינה עומדת בצדה ואע"ג דלענין מתנה כתב בפ"ד דהלכות זכיה דבחצר שאינה משתמרת בעינן שיהא עומד בצד חצרה אפשר דקידושין עדיפי ממתנה וכך הם דברי ה"ה ז"ל. ויותר נראה לומר שקיצר כאן וסמך עמ"ש בהלכות זכיה ע"כ וכ"כ בב"י סי' ל' אך קשה דכאן הזכיר רבינו שדה וסתם שדה אינה משתמרת כמ"ש רבינו שם דין י"ט וז"ל אבל בחצר שאינה משתמרת כגון שדהו וחורבתו וכו' וכך הם דבריו פי"ז דהלכות גזילה ואבידה דין ח' וכ"כ הרל"מ ז"ל עי"ש ולענ"ד אפשר שדקדק רבינו כאן לכתוב לתוך שדה שלה ולא כתב שדה דומיא

דאינך לרמוז דבשדה המשתמר דוקא איירי דומיא דאינך. או אפשר דאף אם נאמר דשדה דהכא היינו שאינו משתמר הה"נ דבעינן שתהיה עומדת בצידה וסמך עמ"ש במקומו והם דברי מר"ן ז"ל אך נראין יותר דברי ה"ה ז"ל.

כיון שנתרצית לזרוק וכו'. משמע שנתרצית שיזריקם לה ואף שלא ביארה היכן אין קפידא אמנם אם אמרה תנם בידי והוא זרקם לה מסתברא דאינן קידושין שהרי שינה מרצונה וכ"כ הרב"ח ז"ל עיין להרח"מ א"ה סי' ל'. ואני מצאתי נ"א בכ"י קדמון שכתב שם כיון שרצה לזרוק וכו' ונראה שהיא גירסא יותר נכונה.

לתוך ידה או לתוך חיקה. רבינו השמיט לתוך קלתה דקתני מתניתין דהיינו הכלי שמניחים בו מחטין וצנורות. א"נ כלי שמקבצות בו הנשים מה שטוות וכפ"י בפי' המשנה שם וצ"ל דלא נאמר כי אם גבי גט ומשום דאין הבעל מקפיד וכ"כ שם ופסקו רבינו פ"ה דגירושין דין ח'. ומ"ש בסוף הדין ואותו מקום של שניהם הרי אלו קידושי ספק בנ"א כ"י נמחק כל זה:

הלכה כב

היו עומדין ברה"ר. גיטין שם ולמ"ש מר"ן עיין להרל"מ ז"ל. ועמ"ש רבינו או ברשות שאינה של שניהם כתב הרש"ך ח"א סי' קנ"ב וז"ל יראה בבירור מלשונו דאפילו בחצר חבירו אם החפץ הניתן לה לקידושין הוי קרוב לה מקודשת ואע"ג דתמיהא מילתא וכו' אין לזוז וכו' ע"כ:

פרק ה

הלכה א

המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה. משנה בקידושין דף נ"ו ולמ"ש מרן עיין להרל"מ ז"ל והרח"א ז"ל בס"ס מק"ק. ואם קידש באיסורי הנאה לאשה שיש לה חולי מסוכן ורפואתה בדבר שהוא אסור בהנאה דנמצא לגבי דידה ש"פ או יותר נשאל הרדב"ז הביאו המש"ל ז"ל ודעתו מסכמת דאין כאן קידושין כיון דלגבי דידיה אינו ש"פ נמצא דלא יהיב לה מידי ע"ש אך הרב ז"ל צידד שם הרבה בזה ודעתו נוטה להצריכה גט ושם הביא דברי הר"ן ז"ל שנסתפק במקדש בפחות מש"פ והיא אומרת לדידי ש"פ ע"ש והוא בתשובות הרדב"ז כ"י שנשאל במי שזרק קידו' לאשה ולא היו בהם ש"פ ולא הספיקו להגיע לידה עד שנתייקרו ועמדו על פרוטה. א"נ לעושה שליח לקדש לו אשה בפחות מש"פ ולא הספיק השליח לקדשה עד שעמדו על פרוטה והסכים שהיא מקודשת ע"ש. ויש להתבונן אם קידש בדבר שאיסרו על עצמו בנדר כגון שאמר קונם פירות אלו עלי

וכיוצא וקידש האשה בהם אי הויא מקודשת די"ל דאינו דומה לשאר איסורי הנאה שאיסורן שוה לכל ואילו הכא שרי לאחריני ועוד דיש לו היתר אפילו לעצמו ע"י שאלה אך נראה דאינה מקודשת וראיה דאבעיא לן בנדרים דף מ"ז בעי רמי בר חמא אמר קונם פירות אלו על פלוני מהו בחילופיהן וכו' ת"ש המקדש בערלה אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהן ה"ז מקודשת ודאי ה"נ לכתחילה הוא דלא ואי עבד עבד ע"כ הרי שדימו דין הנדר לאיסורי הנאה גמורין והתוספות כתבו שם דנדר דמי להקדש וכ"כ הר"ן ז"ל דחמיר טובא דאף על גב דבעלמא זה וזה גורם מותר בנדרים אסור א"נ משום דהוי דבר שיש לו מתירין ע"י שאלה עיין להרב"י י"ד סי' רי"ו וכ"מ להרב כנה"ג א"ה סי' כ"ח בהגהת הטור ס"ק פ"ה וז"ל אפי' באיסורי הנאה שע"י נדר אינה מקודשת הר"ם מטראני ז"ל ח"ב סי' ק"ה ע"כ. והראיה שהבאתי מההיא דנדרים מצאתיה בהרשב"א ז"ל סי' תשמ"ו למה שנשאל המודר הנאה מחבירו ונתן לו לולב לצאת בו ע"מ שיחזירו אי שייך בכי האי מצוות לאו ליהנות ניתנו ונסתייע ז"ל מהא לדמות הנדרים לשאר איסורי הנאה ע"ש אך באוסר על עצמו (דהיינו בעיין) נשאל שם סי' תשמ"ז אם הוא אסר נכסיו או לולבו על עצמו אם יוצא בו הואיל ואי בעי מתשיל עליה והשיב ז"ל דאף בזה אינו יוצא ביום ראשון דא"כ אף באתרוג של תרומה טמאה ביד ישראל יצא בו דהא אי בעי מתשיל עליה ואנן סתמא תנן של תרומה טמאה פסול ואם איתא הוה להו לפרושי ביד כהן כמו ששנינו בפרק כל שעה והכהנים בחלה ובתרומה ע"כ. אמנם יש לעמוד על דבריו אלה מצד אחר דהיכי הוה מצינן למימר הואיל ואי בעי מתשיל אכתי אף אי הוה מתשיל הוה ליה טבל דהרי חוזר לטבלו וביט לא מצי לאפרושי תרומה ומעשר כדתנן בביצה דף ל"ו ולא מגביהין תרומות ומעשרות ביט ק"ו בשבת ובטבל נראה דלא נפיק דהא לא חזי לאכילה וכ"פ רבינו פ"א דה"ל וכ"נ בדברי רש"י שם. ולכאורה עלה בדעתי לומר דכוונת הרשב"א ז"ל כי אמרינן הואיל וכו' דהיינו מעי"ט דאז הוה מצי לתקוני הנך פירות עד שהאיר ה' את עיני ומצאתי להרשב"א גופיה בשיטתו למסכת סוכה דף ל"ד שכתב דיש מי שפירש דבטבל לא נפיק דלא קרינן ביה לכם וכו' אך הרמב"ן כתב דבטבל נפיק דלא אישתמיט בשום דוכתא למתני פיסולא דטבל כדקתני לה גבי מצה. ותו דבטבל לכם קרינן ביה שהרי יכול לסלק הכהן והלוי באתרוג דעלמא שיפריש על זה ממקום אחר כההיא דאחים שקנו אתרוג מתפיסת הבית וכו' וסיים וזה נכון וברור ע"כ הרי דנמשך גם הוא אחר סברת הרמב"ן ז"ל להתיר באתרוג של טבל ועיין להרב שמות בארץ ז"ל שעמד בזה והביא דמהרשד"ם ביורה דעה סימן קצ"ב נסתייע מדברי הרמב"ן הנ"ל להתיר אתרוג של טבל בההוא עובדא שהביא הרב בצלאל בתשובה סימן

ב' למה שנוהגין היהודים לחתוך האתרוגים מפרדס הגוי דנמצא שנתמרח ביד הישראל והרי הם טבל ע"ש. ואגב ראיתי להשו"ת שער אפרים סימן ל"ח שתמה הרבה ע"ד הרשב"א בתשו' הנ"ל במה שדימה דין הנדר לדין התרומה והקשה עליו מגמרא ערוכה ועוד הקשה מסברא דאף אם היינו אומרים הואיל ואי בעי מתשיל אכתי הוה ליה טבל והרמב"ם ורש"י כתבו דאין יוצאים באתרוג של טבל ואף דהרמב"ן ז"ל הכשיר כבר דחה הר"ן ז"ל דבריו ונקטינן כרבים לגביה וכו' ע"כ ואין ספק שהרב ז"ל לא ראה דברי הרשב"א בשיטתו הנז' שהביא דברי הרמב"ן ז"ל וסמך ידו עליהם במה שסיים וזה נכון וברור גם למה שכתב עליו מגמרא ערוכה הלא היא בנדרים דף נ"ט גבי גידולי היתר אי מעלים את האיסור מתיב רמי בר חמא קונם פירות אלו עלי וכו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן וכו' ומתרץ ר' אבא שאני קונמות הואיל ואי בעי מתשיל עלייהו הוה ליה כדבר שיש לו מתירים ולא בטיל ופריך והרי תרומה דאי בעי מתשיל עלה ובטיל ברוב דתנן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה חולין תרקב הא למאה תעלה וכו' ומסיק אלא אימא בשלמא קונמות מצוה לאתשולי עלייהו משום דר"ן דאמר ר"ן כל הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו מקטיר עליה תרומה מאי מצוה לאתשולי עלה ופירש רש"י והר"ן ז"ל דכיון דלאו מצוה לאתשולי עלה לא מקרי דבר שיש לו מתירין וכו' ע"כ הרי מבואר מהך סוגיא דאין לדמות קונמות לתרומה משום דר"ן ואיך הרשב"א ז"ל הביא ראיה מתרומה לקונמות ע"ש. האמנם אנכי הרואה תחילה שדבר זה אינו מוסכם בש"ס שהרי מצינו בפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ג) אמתניתין דכיצד מפרישין חלה בטומאה בי"ט רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה וכו' אמר ר' יהושע לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו וכו' ושקיל וטרי תלמודא במאי קמיפלגי ומסיק דבהואיל קמיפלגי ר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי מתשיל עליה ממוניה הוא ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל ופירש"י דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש באמירת פה יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו הילכך ממוניה הוא ועבר עליה וכו' ע"כ הרי מבואר בהך סוגיא דאף בתרומה אמרינן הואיל לר"א ופסקו הפוסקים ז"ל כן ואין סברא לחלק בין תרומה לחלה דפשיטא דשניהם תרומה מקרו וכדאמרינן בביצה דף ל"ז אמתניתין דאין מגביהין תרומה ומעשר בי"ט ק"ו בשבת ופריך תלמודא פשיטא ומשני תני רב יוסף לא נצרכה אלא ליתנה לכהן בו ביום והני מילי פירי דטבילי מאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה מפרישינן ויהבינן לכהן ע"כ ואף דרש"י ז"ל בפסחים דף מ"ח לא ניחא ליה אידך גירסא דפלוגתייהו דר' אליעזר ורבי יהושע בהואיל ואי בעי מתשיל הרי התוספות ז"ל בדף מ"ו ד"ה הואיל וכו' יישבו קושייתו ע"ע.

ואיך שיהיה אף אם נניח קושית הרב שער אפרים בתוקפה הנה מקום להליץ בעד הרשב"א ז"ל בחילוק ישר ומבואר ואמיתי גם לפי סוגייא דנדרים. וזה דמאי דאיירי אותה סוגיא אינו אלא להתיר או לאסור זולתו דהיינו היכא שנתערב אם יש ביטול להתערובת או לא ובענין קונמות אמרו שם דאמרינן הואיל להחמיר ולאסור כל התערובת משום דבר שיש לו מתירין ע"י שאלה אבל שנאמר הואיל להקל ולהתיר זה לא נאמר מעולם ומכ"ש וק"ו להתיר האיסור עצמו בטענת הואיל ואי בעי מתשיל עליה ופשיטא דלענין זה דין הקונמות שוה לדין התרומה דלא אמרינן הואיל להקל ולהתיר ולכך הרשב"א ז"ל הכריח למה שנשאל במודר הנאה מלולבו מדין תרומה טמאה דתרוויהו הוו בדבר האיסור עצמו ולהקל בו דודאי שוים הם לענין זה דלא אמרינן הואיל ונמצאו דברי הרשב"א ז"ל מכוונים ועיין להרח"א ז"ל בס"ס מק"ק שסיבב דברי הרשב"א לכוונה אחרת מכח קושית הרב שער אפרים אך האמת נראה כמ"ש שלי"ת.

ואפילו היה אסור בהנאה מדבריהם. בנ"א כ"י קדמון אין שם תיבת הנאה אלא כתוב שם ואפילו היה אסור מדבריהם ולמ"ש מר"ן ז"ל בדעת רבינו ראיתי להרח"ם ז"ל א"ה סי' כ"ח שלא הבין כן והקשה על פסקו בש"ע ואין כאן קושי למעיין היטב ועיין להרב"ש שם:

הלכה ב

עבר ומכר וכו'. סיומא דמתניתין שם וכתב הרא"ש בשם רש"י ז"ל דלכתחילה אסור לו לקדש בדמיהן דהא אינו רשאי ליהנות מהם אבל בדיעבד קדושיו קדושין משום מצות פו"ר ע"כ ומ"ש המקדש בפרש עגלי ע"ז וכו' בע"ז דף ל"ד יליף לה מקרא ומסברא:

הלכה ג

המקדש בפירות שביעית. קידושין דף נ"ח ואיכא למידק דבפירות שביעית כתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ודרשינן לאכלה ולא לסחורה מעתה איך נאמר דהרי זה מקודשת מאי שנא מכהן שקדש בחלקו שכתב רבינו בדין ה' שאינה מקודשת שלא הותרו אלא לאכילה. והנה התוספות ז"ל כתבו דבדיעבד קאמר הכא דמקודשת עיין עליהם אבל רבינו שלא חילק בזה צ"ל שאני התם דהוי ממון גבוה ולכך אינה מקודשת אפילו בדיעבד. א"נ יש לומר דפירות שביעית אף שנאסרו לסחורה הרי הותרו לכמה הנאות ולאו דוקא לאכילה וכמ"ש פ"ה דשמיטה ויובל ע"ש והתוספות בפסחים דף נ"ב הוסיפו דיש סחורה שמותרת בפירות שביעית ע"ש. והרמ"ך ז"ל בכ"י כתב וז"ל יפה פירוש זה אעפ"י שלא פירשו כן רבותי שהם פירשו שכר הבאה ומילוי ממש ולפירוש' קשיא דהא קי"ל דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והיכי הויא מקודשת דהא הוי כמקדש במלוה מ"מ לישנא דגמרא לא א"ש לפירושו דהא קאמר כאן בשכר הבאה

ומילוי משמע דבשכר קתני (ועוד דהמקדש באפר פרה אדומה לא הוזכר בגמרא) וצ"ע עכ"ל:

הלכה ד

קדשה במעשר שני. שם ועיין מ"ש פ"ו דהלכות בכורים ובס' שמות בארץ ז"ל בכפות תמרים דף פ"ג ע"ד והרח"א בס"ס מק"ק. ומ"ש **שנאמר במעשר לה' הוא**. הכי מסקינן התם דף נ"ג:

הלכה ה

כהן שקידש וכו'. משנה שם דף נ"ב ואמרו בגמרא דאתיא אף כר"י הגלילי דס"ל דקדשים קלים הם ממונו ה"מ מחיים אבל לאחר שחיטה לא מאי טעמא כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו וכו' ופירש רש"י כי קא זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר משלחן גבוה הקרבת אימורין וזריקת הדם מתיר הבשר ע"כ תו אפליגו התם בברייתא המקדש בחלקו וכו' דר' יהודה סבר מקודשת ור' יוסי ס' אינה מקודשת ופלוגתייהו בקרא דוזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש רבי יהודה סבר לך לכל צרכך ורבי יוסי סבר כאש מה אש לאכילה אף הוא נמי לאכילה ופירש"י באש חלקו של אהרן הושוה לחלקו של מזבח מה מזבח לאכילה אף כהן לאכילה ולא לדבר אחר ע"כ מוכח מהאי סוגיא דעיקר טעמא במקדש בחלקו וכו' דאינה מקודשת מדאיתקש לאש ולא מטעם דמשלחן גבוה קזכו דא"כ אפילו בחלק הבעלים נמי שייך הך טעמא ואינה מקודשת כמ"ש רש"י ז"ל וכ"כ להדיא הריטב"א ז"ל בשיטתו שם מעתה קשה על רבינו שבפירוש המשנה כתב שני הטעמים ובתמיהת התי"ט ז"ל על הרע"ב ז"ל שכתב בדברי רבינו ותירץ דצ"ל דהאמת מפרשים ע"כ אף שעדין הוא מגומגם כאמור דלטעם משלחן גבוה קזכו אפילו בחלקן של בעלים נמי נימא הכי ושם ראיתי להרב קול הרמ"ז ז"ל שכתב לקושיית התי"ט וז"ל נ"ל דבעינן טעמא לקדשים קלים בין חזה ושוק לכהנים ובין הבשר לבעלים וכ"כ רש"י אבל הקרא צריך ללמד שלא זיכה אותם הקב"ה אלא לאכילה ואין לחלק בין ק"ק לק"ק וכו' ע"כ ולכאורה דבריו תמוהים דהרי רבינו והרע"ב לא איירו אלא בכהנים דוקא כמבואר בדבריהם ואיך כתב דבעינן טעמא לקדשים קלים בין לכהנים בין לישראל והלא בחלק הישראל לא דיברו ז"ל דפשיטא שהיא מקודשת דהרי ממונו הוא ורבינו נמי ברפ"ח דנזקי ממון פסק דקדשים קלים שהזיקו גובה מבשרן משמע להדיא דממונו הוא ואף דאפשר לדחוק בדבריו דמ"ש אבל קרא וכו' דאין לחלק וכו' דמשמע דלטעם משלחן גבוה קזכו יש לחלק בזה דהיינו עפ"י הדין דלא קי"ל בזה כר"י הגלילי בישראל מ"מ מי מכריחנו לזה כיון דבקרא דוזה יהיה לך סגי וגם מדברי התי"ט יש לגמגם בזה כמבואר

ומאי דנראה לענ"ד דהוצרכו רבינו והרע"ב לזה משום דעיקר קרא לא איירי אלא בקדשי קדשים דכתיב וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש וכו' וחלקן של כהנים בקדשים קלים מנלן ולכך הקדימו דבין ק"ק ובין ק"ק ממון גבוה הוא דמשלחן גבוה קזכו מעתה קרא דוזה יהיה לך אף דאיירי בקדשי קדשים מ"מ לענין זה דהושוו לאש אף קדשים קלים במשמע ודו"ק. והתי"ט הקשה עוד על דברי רבינו והרע"ב שם שכתבו מה אש אין אתה משתמש בו אלא לאכילה וכו' דהרי למלאכה ג"כ אתה משתמש בו וכן להתחמם וכו' והביא פירש"י כנז"ל ע"ע ולענ"ד נראה דבר פשוט הוא דקיצרו במובן דפשיטא דלא איירו אלא באש דגבוה שאינו עשוי אלא לאכילה ורמזו שם רבינו ג"כ שכתב ג"כ אלו המתנות שאתה לוקח מקדשי מזבח לא תשמש בהם אלא לאכילה וכו' ע"כ הרי דהזכיר קדשי מזבח לרמוז ההשואה וכדברי רש"י ז"ל וק"ל:

אבל כהן וכו'. משנה שם דף נ"ח ופירש רבינו שם דמעשרות דקתני מתניתין היינו מעשר ראשון ומעשר עני וכו' והיינו מ"ש כאן וישראל שקידש במעשר עני וכו'. ודע שהרל"מ ז"ל נסתפק בכוונת רבינו אם ר"ל אותו עני שנתנו לו מעשר עני דומיא דכהן ולוי שהזכיר או דילמא אף כל ישראל שיש בידו מעשר עני אעפ"י שאינו שלו דכיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה אך מ"מ כיון דלא הפקיר לאו דידיה הוא ולכך צ"ל דבישראל עני שקבל המעשר עני איירי ע"כ אך ראיתי להק"ס שכתב וז"ל מעשר עני אפילו ישראל נמי דלית ביה קדושה אלא משום גזל דחייב לשלם דאין להם בעלים ניכרים וכו' דהא אכתי לא אתא לידייהו וכו' ע"כ הבין הרב ז"ל דבבעלי הפירות איירי או באיש אחר זולת העני מדכתב אלא משום גזל וכו' ודלא כדברי הרל"מ ז"ל והדעת נוטה להבין כן דאי בעני עצמו שהוא שלו מלתא דפשיטא היא דהא הו"ל כשאר צדקה דהעני יכול לעשות בה כל מה שירצה. ורבינו ספ"ו דמת"ע כתב דמע"ע אין יכול לשנותו לשום דבר אפילו לצדקה ופדיון שבויים והוא מהתוספתא פ"ד דפאה ושם מבואר דבבעל הפירות איירי שכתוב שם שאם אמר ליתן ונתן נותנים לו שכר על האמירה ועל הנתינה וכו' נראה להדיא דלא איירי כל זה אלא בהבעל הבית. אכן ראיתי שם להק"ס ז"ל שכתב וז"ל מע"ע לא ניתן אלא לאכילה דכתיב ואכלו בשעריך ושבעו וכו' ע"כ ולכאורה דבריו תמוהים מכמה טעמי חדא דמשמע דמפרש דברי רבינו בעני עצמו והרי בתוספתא שמשם הוציאו רבינו מבואר דבבע"ה איירי ע"ש ותו דרבינו כתב שם ונותנים אותו לחבר עיר בטובת הנאה וזה לא

שייך אלא בבע"ה. ותו דלפ"ז איך כתב כאן דישראל שקידש במע"ע ה"ז מקודשת הא כיון דלא ניתן אלא לאכילה ונאסרו לו כל אותם ההנאות שהזכיר רבינו שם אף אנו נאמר

דדמי למקדש בק"ק וק"ק שכתב רבינו לעיל דאינה מקודשת משום דלא הותרו אלא לאכילה אף דלזה י"ל דשאני הנהו דהוו קדשי שמים וכו' מ"מ האמת נראה דכוונת הק"ס נמי בע"ה קאמר וקאמר דהבע"ה אינו רשאי לשנות המע"ע לשום דבר אלא לאכילה לעניים דוקא עפ"י מ"ש רבינו באותו פרק דין ז' דבעל השדה שעברו עליו עניים נותן לכל עני ממע"ע שלו כדי שבעו שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו ע"כ אבל העני עצמו בשלו הה"נ דכ"ע מודו דרשאי לעשות בו כל מה שירצה ופשוט:

הלכה ו

מתנות שלא הורמו וכו'. משנה וגמרא שם ועיין להריטב"א ז"ל ומ"ש בס"ר והפריש מהם תרומה בנ"א כתוב ולא הפריש והכי מסתברא דהרי הקדים מתנות שלא הורמו וכו'. ומ"ש בסוף הדין לפי שהן ראויין לו בשתי נוסחאות כ"י כתוב למי שהן ראויין לו: **וטובת הנאה אינה ממון**. שם וכ"כ הרש"ך ח"מ סי' ש"ן והפר"ח י"ד ס"ס ס"א ועיין לרבינו פרק שביעי דנדרים דין י"א ומ"ש מר"ן ז"ל שם:

הלכה ז

המקדש את האשה בגזל וכו'. משנה וגמרא שם דף נ"ב ויתבאר עוד בדברי רבינו דין יו"ד. ודע דהרב עצמות יוסף ז"ל דף נ"ב הקשה על רבינו דבגנב לא בעינן יאוש דחזקתו שהוא מתייאש כמ"ש רבינו ס"פ כ"ד דהלכות כלים ע"ש. והתי"ט ז"ל פכ"ו כתב שם דההיך מתניתין בגזלן גוי איירי ופסק כן רבינו פרק ששי דהלכות גזילה דין ג' אמנם בפ' ח"י דמעה"ק דין י"ד פסק דגנב נמי בעי יאוש ע"ש ובפ"א דה"ג דין י"א וי"ב פסק דגם גנב בעי יאוש גם בפ"ב דהלכות גניבה דין י"ז פסק כן ועיין פ"א שם דין ג' והדברים צריכין ישוב גדול ועיין להרל"מ פ"ב דגזילה והיש"ש דקמא דף קי"ד. והמש"ל ז"ל נסתפק במי שקנה חפץ מחבירו ונתן המעות ולא משך דקי"ל דבר תורה מעות קונות ורבנן הוא דתקון משיכה וכו' אם קידש המוכר בחפץ זה אי הויא מקודשת ודעתו ז"ל לחוש לקידושי שני כיון דמן התורה קדשה הראשון בגזל והכי מסתברא ועיין בשו"ת שי למורא סי' ס"ב. עוד נסתפק ז"ל במי שמכר חפץ לחבירו והלך המוכר וקידש במעות שקיבל בעד החפץ ואח"ך נמצא מום במקח שהמקח חוזר אי הויא מקודשת דנמצא שקדשה במעות שאינן שלו ולזה דעתו נוטה אחר שפלפל בדברי הירושל' והמפרשים ז"ל ע"ע ושו"ת שי למורא שם. ובמקדש בגזל הגוי או במציאת חש"ו עיין למהר"י וויל ז"ל סימן קל"ח. והמקדש ברבית קצוצה נחלקו הפוסקים ז"ל דהריטב"א פ"ק דף ו' כתב דהויא מקודשת דמעות דרבית שפרעם לוה למלוה קנינהו לגמרי וממון גמור הם לו אלא שיש עליו חובה להחזירו וב"ד מוציאין ממנו וכו' ולא עוד אלא דאפילו בחזרה לא מתקין לאויה כמו

דתקין לאו דגזל בהשבון וכו' ע"כ אמנם רי"ו נכ"ב ח"א כתב דלא הויא מקודשת גם הרב"ח א"ה סי' כ"ח כתב כן ונתן טעם דכיון דרבית קצוצה יוצאה בדיינים א"כ לאו מידי קא יהיב לה וכו' ע"כ. ודעתי הקלושה נוטה לדברי הריטב"א ז"ל דהויא מקודשת דמי גרע מגזל או חטף מיד האשה וקידשה באותו דבר עצמו שכתב רבינו בדין יו"ד שאם אמרה הן הויא מקודשת אף דגזל שלא לדעתה מכל שכן הכא אי איהי יהבה ליה רביתא מדעתה ותו דשם בגמרא אמרו שאם קידשה ברבית שהיא חייבת לו הוי כמו מקדש במלוה ופירש"י מאחר שנתחייבה לתת לו הרבית הרי ודאי שהוא קנה הרבית אף שאח"ך יוצאה בדיינים. ומה מתקו לחכי דברי הריטב"א ז"ל שסיים ולא עוד אלא דאפי' בחזרה לא מתקין לאויה וכו' דלמאי אצטריך זה וכלפי לייא הוא אלא שבא להכריח ז"ל דמתוך הכתוב עצמו מוכח דקנהו להיות שלו שהרי הלאו דגזל ניתן להשבון א"כ אינו שלו כלל דבכל מקום דאיתיה ברשות מאריה קמא איתיה משא"כ לאו דרבית דלא מתקין לאויה בחזרה ועשאו הכתוב כשלו לעבור עליו בלי תיקון דחמיר מגזל דוחי אחיך כתיב כן נראה לענ"ד ונכון:

הלכה ח

הנכנס לבית חבירו וכו'. שם מעשה שהיה והכריחו התוס' שם דההוא עובדא איירי בעשאו שליח וכדאיתא במציעא דף כ"ב ורבינו לא פסק כן וכבר נרגש מזה מר"ן ז"ל בפ"ד דהלכות תרומות ותירץ ע"ש ועיין להריטב"א ז"ל וכמה חילוקי דינים בזה עיין להכנה"ג א"ה סי' כ"ח:

דבר שאין הבע"ה מקפיד. הרל"מ והמש"ל ז"ל נסתפקו בכוונת רבינו אי בשוה פרוטה קאמר או כשאין באותו דבר ש"פ קאמר דכיון שהוא דבר שאין בע"ה מקפיד מסתמא פחות משוה פרוטה הוא ועוד דומיא דאגוז ותמרה דסתמן אין בהם שוה פרוטה ומשום דשמא יהיו ש"פ במקום אחר יש לחוש כמ"ש רבינו פ"ד דין י"ט ע"כ. ולענ"ד נראה עם כל זה דהדעת נוטה דבש"פ דוקא איירי דאין בו אלא הספק משום דאין הבע"ה מקפיד ומקודשת מספק דאולי הקפיד וכן הסכים הוא ז"ל וכ"נ מדברי הרל"מ גופיה בתשובותיו סי' כ"ב ומדברי ריא"ז אשר סביב הרי"ף ז"ל שם והכי מסתברא דאם נאמר דבשתי ספיקות קאמר דהיינו דאין באותו דבר ש"פ יצא הדין דאם יש באותו דבר ש"פ תהיה ודאי מקודשת וכל כי האי הו"ל לפרושי ועיין למהרי"ט ז"ל ח"א סי' ק"ן:

הלכה ט

היתה סחורה וכו'. שם ההוא אריסא וכו' ובבבא מציעא דף כ"ב והטור א"ה סי' כ"ח היתה לו גירסא אחרת בדברי רבינו ע"ע אך מ"ש מר"ן דהר"ן ז"ל גריס בדברי הטור כדברי רבינו לא אתבריר לן וכן מצאתי להרל"מ ז"ל:

הלכה י

גזל את האשה וכו'. שם ודף י"ג מסקנא דמלתא ולא נתבאר מדברי רבינו אם חייב לשלם לה הגזל אחר שנתקדשה ופשטן של דברים מוכחי דס"ל כפירש"י ז"ל שכתב דכי קבלתיה לגזל דידה בשם קידושין אחלתיה ע"כ הרי דסבירא ליה דמחלה לו על הגזל בהנאת תועלת הקידושין ואינו חייב לפרוע לה עוד שום דבר. אמנם הר"ן ז"ל הביא משם הירושלמי דאמרו שם רוצה היא מתקדשת ויהא חייב לה סלע ע"כ. ודע דבירושלמי שלפנינו לא מצאתי גירסא זו שם אך כתוב שם אהך מתניתין ש"מ מקדשין בגזילה דמשמע בכל מין גזילה וזה הוא הפך תלמודא דידן דמסקינן דאינה מקודשת אלא בגזל דידה בדשדיך מעיקרא ומ"ש בס"ה הרי את מקודשת בו בנ"א כ"י כתוב הרי את מקודשת לי בו וכ"כ שם לכל אלו שהזכיר רבינו ופשוט הוא:

הלכה יא

וכן אם נתן לה פקדון. שם דף י"ב והכא לא מהני שידך מתחילה כדאמרינן בדין הקודם משום דאמר לה מתחילה לשם פקדון ועיין להריטב"א שם ועמ"ש בדין י"ח. והרמ"ך ז"ל בכ"י כתב וז"ל תמוה הוא למה פסק לקולא בשתיקה דלאחר מתן מעות ובגמרא מסיק אתון דשמיע לכו חושו לה וכ"פ רב אלפס בשתיקה דלאחר מתן מעות מקודשת מספק וצ"ע. ואע"ג דגבי פקדון הלכה דשתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום כדמוכח בגמרא לא היה יכול לכתוב דכל שתיקה דלאחר מתן מעות אינה מועלת דבגמרא מפליג בין פקדון לשאר דברים וצ"ע עכ"ל. ועיין בשו"ת שי למורא סי' ס"א ושו"ת משאת משה דף ק"ח ומהריט"ץ סי' כ"ד ומהרשד"ם א"ה סי' כ"ד כתב דאם היו עסוקים באותו ענין מהנייא השתיקה דלאחר מתן מעות:

הלכה יב

החזיר לה חוב וכו'. ברייתא שם דף י"ג והכריעו בגמרא הא דשדיך הא דלא שדיך ובשו"ת מבי"ט סי' רצ"ט הכריח דבין במלוה בשטר בין בעדים בין שהיא לא ידעה שהוא חייב לה והוא אומר לה עכ"פ כיון שהודה שהוא חייב לה יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי היכא דלא שדיך ולא אמרה הן דאינה מקודשת ועיין להרל"מ ז"ל:

הלכה יג

המקדש במלוה וכו'. מימרא דאביי שם דף ו' ודרב דף מ"ז מהברייתא שם והרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו דלמה לא ביאר דאם יש בנייר של השטר ש"פ שהיא מקודשת וכבר נתעורר בזה ה"ה ז"ל ולענ"ד דאם פירש לה דהוא מקדשה בנייר ההוא ממש ויש בו ש"פ מלתא דפשיטא היא ולא הוצרך לבארו כמו שעשה הרי"ף ז"ל ואם קדשה במלוה עצמה אף שבשטר יש ש"פ איכא למימר דדעתה אמלוה ונלמד ממ"ש רבינו בדין ט"ו דבעי דוקא בשעת ההלואה משום דעכ"פ איכא ש"פ וכמ"ש שם. והטור סי' כ"ח נראה שהיתה לו גירסא אחרת בדברי רבינו אך הרב"ח הגיה בדברי הטור שצ"ל הרמ"ה במקום הרמב"ם ולזה הסכים שו"ת שי למורא סי' ס"ב ועמ"ש פי"א דין יו"ד:

הלכה יד

היו לו אצלה וכו'. שם דף י"ט מימרא אמר רבא אמר רב נחמן המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדר"י בר יהודה דלא אמר ר"י בר יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו והאי הלואה היא והיא גופה משכון הוא וכי משייר בה ש"פ ומייעד הוו קידושין ה"נ ל"ש פירוש דר"י בר יהודה אפליגו בברייתא התם גבי אמה העבריה דר"י ס"ל דבמייעד אותה צריך הוא לקדשה ולא אמרינן שהמעות שקבל אביה בעדה כשמכרה הוו קידושין והיכי עביד לקדשה אומר לה ביום האחרון של הששׁ שנים שיש עדיין ש"פ בעבודתה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו שאת חייבת לי בעבדותיך ויש לו משכון ממנה דהיינו היא גופה שהיא בידו הרי נלמד דינו של ר"ן דהמקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת אך תנא קמא דר"י בר יהודה פליג עליה וס"ל דאין צריך לקדשה קידושין אחרים דהמעות שקבל אביה בעדה הן הן קידושיה ורבינו שפסק כהך דר"ן משמע דפוסק נמי כר"י בר יהודה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו דמשמע דהא בהא תליא ואילו בפ"ד דהלכות עבדים דין ז' פסק דכשמייעדה האדון אין צריך ליתן לה כלום דמעות הראשונות לקידושין ניתנו וכתב מר"ן ז"ל שם דפסק כתנא קמא דברייתא ע"כ ובשו"ת שי למורא סימן ס"ג ראיתי שנרגש מזה וכתב דדינו של ר"ן אמת ומוסכם מהכל ורבנן ל"פ אדר"י אלא גבי ייעוד אבל הדין הוא אמת ע"ש והכי מסתברא דגבי ייעוד פליגי בקרא דאשר לו יעדה והפדה כדאיתא התם נמצא דל"פ עם ר"י בר"י בעיקר הדין של ר"ן במקדש במלוה שיש עליה משכון וכן נמי גבי אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושיך דיליף לה רבא אמר ר"ן מהא דר"י בר"י ופסקה רבינו בפ"ג דין י"ד וה"ט שהדין הוא אמת ומוסכם מהכל כאמור. אך ראיתי להרמ"ך ז"ל בכ"י שהשיג על רבינו וז"ל תמיהא לן למה פסק כר"י בר"י והלא בעשי לי נזמים וטבעות פסקינן כמ"ד ישנה

לשכירות מתחילה ועד סוף ואינה מקודשת דהו"ל מלוה ואם כדבריו כן הוא מה איכפת לן כיון דיש לו משכון ממנה שמחזיר לה הרי נהנית במשכון דידה מעתה. ורב אלפסי לא הביא כי קדשה במשכון דידה מקודשת מדר"י בר"י ונראין דבריו משום הא דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכו' ע"כ. והנה דין עשי לי נזמים וטבעות הוזכר בגמרא דף מ"ח ורבינו לא ביארו להדיא אך אפשר ללמדו ממ"ש בדין ך' ששם ביאר דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ולעיקר השגת הרמ"ך ז"ל אף אם נודה לדבריו נראה דלא דמי דהכא כשמחזיר לה המשכון הוא שמקדשה והיא מקודשת בהנאת חזרת המשכון בעת ההיא משא"כ התם דמקדשה בעת שאין נותן לה כלום ואין שם אלא מלוה ואף דמסתמא אין הקידושין נגמרים אלא כשישלים מלאכתו והיינו כשמחזיר לה המשכון מ"מ הא אמירה קודם לכן היתה ואז לא היה שום דבר שיתפסו הקידושין. וגם מ"ש הרמ"ך שהרי"ף לא הביא הא דקדשה במשכון וכו' לכאורה לא הבנתי מאי קאמר דהרי"ף הביאה להדיא שם אמר רבא אמר ר"ן המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת ופירש הר"ן שם דהיינו מדר"י בר"י וכו' ואי משום דהרי"ף לא הזכיר הראיה דר"י בר"י הא לא מכרעא חדא דאין צריך לו להביאה דדרכו של הרי"ף ז"ל לקצר ודי לו בפסק ההלכה ותו דגם רבינו לא הזכיר ראיית רבא אמר ר"ן ולא פסק כר"י בר"י כנז"ל א"כ מאי אולמיה דהרי"ף מרבינו בהא ומה ראה הרמ"ך ז"ל בזה. ועיין להרב"י ז"ל א"ה סי' כ"ח ולהתוס' שם ובדף ח' שהכריחו דאין לחלק בדין זה בין משכנה בשעת ההלואה ללא וכן דעת רבינו שסתם ואף אם קידשה במשכון גופיה שהוא שלה כתב המרדכי בשם ראבי"ה פ"ק שהיא מקודשת דהרי קנאו הוא מולך תהיה צדקה עיין להרב"י שם. ודע שהשלטי הגבורים אשר סביב הרי"ף כתב שם דהסמ"ג בשם ר"י פסק דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו כר"י בר"י ע"כ והוא דבר תימא דהסמ"ג פסק להדיא כת"ק ממש וכדברי רבינו ע"ש בעשין פ"ו:

הלכה טו

המקדש בהנאת מלוה. שם דף ו' אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית האי הנאת מלוה ה"ד אלימא דאזקפה דאמר לה ד' בחמשה הא רבית מעלייתא הוא ועוד היינו מלוה לא צריכא דארווח לה זמנא ופירש"י דארווח לה זמן הלואתו ואמר לה התקדשי בהנאה זו שאת היית נותנת פרוטה לאדם שיפייסני על כך או לי וכו' והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה מידי ולא מידי שקיל מינה וכ"ש אי מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהשתא הוא דקא יהיב לה הך פרוטה דהנאת מלוה אבל כי מקדש לה

בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם ברשותה והם שלה והתוס' ז"ל הקשו עליו דכיון שהוא נותן לה זה הפרוטה בקידושין ולא נתן לה כלום הוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש והוי רבית גמור לכן פי' ר"ת דאיירי שהיתה חייבת מעות לאדם אחר והגיע זמנה לפרוע ובא זה ונותן למלוה פרוטה לארווחי לה זמנא וקדשה באותה הנאה וכו' ע"כ. והמעיין יראה דקושיית התוס' על רש"י תפול ג"כ על דברי רבינו דכל עוד שהמקדש עצמו הוא המלוה ס"ל דהוי רבית גמור. אך מלבד שלא הקשו כן אלא מסברא דנפשייהו פשטא דסוגייא לא מוכחא הכי כלל דהא ודאי המקדש במלוה וכו' דקאמר אביי היינו שהמקדש עצמו הוא המלוה ועלה קאי כל השקל' והטריא א"כ כד מוקי הך דהנאת מלוה כדארווח לה זמנא היינו נמי בהכי ולמה שהקשו על רש"י ז"ל יש לומר דכיון שהוא מתחייב לה בעשרה דברים כמ"ש רבינו פרק י"ב אינו נקרא הנאה כ"כ וכן כתב הרל"מ ז"ל. ולהרב המאירי בכ"י מצאתי שכתב וז"ל המקדש בהנאת מלוה וכו' וזה הוא הערמת רבית שזכה בה בשכר המתנתו ויש מפקפקין לומר שזו רבית גמורה שהרי היא נותנת לו פרוטה על הקנאת עצמה בשכר המתנתו אלא שמתרצין שמאחר שאין כאן נתינה גמורה מידה לידו אין זה רבית גמורה ואין זה כלום וכי מה בין זה למלוה את חבירו בשכר שיעשה מלאכתו אלא שיש לתרצה שאין כאן רבית גמורה הואיל וההנאה מגעת לשניהם עכ"ל. וההי"נ דלמציאות שכתבו התוס' ז"ל כ"ע יודו דהדין אמת עיין בשו"ת שי למורא סי' ס"ב ולהרב עצמות יוסף ז"ל:

הלכה יז

היה לו חוב וכו'. שם דף מ"ז וכן פסק הטור והרב"י סי' כ"ח הביא משם רי"ו דמקודשת מדרבנן קאמר דמעמד שלשתן תקנתא דרבנן היא וכתב עליו דאינו מוכרח דאיכא למימר דכיון דתקינו רבנן נקנו לה המעות וכיון שנקנו לה הו"ל כאילו נתן לה כסף דהויא מקודשת דאורייתא ע"כ וסתמיות דברי רבינו הכי מוכחי וסברא נכונה היא דסוף כל סוף הוי כאילו החזיקה במעות לגמרי מכח התקנה דרבנן וכן דעת הר"ן בגיטין פרק התקבל אמנם דעת התוספות כרי"ו ולזה נוטה דעת הרב"ח שם. והרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו ז"ל וז"ל היה לו לפרש אם היה לו מלוה בשטר ביד אחרים והקנה לה בכתיבה ומסירה אם מקודשת אם לאו ונראה דמקודשת דכיון דפסקינן במלוה על פה כר' מאיר במלוה בשטר פסקינן נמי כר' מאיר דסבר דלא שביק אינש נפשיה ומחיל לאחריני וצ"ע למה הניח זה עכ"ל וכבר נתעורר בזה ה"ה ז"ל ועמ"ש דין כ"ג ומר"ן ז"ל פרק ו' דה"מ ובשו"ת שי למורא סי' ס"ד:

הלכה יח

קדשה בפקדון וכו'. שם ודקדק לכתוב קיים ברשותה דאל"כ הו"ל מקדש במלוה דאינה מקודשת משום דלהוצאה ניתנה הכי נמי הא וכמ"ש רבינו דין י"ג וכ"כ רש"י דף מ"ז. ומ"ש בס"ר אם היה הפקדון או השאלה וכו' בנ"א כ"י כתוב אם היה הפקדון או השאלה או ש"פ מהם ברשותה קיים ה"ז מקודשת ובדפוס מג"ע כתוב כגרסתינו אלא שאין שם תיבת באחד:

הלכה יט

בשכר שאדבר וכו'. משנה דף ס"ג ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ובגמרא אמר ריש לקיש והוא שנתן לה ש"פ ובשכר לא והתניא בשכר שהרכבתיך על החמור וכו' אינה מקודשת בשכר שארכיבך על החמור וכו' מקודשת וכי תימא ה"נ בדיהיב לה ש"פ והא בשכר קאמר וכו' תיובתא דר"ל א"ל ר"ל האי תנא ברא סבר אינה לשכירות אלא לבסוף ותנא דידן סבר ישנה לשכירות מתחילה וע"ס ומאי דוחקיה דר"ל לאוקומי מתניתין בדיהיב לה ש"פ וכו' אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי אריא דתני על מנת ליתני בשכר אלא ש"מ כל ע"מ היכא דיהב לה הוא ע"כ ופי' רש"י והוא שנתן לה פרוטה ואמר לה התקדשי לי בפרוטה זו ע"מ וכו' שהרכבתיך כבר נתחייבה לו והוא מלוה גבה ע"מ תנאה הוא ולא בשכר ע"כ ואיכא למידק בהך סוגיא טובא חדא דכיון שנתן לה ש"פ עם הדיבור לשלטון מאי אריא דנקט מתניתין ע"מ שאדבר לישמועינן רבותא במה שדברתי דהוי מלוה גמורה שכבר היא מחוייבת לו ואפ"ה מקודשת בשביל הפרוטה שנותן לה. והעצמות יוסף ז"ל תירץ דמתניתין חידושא אתא לאשמועינן דצריך לדבר כדרך המדברים ע"כ. וביאור דבריו נראה דאי הוה קאמר הכי הוה משמע בשכר דהא לא מצי למתני ע"מ בכי הא דבשכר בלא פרוטה משמע. ולענ"ד י"ל דיותר רבותא אשמועינן בהכי דלא מיבעיא בשכבר דיבר דנמצא שכבר נעשית אצלה מלוה גמורה דפשיטא דבעי פרוטה אלא אפי' ע"מ שאדבר דאיכא למימר דלא הוה מלוה גמורה ומכ"ש אי אמרינן דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והוה אמינא דלא ליבעי פרוטה קמ"ל דאפ"ה בעי משום דישנה לשכירות מתחילה וע"ס. תו איכא למידק כד פריך והא בשכר קאמר אמאי לא פריך עדיפא מינה מרישא דקתני בשכר שהרכבתיך אינה מקודשת ואי דיהיב לה ש"פ אמאי אינה מקודשת וי"ל דהא לא מכרעא דכיון דהויא לה מלוה אצלה משום הכי אינה מקודשת אפי' בפרוטה די"ל דדעתה אמלוה. והריטב"א ז"ל תירץ דהתם הוי המלוה קודמת לקידושין דדעתה אמלוה אבל סיפא דמלוה מאוחרת דעתה אפרוטה

ע"כ והוא קצת דוחק. תו איכא למידק בדר"ל דהכריח מדקתני ע"מ ולא בשכר אמאי לא הכריח מלישנא דמתניתין דקמסיים ואם לאו אינה מקודשת ואם איתא דלא יהיב פרוטה מאי קמ"ל כיון דלא קיים תנאו מלתא דפשיטא היא דאינה מקודשת עד שראיתי להריטב"א ז"ל שכתב דאיכא נוסחאות דגרסי אביי אמר מסיפא נמי דייקא דקתני ואם לאו אינה מקודשת וכו' ע"כ. אמנם ראיתי להירושלמי והתוספתא שם דמשמע דפליגי אהא דר"ל וס"ל דכשאומר במה שאדבר עליך לשלטון וכו' אם יש ש"פ באותו דבור או באותה מלאכה היא מקודשת והיינו בשכר דקתני תנא ברא ורבינו פסק דגם שכר שאדבר אינה מקודשת אלא א"כ נתן לה הפרוטה וכ"ש בע"מ משום דפסק ההלכה לדידן דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ואיתא נמי בב"ק דף צ"ט ובב"מ דף ס"ה ובע"ז דף י"ט ובמכילתין דף מ"ח. ומ"ש רבינו והניחה השלטון ולא תבעה אפשר לפרשו בתרי אנפי או דהכוונה בדרך רבותא דאפי' שעשה פעולה גמורה בדברו אל השלטון וקיים תנאו לגמרי ואפ"ה אינה מקודשת מפני שלא נתן הפרוטה אבל בנתן לה הפרוטה לא שמענו מדברי רבינו דבעינן שהניחה השלטון דוקא דכיון שהשלים תנאו ודבר עמו כראוי די בזה וכן יש לכוין לישנא דמתניתין דקתני דבר עליה לשלטון וכו' דהוי שפת יתר אלא דאתא לאשמועינן דדי כשדבר אף אם לא פעל אך הדיוק האמתי מיתורא מלישנא דמתני' נראה דבא לומר דאין די בדבור בעלמא אלא דבעינן שידבר כדרך המדברים שיעשה פעולה והכי איתא בתוספתא התם אם דיבר עליה לשלטון כדרך המדברים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ע"כ ועיין להתי"ט ז"ל וכן הזכיר הרא"ש ז"ל ודלא כהתוס' ז"ל שכתבו שכיון שדבר עליה לשלטון וכו' מקודשת ואינה יכולה לומר לדברים הללו ולמלאכה זו לא הייתי חפצה (אף שלא מצאתי דבור זה בכל מקום שראיתי) וכמ"ש הרב"י ועיין להרב"ח:

הלכה כא

האשה שאמרה וכו'. מימרא דרבא דף ז' והצריך רבינו שהוא ג"כ יאמר לה לשון הקידושין מפני שאמירתה לחוד אינו מועיל אפילו אם הוא נתן לה ממש כמ"ש פ"ג דין ב' וכמ"ש ה"ה וכ"כ הר"ן והרב"ח ז"ל אבן העזר סי' כ"ט כתב דבעינן שיאמר לה וכן בשעה שנותן המנה לאותו פלוני דאם א"ל אחר כדי דיבור הו"ל שתיקה דאחר מתן מעות ולא מהני וכו' וה"ה בג' דינים אלו שהזכיר רבינו ע"ש אך נראה שיש לחלק בדבר דלא אמרו שתיקה דלאחר מתן מעות אלא כשאנו מסופקין בדבר או שהיא לא גילתה דעתה מתחילה כדאיתא בגמרא והזכירו רבינו בדין כ"ה אבל הכא שהיא אמרה תחילה תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך למה לא יועיל אחר שקיים צווייה שיאמר לה הרי עשיתי

כדבריך והרי את מתקדשת לי וכו' ר"ל כמו שאמרת את מתחילה:

וכבר ראיתי להרח"ם והרב"ש שחלקו על הרב"ח בזה יעו"ש ואם לא אמרה מתחילה ואתקדש אני לך אלא אמרה תן מנה לפלוני ובשעה שנתן אמר לה הרי את מקודשת וכו' נראה דלא מהני וכ"כ הרשב"א בחידושיו הביאו מוהר"א ששון סי' קע"ז והוא ז"ל דקדק מדברי התוספות דמקודשת אף שאינו מוכרח עיי"ש. ועיין במוהריב"ל ח"ג סי' ס"ו אי מדברי' בעסקי קדושין מהני בכי האי גוונא או לא ושם פי' כוונת הר"ן בדין זה עיי"ש:

תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש לו. כל זה שם מימרא דרבא ויליף לה מדין ערב ועבד כנעני ונסתפקתי אם אמרה ללוי תן מנה לראובן ואתקדש לשמעון אם היא מקודשת דלפי מה שצדדו בגמרא בהא נראה דשייך נמי בהא או נימא דווקא כשתתקדש למי שצוותה ליתן לו המעות מקודשת לו בההיא הנאה אבל לאחר דאין כאן דבר שיתפסו הקדושין אלא הנאתה גרידא לא עד שראיתי בחידושי הריטב"א ז"ל שכתב בפשיטות דה"ה אם אמרה תן מנה לפלוני ואקדש לפלוני אחר ע"כ אך לא הכריח הדבר ע"ע דלפ"ז יש לגמגם אמאי לא אשמועינן רבא הך דהוי רבותא טפי ואולי רצה לדבר בהדרגה יעו"ש בגמרא. מעתה נבוא אעי'ר לדברי רבינו דכיון דסוף סוף היא הנותנת למה לא הצריך שיהיה אותו פלוני אדם חשוב כמו הדין שכתב אחר זה והתירוץ הוא מבואר דהתם היא הנותנת המנה משלה ולכך בעינן אדם חשוב משא"כ הכא שאינה נותנת כלום משלה והיא מתקדשת בהנאה שזה קיים דבריה וכמ"ש ה"ה שם ולמ"ש שם לדברי הרשב"א וז"ל אני אומר לדבריו א"כ יפה כח השליח ממשלחו שכשהשליח מקדשה בכה"ג מקודשת וכשהמשלח אומר כן לא תתקדש וזה תימא ע"כ והק' ההל"מ במהדורא בתרא והפר"ח בנמוקיו על רבינו דהא ליתא דכיון שהנותן המעות הוא מקדש אותה במעות שהוא נותן לו לכך יפה כחו ממשלחו בהא ע"כ ולעד"ן אין זה כוונת הה"מ ז"ל דגם הוא ז"ל הבין דהכא איכא נתינת המעות מהשליח עצמו אך כוונתו דהדבר קשה לשמוע מצד עצמו שיהא כח הנישא גדול מהנושא והיינו שסיים ז"ל וזהו תימא כלומר הדבר מצד עצמו הוא תמוה דבכל מקום אמרינן שלוחו ש"א כמותו אך יותר ממנו לא ודו"ק כן נלע"ד ברור:

ומ"ש בס"ר **לפלוני מתנה**. בנ"א כ"י אין שם תיבת מתנה ומ"ש כרצונה הראשון בשאר נוסחאות כ"י כתוב ברצונה בבית וק"ל:

הלכה כב

א"ל הילך דינר וכו'. ג"ז שם מימרא דרבא ופירש"י שאותו פלוני עשהו שליח ונותן המנה משלו אמנם רבינו לא בעי שעשהו שליח משום דכיון דילפינן לה מדין עבד כנעני אין צריך שהעבד יעשה שליח למי שפדהו והרא"ש ז"ל הזכיר ב' הדעות בסתם ע"ע:

אמרה לו הילך וכו'. בעיא דרבא שם ופשטא ניהליה מר זוטרא דבאדם חשוב מקודשת ובפרק ג' כתב רבינו שאם נתנה היא ואמר הוא אינה מקודשת ומשמע דבין אדם חשוב ובין שאינו חשוב אינה מקודשת מפני שהיא נתנה לו סתם משא"כ הכא שאמרה היא לו תחילה ואתקדש לך דבההיא הנאה גמרה ומקנייה נפשה ליה וכן מש' מדברי הטור א"ה סי' כ"ז אמנם הרב"י ז"ל חלק עליו ודמהו שלא ראה ולא הבין דברי רבינו ז"ל שבפרקין דגם דבפ"ג לא איירי אלא באדם שאינו חשוב וסמך ממ"ש בפרקין לכן אחרי המחילה הראויה שלא כדין חלק על הטור בזה וכבר ראיתי להב"ח שהליץ בעד הטור וכן נראין דברי רבינו ודו"ק:

אם אדם חשוב הוא. הנה רש"י פירש באדם חשוב עסקינן שאינו רגיל לקבל מתנות ע"כ משמע שהדבר תלוי באינו רגיל לקבל מתנות אמנם הטור א"ה סי' כ"ז כתב בשם הרא"ש ז"ל וז"ל צריך חקירת חכם מי נקרא אדם חשוב ע"כ משמע דסתם בני אדם אינם חשובים גם הרשב"א סי' תרי"ג כתב להדייא דסתם בני אדם אינן נקראים חשובים ובש"ע כתב הרב"י ז"ל וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם חשוב להתירה בלא גט ע"כ דמשמע דסתם בני אדם חשובים והכנה"ג בשם הר"ב עצמות יוסף ז"ל כתב יראה דלאו דווקא אדם חשוב בהשואה לכל אלא אפילו אי לאו חשוב אי לדידה חשוב ונהנית היא שהוא יקבל ממנה מקודשת ואם נתן הוא ואמרה היא אפילו באדם חשוב אינה מקודשת ע"כ:

הלכה כג

התקדשי לי בדינר וכו'. בנ"א כת"י כתוב בדינר זה ונראה שהוא ט"ס ועיקר הדין שם דף ח' אמר רבא אמר"ן התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן איתיביה רבא לר"ן קדשה במשכון מקודשת התם במשכון דאחרים וכרבי יצחק דאמר ר"י מנין לב"ח שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין מכאן לב"ח שקונה משכון ע"כ ופירש"י במשכון דאחרים שהיה לו בידו וקדשה בחוב שיש לו עליו הילכך מקודשת שהמשכון בעצמו קנוי לה ע"כ נראה שהכריחו לרש"י לפרש דמקדשה בחוב עצמו משום דאי במשכון גופיה הרי אינו שלו אמנם רבינו מפרש לה כפשטה ומשום ההיא דר"י דבעל חוב קונה משכון ובאותו קנין שיש לו במשכון הוא מקדשה דעכ"פ מקרי ש"פ דהא קמשתרשי ליה אי אתי עניא

משום עוסק במצוה פטור מן המצוה וע"ע להה"מ בדין י"א ולהריטב"א והרב ע"י ז"ל והרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל כיון דבגמרא אמרינן במשכון דאחרים מקודשת מדר"י וקי"ל בעלמא דאימור דר"י משכנו שלא בשעת הלוואתו בשעת הלוואתו מי אמר לא היה לו לומר סתם משכון אצל אחרים אלא דווקא משכנו שלא בשעת הלוואתו מ"מ י"מ אפילו בשעת הלוואתו ולא בריר לן וצ"ע עכ"ל באמת דבר זה מחלוקת בין הרא' ז"ל התו' והרא"ש עיין להרב"י א"ה סי' כ"ט ובשו"ת שי למורא סי' נ"ט דאיכא מ"ד דלענין קדושין אפי' בשעת הלוואתו ולמה שתירץ הרב לסתירת הרא"ש עדיין יש לגמגם מדברי הטור ופסקי הרא"ש ע"ש ועיין להרב"ח ז"ל:

הלכה כד

הרי את מקודשת לי בדינר זה. מסקנא דר"א משמיה דרבא שם דף ו' במתנה ע"מ להחזיר בכל מקום הויא מתנה לבד מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין ופירש"י והאי לחליפין דמי כקנין סודר דאינו אלא אוחז הסודר ומחזירו ע"כ וזו נר' דעת רבינו שכתב ואם החזירתו הרי לא נהנית וכו' ונמצא לפ"ז שאינה מקודשת אפילו מדאורייתא אמנם דעת התו' שם דמדאורייתא מקודשת אלא דאפקעינהו רבנן לקדושין ע"ש ואף לדעת רבינו אם אמר הרי את מקודשת בהנאת דינר זה שאניחני אצלך כ"כ זמן ע"מ שתחזירהו לי אח"ך נראה ודאי שהיא מקודשת דלא גרע ממלוה גופה כמ"ש רבינו בדין ט"ו וכ"כ הפר"ח ופשוט הוא וק"ל:

הלכה כה

נתן לה אגודה וכו'. דף י"ב ההוא גברא דקדש בציפתא דאסא אמרו ליה והא לית בה ש"פ א"ל תקדש בד' זוזי דאית בה שקילתא ושתיקא אמר רבא הוי שתיקותא דלאחר מתן מעות וכל שתיקו' דלאחר מתן מעות לאו כלום היא אמר רבא מנא אמינא לה דתניא כנסי סלע זה בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת לאחר מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה הן לא רצתה דאמרה לא מכלל דרישא כי אמרה נמי לא הוו קדושין אמאי והא קאמרה לא אלא לאו רצתה דאמרה הן לא רצתה אשתיקא משתיקא וש"מ שתיקותא דלאחר מתן מעות לאו כלום הוא קשו בה בפום נהרא וכו' והקשה הר"ב ע"י וז"ל וקשה כיון דאיכא חלוקא דאמצעיתא דהיינו דאשתיקא א"כ מאי קאמר רבא מנא אמינא לה וכו' נימא דאברייתא נקטא השתי קצוות דהיינו קדושין ודאין היכא דרצתה וקדושין שאינן כלל היכא שלא רצתה הא אשתיקא הויא ספק מקודשת ובשעת מתן מעות אפילו אשתיקא הויא ודאי מקודשת ולהכי קתני ברישא בשעת מ"מ מקודשת ולא קתני רצתה

ולא רצתה כלל וצ"ע ע"כ ונראה דלא קשה מידי דרבא דייק לה הכי משום דאם איתא דאשתיקא הויא ספק מקודשת אמאי קתני בסיפא דברייתא לא רצתה אינה מקודשת לישתוק מינה ואנא אמינ' דפשיטא דאשתיקא הויא ספק מקודש' דהא מדקתני בסיפא רצתה ובריאשא לא קתני לה ודאי דברישא אפילו אשתיקא הויא מקודשת וכיון דאהני משתיקא בשעת מתן מעות מכלל דשלא בשעת מתן מעות הויא ספק מקודשת בהדרגה דכי היכי דברישא השתיקה הויא כמו אמרה הין לגמרי בסיפא נמי כיון דאהני דאמרה הין אין סברא להשוות השתיקה לאומר' לא אלא דהויא ספק מקודשת דלהכי קתני רצתה לומר דדוקא אמרה הין הא אשתיקא הויא ספק מקודשת דהא באמרה לא אין סברא אפילו ברישא אלא ודאי מדקתני בסיפא לא רצתה וכו' אתי לאשמועינן דאשתיקא הויא כאמרה לא. שו"ר בשו"ת שי למורא סי' ס' שעמד בקו' זו ותירץ ע"ש:

ומ"ש בס"ר **המוחבאים וכו'**. בשאר נוסחאות וכתיבת יד מצאתי כתוב שיש בתוכה וכו' ודו"ק:

ותהיה מקודשת בספק וכו'. זו היא דעת רבינו אמנם הרמ"ך ז"ל בכ"י השיג עליו וז"ל לפי סוגיית ההלכה משמע דלא היה דעת המקדש לאותה אגודה כ"א לד' זוזי דאית בה דהו"ל כאומר לאשה הרי את מקודשת בכוס זה של שמן דאמרינן דדעתו על מה שבתוכו ולא בו מש"ה אמר רבא דאינה מקודשת ולא חייש לציפתא דאסא דהא רבא ל"פ עם שמואל דאמר חיישינן שמא ש"פ במדי דאם איתא דפליג רבא עם שמואל אמאי לא אצרכיה רב אחא בר הונא גיטא כשמואל וצ"ע עכ"ל. גם הרא"ש ז"ל הק' למסקנא דהאיך סוגייא דאמאי לא חשו לה משום ההיא דשמואל ותירץ דשאני הכא שחזר בו ממה שרצה לקדשה בפחות מש"פ וגם היא לא נתרצית כשא"ל שאינה ש"פ ע"כ. ולכאורה א"ל דהא קי"ל תוך כדי דבור כדבור דמי חוץ מע"ז וקדושין כדאיתא פ"ב דנדרים וב"ב דף קכ"ט ופסקו רבינו פ"ז דין כ"ב א"כ אפילו שחזר ממה שקדשה לא מהני אם לא שנאמר דשאני הכא דלא חזר מן הקדושין לגמרי דהוא נמשך עדין בקדושיו אלא שאינו רוצה לקדשה בפחות מש"פ כמו שחשב מתחילה דזילא ביה מלתא השתא ובכי האי לא מקרי חזרה ולא גרע מקידש סתם ושוב הטיל תנאי בקידושין תוך כדי דבור דלא מקרי חזרה וכמ"ש ברב"ח א"ה סימן ל"ח והפר"ח בנימוקיו על רבינו פ"ו ע"ע. ועוד י"ל דשאני הכא שהיא לא נתרצית וכו' כמו שסיים הרא"ש ז"ל וכשלא נתרצית בכל גווני לא הוו קדושין כלל וזה מבואר. והר"ן ז"ל פי' דלציפתא ליכא למיחש שהרי מתחילה היה דעתו לקדשה בזוזי דאית בה כלומר בה ובמה שבתוכה אלא שהם חשבו שלא היה שם כי אם הציפתא לבד וא"ל והא לית בה ש"פ וא"ל אנא נמי תקדוש בד"ז דאית בה אמרית

הילכך לציפתא ליכא למיחש שהוא לא נתכוון לקדשה לציפתא לבד וכו' ע"כ ודעת רבינו מבוארת וכמ"ש ה"המ ז"ל ע"ע ובשו"ת שי למורא סי' ס' האריך בפי' זה וכתב עוד דאם נתן לה סתם ואחר מתן מעות א"ל הרי את מקודשת לי דצריכה גט מספק ע"ש ובשו"ת מהריק"א סי' ב' ומהריב"ל ח"ב סי' ז' ועיין בשו"ת רא"ם ח"א סי' כ"ו שנשאל על דבר פשוט מאוד אך כתוב בתשובתו ז"ל דלדעת כל הפוסקים שתיקה דלאחר מ"מ אפילו בנתן לה בתורת קדושין אינו כלום ע"כ ולכאורה ק' דהרי הרי"ף והרא"ש ז"ל ס"ל דזה לא נאמר אלא בנתן בתורת פקדון אבל אם נתן לה בתורת קדושין חיישינן לה ואיך יחס כל הפוסקים בדעת זה ואולי דרוב מנין קאמר א"נ מצינן לפרושי דכוונתו ז"ל דמונח זה דשתיקה דלאחר מתן מעות הוא מוסכם מכל הפוסקים ומ"מ מר כדאית ליה ומר כדאית ליה וזה נראה יותר:

הלכה כו

התקדשי לי בתמרה זו וכו'. משנה שם דף מ"ו ובגמ' מאן תנא התקדשי התקדשי אמר רבא ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ופי' רש"י משנה היא בשבו' גבי חמשה תובעין אותו ע"כ ושם דף ל"ו תנן היו חמשה תובעין אותו תן לנו פקדון שיש לנו בידך שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונה רש"א עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ופ"ז דה"ש דין כ' פסק רבינו דלא כר"ש אלא כת"ק דכשאמר לא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת תו תנן בנדרים דף ס"ו שאיני נהנה לזה קרבן ולזה קרבן צריכין פתח לכל אחד ואחד ובגמרא מאן תנא אמר רבא ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ופסק רבינו בפ"ד דה"נ דין י"א דלא כר"ש דאף שלא הזכיר קרבן בכל אחד וכו' צריך פתח לכל אחד ואחד תו תנן התם דף פ"ז אמרה קונם תאנה שאיני טועמת וענבים שאיני טועמת הרי אלו ב' נדרים ובגמרא אמר רבא מתניתין ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ורבינו לא פסק כן ע"ע נמצא דבכל דוכתי' פסק דלא כר"ש וכאן פסק כר"ש וכבר נרגש מרן ז"ל מזה כאן והניחו בתימה אך בפ"ד דנדרים תירץ דטעמו של רבינו דמדחזינן דבקדושין סתם לן תנא כר"ש ובשבועות סתם לן דלא כוותיה אמרי' שראה רבי' דבריו של ר"ש בקדושין ודברי ר"י בשבועות ואע"ג דבנדרים סתם כר"ש כיון דשבועות ונדרים בחדא שיטה שייטי אית לן למסמך טפי אסתמא דשבועות דאתיא כרבים מלמסמך אסתמא דנדרים דאתיא כיחידאה ע"כ. והתי"ט ז"ל בקדושין כתב לפי דרכו של מרן ז"ל דבתרי סדרי יש סדר ולענין נדרים ושבועות הו"ל מחלו' ואח"ך סתם ועוד דבקדושין פסקו כר"ש כדכתב הר"ן

דשקלו וטרו אמוראי אליביה ע"כ ואילו בשבו' שקלו וטרו אליביה דר"מ ור"י דפליג אר"ש וכו' ע"כ. ונ"ב מה שהביא ראייה מדברי הר"ן ז"ל אינו אלא לענין מ"ש דשקלו וטרו אמוראי אליביה דבאמת כולה מתניתין דקדושין אינה אלא לר"ש דלר"י אפילו אמר בזו ובזו הו"ל פרטא אך הר"ן ז"ל פוסק כר"ש בכולהו כמבואר בדבריו בקדושין ונדרים וע"ש וכ"כ להדיא בנדרים דף פ"ז. אכן אכתי קשה מ"ש רבינו בפי' המשנה בנדרים דף ס"ו וז"ל אבל כשאומר שאיני נהנה לזה ולזה צריכין פתח לכל אחד ואחד אחר שלא הזכיר וי"ו הנוספת וכו' ע"כ. ומר"ן ז"ל שם בנדרים כתב דהגרסא הנכונה בדברי רבינו דכשאמר לזה ולזה בוי"ו כלל אבל לזה לזה בלא וי"ו אז צריך פתח לכל אחד ואחד ע"ש. והוא מוסכם למ"ש בפי' המשנה אך ק' מ"ש רבינו בפ"ז דשבועות דאם אמר לא לך ולא לך הוי פרטא וחייב חמש וראיתי להרב ע"י שהגיה בדברי רבינו שבהלכות נדרים הפך דברי מר"ן דכשאומר בוי"ו הוי פרט כההיא דשבועות וכשאומר בלא וי"ו הוי כלל ע"כ אך לא ראה ז"ל מ"ש רבינו בפי' המשנה כנז"ל דבאמת הוא סיוע לדברי מר"ן הפך מ"ש הוא ז"ל וניחא נמי למאי דקש' ליה מההיא שכתב רבינו פי"ו דפסולי מוקדשין ע"ש:

הלכה כז

בזו ובזו. שם באותה משנה ולרבינו שפוסק כר"ש בין שאמר ובזו ובזו בוי"ו הנוספת בין שאמר בזו בזו בלא וי"ו לעולם הוי דרך כלל כמו שכ"ל:

ומ"ש שהמקדש במלוה וכו'. עיין להטור סי' ל"א והמגיד שם ועיין מ"ש בפ"ז ובפ"ד דה"נ כתבתי בע"א ע"ש:

הלכה כח

התקדשי לי באלו. מבואר שם דף מ"ז ומשמע בין נתן לה כולם כאחד ואכלתן בין שנתן אחד א' הויא מקודשת כיון שא"ל באלו מתחילה וכ"כ הע"י ז"ל וכתב עוד שם בשם תוספות רי"ד דאם א"ל באלו ונתן לה אחד אחד וחזרה לה באחרונה לא הויא מקודשת כיון שעדין לא הגיעו לידה ע"כ:

הלכה כט

האומר לאשה וכו'. שם דף מ"ח וכ"כ התו' בשם ר"ת אמנם רש"י ז"ל פי' בע"א וכן דעת ר"ח עיין בהרא"ש ז"ל ומסתברא דזה לא נאמר אלא בכוס של חרס וכיוצא אבל אם יהיה הכוס של כסף או של זהב נראה פשוט שישתנה הדין וכן מצאתי ברי"ו הביאו הרב"י א"ה סי' כ"ט ובשו"ת מהרשד"ם א"ה סי' ה' כתב דע"כ לא הפליגו רש"י והרמב"ם ז"ל אלא באומר התקדשי לי בכוס זה סתם והיה בו יין אבל אם אמר בכוס של יין זה לכ"ע משמע דלא קדש אלא ביין דאלת"ה למה הזכיר יין ע"כ. אמנם מהרח"ש סימן ל"א

חלק עליו דמ"ש בכוס של יין הוא משום דאלו אמר בכוס לבד הוה משמע בו ולא במה שבתוכו כמ"ש רבינו להכי אמר של יין לכלול בו ובמה שבתוכו ע"כ. ואחרי המחילה הראויה אין דבריו מוכרחין דאיך נאמר שהמקדש נתכוון לדינו של רבינו מכ"ש דבנדון ההוא היו אנשים רקים ופוחזים כמ"ש בשאלה ועוד מאן נימא לן דבו ובמה שבתוכו קאמר ועוד דדברי מהרשד"ם נראין דכשהם מסובין באכילה ושתיה הדרך הוא לתת כוס של יין זה לזה והכוונה אינה אלא על היין כמבואר וע"ע להכנה"ג שם. ודע שמצאתי בנוסחא אחרת שאין שם בדברי רבינו חלוקת ואם היה מלא יין וכו' כלל ואין שם כי אם חלוקת מים ושמן וכו':

פרק ו

הלכה א

המקדש על תנאי וכו'. כמשפטי התנאים ומה שיש לעמוד בדקדוקיהם עיין בס' מכתב לאליהו ז"ל ח"ב ובשו"ת תומת ישרים במאמר כל דאי ונזכיר דבריהם ז"ל במה שנוגע לדברי רבינו בע"ה וע"ע להרב ק"ס ולרבינו ספ"ז ופ"ח ופ"ט דהלכות גירושין:

וכל תנאי שבעולם וכו'. עיקר הדין לענין התנאי וקיומו בקידושין דף ס"א ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי וכו' ושם פי' רש"י כדברי רבינו דהיינו תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה ודבר שאפשר לקיימו הוא פשוט ומבואר ואפסיקא הלכתא בב"מ דף צ"ד ולמ"ש הה"מ דרבינו לא הזכיר דבעינן תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר כדאיתא בגיטין דף ע"ד ותירץ דההיא סוגיא לא קיימא וכו' עיין להרל"מ וס' שמות בארץ בחלק כפות תמרים דף מ"ג ולהפר"ח ז"ל. ולההיא דתנאי שאפשר לקיימו ע"י שליח שלא הזכיר רבינו כתב ז"ל דנלמד ממ"ש בפ"ד דהלכות חליצה וכו' ומרן ז"ל חלק עליו וכתב דרבינו ס"ל דהטעם משום דאחולי אחלי לתנאיה ונסתייע מהסוגיא דהמדיר דף ע"ד וכו' ע"כ. ולעד"ן עדין הדבר שקול דאנכי הרואה דרש"י ז"ל אזיל בשיטה זו דהרי אמתניתין דכל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן פי' אתנאים שהזכיר רבינו ז"ל כנז"ל ותנאי דאפשר לקיימו ע"י שליח כתבו בפ' מצות חליצה אברייתא דאחלוץ ע"מ שתתן לי מאתים זוז דפי' שם דילפינן לה מתנאי בני גד ובני ראובן דבעינן שאפשר לקיימו ע"י שליח כי התם הרי דבמתני' לא חש לבארו וסמכו לדין חליצה כדעת רבינו עפ"י דברי הה"מ ז"ל מעתה לראייה שהביא מרן ז"ל מההיא דפרק המדיר (כתובות דף ע"ד) שכתב ז"ל דמאן דיליף לה מבני גוב"ר ס"ל דמקדש על תנאי ובעל א"ץ ממנו גט אבל לדידן דקי"ל כרב כהנא שצריכה ממנו גט וכ"פ רבינו

ספ"ז הטעם שהחליצה מוטעית כשרה אינו אלא משום דכיון דעבד מעשה אחולי אחלי לתנאיה וכו' ע"כ. ואחרי נשיקת עפרות זהב לו אין נראה כן דהא מדקמותיב עלה בר בי רב שפיר קאמרת ופי' רש"י בתמיה דטעמא דהכא לאו משום דאחולי לתנאיה הוא אלא משום דמעיקרא לאו תנאה הוא ע"כ משמע מזה דרב אחא בר יעקב אר"י איתותב בהא ואמטו להכי לא משני ליה ולא מידי דא"א לו' דטעמו משום דאחולי אחלי לתנאיה ומאי דפסק רבינו במקדש ע"ת ובעל שצריכה ממנו גט היינו עפ"י מ"ש שם אמר רב כהנא משמיה דעולא המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט היה מעשה ולא היה כח ביד חכמים להוציאה בלא גט ע"כ כלומר דאפשר דאחולי לתנאיה וצריכה ממנו גט או אפשר דלא אחליה ואינה מקודשת ולהכי פסק רבינו דצריכה גט מספק משום דאפשר דאחליה ומכ"ש עמ"ש התוס' שם דכ"ע מודו בהך סברא דילפינן מבני גוב"ר ובעינן שיהיה אפשר לקיימו ע"י שליח דוקא ע"כ. מעתה מנ"ל לומר דרבינו דיליף התנאים מבני גוב"ר כמ"ש בפרקין פליג ההא והרל"ם ז"ל הק' עוד לדעת מרן דכיון דרבינו פסק במקדש על תנאי שצריכה גט מספק מעתה בחליצה נמי אמאי אמרינן דודאי מחל נימא שמא מחל ותהא ספק חליצה כמו בקדושין כיון דכקדושין מדמית ליה וכו' ע"כ והוא נכון הגם דקשה בעיני למה לא הזכירו רבינו להדיא בפ"ג דזכיה ומתנה שהזכיר כל חלוקי התנאים כמ"ש כאן אף שרואה אני שצ"ל בהכרח לדעת הה"מ דכיון שכתב שם כבר ביארנו וכו' וציין שם הרב דהיינו מ"ש כאן מעתה הוצרך להעתיק דבריו שכתב כאן ולא רצה להוסיף עליהם ובב"י א"ה סי' ל"ח הזכיר דברי הה"מ הנ"ל ולא חלק עליו ע"ש גם הסמ"ג עשין כ"ב פסק דחליצה מוטעית כשרה משום דלא אפשר ע"י שליח ע"ש:

הלכה ב

ושיהיה הן שלו קודם ללאו. בגיטין דף ע"ד וכתב הר"ן ז"ל וז"ל ונ"ל דמאי דבעינן הן קודם ללאו היינו שלא יסיים דבריו בהן דבגמר דבריו אדם נתפס ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל וכו' כיון שגומר דבריו בלאו סגי ע"כ. ודקדק בזה הר"ב משנה למלך ז"ל וז"ל ולפ"ז נראה לי שאם התחיל בהן ואח"ך אמר לאו וחזר ואמר הן לא מהני משום דבגמר דבריו אדם נתפס והרי סיים דבריו בהן ושם הביא דברי הרא"ש בתשו' באומר אם לא אבוא ואם אבוא לא יהא גט ואם לא אבוא יהא גט והשואל נסתפק בתנאי זה משום דהוי מעשה קודם לתנאי וכו' והקשה הרב עליו דהא איכא ריעותא אחריתי דמסיים בהן וכו' והאריך בזה והניח דברי הרא"ש בצ"ע. ולכאורה איני מבין מאי ק"ל דהיכי קרי לאם לא אבוא. יהא גט לשון הן דאם מפני שאמר יהא גט זה אינו תנאי אלא המעשה וכל הקפידה אינה אלא בגוף התנאי דומיא דתנאי בני גוב"ר דקאמר להו משה אם יעברו

דהיינו התנאי אז ונתתם להם דהיינו המעשה ואם לא יעברו דהיינו הלאו אז ונאחזו והתם נמי נימא מסיים בהן. וחפשתי בדברי הרא"ש ולא מצאתי דברים אלו כעת ואולם איזה ט"ס הוא גם למה שהק' שם על הרב ב"ש א"ה סי' ל"ח ס"ק ג' יש לישב בשופי יעו"ש. שוב נתיישבתי בדבר ונ"ל שיפה כיון הרב משנה למלך במ"ש על הרא"ש ז"ל דאדרבה במעשה יש לחוש שיהיה בלשון הן באחרונה שהרי רבינו בפ"ט דה' גירושין דין ח' וט' סידר לשון הלאו במעשה ולא הקפיד בתנאי גם בסדר הגט על תנאי שהביא הרב גט פשוט סי' ר"ג הזכיר הלאו במעשה ובסי' ער"ב כתב דיש נוהגים לחזור גם בנוסח התנאי הלאו באחרונה כדי שיהיה הן קודם ללאו אפילו בדבר התנאי ע"ש. גם מצאתי דבר זה מבואר בשו"ת תומת ישרים במאמר כל דאי וז"ל ונפקא מינה במקום שהתנאי בלאו כגון אם לא אבוא יהא גט ואם אבוא לא יהא גט שהלאו בתנאי והן במעשה ואין כאן תנאי בני גוב"ר ששניהם בהן אם יעברו ונתתם וכן בלאו אם לא יעברו לא תתנו וכבר טעו בזה הרבה מעיינים וכו' עכ"ל דעתו ז"ל מבוארת דתיבת ונאחזו בתו' היינו הלאו דר"ל לא תתנו להם הארץ והכי מוכח נמי בקדושין דף ס"ב דפריך לר"מ דבעי תנאי כפול מדכתיב אם לא שכב איש אותך הנקי ומתרץ וכו' וההן דהתם הוא במעשה דהיינו הנקי דאם לא שכב הוא התנאי והוא בלאו ברישא וק"ל:

הלכה ד

אבל אם אמר לה וכו'. דעת רבינו היא זו דבעי מעשה בפועל לשיקרא מעשה קודם לתנאי והכי מוכחא פשטא דמתני' בב"מ דף כ"ד דקתני וכל תנאי שיש מעשה בתחילתו תנאו בטל דמשמע שיש הויה למעשה בתחילת התנאי וכ"נ מדברי רבינו שם גם בקידושין דף ס"ב מוכח הכי גבי הנקי חנקי כתיב שהוא לשון חנקי וכ"נ מפי' רש"י והתו' ז"ל הק' עליו דאם כן הו"ל מעשה קודם לתנאי וכו' שמכאן נראה דגם רש"י ז"ל אזיל בשיטת רבינו כמ"ש לעיל בדין א'. אך סוגיא דגיטין דף ע"ה קשיא טובה לפ"ז דקתני התם בברייתא הרי זה גיטיך ע"מ שתחזירי לי את הנייר מגורשת ותריץ לה אביי הא מני ר"מ היא דאמר בעינן תנאי כפול והכא הא לא כפליה לתנאיה מתקיף לה רבא טעמא דלא כפליה הא כפליה לא הוי גיטא הא בעינן תנאי קודם למעשה לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי ולדעת רבינו מי הכריחו לרבא לומר דהברייתא איירי בשעשה המעשה בפועל מתחילה כי היכי דתקשה לאביי פשטה דברייתי' משמע דבאמירה בעלמא קאמר ואפילו הכי קרי ליה מעשה קודם לתנאי משום דא"ל הרי זה גיטיך ברישא והרל"מ ז"ל הניח זה בצ"ע אמנם הרב ע"י ז"ל תירץ דרבינו בעי תרתי נוסח התנאי וגוף המעשה שיהיו שניהם מאוחרים אך הוא נגד דברי הה"מ שכתב בפי' דלרבינו אין שום קפידא בנוסח התנאי

ושכל המשניות והסוגיות אתו בדיוק דלדעת שאר מפרשים הו"ל כולם שלא בדקדוק הם גם בספר מכתב לאליהו בחלק ב' דף קל"ו חלק על הה"מ וס"ל דלרבינו בעינן תנאי וגם המעשה שיהיו מאוחרים אבל אם הקדים המעשה אף שאיחרו בתנאי או הקדימו בתנאי ואיחרו המעשה ספיקא הוי ואזלינן לחומרא ולפ"ד תתיישב שפיר הך סוגיא וההיא דאתקין שמואל בגיטא כדלקמן בע"ה והוא הפך הה"מ ומרן ב"י שהביא דבריו בא"ה סי' ל"ח ולא חלק עליהם ע"ש גם מדברי רבינו בפי' המשנה במציעא דף צ"ד מוכח דאין קפידא אלא במעשה עצמו ע"ש. אשר על כן נראה לענ"ד לתרץ בענין אחר דאין תנאי זה דומה לשאר תנאים משום דהכא א"א לתנאי להתקיים זולת אחר המעשה עצמו שהרי הוא בגוף הדבר ולהכי הוה קרי ליה רבא מעשה קודם לתנאי דכי קאמר לה ע"מ שתחזירי לי את הנייר אי אפשר לה להחזיר את הנייר עד שתתגרש תחילה א"נ מהך טעמא שפיר קרי ליה רבא מעשה קודם לתנאי דהיינו קיומו אך יש להק' לזה מדברי רבא גופיה בסוכה דף מ"א דקא' הילך אתרוג זה במתנה ע"מ שתחזירוהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא ע"כ והתם נמי הוי כי הכא דא"א להתקיים אלא אחר המעשה ואפי' הכי הוי תנאי גמור דהרי אם החזירו יצא אף דבעינן לכם ובלאו הכי רבא עצמו נמצא כסותר דברי עצמו דהכא קרי ליה מעשה קודם לתנאי דלא מהני והתם קאמר דמהני במציאות כזה ממש אכן מצאתי להתוס' בפ' המביא תניין (גיטין דף ך') דהרגישו בקו' זו וכתבו מתחילה דרבא דההיא דהילך אתרוג זה במתנה לא דק במילתיה למנקט התנאי כמו שצריך להתנות ובתר הכי כתבו דלמסקנא דשמעתין דף ע"ה דמסיק רב אשי כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכיוצא בזה כתבו ג"כ בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ז) וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם דרבא גופיה למסקנא דמלתא ס"ל נמי דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ולכך לא קפדינן בענין התנאים מידי ודעת רבינו ג"כ מבוארת בפרקין דין י"ז שפסק דבאומר ע"מ כאומר מעכשיו ולא קפדינן לתנאי כפול ולא למעשה קדם לתנאי. מעתה הדין פסק רבינו בפ' ח' דגירושין דין י"ד דבאומר ע"מ שתחזירי לי את הנייר מגורשת ותתן כמסקנא דהתם ועמ"ש שם בע"ה ועל פי האמור אין להקשות דאכתי הו"ל לרבינו לאשמועינן דאם א"ל הרי זה גיטיך אם תחזירי לי את הנייר דאינה מגורשת מטעמא דרבא דא"א לתנאי להתקיים זולת כשיקדים לו המעשה (חדא דכיון דחזינן לרבא גופיה שסידר הלשון גבי אתרוג בקדימת המעשה אפשר שחזר בו מהך סברא) ומ"מ אין לנו הכרח חותך דרבינו יסבור כמותו בזה כיון שסתם דבריו ולא פי' ועיין לרבינו פ"ח דלולב דין יו"ד:**מעתה** נבוא אעי"ר להההיא דאתקין שמואל והיא השגת הרמ"ך והראב"ד הביאו מרן בכ"מ בשם הר"ן ז"ל דאיתא בגיטין דף ע"ה אתקין

שמואל בגיטא דש"מ אם לא מתי לא יהיה גט ואם מתי יהא גט פריך עלה תלמודא ולימא אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהיה גט ומשני לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה ולימא לא יהא גט אם לא מתי בעינן תנאי קודם למעשה וכו' ע"כ והרמ"ך ז"ל בפ"י כתב וז"ל תימא הוא מ"ש בכאן מעשה קודם לתנאי שהשלים המעשה ואח"ך התנה וההיא סוגיא דאתקין שמואל מוכח דפריש מעשה קודם לתנאי אינו כמו שסובר זה הרב כ"א כמ"ש רבותי שהזכיר המעשה ואח"כ הזכיר התנאי דאי מפרש"י כמ"ש הרב הזה שגמר המעשה ואח"כ הזכיר התנאי א"כ כשמק' והא בעינן תנאי קודם למעשה לימא ליה הכא במאי עסקינן שהזכיר התנאי ואח"כ נתן הגט ואעפ"י שהזכיר המעשה קודם התנאי לא איכפת לן ועוד כיון דקיימא לן דבקידושין ובגירושין לא אמרינן תוך כדי דבור כדבור דמי א"כ במעכשיו ובעל מנת אם הקדים המעשה לתנאי אמאי הוי התנאי קיים הא הוי התנאי בחזרה כיון שנגמר המעשה קודם הזכרת התנאי וצ"ע עכ"ל. נראה דפריך הרמ"ך ז"ל השני קושיות יחד שהרי הזכיר ההיא דאתקין שמואל וה"ק מדפריך והא בעינן תנאי קודם למעשה שהיא הסוגיא דלעיל כנז"ל והנה הרל"מ ז"ל תירץ לזה דכוונת התרצן שתירץ בעינן תנאי קודם למעשה דר"ל ששמואל רצה לתקן הלשון כמו סדר הענין ע"כ. והפר"ח ז"ל בנימוקיו על רבינו כתב דכוונת התרצן משום דחיישינן דטעו אינשי ויתנהו לה כשאומר לא יהא גט ע"כ. ועוד נראה דכיון דכל תנאי שמוטל בגט יכול הוא לכתבו בגט עצמו כי מתרץ ליה בעינן תנאי קודם למעשה ר"ל במציאות שיכתבוהו בגט הו"ל מעשה קודם לתנאי דהרי מוסר הגט לידה ואין גט לאחר מיתה. ועוד נראה עמ"ש הר' כנה"ג א"ה סימן ל"ח בהגהת הטור אות ו' ואות ח' בשם הרב בן יעיש ז"ל דאף לדעת רבינו ש"מ דבריו ככתובין וכמסורין דמו אפילו באמירה לחוד דהיינו התנאי ממ"ש הוי כמעשה ע"כ. מעתה כיון דתקנת שמואל היא בגט ש"מ אפילו בתנאי לבדו יש להקפיד שלא יאחר למעשה משום דדבריו ככתובין וכמסורין דמו. וכתב הפר"ח ז"ל דלשאר פוסקים דס"ל דמעשה קודם לתנאי ר"ל באמירה דוקא אף אם הקדים המעשה ונתן בידה אם בדבור הקדים התנאי למעשה תנאו קיים ע"כ. וקשה טובא דבקידושין אכתי יש לפוסלו משום דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות ואינה מקודשת כמ"ש רבינו פ"ה דין כ"ה ע"ש

ואולי דדעת הרב היינו להיכא דשייך כגון בגט ומשא ומתן אבל לא בקידושין ע"ש. ולענין מ"ש הרמ"ך ז"ל דבקידושין וגירושין לא אמרינן תוך כדי דבור וכו' יש לומר דהני מילי בחזרה אבל הטיל תנאי לא הוי חזרה ושפיר דמי להטילו בתוך כדי דבור כדעת רבינו וכן כתב הפר"ח בריש פרקין על דברי מרן ז"ל ע"ע:

הלכה ה

אם תתני וכו'. עיקר דין זה יתבאר לקמן דין י"ד בעזרת האל וראיתי לעורר במ"ש מהריט"ץ ז"ל בתשובה סי' קכ"ה שהקשה על דברי רבינו ממ"ש בהלכות מכירה ריש פי"א דמשמע מדבריו שם דלשון אם הוי אסמכתא ולא קני אפילו מקנה הדבר תחילה והתנה בכל דקדוקי תנאים וכאן כת' דלשון הן הוי תנאי חשוב. עוד הק' שם על דברי הה"מ שכ' כשמקנה לו מעתה מועיל טפי ממעכשיו א"כ בקידושין שאוחזת קידושין תכף וחשיב כמעכשיו למה צריך לכפול תנאו. עוד הק' דאם איתא למה נקט רבינו שם שאמר לשון על מנת וכו' והניח דברי רבינו והה"מ בצ"ע ע"ע. אך אחרי המחילה הראויה אגב שיטפיה לא דק במלתא דדברי רבינו והה"מ מבוארים בטעמם הרבה ובר מן דין הרי רבינו כתב שם בתחילת הפ' שלא ביאר שם משפטי התנאים מפני שכבר ביארם בהלכות אישות הרי שלא בא לחדש שם כי אם דין האסמכתא וביאר שם היאך היא שאז מתבטל התנאי והמעשה ושוב ביאר המציאות שכתב כיצד המוכר בית לחבירו ע"מ שילך עמו וכו' והחזיק זה בבית ה"ז קנה וכו' וכתב במד"א שקנה תחילה כלומר בעת התנאי אבל אם לא קנה אלא אחר שנתקיים התנאי אינו מועיל שזו אסמכתא היא וכו'. ושוב ביאר המציאות שכתב כיצד המוכר בית לחבירו ע"מ שילך עמו וכו' והחזיק זה בבית ה"ז קנה וכו' אבל אם התנה וא"ל אם תלך עמי וכו' אתן או אמכור לך בית זה וכו' אעפ"י שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי לא קנה שזו אסמכתא וכו' ע"כ. והוא מבואר שהחילוק אינו אלא בין שקנה הדבר בעת התנאי בין לא קנה אלא אחר קייומו דהוי אסמכתא ודבריו ג"כ הכי מוכחי דבריש' כ' והמוכר בית וכו' או נתנו לו במתנ' וכו' וכשבא לפרש דין האסמכתא כתב אתן לך בית זה או אמכרנו לך דמשמע להבא אחרי שיקיים התנאי ולזה בא הה"מ ז"ל לתת טעם נכון לדברי רבינו דכיון דבמעכשיו סגי כמ"ש שם דין ז' אף שאינו אלא באמירה לחוד כ"ש וק"ו כשהחזיק בבית בפועל כדברי רבינו וכ"כ ג"כ מרן שם ע"ע. מעתה מפורש יוצא דלשון ע"מ דנקט רבינו ברישא דההיא לא בא בדיוק דא"ל ע"מ דוקא דא"כ היינו מעכשיו ופליג אמ"ש בפ' דין י"ז דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי אלא הך ע"מ הם דברי רבינו לפרש הדין ולא נחית לסידור הלשון שכבר הקדים שלא פירש שם דקדוקי התנאים שכבר ביארם בהלכות אישות ותמהני תו על הרב מהריט"ץ ז"ל איך לא הציץ בדברי מרן שם שגם הוא כתב דלשון ע"מ דנקט רבינו לאו דוקא וכו' והוא מבואר הרבה למעיין בקל:

הלכה ו

אם לא תתני וכו'. הן קודם ללאו מבואר בסוגיא דגיטין דף ע"ה ועיין להר"ן ז"ל ומ"ש לעיל דין ב':

הלכה ז

אם תעלי לרקיע וכו'. בב"מ דף צ"ד אפליגו ר' יהודה בן תימא וחכמים חכמים אומרים אם נתקיים התנאי ה"ז גט לא נתקיים התנאי אינו גט ור"י בן תימא אומר כזה גט שאינו אלא כמפליגה בדברים ונפסקה ההלכה שם כר"י בן תימא וכ"פ הפוסקים ז"ל אך תמיה לי מילתא לדעת חכמים היכי מצו למימר אם נתקיים התנאי ואיך אפשר בעולם לקיים תנאים אלו עד שמצאתי להתוס' בגיטין דף פ"ד שהק' קושיא זו ותירצו דאפשר לקיימם ע"י שם ע"ש. ולפ"ז מ"ש רבינו שא"א לה לקיים תנאי זה היינו בדרך טבע וכו':

הלכה ח

הרי שהתנה וכו'. בגיטין דף פ"ה וכרבא ועיין להר"ן שם ז"ל:

הלכה ט

וכמה אמרו וכו'. דבר פשוט הוא אך יש להסתפק אם גם בדבר שאמרו חז"ל שייך נמי מתנה על מ"ש בתורה דהא כל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור או דילמא דזה לא נאמר אלא בדבר שהוא מן התורה דוקא דאין כח ביד האדם להפקיעו כלל אבל בדרבנן הה"נ. והנה ראיתי למהרשד"ם י"ד סי' ס"ט שכתב וז"ל נראה דלא אמרינן הכי אלא במתנה באיסור תורה דכל המתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל וכדאיתא במתניתין בכתובות ר"פ הכותב שכל המתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל משמע דוקא המתנה בדבר שהוא אסור מן התורה הא מתנה בדבר שאינו אסור מן התורה תנאו קיים וגדולה מזו אמרינן בפ' המגרש התנה ע"מ שתאכל חזיר וכו' תנאו קיים ואפשר לקיימו שתאכל ותלקה ע"כ הרי כתב בפשיטות שבדבר שאיסורו מדרבנן לא אמרינן ביה מתנה עמ"ש בתורה להיות תנאו בטל והכי משמע בסוגיא דהכותב דבפירות מיהא לכ"ע תנאו קיים ע"ש ועיין לרבינו פ' כ"ג מאלה ההלכות אך מ"ש וגדולה מזו וכו' לכאורה אינו מובן דנראה כסותר דברי עצמו ונראה דכוונתו דאפי' במתנה עמ"ש בתורה להדיא יש לחלק דדוקא במתנה על עצמו אבל להתנות לזולתו כגון ע"מ שתאכל דבר איסור וכו' אין זה מתנה עמ"ש בתורה דאין העבירה מוכרחת דלא תאכל ולא תתקדש ולא תתגרש. כמ"ש רבינו והה"נ דאם תאכל כדי לקיים התנאי תלקה נמצא דאפילו באיסור תורה גמור יש מציאות לומר שהתנאי יהיה קיים אבל באיסור דרבנן פשיטא דבכל גווני התנאי קיים אף שעדין הוא מגומגם דאין זה ראיה להולדת הדין המחודש וכו' ואפשר עוד דכוונתו

לומר דלענין הנדון ההוא שהוא תנאי בענין רבית דרבנן אף את"ל דאיסור דרבנן הוי כשל תורה הרי בדבר תורה בכי הא תנאו קיים דזולתו לא יעשה המקח ולא יעשה איסור ודו"ק ועיין להרב משנה למלך ריש פ"ח דהלכות לוה ומלוה דף ס':

כגון שקדש או גירש. בגיטין דף פ"ד איפליגו אביי ורבא בעל מנת שתאכל בשר חזיר וכו' ופריך תלמודא ותיפוק ליה דמתנה עמ"ש בתורה הוא ותנאו בטל ומתרץ רב אדא בריה דרב איקא כי אמרינן מתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל כגון שארה כסותה ועונתה דהוא קא עקר אבל הכא איהי קא עקרא מתקיף לה רבינא כלום קא עקרא איהי אלא לקייומי לתנאי דידיה אשתכח דאיהו קא עקר אלא אמר רבינא כי אמרינן מתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל כגון שארה כסותה ועונתה דודאי קא עקר אבל הכא מי קאמ' לה לא סגיא דלא אכלא לא תיכול ולא תתגרש ופי' רש"י דודאי קא עקר שהרי מסר לה קדושין והרי היא אשתו להתחייב בכולם וכי אתני ע"מ שלא יתחייב הו"ל עוקר ע"כ נמצא דלרב אדא הדבר תלוי בשעוקר הוא לשעוקרת היא ולרבינא הדבר תלוי כשהעקירה היא ודאית לשאינה ודאית ומתוך דברי רבינו נראה דמחלק בין כשעוברת היא האיסור לשעובר הוא שהרי בע"מ שתאכל בשר חזיר כתב לעיל דאין זה מתנה עמ"ש בתורה ואילו בע"מ שאין לך עלי עונה כתב כאן דהתנאי בטל והדבר ק' לומר דפסק כרב אדא מכיון דרבינא פליג עליה והיכי יתרץ רבינו אתקפתא דרבינא ועוד דרבינא הוא בתרא ומארי דתלמודא ועוד דמדכתב רבינו לעיל ואין אומרים בזה הרי התנה עמ"ש בתורה שהרי בידה שלא תאכל ולא תתקדש וכו' ואין זה אלא טעמו של רבינא דלרב אדא אפילו אם ודאי תעבור על איסור תורה לא מקרי מתנה עמ"ש בתורה כל עוד דאיהו גופיה לא קעבר והה"מ ז"ל הזכיר המסקנא דרבינא לחוד על דברי רבינו משמע דס"ל דפסק כותיה ועדין הדבר ק' דרבינא לא חילק אלא בין ודאי לספק ורבינו חילק בין כשעובר הוא לזולתו אך ביאר הטעם דבזולתו לא שייך מתנה עמ"ש בתורה משום דאינו מוכרח דכשכנגדו יעבור א"כ פתיך טעמו של רבינא עם טעמו של רב אדא לכך נראה דרבינו מפרש לה הכי דכי קא אמר רבינא דודאי קא עקר הכוונה לומר שאנו רואים מתוך דבריו שרוצה וחפץ בתנאי זה דאז אמרינן דודאי כוונתו לעקור דבר תורה כיון דבידו לעשותו דהיינו מ"ש רבינו כגון שקדש וכו' על תנאי שהוא רוצה בתנאו וכו' כלומר שאנו מכירין שכוונתו לקיים התנאי כגון ליפטר משאר כסות ועונה דאנו סהדי שהוא רוצה לפטור עצמו ממה שחייבתו תורה משא"כ במתנה ע"מ שתאכל בשר חזיר דאין לנו וודאות זה וכו' נמצא דכל הקפידא אינה אלא בין כשיעקר האיסור ודאי לספק והשתא מאן מוכח וצריכים אנו לומ' שניכר מתוך דבריו מה היא כוונתו וזה שייך טפי כשמתנה על

עצמו דבמתנה על אחרים אין לנו שום הכרח שיעקר האיסור ודאי ואדרבה יש לנו לומר לא יעבור על האיסור ולא יתקיים המעשה משא"כ כשמתנה ע"מ ודאי שהוא מקיימו ונפקא מינה אם אמר הרי את מקודשת לי ע"מ שאוכל דבר איסור או ע"מ שלא אקיים מ"ע זו איזה שיהיה אז רואים אם אותו תנאי חפץ הוא בו מצד איזה הכרח או סיבה שעי"כ נאמר רוצה הוא בתנאו אז ודאי הוי מתנה עמ"ש בתורה אמנם אם אין לו תועלת גמור מתנאי זה אז אמרינן דודאי אין דעתו לקדשה ואינו אלא כמפליגה בדברים דאין זה מתנה עמ"ש בתורה כיון שאין תכלית מגמתו לעשות דבר זה כיון שאין מגיע לו שום תועלת או הנאה בתנאי זה ובהכי א"ש מה שכתב רבינו וכן המקדש יפ"ת ע"מ שיתעמר בה וכו' דכיון דאית ליה הנאה בתנאי זה אנן סהדי שהוא רוצה בקייומו והוא כ"ש מדין העונה שהזכיר ז"ל שאינו אלא לפטור עצמו ממה שחייבתו תורה מכ"ש כשרוצה לזכות במה שלא זכתה לו תורה וכמ"ש ה"ה ז"ל. אכן ראיתי להרב מכתב לאליהו ז"ל בחלק משפטי התנאים סי' י"ו שכתב דרבינו ס"ל דלא אמרו מתנה עמ"ש בתורה אלא כשבא ליפטר ממה שחייבתו תורה באותו מעשה עצמו שהוא מתנה עליו וכן נמי כשבא לזכות ממה שמנעתו תורה באותו מעשה שהוא מתנה עליו אבל בלאו המעשה הזה כגון ע"מ שאוכל דבר איסור וכיוצא שהתורה מנעה ממנו או ע"מ שלא יקיים אחת ממ"ע שהתורה חייבתו בהם אז לא הוי מתנה על מ"ש בתורה שאפשר שלא יתקיים המעשה ולא יעבור ע"ד תורה אמנם כשמתנה לעבור במה שחייבתו תורה או מנעתו מחמת המעשה עצמו שהוא בא להתנות עליו אז ודאי קעקר שהרי אין החיוב והמעשה של תורה חלין אם לא שיגמר המעשה תחילה וכיון שנגמר המעשה הרי ודאי קא עקר ע"כ. והקושי מבואר לדרך זה מדין המקדש יפ"ת שהזכיר רבינו שאף שאין הלאו של לא תתעמר בה תלוי בקידושין כלל קרי ליה רבינו מתנה עמ"ש בתורה וכבר נרגש הרב מזה וכתב דגבי יפ"ת משלקחה במלחמה ובא עליה ביאה ראשונה לשם אישות הוא כונסה וכו' באופן שזה שאסרה תורה להתעמר בה מחמת אישות שבה הוא והו"ל כמקדש אשה ע"מ למנוע ממנה עונתה אך קשה ממ"ש ה"ה שדין היפ"ת שכתב רבינו כ"ש הוא וכו' ע"כ ולא תריץ כלום ע"ע ומלבד דברי ה"ה הנ"ל איני רואה שום הכרח לדבריו ז"ל בפירוש זה דמסתברא דמה שאסרה תורה להתעמר בה אינו אלא דרך קנס על הביאה שעשה עמה וקרא צווח ואמר לא תתעמר בה תחת אשר עיניתה דמשמע דמאחר שעיניתה אינו בדין שתתעמר בה ומאן דכר שמיה דביאה לשם אישות כאן הרי אין דעתו באותה העת אלא על אותה ביאה מחמת תוקף היצר ובדרך זנות בעלמא כמבואר ומתבאר הדבר מתוך דברי רבינו פ"ח דה"מ ע"ש וגם עיקר החילוק שחילק הרב ז"ל אינו מבואר בדברי רבינו שהרי כתב

כגון שקדש או גירש או נתן או מכר על תנאי שהוא רוצה בתנאו וכו' הרי שתלה הדבר ברצון התנאי ועוד דבמגרש או מוכר או נותן לא שייך חילוק זה כ"כ לכ"נ כמ"ש מסכים הולך לשיטת ה"ה ז"ל וראיתי עוד להפר"ח ז"ל בנימוקיו על רבינו דברים מגומגמים הרבה שכתב וז"ל כגון שקדש או גירש או נתן פי' והתנה שלא יזדווג הלוקח או המקבל מתנה עם אשתו ע"כ נראה דהבין ז"ל דכל מ"ש רבינו אינו אלא לענין זווג דהיינו כעין דין מניעת העונה שהזכיר להדיא ולא ידעתי מי הכריחו לזה ועוד דדין היפ"ת שהזכיר רבינו אינה מסוג זה דשם אינו מתנה על העונה אלא על השעבוד ואפ"ה מקרי מתנה עמ"ש בתורה ודע שהתוס' ז"ל בכתובות דף נ"ו כתבו בשם ר"י דלא אמרינן מתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל אלא היכא שמתכוין לעקור מ"ש בתורה אבל היכא דסבר שיש מצוה בדבר ושאינו עוקר דבר מן התורה דנמצא שהוא טועה בדעתו לא אמרינן הכי ע"ש. ובנ"א אין שם או מכר בדברי רבינו:

הלכה י

על תנאי שאין לה עליו שאר כסות ועונה. משמע שהזכיר בתנאו שלשתם יחד בכולל ואפ"ה בשאר וכסות חל תנאו אבל בעונה לא חל תנאו ומכאן יש ללמוד דמתנה אינו כנשבע דקי"ל דבכולל חל השבועה על דבר איסור ובמתנה לא חל וכ"כ מהר"א ששון בתשו' סי' ס"ד ועיין להמש"ל ז"ל שחלק ע"ז דשאני התם שהזכיר האיסור להדיא ונסתייע מדברי הרשב"א שהביאו התוס' בשבועות וכו' ע"כ אך לפי התירוץ האחר שכתבו התוס' שם יפה כוין הרב ששון ז"ל:

אבל בעונה תנאך בטל. ורש"י ז"ל פי' דעונה הוי צערא דגופא ולא ניתן למחילה אך בשו"ת מהרי"ק שורש י' כתב בשם ר"ת דאפילו עונה הוי דבר של ממון משום דאפשר לפייס אותה בממון שתמחול לו וכ"כ המרדכי הביאו הרב"ש ס"ס ס"ט והוא מהירוש' ס"פ הפועלים ועמ"ש ברפט"ו:

הלכה יא

התנה על האשה וכו'. בגיטין דף פ"ד מייתו ברייתא דקתני ה"ז גיטיך ע"מ שתבעלי לפ' נתקיים התנאי ה"ז גט ואם לאו אינו גט וכו' ואילו ע"מ שתבעלי לאבא ולאביך לא קתני משום דאבא ואביך אינו בידה שיעברו הם ויבואו עליה באיסור משא"כ פ' דאפשר דמשחדא ליה בממונא ופי' רש"י אם אינו רוצה לבועלה באיסור ישאנה ויבעול בהיתר ע"כ. ורבינו לא הזכיר ע"מ שתבעלי לפ' דהוי תנאה משמע דס"ל כמ"ש בירושלמי שם דאסור לבועלה לכתחילה ואם עבר ובעל הותר הגט למפרע ע"כ וה"ה ז"ל פ"ח דה"ג דין י"ג כתב דטעם האיסור אינו אלא מגזרה שמא יאמרו נותנים נשיהם במתנה זה לזה

שהוא הטעם שאמרו בגמ' באומר ה"ז גיטיך ע"מ שתנשאי לפ' ופסקו רבינו שם ונראה דלכך לא הזכירו כאן משום דס"ל דדינם שוה אף שהוא קצת דוחק ודע דהרשב"א ז"ל בשיטתו מפרש בההיא דע"מ שתבעלי לפ' דאסור לבועלה עכ"פ משום איסור חמור דא"א דכיון שהגט תלוי ועומד עד שתקיים התנאי נמצא דאינה מגורשת עד שתקיים התנאי וא"כ תחילת הבעילה הויא באיסור דא"א בהכרח דעדין לא נתגרשה ע"כ:

הלכה יב

אבל אם התנה עליה וכו'. נשאל הפר"ח ז"ל בסוף מים חיים סי' ו' על מי שקדש אשה ע"מ שאם תפול לפני יבם שתחלוץ אי הוי מתנה עמ"ש בתורה או לא והשיב ז"ל דהוי מתנה עמ"ש בתורה כיון דמן התורה מצי לחלוץ או ליבם והביא ראיה מההיא דפ' הזרוע דכהן שמכר פרה לישראל ע"מ שהמת' שלו אינו תנאי משום דמן התורה יכול ליתנם לכל כהן שירצה וא"כ הוי מתנה עמ"ש בתורה וה"נ דכוותה ע"כ ושמעתי שהק' עליו למה לא הביא ראיה גמורה מההיא דקידושין דף י"ט המוכר את בתו ופסק ע"מ שלא לייעדה נתקיים התנאי דברי ר"מ וחכ"א אם רצה לייעד מייעד מפני שהתנה עמ"ש בתורה וכו' וקי"ל כחכמים ולעד"ן שרצה הרב להביא ראיה מדבר שהלשון עצמו אינו דבר היפך התורה משא"כ ע"מ שלא לייעד דהלשון עצמו מנגד מ"ש בתורה. עוד נראה דלא רצה להביא מהך דייעוד שלא לתת מקום לבע"ד לחלוק ולומר דשאני התם שיתקיים תנאו בהכרח בלי חידוש שהרי בסוף שש יתחייב לפדותה שהרי הפקיע כחו מליעדה משא"כ גבי חליצה דאינו מוכרח קיום התנאי שהרי אם לא ימות או ימות אחיו אין כאן קיום התנאי כלל ומצד זה הוה אמינא דאין זה מתנה עמ"ש בתורה ולזה הביא מההיא דע"מ שהמתנות שלו דהיא היא דאם לא ישחוט הבהמה או ימכרנה או תמות אין כאן קיום תנאי:

הלכה יג

שים כל אלו דברים וכו'. עיין בדברי רבינו רפי"א בהלכות מכירה ומ"ש לעיל דין ה':
(מכאן ואילך חסר וחבל על דאבדין)

פרק ז

הלכה א

האומר לאשה וכו'. בקידושין דף ס"ג תנן ע"מ שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת מת האב ה"ז מקודשת מת הבן מלמדין האב לומר שאינו רוצה ובגמרא מאי ע"מ שירצה אבא אילימא עד דיאמר אבא הן אימא מציעתא מת האב ה"ז מקודשת

והא לא אמר הן אלא ע"מ שישתוק אבא אימא סיפא מת הבן מלמדין וכו' אמאי והא שתיק אלא א"ל ע"מ שלא ימחה אבא רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא אמר רבי ינאי הן וכו' רב יוסף אמר לעולם חד טעמא הוא ומאי ע"מ שירצה אבא ע"מ שלא ימחה אבא מכאן עד שלשים יום ע"כ. ובפי' המשנה כתב רבינו בזה דברים מגומגמים הרבה וז"ל ומה שאמר ע"מ שירצה אבא עניינו שלא ימחה בידו ולכך אם מת האב מקודשת ואם אמר ע"מ שלא ימחה אבא מכאן ועד שלשים יום הרשות בידו למחות אחר ששתק שלשים יום ונתבטלו הקידושין ולכך אם מת הבן בתוך שלשים יום מלמדין את האב לומר איני רוצה כדי שלא תהא זקוקה ליבם עכ"ל. והדבר מבואר דא"א להלום הסוגיא לפי דבריו דאי פסק כר' ינאי מציעתא וסיפא הוו בחד גוונא והרב ז"ל כתב מציעתא בע"מ שלא ימחה וסיפא בתנאי שלשים יום (ואת"ל דהוה גריס רישא ומציעתא בחד גוונא וסיפא בחד גוונא כגירסת הר"ן ז"ל אכתי אמאי כתב תנאי דשלשים יום בסיפא הא לרבי ינאי בע"מ שלא ימחה סגי) ואי פסק כרב יוסף דמוקים רישא וסיפא בחד גוונא איך חילק הרב דבאמצעיתא וכ"ש ברישא לא הטיל תנאי דשלשים יום כאוקמתא זו. ומאי דנראה על צד הדוחק דרבינו תפס שיטתו של רבי ינאי דס"ל דסיפא דמת הבן בהכרח לאוקומא בע"מ דהיינו דא"ל להדיא ע"מ שלא ימחה אבא ורישא דע"מ שירצה אבא מתפרשת כפשוטה דכל עוד שלא מיחה היא מקודשת בין בשתק בין באמר הן דזהו כוונת ע"מ שירצה כלומר לאפוקי שלא ימחה (וכמ"ש הריטב"א ז"ל) וזהו מה שדייק רבינו שכתב ומ"ש ע"מ שירצה אבא עניינו שלא ימחה בידו כלומר דזה הוא הפירוש של ע"מ שירצה דאין כוונתו אלא שלא ימחה דהיינו שיאמר לאו אבל אם שתק או אמר הן הרי לא מיחה ולכך אם מת האב בתוך כך ולא שמע היא מקודשת דלא ימחה עוד אמנם בסיפא במת הבן דקאמר תלמודא והא שתיק כלומר דמדקתני מלמדין את האב מוכרח שכבר שמע א"א לפרשה אלא בדאמר לה להדיא ע"מ שלא ימחה והיינו שיאמר לאו ואם אמר הן עדיין בידו לחזור ולמחות וזהו מה שכתב רבינו ואם אמר ע"מ שלא ימחה וכו' ולכך מת הבן וכו' כלומר דבהך סיפא ע"כ לאוקומא בדהתנה עמה להדיא ע"מ שלא ימחה וכדברי רבי ינאי שאמרו בגמרא אלא א"ל ע"מ שלא ימחה אבא כלומר דא"ל הכי בהדיא דלאוקמתא דרב יוסף לא בעינן שיאמר כן להדיא דהא רב יוסף קאמר בגמרא ומאי ע"מ שירצה אבא ע"מ שלא ימחה הרי דפי' כוונתו ע"מ שירצה דבאמת אפשר לפרשו ג"כ בשלא ימחה אבל לעולם דלא בעי שיאמר לאשה להדיא ע"מ שלא ימחה אבא וכ"כ הריטב"א ז"ל ע"מ ורבינו שהעתיק ואם אמר ע"מ שלא ימחה וכו' זה ודאי אינו לשון רב יוסף אלא של רבי ינאי כנז"ל. אכן מכיון דלפי האמת אין כאן נפקותא

לענין דינא רצוני לדעת ת"ק באומר ע"מ שלא ימחה להדיא דאם לא הטיל גבול הרי זמנו לעולם למחות ואם התנה עד זמן פלוני עד אותו הזמן בידו למחות ומשם ואילך היא פטורה לגמרי מתנאי זה לכך רצה רבינו דיותר נאות לפרש דהתנאי היה עד זמן מוגבל כדרכו של עולם דאין דרך אשה לקבל קדושין בתנאי שכל ימיה תשאר עגונה ולא תוכל לינשא לא לזה ולא לאחר דכיון דביד האב למחות אימתי שירצה ולהפקיע הקדושין וכל עוד שלא מיחה היא תלויה ועומדת בתנאי זה ראה לפרש עד זמן מוגבל ונקט בזה לישנא דרב יוסף דקאמר שלשים יום ודייק בדבריו לכתוב הרשות בידו למחות אחר ששתק שלשים יום כלומר דעד הזמן ההוא יש יכולת בידו למחות אפילו אחר ששתק כיון שהתנה כן ומינה משמע דאם לא הטיל זמן נשאר זמנו לעולם למחות כדברי רבי ינאי דגם רבי ינאי מודה ואזיל דאם הטיל זמן עד אותו הזמן חל התנאי ותו לא וא"כ רבינו השמיענו שניהם ונקט מאי דמסתבר טפי לפי נהוג העולם ודו"ק כן נלע"ד נכון ומדוייק:

מעתה נבא אעי"ר למ"ש רבינו בפרקין דנראה דנייד ממ"ש בפי' המשנה ומפרש ע"מ שירצה אבא שפירושו שיאמר הן דוקא ואם שתק הוי כמו מחאה ואינה מקודשת שהרי כתב לא רצה או ששתק או שמת אינה מקודשת ונראה דרבינו נסתייע מדברי הירושלמי דקדושין פרק שלישי הלכה ו' דמשמע מיניה דע"מ שירצה פירושו שיאמר הן והכי איתא התם ע"מ שירצה אבא רצה האב מקודשת לא רצה אינה מקודשת סתמו אינו רוצה מת האב ה"ז מקודשת סתמו רוצה מת הבן מלמדין את האב שיאמר אינו רוצה סתמו רוצה א"ר יוחנן לרבי ינאי ואית מתניתא אמרה כן א"ל ולינאי עליבא את שאיל מלה בקדושין חזר רבי ינאי ופתר מתניתא ע"מ שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת באומר ע"מ דו אמר והוא לא אמר מת האב ה"ז מקודשת כמאן דאמר מת הבן מלמדין את האב שיאמר איני רוצה כמאן דאמר וכו' ע"כ. ביאור הדברים דמדקתני לא רצה אינה מקודשת משמע דשתיקה דהיינו סתמו משמע דאינה רוצה ולכך בשתק אינה מקודשת ומחלוקה דמת האב דקתני הרי זו מקודשת משמע דסתמו דהיינו שתק כמאן דאמר רוצה אני ולכך מקודשת וקשיא רישא אאמצעיתא ותו מדקתני בסיפא מת הבן וכו' משמע דסתמו רוצה ולכך מלמדין אותו שיאמר להדיא איני רוצה וקשיא סיפא נמי (והיינו כעין פרכות הש"ס דילן) ומתרץ רבי ינאי (דהיינו הוא גופיה בש"ס דילן) דע"מ שירצה דו אמר והוא לא אמר כלומר כוונתו שיאמר הן והוא לא אמר הן אלא שתק ולכך ברישא דקתני לא רצה דהיינו ששתק אינה מקודשת דהא לא אמר הן מת האב ה"ז מקודשת כמאן דאמר הן כלומר דבכי הא דיינינן כאילו אמר הן להדייא מת הבן וכו' כמאן דאמר כלומר כמאן דאמר בתנאו עד שיאמר בהדיא איני רוצה דהיינו ע"מ שלא

ימחה ולכך אף ששתק אינו מעלה ואינו מוריד דלעולם בידו לומר שאינו רוצה ולכך מלמדין אותו שיאמר להדיא איני רוצה כמו שהתנה הבן. אכן בתוספתא פ"ג פליגא אהך ירושלמי דאיתא התם ע"מ שירצה אבא אע"פי שלא רצה האב ה"ז מקודשת שמא יתרצה האב לאחר שעה מת האב מקודשת שמא נתרצה האב שעה אחת לפני מיתתו מת הבן זה היה מעשה ובאו ולמדו את האב שיאמר איני רוצה ע"כ הרי דבע"מ שירצה אע"פי שלא רצה ה"ז מקודשת בספק וכו' והה"ג ז"ל האריך בעד רבינו ופי' דבריו ע"פי זאת התוספתא אך שגבו ממני דבריו ז"ל ע"ע. וראיתי להרב"י ז"ל בשיטתו למס' קדושין בסוף התשובות שעמד הרבה בפי' הסוגיא ובדברי רש"י והרמב"ן ז"ל וע"ע בש"ות רש"ך ח"א סי' ל"ז:

הלכה ב

ע"מ שיש לי מאתים זוז או בית כור עפר. משנה דף ס' והקשו בגמ' וניחוש שמא יש לו ועוד תניא חיישינן שמא יש לו ל"ק הא בקדושי ודאי הא בקדושי ספק למה לי למתני גבי ארעא ולמה לי למתני גבי זוזי צריכא דאי אשמועינן לגבי זוזי משום דעבידי אינשי דמצנעי אבל ארעא אימא אי דאית ליה ארעא קלא איתי ליה קמ"ל ופי' רש"י זוזי דעבידי אינשי דמצנעי והתם הוא דחזינן אם יש לו הוו קדושי ודאי לא חזינן הוו קדושי ספק אבל ארעא אי לא ידעינן דיש לו אפילו קדושי ספק ליכא וכו' קמ"ל מדתנינהו גבי הדדי למימרא דארעא כי זוזי וכו' ע"כ והשתא ליכא לאקשויי דלישמועינן גבי ארעא דאפילו דלית ליה הוו קדושי ספק אף דארעא קלא איתי לה ומכ"ש גבי זוזי דעבידי אינשי דמצנעי. הא ליתא דהוה אמינא דגבי זוזי אפי' דחזינן דלית ליה הוו קדושי ודאי דעבידי אינשי דמצנעי ומסתמא כי אמר לה הכי הוו ליה זוזי ודאי להכי איצטריכו תרווייהו ועיין לרבינו בפי' המשנה שם ומ"ש רבינו אם יש עדים שיש לו כן היא דעת רש"י ז"ל ומ"מ נראה שאם נמצאו בידו והוא אומר שלי הם אין צריך לעדים עוד והר"ן ז"ל כתב דכל מה שנמצא ביד האדם הוא שלו מסתמא ע"ש ואפשר שגם רבינו יודה לזה:

הלכה ג

ע"מ וכו' במקום פלוני. משנה שם ע"מ שיש לי במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ובגמ' פריך פשיטא מהו דתימא אמר לה מאי נפקא לך מינה אנא טרחנא ומייתינא קמ"ל ופי' רש"י מאי נפקא לך מינה אם רחוק הוא אנא טרחנא ומייתינא התבואה לביתי ע"כ. ורבינו שכתב שאם אין לו באותו מקום שאומר ה"ז מקודשת מספק וכו' לא נמצא זה בגמ' להדיא והה"מ ז"ל כתב דמבואר הוא בתוספתא ששנינו שם ע"מ שיש לי ביד פלוני אעפ"י שאמר אין בידי מקודשת שמא

עשו קנוניא ע"כ. ולכאורא הדבר מגומגם דאיך כתב שהוא מבואר בתוספתא הלא שם הוא מציאות אחר ועוד דבתוספתא פ"ג איתא להדיא גבי מאתים זוז ע"מ שיש לי במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ע"מ שיש לי ביד פלוני אף על פי שאמר אין לו בידי מקודשת שמא עשו קנוניא וכו' ותני נמי התם כי הך לישנא גבי בית כור עפר וכו' ע"כ הרי דבחלוקה דע"מ שיש לי במקום פלוני תני התם כלישנא דמתניתין ואפשר דאיזה ט"ס נפל בדברי הה"מ ולעד"ן דרבינו הוציאו מהגמרא עצמה וס"ל דכיון דגלי לן תלמודא גבי זוזי וגבי ארעא דאף דלא מצאנו לו מה שאמר יש לחוש לדבריו דאפשר דיש לו והוו קדושי ספק מעתה ה"ה בחלוקה דבמקום פלוני מידי ספק לא יצאנו אף שאנו לא מצינו לו ולהכי לא חש תלמודא להק' בהא וניחוש שמא יש לו דמלתא דפשיטא הוא דדינו כאומר סתם ואדרבה פריך פשיטא ומתרץ שפיר דאשמועינן חידושא אחריתי דאף שלא נמצא במקום שאמר ממש אלא רחוק ממנו והוה אמינא דהוו קדושי ודאי משום דא"ל מאי נ"מ וכו' קמ"ל דלא הוו אלא קדושי ספק דכבר נתברר לסתם תלמודא דכי קא תני במתניתין ה"ז מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ר"ל קדושי ודאי אבל קדושי ספק הה"נ כמו שהוכיח כבר מהתוספתא דקתני חיישינן שמא יש לו ולכך דייק רבינו לכתוב ואם אין לו באותו מקום שאמר וכו' כלומר אף שיש לו במקום אחר אינה מקודשת ודאי אלא ספק ולשון זה מורה שדבריו בנויים על דברי הגמ' הנ"ל ודו"ק. אכן אם נאמר דלא הוציאו אלא מהתוספתא יקשה עוד דלמה לא הזכיר ע"מ שיש לי ביד פלוני וכו' וע"מ שיאמר פלוני שיש לי מנה בידו וכו' ע"ש. לכך נראה יותר דהוציאו מן הגמ' כנ"ל אלא שעפ"ז אפשר להעמיס דהתוספתא הנ"ל הכי מתפרשת ואינה מנגדת לש"ס דילן דכי קתני ה"ז מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ר"ל קדושי ודאי אבל קדושי ספק הה"נ ועיין להרא"ש ז"ל שנראה שהיה גורס בדברי רבינו דאם אין לו באותו מקום שאמר אינה מקודשת כלל והביא לו סמוכות מהתוספתא הנ"ל וגם זה מנגד לדברי ה"המ ז"ל והרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו וז"ל תימא הוא זה דבגמ' לא אמר חיישינן שמא יש לו כי ברישא דמתניתין דאמר יש לו סתם ואפשר שיהיה לו במקומות אחרים אבל היכא דאמר יש לי במקום פלוני ליכא לספוקי דקרוב הדבר לידע האמת לשאול לכל בני הבקעה ממי הם השדות ומ"ה לא הקשו בגמ' בזה וניחוש שמא יש לו והוא כתב אף בזה חיישינן שמא יש לו גם מה שכתב דאפילו יאמר הבעל אין לו חיישינן שמא מתכוין לקלקלה לא ידעתי מאין הוציא וצ"ע עיין בתוספתא עכ"ל ובכ"י מצאתי עוד בשם הרב המאירי וז"ל במעות מיהא לא הוזכר חילוק מקומות שאפילו א"ל ע"מ שיש לי מאתים זוז במקום פלוני ונמצא שאין לו באותו מקום אלא במקום

אחר מקודשת כל שבידו להביאם ומ"מ אף בזו כתבו גדולי המחברים שאינה מקודשת ואין נ"ל שא"כ למה לא הוזכר כן בראשונה אלא שאח"כ חזרנו להודות בדברי גדולי המחברים ובתוספתא של מסכתא זו פ"ג מצאנו כן בהדיא ע"מ שיש לי במקום פלוני אם יש לו שם מקודשת ואם לאו אינה מקודשת מאירי ז"ל ע"כ וכבר כתבתי הנלע"ד קצת בדברי רבינו:

הלכה ד

ע"מ שאראך מאתים זוז. משנה וגמרא דף ס' וכתב הטור סי' ל"ח דבעינן שיראנה דוקא ומשלו ולא סגי אפי' אם יביא לה עדים שיש לו אלא צריך הוא לקיים תנאו דבהכי ניחא לה וכ"כ ז"ל וכתב עוד דאם לא היה לו כשקדשה והרויח אח"כ והראה לה מקודשת דע"מ שאראך משמע לכשארצה אך אם א"ל ע"מ שיש לי לכ"ע אינה מקודשת ועיין להרמ"א ז"ל:

הלכה ה

היה לו בית כור עפר. שם דימו דין זה להקדש דאילו במכר אפילו אין מלאים מים אין נמדדים עמו ע"ש אכן לא נתנו שיעור לרחבן כמה ורשב"ם ז"ל בב"ב דף ק"ג פירש דרחבן ארבעה על ארבעה דהוי מקום חשוב בפ"ע והזכירו ה"המ פכ"ח דהלכות מכירה והר"ן ז"ל ועוד נראה מהירושלמי שאם היו רחבים ארבע אמות אפילו אם אינן עמוקים י"ט אין נמדדין עמה ע"ש והר"ן ז"ל כתב דאע"ג דגבי ע"מ שיש לי בית כור עפר במקום פלוני אם יש לו במקום רחוק ממנו אינה מקודשת וכו' שאני התם שהתנה עמה להדיא הכי אבל הכא שלא התנה אלא להראות לה בית כור סתם אין כאן קפידה ויכול לומר אנא טרחנא ומייתינא ע"כ ודע שרבינו פ"ד דהלכות ערכין פסק דאם אינן מלאים מים נמדדין בפני עצמן ומחשבין להם מה שראוי להם משמע שהוא מפ' שאין נמדדין עם הקרקע וכאן סתם דנמדדין עמו ובגמ' דימו דין זה לדין ההקדש ונראה דהיא היא ולא נחית שם רבינו אלא לפרש דלא נטעה לחשב המדרון עד העומק כאילו היה שוה אלא לפי הראוי כלומר אילו היה מלא עפר והיינו מ"ש כאן נמדדין עמו וכן מצאתי להרב עצמות יוסף ז"ל אך ה"המ והל"מ לא הבינו כן ע"ע:

מפני שהן ראוים לזריעה. משמע דקאי גם לסלעים דאם אינן גבוהים עשרה נמדדין עמה מפני שהן ראוים לזריעה וכ"נ מתוך פי' רש"י בסוגיא שפי' גבי גבוהים ארבעה דסתם סלעים אינן ראוים לזריעה משמע שיש מהם ראוים לזריעה ובהכי ניחא לאי הכי דפריך תלמודא לקושיית התוס' ע"ע:

הלכה ו

ע"מ שאין עליך נדרים. בקידושין דף ן' ובכתובו' דף ע"ב והכריח הר"ן ז"ל דה"ה נדרים השייכי בינו לבינה שדרך בני אדם להקפיד עליהם הוו דומיא דהני ולא נקט הני אלא לאפוקי דברים שאין בהם עינוי נפש כ"כ כגון אם נדרה מקליות ואגוזים וכיוצא שאין דרך להקפיד כ"כ בזה והויא מקודשת ומסתברא דאם הבעל מוחל אח"כ אפילו באלו הג' דנתבטלו הקדושין שהרי ביאר תנאו ע"מ דוקא ואם רוצה לקיימה צריך לקדשה קדושין אחרים אך ראיתי להריב"ש א"ה סי' ט"ל שכתב דלא נתבטלו הקדושין דלא נאמר זה אלא בקדושי טעות וכו' והיא מקודשת למפרע ונראה שאינו מוכרח ודו"ק:

או שלא תתקשט במיני צבעונים. כתב הרב כנה"ג בשם הבד"ה בשם רבינו דה"ה לשאר המינין שדרך בני אדם להתקשט בהם ע"כ ואף דלשון זה לא נמצא לרבינו נראה דדייק לה משום דלישנא דגמ' הוא שלא תתקשט בבגדי צבעונים ורבינו העתיק במיני צבעונים אך אין זה מספיק דשאני מיני צבעונים דקפיד על הצבע ואילו לדברי הבד"ה מקפיד גם על הקישוט ובירושלמי איתא א"ר זעירא כלי פשתן הדקין הבאים מבית שן ככלי צבעונים הם ע"כ:

שלא תאכל חרובין. נראה דכיוין למ"ש פ"ד מהלכות דעות דין י"א שהחרובין הם רעים לעולם ואמרו ז"ל שנקראו חרובין שקשין לגוף כחרבות והוה אמינא דזה אינו בכלל נדר להקפיד דאדרבה ראוי הוא להדירה בדבר זה קמ"ל:

הלכה ז

ע"מ שאין בך מומין וכו'. שם ובנ"א כ"י בנשים נמחק ומ"ש נמצא בה מום אחר אעפ"י שאמר וכו' למדו מדין הנדרים כנז"ל ומ"ש בהלכות ביאת מקדש וכו' הוא בפ"ח ומ"ש ויותר עליהם בנשים ריח רע בגמ' ליתיה אך הרי"ף ז"ל הביאו נראה שכך היתה גירסתם ז"ל ובנ"א כ"י נמצא בדברי רבינו ריח החוטם במקום ריח רע אך בפי' המשנה כתוב כמ"ש כאן והרב"י סי' ט"ל הביא מחלוקת בריח החוטם והמרדכי ס"ל דהאיש יכול לסבול יותר מהאשה אמנם הר"ם ס"ל דהוי מום וכדתני בברייתא ריח הפה כ"ש ריח החוטם שאין לו שום תיקון ע"ש ובדין השומא ראיתי לרבינו בפי' המשנה שפי' דברים מגומגמים הרבה שכתב דביש בה שיער או שהיא גדולה כאיסר האיטלקי והיא בפנים הוי מהמומין שיתרה האשה על הכהנים וכו' ע"כ והוא תמוה דבגמ' אמרו בהדיא דביש בה שיער או שהיא גדולה כאיסר האיטלקי הוי מום בין בנשים בין בכהנים ואוקימו הך דיתרה האשה על הכהנים בעומדת תחת כיפה של ראשה דזמנין מתחזיא ולזמנין לא מתחזיא ומשמע דבשאר הפנים לא הוי מום ורבינו כתב בהפך וראיתי להרע"ב שפי'

כן אך הוסיף בעומדת תחת כיפה שבראשה דזמנין מתחזיא ולזמנין לא מתחזיא שאם היא במקום מגולה תמיד הרי ראה ונתפייס וכו' וצ"ל שהוא מפרש אוקמתא דר"י בר חנינא בעומדת על פדחתה דקאי אשומא שיש בו שיער או גדולה וכו' דגבי כהנים דוקא כשהיא בפנים ונראית להדיא הוא דהוי מום אבל קרובה לשערות הראש דזמנין מתחזיא ולזמנין לא מתחזיא לא דמצו לכסותה ולעבוד עבודתם אבל באשה הוא בהפך דתחת הכיפה הוי מום ובפנים אף שהוא מום גמור לענין זה אינו מום משום דראה ונתפייס כי קושיית הגמ' ודלא כפירוש רש"י שמפרש בעומדת על פדחתה בשומא קטנה שאין בה שיער ע"ע. ולפ"ז אפשר להעמיס דכוונת רבינו בפי' המשנה היא כפירוש הרע"ב ולא חש לבאר דמילתא דפשיטא היא דבפנים להדיא הרי ראה ונתפייס דהא משנה ערוכה היא שם במד"א במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון וכן הוא בירושלמי על הא גופא ע"ש אלא ודאי שהיא במקום שלפעמים אינה נראית ומצי טעין לא ראיתיה ומסתבר טפי לומר שכן הבין ג"כ הרע"ב ז"ל דאל"כ הוי דלא כמאן דרש"י ז"ל ס"ל קטנה דוקא ורבינו בפירוש המשנה ס"ל אפי' בפנים להדיא ובזה ניחא ג"כ לדברי הרי"ף ז"ל שכתב סתם תוספתא דהוסיפו עליהן בנשים והזכיר השומא ושוב הביא תניא שומא שיש בה שיער ה"ז מום אין בה שיער גדולה ה"ז מום וכו' ע"כ ולכאורה דבריו קשים יותר דנראה מדבריו דהך ברייתא דשומא שיש בה שיער וכו' בשומא דנשים איירי ומהש"ס נראה דגבי מומי כהנים היא ולפחות נשים וכהנים שוים בה וכן מצאתיה בתוספתא דבכורות פ"ה גבי מומי בכורות וכהנים ע"ש ותמיהני על הר"ן ז"ל שלא נתעורר בכל זה אך הביא הסוגיא ע"ד הרי"ף כנראה שהבין דבריו שלא חש לבאר מרוב פשיטותו אך לעד"ן יש בו מן הדוחק כאמור עם כי ע"כ לומר שכן הבינו ז"ל ולדברי הה"מ ומ"ש עליו מר"ן ז"ל עיין להפר"ח ז"ל:

הלכה ח

ה"ז **מקודשת מספק**. פסק כרבא התם דף ע"ד אכן בגמר' אמרו כן אמתניתין דקדשה סתם וכנסה סתם אבל בקדושין לבד מנ"ל לרבינו דמקודשת מספק ומר"ן בשם הר"ן ז"ל כתב דחשש רבינו דילמא כי אמרינן קדשה סתם וכנסה סתם דבעיא גיטא ה"ה לקדשה סתם בלבד. דכי נקטי' לה בכנסה סתם לריבותא דאין לה כתובה וכו' ע"כ ונראה דרבינו הוציאו מדתניא התם הלכה אצל חכם והתירה מקודשת ופי' רש"י הלכה אחר הקדושין אצל חכם ע"כ וק' דמה חידש רש"י ז"ל פשיטא דאחר הקדושין קאמר (משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו) דאילו קודם הקדושין אינו מעלה ואינו מוריד כיון דבעת הקדושין לא נמצאו עליה נדרים כלל אלא נראה דכוונת רש"י ז"ל לאפוקי דלא בעינן שכנסה נמי

אלא כיון שקדשה והלכה אצל חכם נתקיימו הקדושין ומ"ש בגמר' לעיל מינה קדשה סתם וכנסה סתם לאו דבעינן תרתי דוקא דהא ע"כ דינא דמתניתין נקיט והתם אין לנו לשון זה אלא ע"כ בלשון קצרה דבר ונקט לשון קדושין וכתובה לדיוקי דהא גיטא בעיא וכו' אך יותר מבואר מצאתיו בירושל' שם שאמרו אמתניתין דאם נמצאו עליה נדרים אינה מקודשת דאסורה להנשא בלא גט שלא תלך אצל הזקן ויתיר לה את נדרה וקדושין חלין עליה למפרע ונמצאו בניה באים לידי ממזרות ע"כ והיינו מקודשת מספק שאמרו בגמ' דידן וע"כ אפילו אחר קדושין גרידי קאמר שאם נאמר שתצא בלא גט כלל הרי אפשר שתתיר את נדרה ותנשא לאחר ובניה ממזרים מן השני וכיון דתלי טעמא בבניה ממזרים מה לי כנסה ומה לי לא כנסה כיון שחלו קדושי ראשון הרי קדושי שני בטלין מעצמן בהכרח והבנים הן ממזרים ובהכי ניחא נמי דרבינו לא חילק בדין הלכה אצל חכם וכו' בין ידע הבעל קודם שתתירם ללא ידע כמ"ש התוס' והרא"ש מההכרח דמתני' קתני סתמא דאינה מקודשת והיינו ע"כ משום דמיירי בשידע הבעל קודם שתתירם אמנם מזה הירושלמי לא מוכח הכי אלא דמתניתין דקתני אינה מקודשת היינו ודאי קדושין משום דאפשר שתתירם ודע שכתב הרא"ש ז"ל דהא דאדם אינו חושש שתתבזה אשתו בב"ד בהא היינו טעמא משום דאין בדבר כ"כ ביזוי שיכולה להביא ג' הדיוטות אצלה ויתירו לה:

הלכה ט

אבל אם התנה האיש. נתבאר שם דף ע"ה הדין והטעם דאתתא בכל דהוא ניחא לה:

הלכה י

האומר לאשה וכו'. במשנה דף ס' והרמ"ך בכ"י כתב וז"ל הרי את מקודשת לי בזוזים אלו לאחר שלשים יום ה"ז מקודשת לאחר שלשים יום וכו' תימה למה לא כתב דמקודשת אפילו נתאכלו המעות דהא רב ושמואל אמרו דין זה ואין שום אמורא חולק עליהם וכ"ש דחומרא הוא והוא לא הביא כי אם לשון המשנה ולא הביא מה שפירשו עליה בגמ' וצ"ע ע"כ. והדבר מבואר שלא היה גריס אפילו נתאכלו המעות בדברי רבינו וגירסא מוטעית נזדמנה לפניו דהא בכל גירסאות שלפנינו איתיה ובגמ' אמרו דהני מעות לא דמו למלוה משום דמלוה להוצאה ניתנה והני בתורת קדושין יהבינהו ניהלה ופי' רש"י להוצאה ניתנה מקמי דליתחלו הקדושין וכי אמר לה התקדשי לי בה לאו דידיה הוא ולא יהיב לה מידי אבל אלו לא ניתנו לה להוציאן אלא ע"מ שתתקדש בהן ולהכי כי אכלה דידה אכלה ולכי מטא זימנא תתקדש ע"כ משמע מלשונו ז"ל דהק' דמלוה דלהוצאה ניתנה מתחילה אפי' היא בעין בשעת הקדושין לאו מידי קיהיב לה אבל הכא הוא איפכא דהני

זוזי לא ניתנו להוצאה וכיון שכן אפילו אינן בעין בעת חלות הקדושין הויא מקודשת וכ"פ הרב"ח א"ה סי' מ' ע"ע ולפ"ז ק' דשם דף מ' אמתניתין דהתקדשי לי בתמרה זו ובזו ובזו והיא היתה אוכלת ראשונה ראשונה אם יש באחת מהם שוה פרוטה ה"ז מקודשת ואפילו בראשונה ופריך תלמודא והא מלוה היא ופי' רש"י כיון דקדושין לא נגמרו עד שתקבלם כולם והיא כבר אכלה את הראשונה קודם שתקנה אותה בקדושיה הויא זו הראשונה מלוה גבה ע"כ הרי שגם שמתחילה לא באו לידה בתורת מלוה אלא בתורת קדושין משום דעדין לא נגמרו הקדושין מקרי מלוה אף דמתחילה לא בתורת כן באו לידה והנה התוס' ז"ל הקשו שם על פי' רש"י מהך דידן באעפ"י דנתאכלו המעות לא מקרי מלוה ותירצו דיש לחלק דהתם הרי הדיבור נגמר קודם שנתאכלו אבל הכא דלא נגמרו הקדושין עד אחר מסירה אחרונה ובתוך כך אכלה הראשונה והשניה איכא למימר דמלוה הן אצלה ע"כ ותירוץ זה עולה למה שאמר רש"י שם אמנם למ"ש בפרקין עפ"י מש"ל אכתי קשה דלא דמי למלוה דמעיקרא להוצאה ניתנה ולא לשום קידושין אלא שיש לישב דכשאנו מדמין אותה למלוה אמרינן למפרע ע"י שאכלה הראשונות נעשו כמלוה גמורה ועיין להריטב"א שם דף ו' ודע שכתב הה"מ בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל דדוקא בקדושי כסף אבל בשטר (דהיינו שא"ל שמקדשה בתורת שטר) אם נאבד השטר או נשרף תוך שלשים אינה מקודשת וכו' והוסיף הרשב"א ז"ל דאם יש בנייר שוה פרוטה הרי היא מקודשת דהו"ל כמקדש בכסף ע"כ והביא כל זה הר"ן ז"ל ע"ע. אך יש לגמגם בהא דאם יש בשטר ש"פ דאפשר דדעתה אשטר ולא על השיווי שלו ואיך שיהיה דברי רבינו סתומין ומתוך דברי הרמ"א א"ה סימן מ' נראה שאין זה במשמעות דברי הרב"י שהם כדברי רבינו:

ואם חזר בו וכו'. שם ופי' הר"ן ז"ל דיש חילוק דבחזר הוא אינה חייבת להחזיר לו מעותיו ובחזרה היא חייבת אך מתוך דברי הרא"ש בתשו' משמע דגם בחזר הוא חייבת להחזירם לו וכ"כ הריב"ש ז"ל:

הלכה יא

בא שני וכו'. ומתוך דברי רבינו מבואר שאם קדשה שני בתוך שלשים יום ואח"ך מת או גירשה דחוזרת לראשון דחיילי קדושיו לאחר שלשים כיון שאז היא פנויה גמורה והיא דעת הרמב"ן ג"כ והרא"ש ז"ל הקשה עליו דאין לך חזרה גדולה מזו שנתקדשה לאחר וכ"כ ה"המ משם הרשב"א ז"ל וכבר נתעורר בזה הר"ן ז"ל ותירץ דלא דמי לחזרה היא וכו' דהתם הויא חזרה גמורה אבל הכא איכא למימר דדעתה להתקדש לזה לפי שעה דסברא בדעתה דאפשר דמיית או שיגרשנה ויתקיימו קדושי ראשון ודין זה מבואר

בירושלמי ובכל מקום דמצינן לאוקומיה דלא ליפלוג אש"ס דילן עבדינן מכ"ש דמנקט לחומרא עדיף. ודע דרש"י ז"ל בנדרים דף כ"ט כתב הניחא למ"ד אינה חוזרת שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך שלשים יום אינה מקודשת לשני וכו' אלא למ"ד חוזרת שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך שלשים יום מקודשת לשני וכו' ע"כ משמע שהוא מפרש דעמדה ונתקדשה היינו חזרה גמורה וכדברי הרשב"א ז"ל אמנם ק' טובא דאם איתא הו"ל לפרושי דהא פלוגתייהו דר"י ור"ל לא הוי אלא בחזרה והו"ל לפרש דה"ה בנתקדשה ותו מנ"ל הא אימא דאפי' למ"ד אינה חוזרת בעמדה ונתקדשה חוזרת דאתי מעשה ומבטל לדיבור וכדאיתא התם בגמ' וראיתי להכנה"ג א"ה סי' מ' שהגיה לשון זה בשם הרמ"ע מפאנו סי' כ"ו שצ"ל שאם חזרה אינה מקודשת וכו' ובפי' רש"י מכ"י ליתיה ע"ש ובדברי הכנה"ג שם נפל ט"ס שצ"ל ר"י ור"ל במקום רב ושמואל:

הלכה יב

האומר לאשה וכו'. פלוגתא דרב ושמואל שם ופסק כרב ויש להסתפק היכא דגירש אחת מהם אם יכול האחר לקיימה דמסתברא דכשגירש הראשון מצי השני לקיימה אך אם גירש שני אם ישא הראשון יש לחוש שיאמרו החזיר גרושתו מן האירוסין וזו היא דעת מהרש"ל ז"ל אמנם שאר פוסקים ז"ל דעתם להתיר עיין להטור והרב"ח והריב"ש סי' מ':

מעכשיו ולאחר עשרים יום. כתב הרמ"ך בכ"י וז"ל תימה הוא זה דהא קי"ל כרב בדף ס' דמספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה הוי ואינה צריכה גט כי אם מראשון ומאחרון וכ"פ רב אלפס ודברי רבי יוחנן אינן נראין עיקר דהו"ל כמקדש חצי אשה וזה הרב אפילו כרבי יוחנן לא פסק דלדעת ר"י קדושי ודאי הוי מכל א' וכן משמע מלשון הגמ' דאמר אפילו מאה תופסין בה ולא אמר מקודשת לכולן מספק וטעמא דרבי יוחנן משום דכל חד וחד שוי נפשיה כשרגא דלבני ותימא הוא למה פסק דלא כחד וצ"ע עכ"ל. וכבר נרגש הה"מ ז"ל וכתב דרבינו חומרי חומרי נקט ופסק ככולהו לחומרא אכן מר"ן בשם הר"ן ז"ל הקשה עליו שא"כ הו"ל לרבינו לפסוק דגם אם קדש האחר אחר מ' הול"ל שהיא מקודשת מספק וכו' ע"כ. ויפה הקשה ז"ל אם לא שנאמר בדוחק דאפשר דלישנא דגמ' נקט ותו דאין דרך לקדשה אחר זמנו של ראשון דהיא תשיב אמריה לו כבר קדמך אחר לאותו זמן ודו"ק ומ"ש עוד דרבינו מפרש לדרבי יוחנן דהאי לישנא משמע תנאה ומשמע חזרה ראיתי להרב עצמות יוסף שהביא לו סמוכות ממ"ש רש"י שם ע"ב וז"ל לא נחלקו כלומר לא מספקא להו לרבנן אי תנאה אי חזרה אלא במהיום ולאחר מיתה ע"כ ודייק מלשון זה דס"ל כמ"ש מר"ן ע"ע ובאמת ממ"ש רבינו לשון תפיסה וכתב שהיא

ספק מקודשת מכולן משמע דפסק כר"י להדיא ומפרש דבריו משום ספק ועיין להתוס' ד"ה אפילו מאה וכו':

הלכה יג

האומר לאשה וכו' חוץ מפלוני. גיטין דף כ"ב אמתניתין דהמגרש את אשתו וא"ל הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני ר"א מתיר וחכמים אוסרין וכו' ושקיל וטרי תלמודא אי בחוץ פליגי אבל בע"מ לכ"ע תנאה הוי או דבע"מ פליגי אבל בחוץ לכ"ע הוי שיור ואינו גט ובעי רבי אבא בקדושין מהו ומסיק לבתר דאיבעיא הדר פשטה בין לר"א בין לרבנן מקשינן הויה ליציאה ואמר אביי עלה את"ל איתא לדרבי אבא בא ראובן וקדשה חוץ משמעון ובא שמעון וקדשה חוץ מראובן ומתו שניהם מתייבמת ללוי ואין אני קורא בה אשת שני מתים מ"ט קדושי ראובן אהנו קדושי שמעון לא אהנו ואלא אשת שני מתים היכי משכחת לה כגון שקדשה ראובן חוץ משמעון וקדשה שמעון סתם דקדושי ראובן אהנו לאוסרה אעלמא וקדושי שמעון אהנו לאוסרה אראובן ע"כ ופסקו של רבינו מבואר דמדקאמר אביי את"ל משמע דהכי קאמר את"ל דאיתא לספיקא ולבעיא דרבי אבא מדפליג בין קדושין לגירושין כלומר דאף דבגט אינה מגורשת אפשר דבקדושין היא מקודשת ומתוך כך פסק רבינו ספק מקודשת וכדברי הה"מ ז"ל אך ראיתי להרל"מ ז"ל שהקשה עליו דא"כ הך דינא דאביי דהויא אשת שני מתים הוי נמי ספק לדעת רבינו וא"כ למה לא כתב דין זה בפרק יו"ד דיבום וחליצה גבי דין דאשת שני מתים ולא תריץ כלום ע"ש. ונראה דאין כאן קושי דאף לדעת אביי לא הויא אשת שני מתים גמורה דאתתא לבי תרי לא חזיא אלא קרי לה אשת שני מתים משום דכל אחד מהם יש לו בה מקצת קנין בגופה ומשום דהך מקצת הוי ודאי קרי לה שם זה מה שא"כ לדעת רבינו דלא הוי אלא משום ספיקא כלומר דאין כאן שום קנין בודאי אפילו במקצת אלא מספק מעתה א"א לדונה משום אשת שני מתים אפי' בספק דהא אם נאמר בראשון שקדשה שהם קדושי ודאי ומאי דאמר חוץ מפלוני אינו אלא תנאה א"כ בשני לא תפסי קדושין כלל ואם נאמר דלא הוו קדושין משום דחוץ הוי שיור א"כ בין דתפסי קדושי שני בין דלא תפסי א"א שיהא לה דין אשת שני מתים אפילו מספק ובר מן דין הכא ראיתי להרשב"א ז"ל שעמד הרבה בסוגיא זו וה"ק לאביי שתי קושיות חזקות אחת בחלוקה ראשונה דאיך לוי מצי מייבם וגם בחלוקה שניה דקרי לה אשת שני מתים וכו' הא קי"ל כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה לעולם דהא כי מיית ראובן אכתי אסורה ללוי משום קדושי שמעון ותו דא"א בעולם שתהא מותרת ללוי משום דכי מיית ראובן לא נפלה קמי לוי אלא פלגא

וכל יבמה שאינה כולה לפני יבם הצד שאינו זקוק ליבום הרי היא כערוה שאינה יכולה להתייבם וכו' ותריץ ז"ל דצ"ל דמיירי שמתו שניהם בבת אחת וכר"י הגלילי דאמר אפשר לצמצם ואע"ג דליתא לדר"י הגלילי הכא לחידושו בא דאת"ל אפשר לצמצם וכו' ע"כ וכיון דהלכה רווחת דקי"ל א"א לצמצם מעתה אזדא לה קושיית הרל"מ לגמרי וק"ל:

אבל אם א"ל ע"מ וכו'. כתב הה"מ ז"ל דבע"מ מודו רבנן דהוי גיטא וה"ה לענין קדושין שהיא מקודשת וכו' ע"כ פי' דהכי אמרו בגמ' ומכח זה פסק כאן בע"מ שהיא מקודשת ודאי אך לענין גט פסקו של רבינו מבואר דנקיט ליה לחומרא ואפי' בע"מ אינו גט וכמ"ש פ"ו דגירושין ולא בא הה"מ אלא להכריח פסקו של רבינו כאן משום דדבר זה מבואר בגמ' דכי אמרינן דבחוץ פליגי בע"מ כ"ע מודו דהוי תנאה אך כוונת רבינו לפסוק לחומרא בכולהו ובזה נסתלקו קושיות הרל"מ ז"ל ע"ע:

הלכה יד

הנותן שתי פרוטות וכו'. כבר כתב הה"מ דאף דבעיא זו לא אפשיטה בקדושין דף ס"ב רבינו הוציאו מההיא דכתובות דף נ"ט ומר"ן ז"ל כתב דה"ז מקודשת שכתב רבינו ר"ל מספק וכו' ובב"י ס"מ הביא דברי הר"ן ז"ל שמהם הוכרח לפרש כן ע"ע:

לאחר שאתגייר וכו'. **עד מפני שאינו יכול עתה לקדשה**. ראיתי להרמ"ך ז"ל בכ"י שכתב וז"ל הוא עצמו כתב בספר קדושה פי"ב דשפחה אינה אסורה אלא מד"ס והבא עליה אפילו דרך חתנות אינו לוקה וא"כ אמאי אין תופסין בה קדושין ובפ' השולח משמע דלא תפסי בה קדושין וצ"ע תימה למה הניח סתם מתניתין דאמר לאחר שיחלוץ ליך יבמיך דאינה מקודשת דדבר שלא בא לעולם הוא ובקונטריס שלי הארכתי בזה וצ"ע וי"ל כיון דבמסכת יבמות מוקים למתניתין כר"ע נמצא דלדעת רבנן דאמרי קדושין תופסין בחייבי לאוין מקודשת ולדידן דמספקא לן ספק מקודשת עכ"ל וכ"כ המפרשים ז"ל ע"ע:

הלכה טו

האומר ליבמה וכו' ה"ז מקודשת. מדברי הה"מ נראה שהיה גורס בדברי רבינו ה"ז מקודשת מספק וכן נראה שהיה גורס הרמ"ך ז"ל שהרי תירץ השגתו על דברי רבינו דלדידן דמספקא לן ספק מקודשת כנז"ל בדיבור הקודם וכן מצאתי אני הצעיר בג' נוסחאות כ"י משנת הש"ץ והקי"א והקס"ב שבכולן כתוב ה"ז מקודשת מספק ומדברי הרב"י כאן ובא"ה סי' מ' נראה שלא ראה אלו הנוסחאות ולא דברי הרמ"ך ז"ל הנ"ל שהרי סתם כגירסתינו ע"ע:

הלכה טז

האומר לחבירו וכו'. שם דף ס"ב משנה וגמ' באורך ושם במשנה הובא דין הוכר העובר אך מתוך הסוגיא נראה שהוא ט"ס ובגירסת הירושלמי ג"כ ליתיה וכן נראה מהרי"ף והרא"ש ז"ל ובעיקר דינו של רבינו בהוכר העובר ידוע דהה"מ כתב דרבינו סובר דכ"ע מודו ביה דהוי דבר שבא לעולם וכ"כ מר"ן ז"ל בשחת דבי כבשא לענין תרומה והוכר העובר לענין קדושין הוי דבר שבא לעולם והוא מדברי הר"ן ז"ל אך בפ"ה מהל' תרומות דין ט' לא פסק רבינו כן אלא דבעינן שהתבואה הביאה שליש בעת שאמר ולא סגי בשחת וקשה דבגמ' השוו שחת והוכר העובר בהדרגה אחת ומוכח משם דשחת היינו שלא הביא שליש שהרי מימרת ראב"י באומר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו לכשיביאו שליש וכו' משמע דעדין לא הביאו שליש ומתבאר עוד מהסוגיא שם ומפי' רש"י ז"ל להדיא והנה מר"ן ז"ל נרגש מזה שם ונדחק לומר דרבינו הוציאו מהירוש' דתרומות וכו' אך לכאורה הוא נגד תלמודא דידן לפי פסקיו של רבינו דאם הוכר העובר הוי דבר שבא לעולם גם שחת אף דלא הביא שליש הוי דבר שב"ל. ויש לישב דבאשה מעוברת אין לנו גבול אחר כי אם הוכר העובר עד שתלד משא"כ בתבואה דשנים ושלש גבולים יש לה עד שתתבשל לגמרי ולכך רבינו נטה להחמיר בשניהם ולא פסק בהך סוגיא בהא משום דאתיא פשוטה כמבואר אך בהוכר העובר ס"ל דכ"ע מודו ולפ"ז אתי שפיר גם לדברי הה"מ ז"ל דפרקין ברם מאי דאיכא לדיוקי דרבינו פוסק דאין אדם מקנה דבר שלב"ל וכמ"ש פ"י דזכיה ומתנה דין י"ו אך בפ' כ"ב דהל' מכירה פסק דכשם שאין אדם מקנה דבר שלב"ל כך אין אדם מקנה למי שלב"ל ואפי' עובר הרי הוא כמי שלב"ל והמזכה לעובר לא קנה וכו' ע"כ משמע דאפי' במציאות שהוכר העובר הוי דבר שלא בא לעולם שהרי לא חילק ועוד מדכתב ואפי' עובר וכו' משמע דמלתא פסיקתא קאמר (גם בפ"ח דזכיה ומתנה הזכיר דין זה גבי בנו ולא חילק בין הוכר העובר ללא הוכר ע"ש) ואין לומר דהכא גבי קדושין דקני היינו משום דאף שהעובר לא ב"ל ממש מ"מ כיון שמזכה לו ע"י מי שב"ל שהוא אביה מקרי שפיר ב"ל משא"כ שם דמשמע שהוא מזכה לעובר עצמו והרי אינו בעולם ממש. הא ליתא חדא דסתם מזכה היינו ע"י אחר ועוד דא"כ הי"ל לחלק שם בין מזכה לעובר עצמו למזכה ע"י אחר ועוד דלפי דברי הה"מ ומר"ן ז"ל הוכר העובר הוי דבר שב"ל לכ"ע כנז"ל ובאמת דמתוך הסוגיא דפ' מי שמת משמע דאין חילוק בין הוכר העובר ללא הוכר דהא שקיל וטרו ומותיב ורמי בהך מלתא ולא מחלק בהכי כלל ובדין מזכה לבנו עיין להסמ"ע והרב"ח והבה"ג ח"מ סי' רנ"ג ור"י ומ"ש בס"ר ע"י אביה נ"א כ"י מאביה:03

הלכה יז

האומר לאשה וכו'. שם דף ח' ובדף מ"ז אמרו דמנה חסר צ"ט לא כסיפא לה מלתא למתבעיה מנה חסר דינר אחד כסיפא לה מלתא למתבעיה ואף דרבינו לא פסק כהך סוגיא כמ"ש הה"מ ז"ל לשון אפילו שכתב רבינו הוא מגומגם דהוי הפך המציאות ולפחות הו"ל להשוותן דבהכי לא הוי הפך המציאות ושוים הם בדינם וצ"ל דרבינו לא נחית לזה אלא לאשמועינן החידוש דאפילו לא נתן לה אלא דינר אחד לבד הוי תחילת הקדושין ואינה יכולה לחזור בה וכלומר דלא מבעיא ליותר מדינר אחד אך לצ"ט לא אתי בדרך לא מבעיא אלא מדלא חילק ש"מ דדינם שוה בכל גווני ואם לא השלים לה המאה פשיטא שאינה מקודשת כמ"ש רבינו בדין ד' וכו' ובנ"א כתוב בדברי רבינו והוא ישלים לה השאר:

במד"א וכו'. דף ח' ומדכתב רבינו במאה דינרין אלו נראה דפסק כת"ק דמחלק בהכי וכמ"ש הה"מ ז"ל אך ק"ל טובא חדא דרב אשי דהוא בתרא ומסדר התלמוד חילק דמונה והולך שאני ולמה לא פסק כמותו ועוד דהתירוץ הראשון נדחה שם דאמרו אי משום הא לא איריא וכו' מלבד דהוצרך לידחק דפרושי קא מפרש וכו' וכ"פ הרא"ש ז"ל ודעת הרי"ף ז"ל כדעת רבינו ויש לישב ומ"ש בס"ר יחליפנה בנ"א כ"י יחליפנו:

הלכה יח

א"ל הרי את מקודשת וכו'. דף ז' ההוא גברא דאקדיש בשיראי רבה אמר לא צריכי שומא רב יוסף אמר צריכי שומא אי דא"ל בכל דהו כ"ע לא פליגי דלא צריכי שומא אי דא"ל חמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו כי פליגי דאמר חמשין ושוו חמשין רבה אמר לא צריכי שומא דהא שוו חמשין רב יוסף אמר צריכי שומא כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכא דעתה איכא דאמרי בכל דהו נמי פליגי רב יוסף אמר שוה כסף הרי הוא ככסף מה כסף דקייץ אף שוה כסף נמי דקייץ א"ר יוסף מנא אמינא לה וכו' ופי' רש"י ז"ל לא צריכי שומא שישומו אותם שמאים קודם שתקבלם צריכי שומא וכיון שלא שמאום תחילה אינה מקודשת בכל דהוא התקדשי לי בהם כמו שהם דלא צריכי שומא דבציר מפרוטה לא שוו דאמר התקדשי לי בחמשין זוז והרי לך אלו בדמיהן ושוו חמשין מיהו לא שמאום בקיאים קודם לכן ע"כ וק"ק דמי הכריחו לרש"י לפרש דא"ל התקדשי לי בחמשין והרי לך אלו בדמיהן ולמה לא פירש כפשוטו דא"ל התקדשי לי באלו דשוו חמשין דמשמעות הגמ' מוכח דקדשה באלו הבגדים ועוד דומיא דבכל דהו דודאי הוא מקדשה בזה הבגד עצמו אלא שאינו מזכיר לה שום ערך. ואולי יש לומר דפי' כן לאשמועינן דבכל גווני לא צריכי שומא עפ"י ההלכה דאפי' שא"ל הריני מקדשך

בחמשין דהרי נתחייב לה זה הסך אפילו הכי כשאומר לה אח"ך והרי לך אלו בדמיהן אין צריך שומא מכ"ש כשאומר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו ששוין חמשין דאלו הן קדושיה ממש והרי לא נתחייב לה שום דבר (אבל רבינו נקט כפשוטו שהרי כתב הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהם שוים חמשין דינרין וכו') ובתר הכי מסיק תלמודא בדף ט' והלכתא שיראי לא צריכי שומא והק' התו' שם דאמאי לא קאמר להדיא הלכתא כוותיה דרבה וכו' ותירצו בשם ר"ת דאתא לאשמועינן דדוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא לפי ששומתם ידוע קצת ואין רגילים לטעות בו כ"כ אבל שאר הדברים כגון אבנים טובות ומרגליות שיש שאינם טובות אלא מעט ורגילים לטעות בהרבה יותר משוויים צריכים שומא משום דלא סמכא דעתה ולפיכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן וכו' ע"כ. וביאור הדבר נראה דאיירי בכי האי גוונא דאיירי תלמודא דהיינו דא"ל הרי את מקודשת בחמשין והילך זו האבן בדמיהן א"נ באבן הזאת ששוה חמשין דכיון דאין שומתם ידועה לא סמכא דעתה אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי באבן הזאת סתם בלי הזכרת שום ערך פשיטא ודאי שהיא מקודשת דהא כמו שהיא קאמר לה והרי שויא פרוטה דה"ט דאמרו בגמ' גבי שיראי בכל דהו ל"פ דבמה שהם קאמר ואף דרב יוסף פליג לאיכא דאמרי הא אפסיקא הלכתא דלא כוותיה ונמצא דבין ללישנא קמא בין לאיכא דאמרי בכל דהו אין צריך שומא כלל וכן מצאתי להדיא להשלטי גבורים והרא"ש ז"ל ע"ע. מעתה יש לתמוה על הר"ן ז"ל שכתב לדעת ר"ת דבאבנים טובות ומרגליות אפילו רבה מודה דאע"ג דלא א"ל דשוין חמשין אלא אמר לה בכל דהו דצריכי שומא ע"כ וקשה טובא דמנ"ל פי' זה לדעת ר"ת ומי הכריחו לזה מלבד דנראה הפך תלמודא דידן דהא אפילו לאיכא דאמרי דאפליגו נמי בכל דהו ה"ט דרב יוסף משום דס"ל מה כסף דקיץ אף שוה כסף דקיץ כמבואר בגמ' אמנם לרבה דס"ל דבכל גווני לא צריך שומא בהכרח לית ליה הך דרשא וכיון דלא פסקינן כרב יוסף בעיקר הדין מאין הרגלים לחלק בהכי ואם נאמר לחוש לדרשת רב יוסף א"כ גם בשוו חמשין וא"ל בחמשין אמאי פסקינן דלא צריכי שומא כלל הו"ל למיחש להא דרב יוסף. גם ראיתי להשלטי הגבורים וז"ל כתב ר"ת דוקא בחפץ ששומתו ידוע קצת כמו מלבושים ואין רגילות לטעות בו כ"כ אבל אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהן שאין בקיאים בשומתם ופעמים טועים בהם הרבה וא"ל התקדשי לי באבן ששוה חמשין זוז צריך שומא דלא סמכא דעתה ולכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן וכתב הרא"ש ומיהו לא ברירא לי האי טעמא למה נהגו העולם להסיר האבן מהטבעת דלא בעינן שומא אלא כשמזכירים הסכום דהא אמרינן בכל דהו ל"פ ואין דרך להזכיר הסכום בטבעת של קדושין ע"כ הרי שגם הוא

הביא סברת ר"ת וס"ל בפשיטות דלא אמרה ר"ת אלא במזכיר הסכום ואדרבה הביא דהרא"ש ז"ל תמה למנהג העולם שנהגו להסיר האבן מהטבעת בקום עשה כיון דמדינא אפילו עם האבן אין שום קפידה אלא במזכיר איזה ערך אבל בסתם שרי להדיא והרא"ש עצמו הביא דברי ר"ת לתרץ הקושיא דלמה אמרו בגמ' והלכתא שיראי אין צריך שומא ולא אמרו בגמ' הלכתא כרבה וכו' ע"ע. גם הטור ז"ל כתב כן להדיא דלא אמרו במקדש באבנים טובות ומרגליות אלא במפרש איזה ערך אבל בסתם שפיר דמי ואין צריך שומא ובתשובות מהר"א די בוטון סי' ך' ראיתי שנתעצם בדין מי שקדש בטבעת שתלויים בה ב' מרגליות וקדשה סתם כמנהג העולם והיה שם חכם אחד באותו מעשה והתיר לו לקדש באותו טבעת והרב ז"ל חלק עליו מכח דברי הר"ן משם ר"ת כנז"ל וצדד להסכים דעת הרא"ש לזה ע"ע שהדבר קצת תמוה דהרי הרא"ש ז"ל מפורש יוצא מדבריו דדוקא במפרש קאמר והרב לא הזכיר שם דברי שלטי הגבורים הנ"ל שפירש דברי ר"ת כן להדיא וגם הטור ז"ל שכתב כן להדיא סתמו כפירושו שהבין ג"כ דעת אביו הרא"ש ז"ל אך מה שהקשה שם לדברי הה"מ ז"ל במ"ש דרבינו אינו מפרש כפי' רש"י דלא נפקא מידי לענין דינא באמת קושיא עצומה היא ומתבררת מתוך דברי הר"ן ז"ל שדקדק דמדכתב רבינו ה"ז מקודשת משעת לקיחה וכו' משמע בדברים שאין האשה מתאוה להם לא תהיה מקודשת משעת הלקיחה אלא בשעת השומא מיהא וכדעת רב יוסף בהא דכ"ע מודו ואיך כתב הה"מ דלא נפקא מינה לענין דינא הא לפי פי' רש"י לדעת רב יוסף כיון שקבלתם בלא שומא אינה מקודשת עוד באותם קדושין אף אם ישומו אותם אח"ך וכ"כ מהרש"ך ח"ב סי' קנ"ב. אך אפשר להליץ קצת בעד הה"מ שלא כתב כן אלא כלפי דינו של רבינו ז"ל דומיא דשיראי אבל לאינך מילי דאין האשה מתאוה להם בהא לא איירי ומלתא דפשיטא היא דבעת שישומו אותם תהיה מקודשת. ונחזור לענייננו דכפי הנראה אין מקום לדברי הר"ן בשם ר"ת דנראה היפך שיטת התלמוד וגם מצד הסברא דכיון דבשוה פרוטה האשה מתקדשת ואבן זו שויא פרוטה עכ"פ היכי תיסק אדעתין דאם א"ל התקדשי לי במה שהיא דאינה מקודשת מאחר דבמה שהיא קאמר לה והרי שויא פרוטה ובשלמא כשאומר לה בסך כך ניחא דהיא סבורה שאינו שוה כ"כ ולא סמכא דעתה ולכך דין הוא שאינה מקודשת מאחר שהוא דבר שאין כללות העולם להיות בקיאים בשומתו אבל כשאינו מזכיר לה שום ערך אלא שמקדשה במה ששוה הן רב למעט ועכ"פ ש"פ שהוא שיעור הקדושין איתיה לא מסתבר כלל שלא יהיו קדושין לענ"ד ואף בגמ' לא אמר רב יוסף לאתתא לא סמכא דעתה וכו' אלא באמר לה חמשין ושוה חמשין אבל באמר לה בכל דהו אין הטעם משום דלא סמכא דעתה

אלא משום דבעינן מידי דקייץ וכו' משמע דאין מציאות לומר לא סמכא דעתה בא"ל בכל דהו. אך ראיתי להרב"י א"ה סי' ל"א שהביא דברי הר"ן הנ"ל וגם הסמ"ג עשין מ"ח כתב וז"ל ומתוך זה אומר ר"י וכו' אבל במקדש בטבעת שיש בה אבן פעמים שיש בה אבן טובה ופעמים שהאשה סבורה שהאבן שוה יותר ממה שהיא שוה ודאי צריך שומא אעפ"י שא"ל כך היא שוה ואפילו א"ל התקדשי לי בזו במה שהיא שוה וכו' ע"כ. וכ"כ הרמב"ן בתשו' סי' רכ"ו בשם ר"ת ואף שנראה שאין השכל מקבלו יש לחוש ולהחמיר ולשום אותה כדי שתהיה מקודשת גמורה ובאם לא שמו אותה נראה פשוט לחוש לשאר הגאונים ולהחמיר שתהיה מקודשת מספק לפחות דאל"כ הוו חומרא דאתי לידי קולא להתיר א"א לשוק ומכ"ש לסברת הגאון הריטב"א ז"ל שסובר דכל מילי שוין לשיראי וכי היכי דבשיראי אין צריך שומא ה"נ כל מילי ל"ש אמר בחמשין ושוו חמשין ל"ש א"ל בכל דהו ולא מחלק בין שאר דברים לאבנים טובות ומרגליות כדעת ר"ת ולא בדברים שהאשה מחמדתן כדעת רבינו. ולקושיית למה לא אמרו בגמ' והלכתא כרבא תירץ ז"ל משום דאיכא תרי לישני ומספקא לן במאי פליגי נקיט לה נמי סתמא ע"כ. וראיתי להרב עצמות יוסף ז"ל סברא מחודשת שכתב דג' חלוקות נאמרו בגמ' א"ל בכל דהו וא"ל בן' ולא שוו ן' וא"ל בן' ושוו ן' אך יש חלוקה אחרת דהיינו שנתן לה סתם וכו' וכתב ז"ל דנתן לה סתם אינו כמו א"ל בכל דהו ואיפליגו רבה ור"י ומה דנקט תלמודא דאפליגו בן' ושוו חמשים להודיעך כחו דרב יוסף דאפי' בהא צריך שומא ע"ש. אך נלע"ד דא"ל כל דהו היינו סתם ומשום דנקט תלמודא גבי אינך לשון א"ל נקט נמי בהא א"ל והה"נ דה"ה והה"ט בנתן סתם דכיון דסוף סוף שוה פרוטה מה לי סתם מה לי כל דהו ורש"י ז"ל פי' בכל דהו התקדשי לי בהם כמו שהן דלא צריך שומא דבציר מפרוטה לא שוו ע"כ הרי דמשמעות הלשון היינו שנתן לה סתם וגם בנתן לה סתם צריך בהכרח לומר לה הרי את מקודשת לי בזה וכן משמעות כל הפוסקים ז"ל ע"ע. שוב מצאתי הדבר מפורש בהרשב"ץ הביאו הרב"י א"ה סימן ל"א וכ"מ ג"כ מדברי הר"ן שהביא שם ע"ע. ונמצאו בדין זה ג' סברות א' היא דעת רבינו שהדבר תלוי בדברים שהאשה מתאוה להם בין מלבושים בין כלים בין מרגליות דלהכי כתב וכיוצא בזה וכו' ולדבריו באבנים טובות ומרגליות היא מקודשת להדיא שהרי האשה מתאוה להם הרבה. סברא ב' היא דעת ר"ת דבאבנים טובות ומרגליות אינה מקודשת אם לא שמו אותם תחילה לדעת הרמב"ן והסמ"ג והר"ן ז"ל אפילו א"ל בכל דהו ולדעת שאר המפרשים דוקא במפרש איזה סך אבל בנתן סתם אפילו באבנים טובות ומרגליות היא מקודשת גמורה. וסברא ג' היא דעת הריטב"א ז"ל שכל הדברים שבעולם הם שוים בזה דאם קידשה סתם היא

מקודשת וכן בא"ל ן' ושוו חמשין אך אם הטעה אותה דא"ל ן' ולא שוו ן' אינה מקודשת כפשיטות הש"ס והרש"ך ח"א סי' נ"ט כתב דסברת ר"ת היא סברא יחידאה ולולי שנהגו העולם שלא לקדש בטבעת לא הוה חיישינן לה ע"ש. ודע דרבינו בפ"ב דהלכות עבדים פסק בגאולת העבד עברי דאינו נפדה בתבואה וכלים ולא בשוה כסף כדברי רב יוסף ודלא כרבה דפי' הברייתא לענין חליפין ולא כרב נחמן דס"ל דאף בעלמא פירות לא עבדי חליפין והכי קי"ל ומר"ן ז"ל כתב שם דהוציאו מהברייתא דת"כ שהיא הברייתא שהביא רב יוסף לעיל וגם מהירושלמי דאיתא הכי וקשה טובא דלמה הניח גמרא דידן ומכ"ש לפי מ"ש גבי קדושין כרבה ולא כרב יוסף ועיין להרל"מ והרב עצמות יוסף ז"ל. ומאי דנלע"ד דרבינו פסק כרב יוסף בהא משום דאשכח לה בת"כ שנשנית בסתמא וגם הכי איתא בירושלמי וס"ל דכיון דפליגי רבה ורב יוסף בא"ל בן' ושוו חמשין אבל בכל דהו מודו דהיא מקודשת אף דלא קיי"ל מעתה צ"ל לדידהו דעבד עברי שאני ולא ילפינן קדושין מניה ומתוקמא הברייתא כפשטה כפי מה שפירשה רב יוסף דטעמא משום דבעינן מידי דקיי"ל ובהכי לא פליג הירושלמי ולא הת"כ אש"ס דילן ואין צריך לאידך אוקמתות שנאמרו בסוגיין דלא נאמרו אלא אגב לראיית רב יוסף דכיון דאין אנו צריכין לה משום דפסקינן כלישנא קמא מעתה יכולין אנו לפסוק כן לענין עבד עברי דוקא ודו"ק. ודע דמדברי התו' ד"ה שיראי וכו' ומדברי הרא"ש והר"ן ז"ל נראה שלא היו גורסין בלי"ב דבכל דהו נמי פליגי אלא בכל דהו פליגי כלומר דוקא ע"ע:

הלכה יט

איש ואשה וכו'. זה כתב רבינו מסברא ועיקר הדין הוא בתוספתא פ"ג והביאו הרי"ף והרא"ש ז"ל ופירשה הר"ן ז"ל דמיירי שקדשה בדינר ואמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ע"מ שאשלם לך מנה והיא אומרת ע"מ שתשלם לי מאתים וכ"כ הרב"י סי' כ"ט ורבינו כתב סתם ואפשר דלענין דינא הדין שוה ודו"ק. וכ"פ רבינו בדין מקח וממכר פרק ך' מהלכות מכירה ומ"ש בס"ר איני מתקדשת לך בכ"י לך נמחק:

הלכה כ

העושה שליח. עיין לרבינו פ"ט דגירושין ועיין להמש"ל באם הבעל אומר שאינו מקפיד:

הלכה כא

א"ל קדשה וכו'. משנה דף ן' והטעם שם בגמ' דאפשר שיש לו אוהבים באותו מקום ולא ידברו רע עליו לאשה כדי שלא תאבה להתקדש לו ומדברי מהרי"ק שורש קע"א הביאו המש"ל נראה דאף אחר שנתקדשה קפיד כדי שלא יניאו אותה שלא תנשא לו ע"ש ודע

דבנ"א כ"י נמחק מן אינה מקודשת עד ה"ז ומ"ש בס"ר אינה מקודשת בנ"א כ"י נמחק עד מפני:

הלכה כב

המקדש את האשה וכו'. בנדרים דף פ"ז וב"ב דף קכ"ט תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגרש וכתב הר"ן ז"ל דבשאר דברים דלא חמירי כולי האי כשאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אלא דעתו שיכול לחזור בו תוך כדי דיבור אבל הני כיון דחמירי כולי האי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה חזר אפילו תוך כדי דיבור לא מהני והרמב"ן כתב בשם ר"ת דתוך כדי דיבור כדיבור דמי תקנתא דרבנן הוא דתקון משום תלמיד הלוקח מקח ופגע בו רבו שיכול ליתן לו שלום והשוו מדותיהם בכל מילי בר מהני ע"כ. והר"ן ז"ל חלק עליו דאי בית דין מתנין לעקור דבר וכו' ע"ש ולהתו' שם בסוגיא והפר"ח בנימוקיו על רבינו פ"ו דין א' כתב (לדעת רבינו) דהני מילי לחזרה אבל להטיל תנאי לא הוי חזרה ושפיר דמי להטילו תוך כדי דיבור כדעת הרב וברור הוא ע"כ. והריב"ש כתב דבעד המעיד על הקדושין לא אמרינן הכי אלא תוך כדי דבור כדבור דמי ע"ש:

הלכה כג

המקדש על תנאי. כתובות דף ע"ב וכבר האריכו בדברי רבינו וישבו דבריו הה"מ ומר"ן ועיין לה' ז"ל אך מ"ש אעפ"י שביטלו בינו לבינה וכו' נראה מגומגם דמשמע דלפחות בינו לבינה בטל ואין נראה דאפי' בינו לבין עצמו אם ביטלו סגי לבטל התנאי ונתקיימו הקדושין יש לומר דרבינו כתב כן משום דמוכרח הוא דאל"כ איך תדע האשה בטול התנאי אם הוא לא יודיענו לה כדי שלא תתקדש לאחר וכן אם הוא מצד האשה ובטלה אותו יש לחוש שישא אחרת או שילך לו ויעגנה כל ימיה כיון שלדעתו לא נתקיים ואינה מקודשת וק"ל:

חזקה היא וכו'. הרבה חילוקים יש בדין זה ותחילה ראיתי לעמוד בתשובה אחת למהריט"ץ סי' רמ"ז שהקשה על הרב"י א"ה סי' קמ"ח במ"ש בשם הרשב"א דמסתברא כגון שראה הוא את העדים וכו' דאל"כ הו"ל בעילת זנות כתב הוא ז"ל ונראה שגם היא צריכה לראות את העדים שאל"כ אמרינן דמשום דידעה דקדושין בלא עדים לאו כלום נינהו נתיחדה עמו לשם זנות וכן מצאתי בתשובת הרשב"א ז"ל נ"ל. שאפילו היו כמה עדים מבחוץ כל שלא ידעו הם שיש עדים מבחוץ וכגון שנתיחדו ואח"ך באו עדים אין חוששין להם שאדם יודע שאין קדושין בלא עדים אפי' שניהם מודים ע"כ ותמה עליו דאמאי צריכה היא לראות העדים בשלמא הוא ניחא כדי שיבעול לשם קדושין וכו' אבל

היא אפי' לא תראה העדים ותבעל לשם זנות וכו' מה לנו ולכוונתה וכו' וגם הרשב"א והר"ן לא כתבו אלא שרואה הוא העדים ולא הזכירו היא כלל ואם באותה תשובה כתב הרשב"א הם לאו דוקא אלא עליו קאמר דוקא וכו' והאריך בזה והניח הדבר בצ"ע ע"ש. ולעד"ן שלא כדין תפס עליו דפשיטא שצריך שגם היא תדע בדבר על בוריו דהא אפי' בתנאי שהיא התנית בקבלת הקדושין הוא בידה לקיימו או לבטלו כמ"ש רבינו וגם במקדש באבנים טובות ומרגליות אליבא דר"ת או בדברים שאין האשה מתאוה להם לדעת רבינו כמ"ש לעיל דין י"ח אפי' שהם שוים פרוטה עכ"פ אינה מקו' וצריכין שומא תחילה כדי שתסמוך דעתה ותדע שהיא ודאי מקודשת וליכא למימר דהתם משום דהוא הטעה אותה שהם שוים כך וכך ולא נמצא כדבריו דליתא אלא אפי' שנמצא כדבריו כיון שבעת הקדושין לא נתברר זה אינה מקודשת והכא נמי כיון שהיא לא ראתה העדים אף אם יאמ' לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו כיון שהיא סבורה שאין חלות לקדושין אלו מחמת שאין כאן עדים אינה מכוונת לשם קדושין ואף אם יאמר לה שהוא הזמין העדים מבחוץ היא חוששת שהוא מטעה אותה ואף אם אח"כ יתברר שהאמת אתו אין לחוש לאותם הקדושין משום שלא סמכה דעתה והדברים ק"ו ממקדש באבנים טובות או בדברים שאין האשה מתאוה להם כנז"ל שאפילו יש עכ"פ ש"פ בקדושין וגם לא הטעה אותה כלל שהרי שוין כמו שא"ל אפ"ה אם לא נתברר לה קודם קבלת קדושין אינה מקו' מכ"ש וק"ו בנדון זה שחסר ממנה אחד מעיקרי חלות הקדושין שהם העדים מלבד שיש לנו לומר שאם היא תדע תמאן בדבר ותאמר אילו הייתי יודעת שהיו שם עדים בודאי כדבריו לא הייתי חפצה להתקדש לו להיות לו לאשה לאיזה סיבה שתהיה א"כ א"א לנו לומר שתהיה מקודשת ודאי באותה שעה וכיון שכן יפה כתב מרן ב"י וכל דבריו נכונים ומ"ש בלשון ונראה לי וכו' אין הכוונה כמסופק בדבר דפשיטא ליה שהיא ג"כ תדע הדבר על בורייו אלא כתב כן משום שהייתי אומר שהיה די שהוא יאמר לה כבר ראו אותנו העדים מבחוץ ואני מקדש אותך כדין וכהלכה לזה כתב בזה נ"ל שצריכה לראות העדים ממש מהטעם האמור ומבואר וא"כ דברי הרשב"א ז"ל שכתב בלשון רבים יפה כיון ולא נאמר דלאו דוקא קאמר אכן לשון הגמרא והפוסקים ז"ל אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות בלשון זכר משום דכי יקח איש אשה כתיב ודרכו של איש לחזר ועוד ידוע דתיבת אדם כולל זכר ונקבה דהא כתיב בקרא זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם והדבר פשוט לענ"ד. גם הלום ראיתי להרב מהריט"ץ ז"ל באותה תשובה נסתפק במציאות שיש שם עדים אך הוא והיא מודים שלא בעל כלל ורצה לומר כיון דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה הכוונה דאנן סהדי דבעל וא"כ אף ששניהם מכחישין צריכה גט עכ"פ

והביא ראיה ממ"ש רש"י בגיטין דפ"א ע"ב ד"ה הן הן עדי יחוד וכו' כלומר כיון שראו שנתיחדו א"ל עדות של ביאה גדול מזה דודאי אנן סהדי כיון דגייסי אהדדי לא פירשו זה מזה. עכ"ל והנה מצאתי להש"ג שם שכתב דאע"ג דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה לא חשבינן לה אשת איש ודאי וכו' ע"כ. נראה דס"ל דאין להחזיק דודאי בעל. אך יש ליישב דעתו דלהצריכה גט דוקא אמרינן אנן סהדי וכו' ובהכי לא פליג הש"ג על פי' רש"י ז"ל דלענין להצריכה גט אמרינן דודאי בעל ולענין להחזיקה א"א לענייניים אחרים להקל לא חשבינן לה א"א ודאי. ולעיקר דינו של רבינו שכתב חזקה היא שאין אדם מישראל הכשרים עושה בעילתו בעילת זנות וכו' נראה מדקדוק לשונו שלא נאמר כלל זה אלא במי שהוא בחזקת כשרות ולפחות על הסתם אבל אם הוא מן הפרוצים א"נ כגון שבבעילתו זאת הוא עושה איסור אחר בהכרח כגון שהיתה נדה או שבא עליה ביום הכפורים וכיוצא שהוא יודע בודאי שהוא עושה איסור נראה שאין זה בכלל חזקה זו וכן זכיתי ומצאתי במהרד"ך בית כ"ב חדר ד' ע"ע. ומתבאר ג"כ מדברי רבינו פרק יו"ד מהלכות גירושין דין י"ט שחלק על הגאונים זלה"ה וס"ל דלא נאמר כלל זה דאין אדם עושה בעילתו בע"ז אלא במקדש על תנאי א"נ במי שגירש את אשתו ואח"כ בא עליה אבל בשאר נשים חזקתו שבעל לשם זנות עד שיפרש כי הוא לשם קדושין ע"ש. דון מינה דהיכא דנתוסף בו איסור אחר אין לומר בו חזקה זו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. אך במ"ש שם עד שיפרש כי הוא לשם קדושין ק"ל לכאורה דמשמע דלא בעינן שיפרש אלא בכי הא ולדעת הגאונים בכל נשי נמי אף שלא פי' שלשם קדושין הוא בועל ה"ז מקודשת בביאה זו ואתמהא דהרי כתב בפ"ג מאלו ההלכות דהמקדש צריך שיאמר לאשה הדברים שמשמען שהוא מקדש אותה ובודאי דבפני עדים קאמר וגם במקדש בביאה כתב ז"ל ואם קדש בביאה אומר לה הרי את מקודשת לי בביאה זו וכו' ומתיחד עמה בפני ב' עדים ובועלה ע"כ אם לא שנאמר דזה שכתב רבינו היינו דוקא בשאר נשים אבל במגרש אשתו אי נמי במקדש בתנאי אף בסתם מהני על פי מה שכתב כאן ולדעת שאר גאונים דמשמע גם בשאר נשים לא בעינן שיאמר הדברים בעת שמתיחד עמה אפשר שס"ל דשאני ביאה שדרכה דרך אישות ומוכחה אנפשה שלשם קידושין היא משא"כ בכסף דאם נותן לה בסתם לא מוכחה דלשם קדושין יהבי ניהלה דאפשר דפרע לה איזה חוב או דרך פקדון או הלואה או מתנה אך שלענ"ד הדבר קשה לשמוע דאיך יעידו העדים כיון שהוא לא אמר להם שום דיבור מכ"ש שהם לא ראו כי אם היחוד לבד ועיין בהרב בני חיי אבן העזר סי' ט"ל:

פרק ח

הלכה א

האומר לאשה וכו'. משנה בקדושין דמ"ח ומבואר בגמרא דהוא הדין דאם קדשה בחומץ ונמצא יין או בהפך ובדינר של כסף ונמצא של זהב אמרו שם בגמרא איכא דניחא ליה בכספא ולא ניחא ליה בדהבא ופירשו התוס' כגון שצריכה כסף להשלים תכשיט של כסף שעושה וכו' נראה דכוונתן שהוא מקדשה בחתיכת כסף וכשנתן לה הזהב שוה ג"כ כמו הכסף שא"ל דאם מקדשה במטבע וכ"ש אם המטבע של זהב ערכו יותר מהכסף שהיה נותן לה דאין שייך טעם זה נראה שהיא מקודשת ועיין להע"י ז"ל ור"י כתב בשם הרא"ש ז"ל דדוקא בשלא הכירה בו כשקבלתו אבל הכירה בו וקבלתו אפילו הטעה אותה לגריעותא הוייא מקודשת דסברא וקבלה ובעל מנת שאני לוי ונמצא כהן אמרו בירושלמי הטעם משום דמצי אמרה לא בעינא טירחא דכהונה (נראה דר"ל שצריך הוא לצאת מביתו כשיש מת בשכונתו וכיוצא) ובממזר ונמצא נתין הטעם שאין רצונה שיתגאה עליה דאמרה מנעל גדול מרגלי שאיני יכולה להלך בו לא בעינא וטעם זה מספיק לעני ונמצא עשיר אך לא ידעתי איך מצוות להתקדש לממזר כיון שהוא פסול לבא בקהל ונראה דיתכן אם היא ג"כ ממזרת דמותרים לינשא יחד או שהיא גיורת שמותרת לממזר כמ"ש רבינו בפ' ט"ו דאי"ב דין ז' ודין כ"א. א"נ נפקא מינה דקידושין תופסין בחייבי לאוין כמ"ש רבינו פ"ד מאלו ההלכות דין י"ד ובביתי רחוק למרחץ ונמצא קרוב אמרו בירושלמי טעמא דניחא לה מטרפסא ואזלא מטרפסא ואתיא ובעל מנת שאין לי שפחה או בת גודלת ויש לו מצי למימר כיון שהיא הולכת בין השכנות אפשר שתספר רע ממעשי ואיני חפיצה ובפי' המשנה כתב שם רבינו גודלת ר"ל מקשטת הנשים ע"כ והוא כמו הגודלת והכוחלת דתנן גבי שבת והר"ן ז"ל כתב שם דרבינו פסק כלישנא קמא דגמרא והוא קשה להבין דבלישנא קמא היינו שהיא גדולה ממש ורבינו לא ס"ל הכי כמ"ש. ולע"ד דט"ס הוא וצריך לומר כלישנא בתרא ואתי שפיר וכן פי' התוס' ע"ע ובדין בן כרך ונמצא בן עיר עיין למהר"ם אלשיך סי' פ"ח:

הלכה ג

על מנת שאני בשם. תוספתא דקדושין רפ"ב ונסתפקתי מה יהיה הדין בכנוי וכגון דא"ל ע"מ שאני יוסף ערוך ונמצא יוסף מלוך וכיוצא בכנויי האנשים ומצד הסברא נראה דענין שנוי ממשפחה הוי קפידא טפי משנוי שם העצם ואף שלא אמר לה בלשון שלילה אם לא נמצא כדבריו אינה מקודשת. ועוד אני מסתפק כפי זה אם יש לו שני כנויים כאשר

נמצא ברוב בני אדם או בהפך ואמר לה כנוי אחד לבד וגם בזה מסתברא דכיון שהם שתי משפחות עכ"פ הוי קפידא ואינה מקודשת אך יש להתישב וקרוב לומר שתהיה ספק מקודשת ומ"ש בס"ר ובורסי נ"א בורסקי:

הלכה ד

ע"מ שאני יודע לקרות. שם דמ"ט ת"ר ע"מ שאני קריינא כיון שקרא ג' פסוקים בב"ה ה"ז מקודשת ר"י אומר עד שיקרא ויתרגם וכו' וה"מ דאמר לה קריינא אבל אמר לה קרא אנא עד דקרי אורייתא נביאי וכתובי בדיוקא ע"כ ולפי פסקו של רבינו משמע דפליג ר"י בתרתי דאינו די שיקרא ג' פסוקים אלא בעינן שיתרגם ג"כ ועוד פליג דאין די בשלשה פסוקים דהרי רבינו לא הזכיר הסכום ועוד פליג דלא בעינא בב"ה אך לא ידעתי מי הכריחו לזה לאפושי פלוגתא טפי מלבד דפשט הלשון מורה דר"י מוסיף על דברי התנא קמא שצריך ג"כ שיקרא ויתרגם וכו' ומאי דאפשר דרבינו הוציאו מדאמרו אח"ז וה"מ דאמר לה קריינא אבל אם אמר לה קרא אנא עד דקרי אורייתא נביאי וכתובי משמע דאדר"י קאי ומשמע דלא בא להוסיף אלא שאין די בשיקרא ויתרגם תורה לחוד אלא בעינן תורה ונביאי וכתובי וזה לא שייך כי אם לר"י ועוד דסתם אמרו ומשמע אפי' חוץ מב"ה וגם כאן לא הזכירו ג"פ אלא אמרו סתם ומכאן יצא לרבינו דר"י פליג אכולהו ולפ"ז נראה דבהא דא"ל קרא אנא דבעינן שידע תורה [נביאים] וכתובים בדקדוק יפה מכ"ש דבעינן שידע לתרגם וכו' וכן כתב הרח"ם סי' ל"ח:

הלכה ה

ואפילו בהלכות החג. רש"י פי' אפילו במסכת כלה שאין עומק בה ובריית‌א היא וכך היא שנויה כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ע"כ אך רבינו מפרש כפירוש ר"י שהביאו התוס' בשבת דקי"ד דהאי מסכת כלה היינו דרשות הסדורות מהלכות החג ושם הקשו על פרש"י עיין עליהם. ומ"ש בס"ר בדבר אחד בנ"א כ"י דבר הלכה. ומ"ש בקיאין בה נ"א כ"י בהן. ומ"ש כראב"ע נ"א כ"י כר"א בן חרסום:

הלכה ו

ואמר הייתי סבור וכו'. משנה דס"ב ועיין להר"ן בתוס' י"ט ז"ל:

פרק ט

הלכה א

המקדש שתי נשים. קדושין דנ"א ומ"ש ה"ה ז"ל ע"ז וצ"ע נראה דכוונתו לקושית הרשב"א שהיא מבוארת בדברי רבינו כתב סתם וצ"ע ולדקדוק דברי הה"מ עיין להרל"מ ז"ל ובשאר נוסחאות כתוב מקודשות במקום מקודשת:

הלכה ב

קדש נשים רבות וכו'. שם ולמה שחלק הה"מ בעד רבינו ובה"ג ז"ל שאין קדושין ודיני ממונות שוין בזה ראיתי להרח"מ א"ה סי' מ"א שחלק בין האומר בתרי לישני קני את וחמור ובין האומר כלכם דכולל כלם בחד לישנא וכו' ע"כ ולא ידעתי מנ"ל חילוק זה ועוד דמפשטא דסוגיין משמע דאין לנו חילוק זה שהרי השווים יחד ודו"ק. ודע שהשלטי הגבורים כתב וז"ל ולבעל הלכות אפי' נכריות אינן מקודשות אלא אם יאמר הראויה מכם לביאה תתקדש לי ואז כל אחת מהנכריות הוו מקודשות מספק וכ"כ מיימוני ז"ל ע"כ. ואם מ"ש וכ"כ מיימוני קאי לכל מ"ש לעיל קשה דרבינו כתב הרי כלן מקודשות דמשמע קדושי ודאי ולא קדושי ספק והרב כתב דלנכריות הוו קדושי ספק. ואולי דלא קאי אלא אעיקרא דדינא דנכריות אינם מקודשות כלל אא"כ אמר הראויה מכם לביאה וכו' וקדושי ספק שכתב לא קאי להרב בעל הלכות. שוב ראיתי לבה"ג שגם הוא כתב סתם דהנך אחרות מקודשות דמשמע קדושי ודאי ומעתה לא ידעתי מהיכן הוליד הש"ג ז"ל בכוונת הגאונים הללו דהוו קדושי ספק להנכריות וצ"ע ומ"ש בס"ר מכם לי בש"נ וכ"י לי נמחק:

הלכה ג

אמר לשתי אחיות. היינו פלוגתא דאביי ורבא בקידושין שלא נמסרו לביאה ונפסקה הלכה כאביי דהוו קדושין וכפירש"י והרי"ף שם ועיין בשו"ת דרכי נועם א"ה סי' ב':

הלכה ד

העושה שליח וכו'. נלמד מדין השנוי במשנה בקדושין דע"ט ורבינו לא הזכיר דין מי שנתן רשות לשלוחו וכו' וכתב הה"מ ז"ל שלא הוצרך לבארו לפי שדין האב בבתו הקטנה ודין האשה הגדולה בעצמה ידוע הוא שהן שוין ואע"ג דבגמרא עביד בהו צריכותא וכ"כ רבינו בפי' לעיל ספ"ג ומרן ז"ל כתב עליו וז"ל ול"נ שרבינו סמך עמ"ש פ"ג דין האיש עם האשה כדין שליח עם שליח או עם האב ע"כ נראה דכוונתו דבהכי אנו נצולים מהדוחק שבגמרא עביד הצריכותא כמו שנרגש הה"מ ז"ל וק"ל ומ"ש בס"ר

והלך וקדשה והלכה היא וכו' נ"א כ"י והלך וקדשה נמ' וגם תיבת היא נמ' ובנ"א כתוב והלך וקדשה היא עצמה:

הלכה ה

במד"א ברחוקים. בשתי נוסחאות אחרות וכ"י כתוב אבל בקרובים אם קדשה וכו' ונוסחת הרב"י א"ה סי' ל"ה כגירסתנו:

הלכה ו

האומר לשלוחו וכו'. בנזיר די"ב הדין והטעם ודע דבגטין דס"ד מסקינן דהא דחזקת שליח עושה שליחותו לא נאמר אלא לחומרא אבל לקולא אמרינן בהפך דאין שליח חזקתו לעשות שליחותו ובעירובין דל"ב אפליגו אמוראי דרב נחמן אמר בשל תורה אין חזקת שליח עושה שליחותו ובשל סופרי חזקת שליח עושה שליחותו ור"ש אמר אחד זה ואחד זה חזקת שליח עושה שליחותו וכו' והתוס' כתבו שם דאיכא מאן דפסק כר"ש דהלכתא כוותיה לגבי ר"ן באיסורי ואיכא מאן דפסק כר"ן מכח ראיות התלמוד ע"ש ועוד כתבו ז"ל דגם ר"ש לית ליה חזקת שליח עושה שליחותו אלא במקום שאם לא יעשה שליחותו יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך עליו וכו' ע"ש ועיין להמש"ל ז"ל פ"ד מה' בכורות:

הלכה ז

מי שהיו לו ה' בנים וכו'. קדושין דנ"ב תני טביומי לזה ה' בנים ולזה בנות וכו' ולפ"ז משמע דקדושין שלא נמסרו לביאה שייכי ג"כ לגבי שליח דאף דמסתמא לא היה דעתו של משלח שיקדש לו אשה שאינה ראויה לו דהיינו שאינו יכול לכונסה מ"מ מהני מה שעשה השליח בעדו. וק"ק דבנזיר דף י"ב אמרינן דלא משוי איניש שליח במילתא דלא קיימא קמיה וכגון שעשה שליח לקדש לו אשה סתם והלך וקדש לו אשה שהיתה נשואה בשעה שעשאו שליח אלא שעכשיו בשעה שמקדשה השליח היא פנויה שהיא מותרת למשלח אפ"ה אמרינן דלא משוי איניש שליח במילתא דאיהו לא מצי עביד השתא וכדמסיק התם ומדברי התוס' שם משמע שאפילו אם יאמר כן להדיא שיקדש לו אשה הנשואה עכשיו שיקדשנה לו לאחר שתתגרש לא מהני כיון דהשתא לא מצי לקדשה ודוחק לחלק בין שליח דעלמא לאב דמסתמא דעת הבן והבת כשמינו שליח לאביהם קבלו ע"ע לכל מה שיעשה בעדם באיזה אופן שיהיה דא"כ הו"ל לפרש דדוקא באב נאמר כלל זה ולא בשליח דעלמא ונראה פשוט דלא דמי דהה"נ דדעת המשלח לדבר שיכול הוא לעשות עכשיו אבל בדבר שאינו יכול לעשותו עכשיו לא (כאן חסר וחבל על דאבדין ולא משתכחין):

פרק יב

הלכה ג

ושיהיה אוכל וכו'. בנ"א כ"י ולהיות כל פירות נכסיה לבעל. ומ"ש ואם מתה בחייו יירשנה בפ"א דהל' נחלות כתב מרן ז"ל דהיה אפשר לומר דרבינו ס"ל שירושת הבעל מדאורייתא ע"ד מ"ש בפ"א דמד"ס קרי למה שהוא מדאוריית' אלא שאינו מפורש בפסוק לולא מ"ש פ"ו שם והיה יכול להכריח ממ"ש כאן שהשוה ארבעה דברים שהם מד"ס ואם איתא נימא הכי גם בהשלשה האחרים וע"ע בפ' כ"ג. ומ"ש בס"ר והוא קודם וכו' בנ"א כ"י נמחק כל זה:

הלכה ד

ועוד תקנו וכו'. דף נ"ח נתבארו דברי רבינו ועיין להרל"מ ז"ל במ"ב. ומ"ש לפיכך וכו' כתב ה"ה בשם המפרשי' ז"ל שלא אמרו אלא שיכולה להפקיע עצמה ממלאכה שמרווחת בה כגון טווה בצמר שאינה לצורך הבית אבל טוחנת ואופה ומבשלת ועושה כל צרכי הבית כמו אם היתה ניזונת ע"כ ודברי רבינו סתומים וכבר ידוע דהתוס' והרא"ש ז"ל ס"ל דפטורה מן הכל זולת מזיגת הכוס והרחצת פניו והצעת המטה ועיין להרב"י סימן פ' שדקדק ממ"ש רבינו פכ"א דין יו"ד ע"ש דס"ל כפי' ה"ה ז"ל אך המעיין שם יראה שאינו מוכרח. ודע שראיתי להכנ"הג סי' ס"ט שכ' וז"ל לפיכך אם אמרה האשה וכו' א"ה מלשון זה נ"ל לדקדק דדוקא בדאמר' איני ניזונת ואיני עושה שומעי' לה אבל אם היא עושה אלא שאומרת איני ניזונת ואיני נותנת אין שומעים לה אבל מה אעשה שלא מצאתי חילוק זה בשום פוסק ע"כ. ואחרי המחילה הראויה אם באנו לדקדק נאמר בהפך דאיני עושה דקאמרה קאי לאיני ניזונת דהיינו כלפי הבעל ויותר יש לתמוה במ"ש שלא מצא חילוק זה והרי רש"י ז"ל כתב וז"ל איני עושה לך כלום אלא לעצמי הרי דרצונה לעשות אלא שאינה רוצה ליתנם לבעלה והכי מסתברא דהרי צריכה להתפרנס ומ"ש בס"ר ירושתו לכתובתה בנ"א כ"י ירושת כתובתה:

שמא לא יספיקו וכו'. כתב הכנ"הג בשם ריא"ז ז"ל דאם יכולה להסתפק במעשה ידיה יכול לומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך וכו' ע"כ וממ"ש רבינו ומפני תקנה זו וכו' נראה דאין לחלק:

הלכה ו

התנה הבעל וכו'. כל זה איירי בהתנה אחר שנשאה וכמ"ש לעיל אלא נשא סתם וכו' אבל קודם שנשאה תנאו קיים בכל הדברים וכמ"ש רבינו ר"פ כ"ג ועיין בפרק ו' דין ט':

הלכה ט

התנתה עמו וכו'. כצ"ל ע"פי מ"ש בדין ו' ועמ"ש עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה אף דבשל תורה בדבר שבממון תנאו קיים כיון דבירושה כתיב לחוקת משפט כמ"ש אח"ז להכי קאמר דאלמוה כשל תורה אבל לענין פחת כתובה הנז' בדין ח' היה ראוי לומר דעשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אמנם ה"ה ז"ל כתב עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ולכאור' קשה דאף אם תהיה הכתובה דבר תורה הו"ל דבר שבממון שתנאו קיים ונראה דכוונתו דכיון דשווייה לבעילתו בעילת זנות א"כ הו"ל כדבר איסור של תורה שתנאו בטל:

הלכה י

כמה מזונות וכו'. משנה דס"ד והרל"מ ז"ל הקשה וז"ל קשה דמשמע שם בגמרא דלרבנן דקי"ל כוותייהו דלשלשה סעודות בשבת צריך לתת לה בכל שבוע סעודה אחת יותר לארחי ופרחי (פירוש אורחים ועוברים ושבים כמ"ש רש"י בדס"א) ולמ"ד דאכילה דמתניתין הוי אכילה ממש משמע דבעינן תרתי לארחי ופרחי וא"כ אנן דקי"ל דאוכלת ממש כמ"ש רבינו דין י"ב צריך לתת לה שני סעודות יותר וכו' א"כ תימה על רבינו איך לא הזכירם כלל ואפילו האכילה מליל שבת לא הזכיר כאן רבינו בענין הפסיקה דמשמע דזאת הפסיקה היא אפילו שיהיה הבעל חוץ לעיר דאינה אוכלת עמו ליל שבת פוסקין לה זה א"כ קשה טובא דלפחות בעינן תרתי וכו' וצ"ע ע"כ. והנה רבינו כתב דנותן לה ב' סעודות בכל יום וג' סעודות לשבת שהם ט"ו כל שבוע ועוד פסק לקמן דאוכלת עמו מליל שבת לליל שבת שנמצא שנותן לה י"ו סעודות דאכילת ליל שבת היא מרווחת אלא דפש גבה חדא והיינו מ"ש בגמרא אפילו תימא רבנן דל חדא לארחי ופרחי כלומר אפילו את"ל דלרבנן אוכלת רוצה לומר תשמיש חדא עכ"פ אייתר לה שנותן לה י"ו סעודות ואם יסברו רבנן דאוכלת ממש מ"מ חדא לארחי ופרחי צריך והם י"ו סעודות בכח ואף אם אינן בפועל כי כל הצורך אינו אלא לחדא טפי ותו לא לדעתם ז"ל והיינו טעמא שאמרו סתם לרבנן כלומר חדא עכ"פ ומה שלא הזכיר רבי' האכילה בדין זה משום דרצה להשמיענו שבין בעני בין בעשיר הדין שוה דצריך הוא לאכול עמה בליל שבת ומהאי טעמא גופיה צ"ל בהכרח דמתניתין לא איירי אלא כשבעלה בעיר דאז הוא אוכל עמה ולזה נתכוון רבינו לכתוב סתם ובזה יתורצו כל קושיות הרל"מ ז"ל ודו"ק:

ושמן לאכילה וכו'. כתב הר"ן ז"ל דהא דלא חשיב ציבי לבשל האכיל' היינו טעמא דהתנא במקום הרים קאי וכדאיתא התם בדף ס"ה ע"ב דשכיחי ציבי. א"נ דלא חשיב

אלא דבר אכילה אבל דבר שאינו אלא להכשיר המאכל לא חשיב דמשום הכי לא תני נר ופתילה וכוס וחבית וקדירה והכי איתא בירושל' ובתוספתא עיין שם:

אם היה מנהג המקום לשתות יין וכו'. אף דבגמרא אמרו רגילה אין שאינה רגילה לא דמשמע שאין הדבר תלוי במנהג המקום אלא ברגילות שלה נראה שרבינו למד כן מההיא דדביתהו דרב יוסף דפסק לה ר"ן יין משום דבני מחוזא שתו חמרא וק"ל ועיין להר"ן ז"ל:

ובשר או דגים. הרב"ח א"ה סי' ע' כתב שצ"ל בשר בלא וא"ו עיי"ש:

הלכה יא

ואם היה עני ביותר. שם דף ע"ז אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה אזל רבי אלעזר אמרה לשמעתא קמיה דשמואל אמר אכסוהו שערי לאלעזר (פירש"י האכילוהו שעורים כבהמה) עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון. ורב אין אדם דר עם נחש בכפיפה כי סליק רבי זירא אשכחיה לר' בנימין בר יפת דיתיב וקאמר לה משמיה דרבי יוחנן א"ל על דא אכסוהו שערי לאלעזר בבבל ע"כ ופירש"י משמיה דרבי יוחנן דאיהו נמי כרב ס"ל ע"כ. נמצא דרבי יוחנן קאי כרב ורבי זירא קאי כשמואל דהא אמר ליה על דא אכסוהו שערי לאלעזר ומכח דחייה זו פסק הרא"ש ז"ל כשמואל והם דברי רבינו שפסק דבעני כופין אותו להוציא דמשמע דאם היה עשיר כופין לזון אמנם הרא"ש ז"ל אחרי שכתב דהלכתא כשמואל כתב וז"ל ובה"ג פסק כוותיה דרב וכרבי יוחנן וכרבי אבהו דאמר בירושלמי עלה דההיא האומר איני זן ואיני מפרנס מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כ"ש וכן מסתבר דאשה בושה לבוא לב"ד כל פעמים ותמות היא ברעב כדאמרינן בפרק החולץ אשה בושה לבוא לב"ד והורגת את בנה עכ"ל. ומדהביא סמוכות לדברי הירוש' גם מגמרא דידן וכתב וכן מסתבר דמשמע דכן דעתו ז"ל וא"כ כלפי לייא הוא דהרי סמוך ונראה פסק להדייא כוותיה דשמואל וכה"ג ראיתי בריש כתובות שלא הביא אלא דברי רב כצורתן סתם משמע דפסק כוותיה ומשם הוציא הרא"ש ז"ל פסקו של הלכות גדולות אך מה שכתב וכן מסתבר ודברי הירושלמי וכו' הם דברי הרא"ש עצמו וא"כ אתמהה טובא ואין לומר דבתחילה פסק כשמואל מכח דחיית ר"ז ועכשיו כתב דמצד הסברא מסייעת לרב אף דבאמת הלכתא כשמואל דמי בקש זאת מידו כיון דסוף כל סוף דעתו לפסוק כשמואל ועוד דאעיקרא דמילתא יש לדקדק דכיון דהוי פלוגתא דרב ודרבי יוחנן עם שמואל ור' זירא אין לנו הכרח חותך לפסוק כחד מנייהו דהא הוו תרי ותרי. ועוד דלפי דבריו איכא נמי ר' אבהו והירושלמי וש"ס דילן בפרק החולץ מעתה למה באמת פסק מתחילה כוותיה דשמואל ולפחות היל"ל משמע דהלכתא כשמואל

ומדברי הטור א"ה ס"ע נראה דפסק כשמואל עי"ש וכעת צריך לעיון. והרמ"ך בחי' השיג על רבינו וז"ל תמוה הוא מאחר שאין לו לזונה למה כופין אותו להוציא ואפילו רב דאמר באיני זן ואיני מפרנס שכופין אותו להוציא לא אמר כי אם באדם שיש לו ממון או שאינו רוצה להשתכר להרויח מזונות אשתו לפירש"י ולפי' ר"ת אבל כל זמן שאין לו אין מחייבין אותו דלא עדיפי מזונות משאר חובות דעלמא דפטור כשאין לו כמ"ש ר"ת בתשובת שאלה וצ"ע עכ"ל. וכבר הליץ על רבינו מרן ז"ל ובכלל דבריו שאם אין לו במה לזונה וכי יתכן בעולם שתמות ברעב וכההיא שכתב הרא"ש בסוף הבא על יבמתו ואין לומר שתחזור על הפתחים חדא דאין זה דרך ועוד אם יתכן במציאות שאינה מוצאה מי שיתן לה מזונות משא"כ אם יוציאנה והיא תנשא לאחר והוא יזון אותה:

אפילו לחם. משמע קצת דאם יש לו לזונה אפילו בלחם בלא שום לפתן אין כופין וכ"כ הרב"י והרח"מ אך הרב כנה"ג שם הביא משם הר"י גאליקו בכ"י דלאו דוקא לחם אלא לפתן נמי קאמר ודרך כפיה כזה עיין להר"ן ז"ל:

הלכה יב

בעל שרצה וכו'. משנה דס"ד ועיין מ"ש הרשב"א על דברי הראב"ד ממתניתין דהמדיר וכו' יש לגמגם בההיא דאסר הנאתו עליה ומה ענין זה לדין המשנה וכמ"ש ה"ה לדברי רבינו שהוא ברור דאימא דזילא בה מילתא שאמרו בגמרא אינו אלא מפני שהדירה וכו' דבאמת הוא זלזול גמור ונראה שהראב"ד ז"ל לא חשש לזה מפני שמן הירושלמי נראה שאין לחלק בזה שהרי הקשו שם על המתניתין דהמדיר ממתניתין דפרק אעפ"י ובמסקנא דמילתא תירצו כאן כשקבלה עליה כאן כשלא קבלה עליה וכמ"ש הרשב"א בסוף דבריו מעתה זילא בה מילתא שאמרו בגמרא אינו אלא מצד הזמן לא מצד האיסור אך רבינו לא חשש לזה מפני שבירושלמי אמרו שם שיכולה אשה לומר איני ניזונת אלא ע"י בעלי ולא ע"י שליש ומהש"ס דילן אין נראה כן שהרי מתניתין אמרה סתם המשרה את אשתו ע"י שליש וכו' ובגמרא שקלו וטרו בה ולא אמרו דבר זה וגם לא הקשו לא בהך ולא באידך דהמדיר דנראה דפליגי אהדדי מכאן מוכח להדייא דכפי הש"ס דילן יש לחלק דהתם משום איסור הנאה שאני כפשטא דמילתא ודו"ק:

הלכה יג

האשה שפסקו וכו'. שם דס"ה תנו רבנן מותר המזונות לבעל ופירש"י שמזונות שתקנו לה חכמים ז"ל עודפים לה שאינה רעבתנית ע"כ. מתוך פירושו נראה דאם צמצמה לעצמה וקפחה מזונותיה המותר אינו לבעלה והכי מוכח מדאמרינן בפרק ד' דנזיר דכ"ד היא מנא לה הא אמרת מה שקנתה אשה קנה בעלה א"ר פפא שקמצתן מעיסתה ופירש"י

כגון דהרשה לה מזונות ע"י שליש ותנן בפרק אעפ"י לא יפחות לה בשבוע משני קבין חטין והלכה זו וקפחה ממזונותיה על יד על יד עד שלקחה בהן בהמה זו ע"כ האמנם התם תריץ תלמודא באנפא אחריתי דקאמר אי בעית אימא דהקנה לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהם ופירש"י אי בעית וכו' דאי קמצתן מעיסתה אמרינן נמי מה שקמצה אשה קנה בעלה ע"כ. וקשה דמי הכריחו לפרש דלפי האי בעית אימא גם בקמצה מעיסתה המותר לבעל ומכ"ש לפי מה שפירש הוא עצמו גבי ברייתא דמותר מזונות לבעל והנה התוספות שם הקשו אאוקמתא דקמצה מעיסתה מהך ברייתא דמותר מזונות לבעל ותירצו דהכא מיירי שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ונתרצית בכך והותירה ממעשה ידיה והא ודאי דידה הוא ועוד תריץ הר"ם בהא דאמר מותר מזונות לבעל כגון שקצבו לה כו"כ דינרין לשבת והוזלו המזונות שדי לה באותה קצבה כדי שבעה והותר אותו המותר לבעל אבל הכא מיירי שקמצה מעיסתה שלא הוזלו המזונות אלא קמצה ופיחתה מפיה שלא אכלה כדי שבעה דההוא מותר הוי ודאי דידה ע"כ. ומבואר הדבר דלפי תירוצם הראשון אף בקמצה מעיסתה שלא אכלה כדי שבעה כדי להותיר הוא לבעל ולפי תירוץ הר"ם ז"ל אינו כן וקשה דמי הכריחם לתרץ כן דוודאי מצד הסברא היה נראה דהמותר שלה כיון שהיא דחקה עצמה אמנם יש לומר דהתוספות ס"ל כיון דהברייתא אמרה סתם משמע להו דבכל מין מותר קאמר שהוא לבעל דבאמת כל מה שנמצא ביד האשה הוא של הבעל ולכך הוצרכו ליכנס בפרצה דחוקה ולומר דהכא מיירי בדאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וכיון שכן הנה מקום לפירוש רש"י ז"ל גם הוא ס"ל דלפי האמת דבכל מין מותר הוא לבעל ולא רצה ליכנס בפרצה דחוקה של התוספות אלא פירש כפשוטו בקמצה מעיסתה שזה מורה שצמצמה ממש ולפי האי בעית אימא הוכרח לפרש שחזר בו מהתירוץ הראשון מכח הברייתא דהתם דלענין דינא הדין כך הוא והתוס' ז"ל לפי תירוץ הראשון אין צריך לומר שהאי בעית אימא הוא ההפך אלא תירוץ אחר כפשוטו ומן האמור ניתן ליאמר דעיקר חילוקו של הר"ם ז"ל אינו אלא לפי תירוץ כשקמצה מעיסתה אך לפי האי בעית אימא מודה ואזיל דאין לחלק כלל דבכל גווני המותר הוא לבעל ומכ"ש שהוא מסכים לפירוש ראשון של התוספות לענין דינא ואין להקשות לפ"ז היכי הוה קאמר רב פפא הפך הברייתא וסתם תלמודא נמי אמאי לא מותיב ליה מינה ואין זה קושי דודאי ר"פ ידע לה וסתם תלמודא נמי לא מצי פריך ליה מינה דהוא יפרש או בהוזלו המזונות או באינה רעבתנית אך לפי האי בעית אימא גילה לנו דדעתו לפרש הברייתא בכל ענין דבכל מין מותר הוא לבעל ואם תאמר לפי פירוש רש"י כיון שסופינו לפרש הברייתא אפילו בקמצה מעתה למה לא

פירש בעיקרה של ברייתא דאפילו בקמצה וקפחה מזונותיה דיש לומר דרצה לפרש הפירוש ההוא דדרך המותרות הוא על דרך זה שכבר אכלה כל שבעה והותירה אבל אין הכי נמי שכל המותרות בכלל דכל עוד שלא ניתן לה במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן וכו' הכל הוא של הבעל ואפילו קמצה. ודע שראיתי להר"ן בנדרים דפ"ח אמתניתין דהמדיר הנאה מחתנו וכו' שנסתייע מהך דקמצה מעיסתה לומר דכל מה שיש לאשה קנה בעלה חוץ ממה שקמצה וקפחה ממזונותיה וכו' יעו"ש. אך ראיתי להטור א"ה סימן ע' שכתב אם צמצמה והותירה מאלו המזונות הוא של הבעל וכתב הרב"י ז"ל שם תנו רבנן מותר מזונות לבעל ופירש"י כגון אשה שהמזונות האמורים במשנתנו עודפים לה ע"כ והדברים תמוהים חדא דפירש"י אינו מכוון לדברי הטור ז"ל דהטור כתב צמצמה ורש"י שם כתב שהמזונות השנויים במשנתנו עודפין לה דהכוונה שאינה מצמצמת אלא שאוכלת כל צרכה ואפילו הכי עודפין לה מפני שאינה רעבתנית. ועו"ק דלמה לא ציין דברי רש"י שבנזיר כנז"ל ששם מבואר כדברי הטור. ועל צד הדוחק אפשר שסמך על המעיין כיון שהאמת כן הוא אכן לא ידעתי למה לא הזכיר דברי הר"ן ז"ל הנז"ל שס"ל דיש לחלק בין צמצמה לעודפין לה נגד דברי רש"י ז"ל ואיך שיהיה עלה בידינו דמכח סתמיות הברייתא הוכרח רש"י לפרש בההיא דנזיר דלפי המסקנא דהיינו האיבעית אימא על כרחינו לומר דאף בצמצמה וקפחה מזונותיה הכל הוא של בעל ודברי רבינו שקולין בזה ויש לזווגן עם דברי רש"י והטור כנ"ל:

הלכה יד

כשם שאדם וכו'. בסוף פרק אעפ"י יליף לה מדאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו וכו' ופירש"י אלמא עד שש צריך סיוע מאמו ובתרה שדיוהו רבנן וכשם שהבעל זן אותה כן זן אותו עמה ע"כ. ומייתי תו ראיה מדתנן היתה מניקה פוחתין לה ממעש' ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה מ"ט לאו משום דבעי למיכל בהדה וכו' ואף שדחו שם זאת הראיה מכל מקום הרא"ש והר"ן ז"ל פסקו הכי ע"ע ומתחילה יש להקשות מה ראייה מייתי ממניקה לגידול הבן עד שש דמניקה היא האוכלת וכאן הבן הוא האוכל ואף שבמניקה הוא אוכל ממה שהיא אוכלת מ"מ היא האוכלת ולא דמי ועוד לישנא דבעי למיכל בהדה לא משתמע שפיר דהול"ל דבעי למיכל מינה דהיינו החלב שיונק ואף דפשטן של דברים מוכחי דהכוונה שאוכל עמה כלפי מה שהיא צריכה לאכול כדי לזונו מ"מ נראה דידוע דזמן ההנקה הוא כ"ד חדשים ובדרך טבע אי אפשר לה לסבול כשהוא גדול להניק אותו בחלב לבד כי אינו כדאי להשביעו כשהוא כעשרים חדשי' בקירוב והיא צריכה להאכילו ממש כפי הנהוג וכדי להשוות דין העירוב עם דין ההנקה

נקטו הך לישנא דבעי למיכל בהדה לרמוז האמור והרואה דברי הר"ן והרא"ש יראה שכך נוטין כוונתם ומתורץ מה שיש לדקדק כאמור אלא דכפי זה יש לדקדק כיון שכל עצמינו לא באנו אלא בשביל אמו דהו"ל כתנאי כתובה שהוא חייב במזונותיה מעתה אם מתה אמו או נתגרשה מי נימא דנפטר מלזונו ואבני מתא שדינן ליה או לא והנה הר"ן ז"ל כתב בזה דכל שאין אמו קיימת אינו חייב לזונו דזיל בתר טעמא אך ממה שכתב בסוף דבריו שלא ראה להראשונים שאמרו כן נראה קצת שאין דעתו לפסוק כן אלא שחייב לזונו עד שש וכן מצאתי להמש"ל ז"ל ושם כתוב אמר המגיה מדברי רבינו שכתב כשם שחייב אדם וכו' משמע דס"ל כהר"ן דמזונות בניו מדין מזונות אמם נגעו בה דאם לא כן אמאי הלכתא אקשינהו לימא חייב אדם לזון את בניו ע"כ. ולענ"ד נראה דאין דיוק זה כדאי שהרי לא הזכירוהו הפוסקים ז"ל ואף בדברי הר"ן אין לנו הכרח ואפשר שמה שכתב רבינו כן היינו כלפי השש שנים ורצה להשמיענו הטעם של חכמים ז"ל לשש שנים ותו לא מפני שעד כאן הוא כרוך אצל אמו וכלישנא דגמרא שכן דרכו של רבינו ועוד דעולה עמו ואינה יורדת ואגב השמיענו דאף שמזונות אשתו מדין תורה כמ"ש בראש הפרק ומזונות הבן אינו אלא מתקנת חכמים ז"ל אלמוה רבנן להך מלתא כדאורייתא ובלשון זה העתיק ג"כ לקמן דין י"ז גבי מכירה:

עד שיגדלו וכו'. הנה רש"י ז"ל פירש בדמ"ט דהיינו עד שיביאו שתי שערות והמפרשים ז"ל הקשו על רבינו דמשמע דמשגדלו אינו חייב לזונם ואמאי והא כתב רבינו בפרק ז' דמתנות עניים דכופין על הצדקה וקרוביו קודמין לכל אדם מעתה היכי נימא דבנו גרוע משאר קרוביו והרבה תירוצין נאמרו בזה עיין להרשד"ם י"ד סי' קס"ו והכנה"ג סע"א. והיותר נאות לענ"ד נראה דרבינו אינו מפרש עד שיגדלו דהיינו שיהיו בן י"ג שנים אלא הגדלות דקאמר הכא רוצה לומר שיהיו בני אדם שיודעים להסתחר ולבקש מזונות וכעין ההיא דאמרינן בעלמא גדול במלי דאבוה קטן הוא והה"נ דאם רואין שאינם רוצים כי אם לזון משל אביהם ולא לבקש מזונותיהם אז אינם עדיפי משאר בני אדם דקי"ל יש לו ואין רוצה להתפרנס משלו אין נזקקין לו וק"ל:

הלכה טו

בד"א וכו'. כתב הרב המגיד אבל הרשב"א כתב וכו' וכ"כ הרב האיי ז"ל עכ"ל וכו' נראה פשוט שלא בא הרב המגיד אלא לומר שהרשב"א ורבינו האיי חולקין על רבינו דאין יורדין לנכסיו דאלו לפרטיות הסברות הדבר מבואר שהרשב"א ורבינו האיי הם חלוקין שהרי להרשב"א כפייה עבדינן אך אין יורדין לנכסיו ולרבינו האיי אפילו כפייה אסורה וההיא דאכפייה רבא לרב נתן בר אמי ס"ל כר"ת שם שפירש דהיינו כפייה בדברים ולא

במעשה דהא קי"ל דמצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד מוזהרין עליה א"נ שאני צדקה דכתיב בה תרי לאווי וכו' ומינה לענין נדרים דאין לב"ד לכופו אמנם רבינו ס"ל דכופין ע"פ מ"ש יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכמ"ש בפרק י"ד דמעשה הקרבנות ומכח זה פסק ג"כ בפרק שביעי דמתנות עניים דכופין על הצדקה משום דבההוא קרא כתיב בפיך זו צדקה הרי דהקיש רחמנא צדקה לנדרים ונדבות לענין כפייה ובזה נסתלקה קושיית הרל"ם שהקשה לסברת רבינו האיי ממ"ש רבינו גבי נדרים דכופין וכן מוכרח בגמרא עיי"ש ועיין להתוס' בבבא בתרא ד"ח והרשד"ם וי"ד סקט"ו וסקס"ו:

הלכה טז

ב"ד יורדין לנכסיו וכו'. ממ"ש רבינו במכרה מעצמה דאינה צריכה הכרזה דהשוה לדין מכרו ב"ד מדכתב וכן נשמט דמכר הב"ד אין צריך הכרזה ועיין להרב"ח ז"ל:

אם מצאה שעשתה הרי אלו שלו. משמע דאם לא עשתה אינו רשאי לתובעה וקצת קשה דכיון דקי"ל דתקנו מעשה ידיה תחת מזונותיה למה לא יתבענה שהפסידה אותו על מגן דהיתה יכולה לעסוק במלאכתה ולהרויח ונתעצלה ולא רצתה לעשותה כדי לאבד ממונו אם לא שנאמר דהוא גרם כל זה דהיה לו להניח צרכיה או להודיעה וכו':

הלכה יז

וכן מי שנשתטה וכו'. פירוש דעד שש דינו שוה למי שהלך וכו' אמנם משש ולמעלה אינן שוין דבמי שנשתטה כיון שאינו בדעתו והוא אמוד מוציאין ממנו בתורת צדקה וזנין את בניו עד שיגדלו וכמ"ש בסוף הלכות נחלות וכ"כ ה"ה ועיין להרב"י והרב"ח א"ה סוף סי' ע"א ובנ"א כת"י הוסיף בדברי רבינו או נתנוהו בקולר:

הלכה יח

יש מן הגאונים וכו'. עיין לה"ה ומר"ן ז"ל ויתבאר עוד בפרק י"ח מאלו ההלכות ומ"ש בסוף הדין למדינת הים בנ"א כת"י למדינה אחרת ומ"ש אבל אם מת בעלה אין לה מזונות בנ"א כת"י אין לה מזונות נמחק:

הלכה יט

הלך בעלה וכו'. עיין לה"ה ז"ל שהביא דברי הרשב"א ז"ל וחלק עליו ולראית היתומים לא תריץ כלום. והקרוב אלי שלא חש לה משום שהדחיה היא מבוארת דהתם שאני שהוא מפרנס אותם והם הם נתחייבו לו ע"ז בהכרח משא"כ בנדון דידן שהפרנסה היא לאחת והחיוב הוא לאחר וכי היכי דמחלקינן בין סלוק נזק להבאת התועלת הכי נמי בחילוק כל דהו כההיא דהיתומים סגי לן ומדיוק לשון רבינו שכתב והיא לא לוותה

ממנו משמע כדברי הראשונים ומסקנת הרב המגיד וגם התוספות שם חלקו בחילוק קרוב לזה דכתבו דביורד לתוך שדה חבירו ובונה חרבתו התועלת ניכר שם משא"כ באשה דאין ניכר עיי"ש. וראיתי להמש"ל שהקשה להה"מ ז"ל בעיקר חילוקו ולא ידעתי למה לא נרגש דגם התוספות כתבו ג"כ חילוק בין אשה ליורד לתוך שדה חברו ומדלא חלקו ש"מ דבכל גווני קאמרי עיי"ש:

הלכה כ

הבעל שאמר וכו'. משמעות לשון רבינו דאף כשמעשה ידיה מספיקין למזונותיה בעינן שהיא תתרצה בדבר אבל אם מיחתה ולא קבלה עליה אינו יכול להכריחה והכי מסתברא לפי פסקו ז"ל דמזונות האשה מדאורייתא וכן נראה דעת רש"י בדף ק"ז שכתב וקבלה עליה וכו' אמנם הר"ן ז"ל בפרק הדר וריא"ז בפרק אעפ"י כתבו דבמספיקין מעשה ידיה אינה יכולה למחות ועיין להב"ש והרח"מ בא"ה סס"ט וס"ע. והרמ"ך ז"ל בכ"י כתב וז"ל משמע מכלל דבריו אע"ג דאינם מספיקין כיון ששתקה אין ב"ד נותנין לה מזונות ובפ' שני דייני גזרות אמרינן איכא בינייהו גדולה ולא ספקה דלמ"ד משום שמא אמר לה פוסקין לה מזונות דמשמע אע"ג דאמר לה פוסקין לה מזונות דלא מהני אמירתו וצ"ע. ושמא יש לומר דהכי רוצה לומר דמסתמא לא אמר לה כיון דלא ספקה ע"כ. ונכתב בצדו וגם רש"י ז"ל כתב שם דכיון דלא ספקה לא קבלה עליה:

הלכה כא

הרי שעמדה בדין וכו'. כתובות דף ק"ז. ועיין להר"ן ז"ל בישוב דברי רבינו והרמ"ך בכ"י וז"ל תמוה למה תשבע בנקיטת חפץ כיון דבידה המעות והוא מבקש להוציא מידה בשבועת היסת סגי והוא עצמו כתב כן בסמוך אם מכרה מטלטלין וצ"ע עכ"ל ובמ"ש הרב המגיד ז"ל גם זה מתורץ ועוד עיין להר"ן ז"ל:

הלכה כג

המדיר את אשתו וכו'. שם ד"ע ומהגמרא שם מתבאר הפך דברי רבינו וכבר הר"ן ז"ל הלי"ץ עליו עיין עליו ומ"מ אין שיטת כל הפוסקים כן אלא כפשטן של דברים ומה שאני תמיה על הה"מ ז"ל איך לא נרגש מזה אך מתוך דבריו נראה שנרגש שהרי לא הזכיר כי אם המשנה על דברי רבינו ולא הזכיר הסוגייא כלל רק בההיא דיעמיד פרנס שפירשו בגמרא למי שאין מעשה ידיה מספיקין דהיינו התירוץ הראשון ולמה שהקשו עליו ותירצו לא חיישינן דע"כ כמ"ש הר"ן דהמקשן לשיטתיה אזיל ולמה שלא פירש רבינו בהאומר כל הזן אינו מפסיד יש לומר שסמך על מ"ש בפרק ז' מהלכות נדרים כמ"ש הה"מ ז"ל והרמ"ך ז"ל בכ"י כתב וז"ל אם אין מעשה ידיה מספיקין לכל היכי מצי מדיר

לה והיה לו לפרש כדמוקים לה בגמרא בדברים קטנים דרגילה בהו בבי נשא וכו' והי"ל לפרש שאחד מחבריו פרנס אותה שלא במצותו אלא דאמר כל הזן אינו מפסיד וצ"ע עכ"ל ובמ"ש הר"ן ז"ל הכל מתורץ:

ממתינין לו שלשים יום. הכי אמרינן בגמרא דעד שלשים יום לא שמעי בה אינשי ולא זילא בה מילתא טפי שמעי בה אינשי וזילא בה מילתא אמנם בירושלמי פרק אעפ"י יש דגם בלא הדירה יכולה לומר אי אפשי להתפרנס כי אם ע"י בעלי יעו"ש:

הלכה כד

שלא תטעום וכו'. באותה משנה וכשמואל בגמרא ודין נדרה היא שכתב רבינו הוא סתם מתניתין דהתם ופסק כמ"ד התם בגמרא שהוא נתן אצבע בין שניה כיון שקיים לה ולכך אם רצה להוציאה צריך הוא ליתן לה כתובתה:

פרק יג

הלכה א

ממטבע אותם הימים. הכי איתא בכתובות דס"ה ועיין לרבינו בפרק עשירי דין ח':

חדשים בימות הגשמים. הכי איתא התם במתניתין דף ס"ד ואין נותנין לה לא חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים ע"כ ולא ידעתי מהו דהא בימות החמה בעו בגדים קלים ובימות הגשמים בעו כבדים מפני הקור אם כן אותן של ימות הגשמים היכי סגי לה בימות החמה ואולי יש לומר דמפני עניותו לא היה מספיק ליתן לה שני מיני בגדים אחת לימות החמה ואחת לימות הגשמים אלא היה נותן לה בגד בינוני ששוה קצת לימות החמה ולימות הגשמים ואמטו להכי קפדינן שיהיו חדשים בימות הגשמים כדי שלא תרגיש הקור כל מאי דאפשר:

ונותנין לה חגורה וכו'. משמע קצת דממועד למועד קאי בכלהו דהיינו החגורה והכפה והמנעל ולישנא דמתניתין הכי מוכחא דתנא ונותנין לה כפה לראשה וחגור למתניה ומנעלים ממועד למועד אך אין נראה כן מהגמרא דפריך ליה רב פפא לאביי האי תנא שליח ערטילאי ורמי מסאני אמ"ל תנא במקום הרים קאי דלא סגי בלא תלתא זוגי מסאני ואגב אורחיה קמ"ל דנתבינהו ניהלה במועד כי היכי דנהוי לה שמחה בגווייהו ופירש"י האי תנא וכו' מופשט וערום שאין לו חליפות בגדים אלא משנה לשנה ומנעלים קאמר ממועד למועד ושאר בגדים לא תחליף במועד והפשיט מתרגמינן ושלח ע"כ הרי מוכח דמנעלים לבד הם ממועד למועד וכיון שהדבר כן הוא צריך לומר דממועד למועד שכתב רבינו לא קאי אלא אדסמיך אבל חגורה וכפה אינן אלא משנה לשנה אף דבאמת הי"ל

לבאר זה והנה במתניתין נמי יש לדקדק בזה דתנן ונותן לה כפה לראשה וחגור למתניה ומנעלים ממועד למועד וכלים של חמשים זוז משנה לשנה דאמאי לא כייל להו בהדי הדדי וליתני כפה וחגור וכלים של חמשים זוז משנה לשנה ולזה נראה דאפשר דכפה וחגור אין דרכם לעשותם מדי שנה בשנה אלא כשיבלו ואף ביותר משנה שאין גבול לזה ואדעתא דהכי סדרם כן תנא במתניתין. אך עדיין יש לדקדק לפירש"י ז"ל שפירש כפה צעיף אחד משנה לשנה ולפי דבריו קשה תרתי חדא דהדרא קושייא לדוכתה דאמאי לא כייל להו בהדי הדדי ותו קשה דלמה לא פירש ג"כ גבי חגור למתניה עד שבאמת עלה בדעתי לומר דטעות סופר הוא בדברי רש"י וגם בהרע"ב לא כתב כי אם כפה צעיף אחד ע"כ. אך ראיתי להר"ן ז"ל שהעתיק אות באות כדברי רש"י ז"ל וגם ברש"י על הרי"ף ז"ל איתיה ובטור ז"ל סי' ע"ג כתוב שיתן לה בגדים וכו' וכפה לראשה וחגור למתניה משנה לשנה ומנעלים חדשים ממועד למועד ע"כ כלל ז"ל המלבושים והחגור והכפה משנה לשנה זולת המנעלים ממועד למועד והקושייא מבוארת כנז"ל ודו"ק:

הלכה ג

מטה מוצעת. נראה דהיינו כרי וכסת דאפליגו בגמרא ורבינו לא הזכיר הפחמין כדי לבשל תבשיליה וגם לא הוזכר במשנה ולא בתוספתא ולא בירושלמי והר"ן ז"ל כתב דכיון דאמרינן בגמרא תנא במקום הרים קאי הילכך לא הזכיר העצים כדי לבשל דשכיחי שם א"נ מידי דמיכשר אוכלא לא קא חשיב:

הלכה ה

ואם קצרה ידו וכו'. כתב הרמ"ך ז"ל בכ"י וז"ל תמוה למה כופין אותו להוציא כיון שאין לו ולמה יכפו אותו להוציא ובשאר חובות דעלמא אין כופין אותו כל זמן שאין לו לפרוע וטוב הוא שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים ולא ידעתי מאין הוציא זה וצ"ע עכ"ל וכבר נתעורר בזה הה"מ ז"ל ולעיל פי"ב דין י"א עיי"ש:

הלכה ו

ואינו נותן להם לפי עשרו. הה"מ ז"ל נתן טעם לפי שלא הוזכר חילוק בין העשיר לעני אלא באשה ע"כ וגם ידוע שדעת רבינו שמזונות האשה הם מדאורייתא כמ"ש בריש פי"ב והכסות בכלל הפרנסה משא"כ בבניו דאין חיובו מדאורייתא כלל וק"ל:

הלכה ז

האשה שהלך בעלה וכו'. שם דק"ח וכרב חסדא דהוה רביה דרב יוסף ודין מי שנשתטה דמ"ח ופסק ג"כ כרב חסדא ודלא כלי' בתרא שכתב רש"י ז"ל אלא ס"ל דלרב חסדא בין תכשיט בין צדקה קאמר וכמ"ש בסוף הלכות נחלות על פי דברי מרן שם לקושיית הר"ן

ע"ע. ומ"ש בסוף הדין ודין הבעל וכו' בכת"י כתוב ודין הבעל עם אשתו בטענת המזונות אם אמר הוא נתתי והיא אומרת לא נתת כבר ביארנו וכן דין כסות וכלים ושכר הבית דין אחד לכל:

הלכה ח

המדיר את אשתו וכו'. משנה ד"ע המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה ר' יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה ובעשירות שלשים יום ובגמרא וכמה קצבה אמר רב יהודה אמר שמואל י"ב חדש רבה בב"ח אמר ר"י עשרה שנים רב חסדא אמר אבימי רגל שכן בנות ישראל מתקשטות ברגל ע"כ. ורבינו פסק כשמואל משום דהוי ממוצע בין רבי יוחנן ורב חסדא עיין להר"ן ז"ל והה"מ ז"ל. וראיתי להרב"ח ז"ל שעמד בדברי רבינו וז"ל ויש להקשות בלשונו מדלא אמר המדיר את אשתו שלא תתקשט שנה אחת בעניות יקיים וכו' אלמא דמיירי בהדירה בסתם שלא נתן קצבה הפך משמעות לשון משנתינו ר' יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה וכו' וכמ"ש רש"י במשנה ובגמרא ועו"ק דאם תלהו בתשמיש קונם תשמישך עלי מעכשיו אם תתקשטי היאך יקיים שנה אחת ויהא מותר בתשמיש הלא קי"ל דבתנאי לא מזדהר איניש וכו' וכמ"ש התוספות ריש המדיר וכו' וצ"ע עכ"ל. ונלע"ד דאין כאן קושי כלל דרבינו ס"ל דמאי דשאלו וכמה קצבה רוצה לומר דכיון דתני גבי עשירות שלשים יום ובעניות לא תני מידי משמע דהוי זמנם טפי משלשים יום דלא סלקא דעתיה דבעניות יוציא מיד דאין דרכם של עניות להתקשט כמו עשירות ולהכי בעי בנדר סתם שלא נתן קצבה כמה זמן בעי להמתין ומתרץ וכו'. ולאידך קושייא אחרי אלף מחילות אישתימיטתיה להרב לשון הה"מ ז"ל בפרק הקודם דין כ"ד וז"ל ודע שכל מקום שתראה המדיר את אשתו מכו"כ רוצה לומר שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה כך וכו' ע"כ הרי דאינו מפרש כדברי התוספות שתלה הדבר בתשמיש כלל אלא כפשטן של דברים שאסר הנאתו עליה ואין בכלל זה תשמיש כלל וכמ"ש התוס' בריש המדיר אמתניתין ע"ע. וטעם העשירות בשלושים יום פירשו בגמרא שכן אשה חשובה נהנית מריח קשוטיה שלשים יום ופירש"י שנתקשטה לפני הנדר ובנ"א נמחק כל החלוקה הזאת:

הלכה ט

הדירה שלא תלך וכו'. בירושלמי אמתניתין דשלא תלך לבית האבל שם כתוב שלא תנעול מנעל בכפרים שלשה חדשים ובכרכים מעת לעת ורבינו נראה שהיה גורס בכפרים שלשה ימים ונוסחא שלנו נמי נראה שהיא מוטעת דריחוק גדול הוי בין שלשה חדשים למעת לעת ועוד גבי מרחץ מקרבי טפי ואין זאת הדרגה נכונה ודע שהרב"ח ז"ל

נמשך אחר מ"ש לעיל והקשה על רבינו ונדחק בתירוצו בסוף סימן ע"ד ואין צורך לכל זה ע"פ דברי הה"מ ז"ל כמ"ש בדין הקודם וק"ל:

הלכה י

הדירה שלא תשאל. שם דף ע"ב ומ"ש רבינו שלא תארוג בגדים נאים לבנים פירוש לבנים שלו ובגמרא אמרו שלא תארוג בגדים נאים לבניו והיא היא:

הלכה יא

מקום שדרכן וכו'. דין הכפה הזכירו בראש הפרק וכאן הזכיר דין הרדיד להסמיך לו דין הליכת' לבית האבל ולבית המשתה:

אבל גנאי הוא לאשה וכו'. ראוים הדברים למי שאמרן וכל בעל שכל יתן אל לבו בדבר הזה כי כמה פרצות יוצאים מיציאת הנשים בחוץ ובפרט באלו הדורות כאשר עינינו רואים בכל יום בעוונות הרבים ה' יתברך יטע בלבנו אהבתו ויראתו:

הלכה יב

המדיר את אשתו. בריש המדיר דע"א וכבר ביאר הצורך בדין הקודם ומ"ש בסוף הדין בזמן שהם בעיר אחרת וכו' בנ"א כת"י נמחק כל זה:

הלכה יג

שזה כמי שאסרה בבית הסוהר ונעל בפניה. מפשט הדברים משמע דרוצה לומר במי שהניחה בבית הסוהר ונעל הדלת בפניה שלא תצא אנה ואנה וזה אינו דהא לא אסר עליה אלא שלא תלך לבית המשתה או לבית האבל אבל בשאר מקומות כגון קרוביה וריעותיה לא אסר עליה והנה בגמרא אמרו בשלמא לבית המשתה איכא נועל בפניה אלא לבית האבל מאי נועל בפניה איכא תנא למחר מתה ואין כל בריה סופדה ופירש"י איכא נועל בפניה דלת של שמחה ופקוח צער ע"כ. ומעתה צריך לומר דכוונת רבינו דע"י הצער שמרגשת במניעת דברים אלו מקרי כאלו אסרה בבית הסוהר ונעל הדלת בפניה כלומר לענין זה ומ"מ הוא קצת דוחק כמבואר:

הלכה יד

וכן היא שאמרה וכו'. פתח בלשון כניסה בעלמא וסיים בלשון ישיבה והטעם נראה פשוט מפני שאין דרכם של הנשים המבקרין קרוביהן וריעותיהן ליכנס ולצאת אלא לישב אצלם איזה שעות משא"כ גבי אנשים וק"ל:

הלכה טו

האיש שאמר וכו'. ראוים הדברים למי שאמרן ועיין בשו"ת התשב"ץ ח"ג סי' פ"ו וק"י וקנ"ז:

הלכה טז

כל הישוב וכו'. בנוסחאות שלפנינו כתוב וכל ארץ וארץ ממדינות וכפרים וערי ישראל וכו' והוא ט"ס מפורסם דמשמע דשאר הארצות עם ערי ישראל נחלקים לשלשה חלקים וזה אינו בדין המשנה וגמרא ותו ממ"ש יהודה ועבר הירדן והגליל ואלו אינן אלא מארץ ישראל והנה ראיתי להסמ"ג לאוין פ' דף ל"ב שכתב וז"ל כל הישוב ארצות ארצות הוא כגון ארץ מצרים וארץ כנען וארץ תימן וארץ שנער וארץ כוש וצרפת ואשכנז וכיוצא בהן וכל ארץ וארץ יש בה כרכים וכפרים וערי ישראל לענין נשואין שנינו בפרק אחרון דכתובות כי שלשה ארצות הם יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' ע"כ. וכן פירש"י והר"ן יהודה ועבר הירדן והגליל מארץ ישראל הם ובנ"א מצאתי כתוב שארצות נמחק:

הלכה יז

איש שהיה וכו'. מבואר בתוספתא שהביא הרי"ף והרא"ש והתוס' ז"ל בן יהודה שאירס אשה בגליל או בן גליל שאירס אשה ביהודה כופין אותה לצאת שע"מ כן נשאה ורבינו אינו מחלק בין אירס לנשא. ודע שהירושלמי נראה שסותר התוספתא ור"ת חילק בדבר בחילוק דחוק הובא בדברי הרא"ש ז"ל באורך וגם הפוסקים ז"ל לא ס"ל כדברי ר"ת ז"ל ע"ע והר' כנה"ג א"ה סי' ע"ה האריך בחילוק דינין אלו ע"ע:

שיש דברים וכו'. אף דבכרך שכיחי כל מילי ובכפר לא שכיחי מ"מ ישיבת הכרכים קשה מדוחק הבתים מריבוי העם ואין שם אויר וגם ליכא ג"כ גנות ופרדסים סמוכים לבתים כמו בכפרים גמרא ורש"י ז"ל וכ"כ הר"ן ז"ל ומ"ש בס"ה ויש דברים וכו' בכ"י נמחק כל זה ובנ"א כתוב שישיבת הכפרים קשה להם:

הלכה יח

וכשמוציאה וכו'. **מפני שהיא צריכה ליטפל וכו'**. בגמרא אמרו מאי בודק כדשמואל דאמר שמואל שינוי וסת תחילת חולי מעים וכו' ורבינו בפירוש המשנה כתב וז"ל ופירוש בודק מחפש ומבקש דבר הראוי לו ואמרו בתלמוד שינוי וסת תחילת חולי מעים פי' שינוי המנהג תחילת סיבת החולי ואפילו שינה אותו לטובה ע"כ. הרי דס"ל לרבינו דמ"ש בגמ' שינוי וסת וכו' לדוגמא בעלמא נקטו לה וה"ה לכל מילי דשייכי ביה ופי' נוה יפה אין ר"ל בית דא"כ אפי' בעיר אחת הו"ל לומר דאין מוציאין מבית יפה לבית רע אלא נראה דפי' נוה יפה ר"ל עיר יפה וכ"כ מהרש"ל והרב"ח ז"ל והוסיף משם ר"ת ז"ל דפעמים שאין מוציא אפי' מעיר לעיר ומכרך לכרך דבזה הכרך אין המושל כ"כ צורר כמו באותו כרך והוי כמנוה היפה לנוה הרע מספר החכמה עכ"ל. ומבואר עוד דמ"ש וכן לא יוציאה ממקום שרובו ישראל וכו' קאי אפילו מכרך לכרך ומעיר לעיר:

הלכה יט

במד"א וכו'. שם במשנה ומ"ש ואין מוציאין מארץ ישראל לחו"ל ואפילו מנוה הרע לנוה היפה ואפילו ממקום שרובו כותים למקום שרובו ישראל קשה דמנוה הרע לנוה היפה אפילו בחו"ל עצמה מכרך לכרך ומעיר לעיר אין מוציאין וכמ"ש רבינו לעיל ונראה דקמ"ל דאפילו אם האשה מרוצית בכך אפילו הכי אין מוציאין משא"כ בחו"ל דאם היא מרוצית מהיכא תיתי שלא יעשו כרצונם וכ"כ הרב"ח ז"ל ונכון ועוד נראה להגיה שכצ"ל ואין מוציאין מא"י לחו"ל ואפילו מנוה הרע שרובו כותים לנוה היפה שרובו ישראל:

הלכה כ

אמר האיש וכו'. מבואר במשנה ובגמרא ביארו דהכל לאתויי עבדים ומנוה היפה לנוה הרע וה"מ מח"ל לארץ אבל מא"י לירושלים אין לומר לאתויי עבדים דבירושלים קפדינן שלא יהיו כ"כ עבדים שם דמיוחסין בעינן וכ"כ התוס' שם. ודע דבירושלמי איתא דאם היא רוצה לעלות לירושלים והוא אינו רוצה אין כופין אותו ורבינו אינו פוסק כן ור"מ שהובא בהג"א חילק בין זמן שבה"מ קיים לזמן הזה ע"ע ועיין בשו"ת דרכי נועם דף ס"ד סי' קי"ח:

פרק יד

הלכה א

עונה האמורה וכו'. מסתברא דהעראה אף דבכל התורה הויא כביאה גמורה לענין חיוב עונה לא מהנייא וכ"מ להכנה"ג סי' ע"ו משם הרדב"ז ז"ל סימן קי"ח:

כיצד בני אדם וכו'. בגמ' דכתובות דף ס"ב אמתניתין דהטיילין בכל יום אמרו מאי טיילין א"ר בני פרקי ופריך עלה אביי ומתרץ כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדידיה ושתי מדידיה וגני בטולא דאפדניה ולא חליף בריסתקא דמלכא אבביה כי אתא רבין אמר כגון מפנקי דמערבא וכו' ורבינו נראה דפסק כההיא דרב שמואל בר שילת וכו' אך לא הזכיר שאינו פורע מס דהיינו לא חליף בריסתקא דמלכא וכמ"ש רש"י ואולי הוא מפרש שאינו עושה נזק לשום אדם וגם אין לו עסק ולא משא ומתן עם שום אדם ולכך לא חליף וכו' ויותר נראה לומר דפסק כרבין דרש"י ז"ל פירש מפנקי דמערבא בני א"י מעונגין במאכל ומשתה לכך הם בריאים ובעלי כח לתשמיש והן הן דברי רבינו וכן משמע ממ"ש לקמן וכן רך וענוג שנעשה ת"ח וכו' דהיינו מפנקי שאמרו בגמ' והכי מסתברא קצת דכיון דלא הוזכר רק רב שמואל בר שילת וכו' משמע שהיה מיוחד בדבר זה ומתניתין אמרה הטיילין דמשמע דאיכא טובא לכך נראה דס"ל מפנקי דמערבא כנז"ל ובספר ב"ש א"ה

ריש סימן ע"ו נפל ט"ס שכתב שרבינו כתב דוקא שהוא פטור ממסים וכו' וצ"ל הטור במקום הרמב"ם והרמב"ם במקום הטור ע"ש ועיין בפי' המשנה לרבינו שגם שם לא הזכיר פריעת המס ע"ש:

והמלחים אחת לששה חדשים. כצ"ל וכן מתבאר ממ"ש בדין ד' לאפוקי מגירסא שהביא הה"מ ז"ל ע"ע:

תלמיד חכם וכו'. במשנה לא הוזכר אלא בברייתא שם ועיין להר"ן והתי"ט ז"ל:

הלכה ב

יש לאשה וכו'. כתב הה"מ ז"ל זה מתבאר שם במשנה שאמרו הפועלים יוצאין שלא ברשות שבת אחת פירוש ולא יותר וכו' ע"כ. ורבינו אחר שכתב יש לאשה וכו' הוסיף ז"ל ולא יצא אלא ברשותה נראה שנתכוון דאינו רשאי לצאת כלל ועיקר כל עוד שמונע ממנה איזה עונה וא"כ כוונת הה"מ ז"ל דכשאמרו במשנה הפועלים שלא ברשות שבת אחת היינו שמעיקרה כשנשאו היה להם אומנות זה ואמטו להכי אין צריך רשות מהאשה ולא תני ליה אלא לומר דדוקא אותו זמן שרגיל בכך שרי טפי לא דאפילו יום אחד אינו רשאי להתעכב והם דברי הה"מ שכתב שבת אחת פירוש ולא יותר כלומר שזה הוא מאי דאשמועינן מתניתין ולפ"ז מתניתין דקתני תו הפועלים שתים בשבת לאו היינו הנך פועלים דקתני ברישא שיוצאים שלא ברשות שבוע אחת דהתם באותם פועלים שאין להם אלא עונה בכל שבוע ונראה להכריח דבר זה מההיא דרבה בר רב חנן דבעי מאביי חמר ונעשה גמל מאי ומתרץ רוצה אשה בקב ותפלות וכו' ואם איתא מאי קא מבעיא ליה ומאי קא מתרץ ליה הרי מתניתין התירה למנוע עונה אחת בכל שבוע דהוי י"ב עונות לשלשה חדשים ולמה לא הוזכרה המשנה לא בבעיא ולא בתירוצה אלא ודאי דפשיטא להו דרישא דמתניתין בפועל שמלאכתו בעיר אחרת איירי דעונתו פעם אחת בשבוע זה נראה בדעת רבינו עם דברי הה"מ ז"ל אף שמתוך דברי התוס' שם ד"ה והתניא וכו' לא משמע הכי אך יש ליישב ודו"ק:

וכן רך וענוג וכו'. היינו הטיילין שאמרו שעונתן בכל יום ומדנקט רבינו הך לישנא ש"מ דפוסק כמ"ד כגון מפנקי דמערבא שהם רכין ומעונגין ולאפוקי ממ"ד דרבינו פוסק כההיא דרב שמואל בר שילת וכמ"ש בדיבור הקודם:

הלכה ג

נושא אדם וכו'. יבמות דף ס"ה וכרבא ומ"ש והוא שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת נראה דכדין עונה לאו דוקא דדבר פשוט הוא דאי אפשר לו לקיים עם כל אחת ואחת העונה כאילו היתה לבדה אלא כראוי לכל אחת ר"ל ע"פ התנאים שזכרם

לפי מנין הנשים שלוקח וכן מתבאר ממ"ש אח"ז וכמה היא עונתן וכו' ודע שהרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו עיין שם:

הלכה ד

כיצד פועל וכו'. היינו שמלאכתו בעיר שעונתו פעמים בשבת וכבר נתבאר דכיון דע"מ כן נשאם הו"ל כאלו התנה עמהן להדיא שאינו מתחייב להן כ"א עונה כזאת וכן מתבאר בפי' רש"י ז"ל בגמ' ועיין בא"ה סי' א' וסימן ע"ו:

לפיכך צוו חכמים וכו'. יש מפרשים דבת"ח נאמר דין זה שעונתו אחת לשבת אבל בשאר בני אדם כל אחד לפי עונתו ודע שהנמוקי יוסף ז"ל ס"ל דזה לא נאמר אלא ביבמות דכיון דקי"ל אשה שהקנו לו מן השמים צריכה בע"כ להמתין אבל בשאר נשים חייב הוא לקיים מצות עונה עם כל אחת כאילו היא לבדה (ולכן יש לו להתבונן מי שלוקח מהם תחילה) ע"ע:

הלכה ה

המדיר וכו'. דברים פשוטין הם ונתבארו במשנה ובגמרא דכתובות דף ס"א וענין הכפיה איך היא עיין בטור א"ה סי' קנ"ב:

הלכה ו

אפילו היה מלח וכו'. מבואר הדבר דגם שעונת המלח לששה חדשים לעולם היא ממתנת כל שעה אולי יבוא וא"כ הרי צערה וכו' ועמ"ש וכיצד וכו' ובשו"ת סי' נ' דקדק דדוקא בדרך נדר יש חילוק בדבר אבל בדרך שבועה בכל גווני לא חלה השבועה כלל דהא מושבע ועומד מהר סיני הוא וכו' ע"ש:

הלכה ז

ואם עבר ומנע כדי לצערה וכו'. כן כתב רבינו בס' המצוות לאוין רס"ב וז"ל הזהיר מענות אמה העבריה וכו' ר"ל שנחסר ממנה מזונה כסותה ועונתה על דרך העינוי וההכאבה והוא אומרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע וזאת ההזהרה תכלול כל מי שישא בת ישראל שלא יענה אותה בדבר מאלו הדברים על צד ההכאבה והצער והוא אומרו כמשפט הבנות וכו' ע"כ הרי דעתו מבוארת דלא הקפידה תורה אלא על הכוונה שלא תהיה כדי לצערה ולהכאיבה והכי מוכח נמי מלישנא דקרא דאם תענה את בנותי דמדנקט לשון עינוי והשביעו על זה נראה שלא היתה כוונתו אלא במתכוין לצערן שקרוב היה הדבר מחמת היות לו יותר מאשה אחת וכבר אמרו חז"ל אין אשה מתקנאת אלא בירך חבירתה. אמנם יש לעיין לפירוש זה מההיא דנדרים דף ט"ו דתנן האומר לאשה קונם שאני משמשך ה"ז בלא יחל דברו ופריך בגמ' והא משתעבד לה מדאורייתא דכתיב

שארה כסותה ועונתה לא יגרע ומתרץ באומר הנאת תשמישך עלי והא לא קא ניחא ליה בתשמיש דאמר רב כהנא תשמישי עליך כופין אותה ומשמשתו דשעבודי משעבדא ליה. הנאת תשמישך עלי אסור שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו ע"כ. ואם איתא דאינו משועבד לה רק בדרך צער אבל אם אינו מכוין לצערה לא משועבד לה דאינו מוזהר על זה לישני ליה דמתני' איירי באינו מכוין לצערה דודאי חייל נדרא ובהכי הוה אתיא מתני' כפשטה ולא נצטרך לשבושא ולמתני הנאת תשמישך עלי וכן הקשה הר"מ אלשיך ז"ל בתשובותיו סי' ן' לדחות פשט דברי רבינו ע"ש. אך לעד"ן דאין מכאן ראיה מכמה טעמי חדא דעדיפא מינה משני ליה דבכל גווני אפילו במכוין לצערה כי אמר בהך לישנא חייל נדרא והוי חידוש טפי ותו דאשכח לה לההיא דרב כהנא דכי היכי דבדידה לא מציא נדרא אלא בהך לישנא ה"נ בדידיה וכמ"ש רש"י ז"ל ע"ש. ומלבד כל זה נראה דמעיקרא קושיא ליתא דאם אינו מכוין לצערה נדרא למאי בעי ואי משום שלא יחלש או יחלה אמאי תני במתניתין האומר לאשה וכו' ומה צורך לידור כן בדרך אמירה לאשה היה לו לעשות זה בלא נדר ובלא אמירה לאשה ולפחות ליתני הנודר מלשמש ה"ז בלא יחל אלא ודאי מדקתני דקאמר לה לאיתתא הכי ש"מ דמכוין לצערה דוקא ע"י איזו קפידא או כעס שהיה לו עמה ולהכי לא מצי לתירוצא דמתניתין באינו מכוין לצערה וק"ל. ועיין עוד להרב הנ"ל שנדחק קצת בדברי רבינו והכריח דבכל גווני שמונע ממנה עונתה הוא עובר זולתי בחולה או נאנס וכיוצא אך ממ"ש בס' המצות הנ"ל נראה שהדברים הם כפשוטן וכנז"ל. איברא דדברי הטור א"ה סי' ע"ו מוכחי כדברי הרב אלשיך ז"ל שהרי בסוף הסימן הביא לשון זה של רבינו ולא חלק עליו ובאמצע אותו סי' כתב וז"ל אין האיש רשאי לצאת לסחורה או לצורך ד"א בענין שמתבטל מעונתו המוטלת עליו אלא ברשות אשתו ואפילו אם תתן לו רשות אין ראוי לו להתאחר אלא חדש אחד בחוץ וחדש אחד בביתו כי אעפ"י שנותנת לו רשות ע"י פיוס או ע"י שמתביישת למונעו היא מצטערת בלבה וכו' ע"כ. הרי מבואר שאף שהוא אינו מכוין לצערה ס"ל ז"ל דחל עליו חובת עונה אמנם הרב"י בש"ע לא הזכיר הא דהטור כלל נראה דהבין דברי רבינו כפשטן שהעתיק לשון זה ע"ע. וראיתי להכנה"ג שם שהביא שמהרי"ט פליג על הרב אלשיך ז"ל בזה ע"ע. ולענין דינא טוב לאיש להחמיר היכא דאפשר כי דרכיה דרכי נועם כתיב:

הלכה ח

האשה שמנעה וכו'. בכתובות פרק אעפ"י וכבר האריך ה"ה בחילוקי דברי רבינו ועיין למרן ז"ל והרמ"ך ז"ל בכ"י כתב וז"ל האשה שמנעה בעלה מתשמיש וכו' לפי שאינה כשבויה יש לתמוה עליו אמאי לא חייש שמא עיניה נתנה באחר דהא למשנה אחרונה

אפי' בנטולה אני מן היהודים או שמא נתנה עיניה באחר שמאכילין אותה דבר האסור לה דאע"ג דאמרה נאנסתי והיא אשת כהן שריא כ"ש בהא דאית לן למימר שמא עיניה נתנה באחר ועוד דבכל הספרים המדוייקים גרסינן לא כפינן לה וכן גריס הרב אלפס ולדבריו היה להם לגרוס כייפינן ליה ור"ת כתב בשם ר"ח דאינה יוצאה אלא לרצונו והביא ראיות הרבה כמו שכתוב בספריו וכתב עוד ר"ת דזאת אומרת כל כך הוא מאוס עלי שאיני רוצה לגבות כתובה ממנו וכל היכא שהיא רוצה לצאת שלא בכתובה ליכא למימר שמא עיניה נתנה באחר ויש מפרשים לתרץ כל הקושיות דאפילו למשנה אחרונה אם רוצה לצאת בלא כתובה דמאמינים אותה וכן נמי בנולדו בו מומין וכופין הבעל לתת גט וקולא גדולה היא זאת וצ"ע עכ"ל. וכבר האריך ה"ה ז"ל בענין זה לתרץ דעת רבינו ע"ע. ומ"ש בס"ר מדעתי בנ"א כ"י נמחק ומ"ש בס"ר לשנוי לה בנ"א כ"י לשבוי לה ומ"ש בס"ר בין מנכסי מלוג וכו' בנ"א כ"י נמחק כל זה ומ"ש בס"ר ונותנת לו בנ"א כ"י ולוקחת ולו נמחק:

הלכה ט

ואם מרדה וכו'. עיין בס' דינא דחיי והרל"מ והמש"ל ז"ל:

הלכה טו

המורד על אשתו וכו'. עיין להרב המגיד והרל"מ וס' דינא דחיי ז"ל:

הלכה טז

איש ואשתו וכו'. מתניתין בשלהי נדרים שמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה וכו' נראה דהכוונה על כל דבר שאין לעמוד על בוריו שאין יודע האמת אלא אבינו שבשמים והם שייך לומר בו לשון זה דהשמים וכו' וכדברי הירושלמי. ומה שנראה מדברי רבינו דגם הש"ס דילן מודה לזה שהרי אמרו ביבמות דף ס"ה הוא אומר מינה והיא אומרת מיניה א"ר אמי דברים שבינו לבינה נאמנת וטעמא מאי היא קיימא לה ביורה כחץ הוא לא קים ליה ביורה כחץ ע"כ מבואר מזה דגם בדבר שהיא לבדה יודעת בו היא נאמנת ומדקאמר רבי אמי דבר שבינו לבינה וכו' ע"כ רבי אמי מפרש דהיינו שמים ביני לבינך וקאמר שהיא נאמנת וזה ע"כ דלא כרב המנונא דלדידיה אינה נאמנת אלא בדבר שהוא ג"כ יודע אבל באינו יורה כחץ דהוא לא מצי ידע אמרינן דמשקרא ביה ואינה נאמנת ומינה נמי דאם היא טוענת שהוא אינו משמש עמה כלל לא מהימנינן לה בטענת דכיון דהוא ג"כ ידע לא מעיזה פניה בפניו דזה לא נאמר אלא גבי גרשתני שהוא דבר המפרידה להדיא ממנו אמרינן דבהא ודאי לא משקרה וכ"פ רבינו לעיל פ"ד ופי"ד דהל' גרושין וגם רב הונא ס"ל הכי בכולי תלמודא כמבואר ואמטו להכי פסק רבינו כן בגירשתני אבל

בהך דבעי רב המנונא שדין המשנה אינו אלא בדבר שהיא לבדה מרגשת וכו' לא קי"ל הכי אלא כרבא דגם כששניהם יודעים בדבר אינה נאמנת וכדברי הירושלמי וההגדה כנז"ל. ודבר זה מבואר הרבה מדברי רבינו לקמן פט"ו דין ט' שפסק דבטוענת דהוא אינו יורה כחץ שהיא נאמנת וזה דלא כרב המנונא ודאי אלא דפסק כר' אמי כנז"ל וס"ל דגם כפי הש"ס דילן כל דבר ששייך בין איש לאשתו נכלל בשמים ביני לבינך ומאי דאמרו באינו יורה כחץ לאו דוקא דהכל לפי הטענה ותדע דרבינו שם בדין ט"ו פסק דהאשה שטענה שאינו יכול לשמש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד או שאינו יורה כחץ יעשו פשרה וכו' וכתב שם ה"ה ז"ל שזה הוא דין המשנה אחרונה דנדרים שמים ביני לבינך וכו' והרי בטוענת שאינו יכול לשמש וכו' דהיינו שאין לו גבורת אנשים דהוא ג"כ ידע השווהו רבינו לאינו יורה כחץ דהיא ידעה והוא לא ידע וזה דלא כרב המנונא ודאי דהוא לא מוקים למתניתין אלא במילתא דהוא לא ידע דאם הוא ג"כ ידע היא נאמנת מידי דהוה האומרת לבעלה גרשתני כמבואר ומעתה רבינו כתב הדברים כסדרן והכל כפי הענין דבפרקין דקעסיק בדין מורד ומורדת מתשמיש השמיענו דבטוענים שאחד מהם אינו מתקרב לחבירו וחבירו מכחיש אין זה נידון בדין מורדת וחייבים אנו להטפל בזה בכל האופנים שאפשר עד שיתברר האמת כיון שיש ביניהם הכחשה ולפיכך סדר רבינו החכם לראות אם יודו זה לזה ושוב כתב היחוד בפני עדים וכו' והכל כדי לברר הדבר כל מאי דאפשר דכל זה נכנס במ"ש במשנה יעשו דרך בקשה דהכל לפי הענין ומתישב עוד דכפי הירושלמי היינו סעודה וכפי פי' רש"י וכפי פירוש ר"ת שהביאו התוס' שם ביבמות היינו שיבקשו רחמים על הדבר הזה ואין לומר בזה דפליגי בפירושא דמילתא דפשיטא דהכל נכנס במשמעות בקשה זו והן הן דברי הה"מ ז"ל שכתב שבירושלמי הזכירו אחת מדרכי הפשרה והפיוס וכו' ועיקר הכוונה הוא שיתפשרו ביניהם באיזה דרך שיהיה וכו' ע"כ. וזו היא דעת רבינו ג"כ שכאן הזכיר מין פשרה אחת ושם בפ' ט"ו דין ט"ו הזכיר פשרה אחרת משום דהכל לפי הענין כמבואר ועיין מ"ש בפרק ט"ו שם:

הלכה יז

האשה שחלתה וכו'. בכתובות דף נ"ב ועמ"ש הה"מ שהתורה חסה על היפת תואר וכו' קשה ממתניתין דהאומר על קן צפור יגיעו רחמיך וכו' דמשתקין אותו דעושה מדותיו של הב"ה רחמים ואינן אלא דין לכך נראה מ"ש מר"ן ז"ל שלדבריו הכל מתורץ אך מאי דאיכא למידק על רבינו דמנ"ל לחלק בין חולי קצר לחולי ארוך דפשטא דמתניתין מוכחא דאף בחולי קצר רשאי לומר לה הרי גיטך וכתובתיך ורפאי עצמך ואי מדחיללקו בגמ' גבי אלמנה בין חולי שיש לו קצבה לאין לו קצבה ופי' רש"י חולי שיש לו קצבה

שאינה חולה תדיר וכו' התם הוא בהפך ובחולי שיש לו קצבה נתרפאת מכתובתה ובאין לו קצבה דהיינו שהיא חולה תדיר הרי הוא כמזונות וחייבין היורשין לרפאתה ורבינו כתב דבחולי שאינו ארוך חייב הבעל לרפאתה ובארוך יכול לרפאתה מכתובתה או לגרשה וליתן לה כתובתה כדי שתרפא עצמה. וראיתי להרב"ח בא"ה סימן ע"ט שנרגש מזה ותירץ דרבינו מפרש למתניתין בחולי ארוך והספרי דדריש ושלחתה לנפשה מלמד שאם היתה חולה וכו' איירי בחולי שאינו ארוך וכו' כלומר דמכח זה חילק רבינו בין חולי ארוך לאינו ארוך איירי משנתינו וכו'. ואחרי המחילה הראויה אינו מחוור כלל חדא דרבינו לא חש לזה הספרי דלאו הלכתא הוא כמ"ש מרן ז"ל שהרי לא הזכירו בהלכות מלכים וא"כ הדרא קושיא לדוכתה ועוד שבקש בזה לתת טעם והכרח למ"ש רבינו דאין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ ואין זה תלוי בזה כלל כמבואר ע"ש. ולעד"ן דרבינו דייק לה מלישנא דמתניתין דקתני לקתה חייב לרפאתה ואם א"ל הרי גיטה וכתובתה ותרפא את עצמה רשאי דאמאי הוצרכה המשנה להאריך כ"כ והכי הו"ל למתני לקתה יכול לומר לה הרי גיטך וכתובתך וכו' אלא משמע דמילי מילי קתני דאם לקתה בחולי קל וקצר חייב הוא לרפאתה אך אם הוא חולי ארוך רשאי לומר לה וכו' ודבר זה אף שלא נתבאר בגמ' רבינו הוציאו ג"כ מכח הסברא שהיא עמוד ההוראה דאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה שהרי אי אפשר לבנין האנושי להיות בלי חולי או כאב קטן וגדול שם הוא ואם נתיר לגרש ושבעלה לא יהא חייב ברפואתה בקל כולם יוציאו נשותיהם ודבר זה החוש מחייבו אלא ודאי דחידושא דמתניתין לא איירי אלא בחולי ארוך דוקא ומזה הטעם עצמו כתב רבינו דאין ראוי לעשות כן מפני ד"א לחוש לגירוש הנשים מפני זה כל מאי דאפשר ונראה עוד דדייק לה מלישנא דמתניתין דקתני ואם א"ל הרי גיטך וכתובתך וכו' דלשון ואם א"ל מורה דלכתחילה אין לעשות כן דאל"כ ליתני ויכול לומר לה וכו' וזה דיוק נכון וגם בספ"י מהלכות גירושין פסק רבינו במי שנשתטית אשתו שאינו חייב לרפאתה מכח הסברא והראב"ד ז"ל השיג על רבינו ועיין להה"מ ז"ל שם. וראיתי בשו"ת מהרח"ש סי' י"ז שדקדק מדברי רבינו שאם רוצה לגרשה כשהחולי ארוך צריך הוא לפרוע לה תחילה כל כתובתה ותוספתה ואח"ך יגרש ונכון הוא ע"ע:

הלכה יח

נשבית וכו'. שם ובכהנת אהדרינך למדינתיך ומשם הוציא רבינו אפילו היה בעיר אחרת וכו' ומ"ש ואם רצה אח"כ וכו' סברא ישרה היא דאף דמן הדין מותרת לו דאם נבעלה

מסתמא אינו אלא דרך אונס מ"מ לגבי דידיה אם רוצה להחמיר על עצמו אולי ברצונה ש"ד וגם אם היה באונס מ"מ מאיסה [עליו]:

הלכה יט

אין מחייבין וכו'. אין הכוונה שאם רצה לפדותה ביותר מכדי דמיה רשאי דהא כבר ביאר רבינו בפרק ח' דמתנות עניים דאין פודין את השבויים ביותר על כדי דמיהן אלא דכוונת רבינו דלא נימא אשתו כגופו דמי וכי היכי דבאדם הפודה את עצמו פשיטא דאין דין זה אמור ה"ה באשתו קמ"ל דאין מחייבין ביותר וכו' לאפוקי מתוס' דפרק השולח ובכתובות ע"ע ומ"ש ואפילו אין לו אלא כדי פדיונה נראה שלמדו מדלא חילקו ז"ל בדבר ונכלל ג"כ בתנאי הכתובה וכו':

ורצה לגרשה וכו'. ובאם לא רצה לגרשה נחלקו הפוסקים ז"ל לדעת רבינו דהרב"י סי' ע"ח וכאן על דעת רבינו כתב דאם אינו רוצה לגרשה אינו חייב ליתן לה כתובתה לפדות את עצמה אמנם הרב"ח והדרישה והרח"ם והרב"ש פ"י דגם בפעם שניה אם אינו רוצה לגרש חייב לפדותה והיא עצמה תוכל לתובעו או שיפדנה או שיגרשנה ויתן לה כתובתה והיא פודה את עצמה והדבר שקול לע"ד דאם איתא הו"ל לרבינו לפרש וק"ל:

הלכה כ

מי שנשבית אשתו וכו'. כתב הה"מ ז"ל דבפירוש אמרו בגמ' שיורדין לנכסיו שלא בפניו כדי לקוברה וכו' ע"כ משמע שדין השבויה ודין הקבורה שוין אמנם בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קי"א נשאל למי שחטטו נכרים קבר אשתו אם מוטל על הבעל לקוברה שנית והשואל דימהו לנשבית פעם שנית דאינו חייב והוא ז"ל השיב דאין ללמוד דין זה מזה ע"ע:

הלכה כא

המדיר את אשתו וכו'. עיין למרן ז"ל דלפי דבריו ההיא דפסק רבינו לעיל ס"פ י"ב בנדרה היא וקיים הוא לא נאמר אלא לענין שלא תפסיד כתובת' אך לענין שבויה לעולם אינו חייב לפדותה אלא דוקא בשנשבית ואח"כ הדירה ועיין להרב"ח א"ה סי' ע"ח:

הלכה כב

והלא השבויה וכו'. כמ"ש לעיל בדין י"ח:

הלכה כג

מתה אשתו וכו'. משנה וגמרא בכתובות דף מ"ז וכתב הרב המגיד וגם רבינו לא כתב אלא לשון המשנה וכו' ע"כ. ודבריו תמוהין לכאורה דהרי רבינו הזכיר גם מה שאמרו בגמ' כמבואר אלא נראה דכוונתו עמ"ש ואפילו עני שבישראל וכו' דכפי הגמ' קאי אאורחיה דידיה ולאו אורחה דידה ורבינו סידרם אעיקרא דמלתא כפשטה דמתניתין וק"ל:

שהאשה עולה וכו'. בגמרא אמרו כן כשכבודו יותר מכבודה ורבינו סדרו כשכבודה יותר מכבודו ומשמע בגמ' דבאורחא דידה ולאו אורחיה דידיה כ"ע מודו שיעשה כפי כבודה וא"כ אף דרבינו ס"ל דלא יש חילוק בין כשכבודו יותר בין כשכבודה יותר מ"מ הו"ל לסדרם על הסדר ולהקדים כבודה יותר ושוב הול"ל כשכבודו יותר שהאשה עולה וכו' אך נראה שדברי רבינו על נכון שהרי מתחילה כתב אם היה עשיר הכל לפי כבודו כלומר היכא דכבודו גדול מכבודה דבהא הוא דאפליגו ר"י ות"ק ושוב הוצרך להודיענו היכא דכבודה יותר שהוא מוסכם אליבא דכ"ע מטעם דעולה עמו וכו' וכיון דהאי טעמא שייך באמת לשני החלוקות כתב הדברים כסדרן לפי פסק ההלכה אך על הטור ז"ל יש לתמוה וכמ"ש לקמן בס"ד ובנ"א כ"י כתוב בדברי רבינו אפילו לאחר מיתה שנאמר והיא בעולת בעל בעלייתו של בעל ולא בירידתו ועיין פכ"א דין י"ד:

הלכה כד

לא רצה וכו'. שם וה"ה ז"ל הליץ בעד רבינו לקושיית הרשב"א ז"ל ועיין עוד למהריב"ל ק"ב סי' נ"ח ועמ"ש רבינו לפי כבודו או לפי כבודה הטור ז"ל א"ה סי' פ"ט כתב וקוברין אותה לפי כבודה והוא לשון מגומגם דמשמע לפי כבודה ולא לפי כבודו ונראה שהוא הפך הש"ס כמבואר וכבר עמד בסוד דבריו הרב"ח ז"ל ע"ע:

פרק טו

הלכה א

האשה שהרשית וכו'. לכאורה קשה ממ"ש רבינו פ"ו דין יו"ד דאם קדש אשה ע"מ שאין לה עליו שאר כסות ועונה בכסות ושאר תנאו קיים ובעונה תנאו בטל דהוי מתנה עמ"ש בתורה והכא היכי מהני ולעד"ן דהכא אין זה תנאי גמור אלא שהיא רוצה למחול לו דבר זה ולהכי כתב רבינו לשון שהרשית שר"ל בעל פה ודרך רשות בעלמא לא דרך תנאי באופן שאם הוא ירצה לקיים העונה באיזה זמן היא לא תעכב על ידו שהרי היא לא אסרה עצמה עליו ומינה נמי שאם היא תתבע ממנו העונה אח"ז הרשות בידה כיון שאין כאן תנאי גמור ולא נחית רבינו הכא אלא להציל אשה זו מדין מורדת שהזכיר בפרק הקודם ובנוסחא אחרת כ"י משנת הש"ץ כתוב הרי זו מותרת במקום ה"ז מותר והוא מדוקדק עפי"ז שאין לה דין מורדת ולפטור ג"כ את האיש ממה שחייבתו תורה לקיים עונתו וזה הוא מ"ש בפרק אעפ"י דף ס"א ברשות כמה דבעי וכו' ומש"ה דקדק רבינו לכתוב אחר הנישואין דאילו אחר אירוסין לא שייך דבר זה דהרי אסור הוא לבא עליה מד"ס כמ"ש רבינו בפ"י ואם הכוונה לאחר שתנשא אז באמת תוכל להרשותו על דרך

זה גם בפי"ב דין ז' כתב רבינו דין התנאי שהוא מתנה עמה דבעונה בטל תנאו אך כאן שאין תנאי אלא ששניהם מתרצים בדבר אין זה מתנה עמ"ש בתורה מכ"ש שכבר קיים מצות פריה ורביה ועיין להרל"מ ז"ל וראיתי להמש"ל ז"ל שהאריך קצת בזה ואחרי אלף מחילות נראה דפשוט הוא ע"ע. גם הרב"ש א"ה סי' א' הקשה על רבינו דאיך התיר לאיש ליבטל מלהוליד ובפרט אם אשתו בת בנים הא קי"ל בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך ואם מ"ש בגמרא ברשות כמה דבעי היינו אפילו במציאות שיבטל לערב אל תנח ידיך אם כן אימא דאף במציאות שלא קיים מצות פריה ורביה קאמר ומנא ליה לחלק ע"ש ויפה הקשה ז"ל אך נלע"ד דאם לא קיים פו"ר אין סברא לפוטרו דאין לך מורדת גדול מזה דאדעתא דהכי נשאה אך אם כבר קיים פו"ר אשמועינן רבינו דאין לזו דין מורדת כנז"ל ולענין דינו של איש סמך עצמו למ"ש לקמן דין י"ו ע"ש ודין זה שכתב כאן דמשמע קצת דיכול הוא ליבטל לגמרי יתכן באיזה מציאות כגון שרוצה לצאת לעבודת המלך או למרחקים מפני הרשאתה אך היותר נראה דהכא לא נחית רבינו אלא למה שהוא מדין תורה וסמך למ"ש לקמן דאל"כ תקשי מניה וביה ודו"ק:

ומ"ש רבינו **חייב לבעול בכל עונה**.פירושו כפי העונה המוטלת עליו לפי אומנותו כמ"ש רבינו לעיל פי"ד ולאפוקי יותר מהעונה שאין לו שום חיוב מכ"ש שהיא מרשה אותה וזהו מ"ש הה"מ שהרי יש לה זמנים ידועים:

הלכה ב

ואימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן י"ז. בשאר נוסחאות ומכללם כת"י משנת הש"ץ כתוב מבן י"ו או י"ז ולא ידעתי מהיכן הוציאו רבינו בפרט שהמשנה במס' אבות אמרו בן י"ח לחופה וכבר נרגשו מזה המפרשים ז"ל ע"ע ואם הגירסא אמת כמו שמורה מכל הנוסחאות אולי י"ל דהוציאו ממ"ש בפ"ק דקדושין ד"ל א"ל רבא לר"ן בר אמי אדידיך על צוארי דבריך משיתסר עד כ"ב ואמרי לה מי"ח עד כ"ד כתנאי חנוך לנער ע"פ דרכו ר"י ור"ן חד אמר מי"ו עד כ"ב וח"א מי"ח עד כ"ד ופירש"י בעוד ידך תקיפא על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחותיך השיאו אשה מי"ו שנים הגיע זמן לכנוס וכו' ע"כ. ופסק רבינו כהך תנא דסבר מבן י"ו וכ"ש דאיכא רב חסדא התם דעבד עובדא הכי ומתניתין דאבות סברת בן תימא היא ולא פסק כאידך תנא ומ"ש מבן י"ו או י"ז ר"ל כל חד לפום חיליה א"נ י"ו הנכנסת לי"ז כלומר י"ו שלימות והראשון נראה יותר. אך מאי דק"ל לשון רבינו שכתב ואימתי נתחייב וכו' דלענין החיוב. מכיון שנכנס לכלל מצות דהיינו בן י"ג ויום א' דין הוא שיתחייב גם בזו וכמ"ש הטור א"ה סי' א' והכי הול"ל ואימתי זמן האיש למצוה זו או כיוצא בלשון זה דודאי מ"ש בגמ' אדידיך על צוארי דבריך וכו' וכן במשנה

בן י"ח לחופה ר"ל דרך עצה טובה דע"י שרחיים בצוארו א"א לו לסבול לכך האריכו הזמן אך לענין החיוב האמתי מאן פליג מצוה זו מכל שאר מצות ואולי כוונת רבינו ג"כ לדרך עצה טובה א"נ חיוב גמור וכפול קאמר ודו"ק:

וכיון שעברו כ' שנה וכו'. בקידושין דכ"ט אמר רבא וכן תנא דבי רבי ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיעו כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו ע"כ. ורבינו העתיק ה"ז עובר ומבטל מ"ע נראה שהוציאו ממ"ש שם רב הונא לטעמיה דאמר בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה בעבירה ס"ד אלא אימא כל ימיו בהרהור עבירה ע"כ. וקשה דמשנכנס לי"ג שנים והלאה שנתחייב בכל המצות נתחייב גם במצוה זו ולמה לא נייחס לו עון ההרהור עד זמן זה ומאי איריא מעשרים והלאה אלא ודאי דלענין מצוה זו לא נחשב ביטולה עד זמן שמענישים מב"ד של מעלה דהיינו בן עשרים דדרכיה דרכי נועם כתיב אף דלענין ההרהור עכ"פ חיישינן ליה אלא שעד עשרים אין שולטים בו כ"כ ודו"ק. ודע שהר"ן ז"ל סיים דאם לא רצה לישא אשה מכין אותו עד שתצא נפשו דומיא דשאר מצות עשה:

ואם היה עוסק בתורה וכו'. שם אמרו הא לן והא להו ופירש"י הא לן בני בבל היו הולכין ללמוד בא"י ומתוך שלומדין חוץ למקומן אין צרכי הבית מוטלין עליו. להו לבני א"י הלומדים במקומן אם נושא אשה יהיו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו ע"כ. והתוס' ז"ל הקשו עליו וכתבו בשם ר"ת בהיפך דבני בבל שהם עניים אם ישא תחילה יצטרך להטריח עצמו במזונותיה לכן יותר טוב שילך לא"י ללמוד ואח"כ ישא אשה אבל בני א"י שיכולים ללמוד במקומם וגם עשירים ישא אשה תחילה וילמוד תורה בטהרה וכו' ע"כ והריטב"א ז"ל כתב דבני בבל שהיו נשיהם עמלות וטורחות אחר מזונותיהם ישא אשה תחילה אבל בני א"י שנשיהם מעונגות ובעליהם צריכים לטרוח אחר מזונותיהם ילמוד תחילה ואח"כ ישא אשה והקשה ע"ז מההיא דר' אביתר וכו' וכתב דכר"ת נראה עיקר ע"כ אך הר"ן ז"ל הביא פי' זה ולא חלק עליו ע"ש. והנה בגמרא הביאו אח"ז מעשה דרב הונא דחזייה לרב המנונא דלא הוה פריס סודרא משום דלא הוה נסיב ואהדרינהו רב הונא לאפיה מניה וא"ל חזי דלא חזית להו לאפאי עד דנסבת וכו' וידוע דרב המנונא מבבל הוה דקי"ל כל רב ומר מבבל ובשלמא לפירש"י והריטב"א ז"ל והר"ן ז"ל דבני בבל יש להם לישא אשה תחילה ניחא שהוכיחו רב הונא ע"ז אבל לפי' התוס' קשה. דכדין עשה שלא נשא שלא להטריח עצמו במזונותיה ויתבטל מלמודו. ולכאורה היה נ"ל דכל זה לא נאמר אלא עד עשרים שנה אבל מעשרים ואילך חייב עכ"פ לישא אשה תדע דאח"ז אמרו שם רב הונא לטעמיה דאמר ר"ה בן עשרים ולא נשא אשה כל ימיו

בהרהורי עבירה א"ר וכן תנא דבי ר"י עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיעו עשרים ולא נשא אומר תיפח עצמותיו. אך מדברי הרא"ש ז"ל לא משמע הכי שהרי כתב וז"ל הא לן והא להו דכולהו מודו דאם א"א לו ללמוד אם ישא אשה ילמוד תחילה ואח"ך ישא אשה וקצבה לאותו למוד לא ידענא ולא יתכן שיתבטל מפ"ו כל ימיו וכו' ע"כ הרי להדיא דלא שם קצבה ללימוד ואם איתא הול"ל עד עשרים שנה אלא ודאי דההיא דעד עשרים איירי בסתם בני אדם א"נ גם לת"ח בדאפשר ליה ומההיא דרב הונא י"ל לדברי התוס' או דרב המנונא הוה אפשר ליה או דהוא היה מחמיר בדבר מטעם ההרהור אבל לענין הלכתא אפי' אחר עשרים ושיטת רבינו מבוארת שאחר שכתב וכיון שעברו כ' שנה וכו' התיר למי שהיה עוסק בתורה להתאחר וכו' ולא שם קצבה בדבר כדברי הרא"ש ז"ל אך לא ביאר שאם א"א לו להיות בלא אשה ישא אשה תחילה ואולי דהוא נכלל במ"ש אח"ז והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו קאי נמי אירישא דמילתא וכ"כ הרב"י סימן א' ורמזו בכאן במ"ש מר"ן ודו"ק:

ה"ז מותר להתאחר. כבר כתבתי בשם הרא"ש ז"ל דאין קצבה לדבר ובלבד שיקיים מצות פו"ר ונראה שכן דעת רבינו שהרי לא פטר אלא למי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי דווקא:

הלכה ג

מי שחשקה נפשו בתורה וכו'. ביבמות דס"ג והרבה חכמים בעיניהם ראיתי שרצו להפטר ממצוה זו בהדמות עצמן לבן עזאי ויש מהם מחמת מיעוט הבטחון בהקב"ה באמרם שהם יראים פן ימותו בניהם ברעב מחמת שאין מספיקין להרויח כדי צרכם אוי להם אוי לנפשם כי גמלו להם רעה שלא יבצר בעולם שימלטו מהרהורים שהם קשים מהעבירה עצמה כדאיתא ביומא דכ"ט ומבטלים מצוה זו בשאט בנפש וזו רעה חולה שמהם לומדים הע"ה ובזה מתרבה הזנות והפרצות העצומות כאשר הם גלוים ומפורסמים והשי"ת יכפר בעדם וישים העקוב למישור:

הלכה ד

כמה בנים וכו'. שם משנה ובריייתא זו"ן לב"ה ותניא אידך או זכר או נקבה דאיכא לשבת ודחינן חדא מקמי תרתי ומ"ש בס"ר לא קיים מצוה זו בשתי נ"א כ"י משנת הש"ץ כתוב לא קיים מצות פו"ר:

היה הבן סריס וכו'. הרב"י סימן א' כתב בשם הירושלמי דגם בבן ממזר אעפ"י שחטא קיים מצות פו"ר ע"כ. ונראה פשוט דאף בת ובן ממזר קאמר וא"כ יתכן שקיים מצוה זו בעבירה אף שלא נשא. אך מה שיש להתבונן לפ"ז באשה שנתעברה באמבטי אם

אותו האיש קיים מצוה זו וכדאיתא בחגיגה די"ד דשאלו לבן זומא בתולה שנתעברה מהו לכ"ג ומסיק דחיישינן שמא באמבטי נתעברה ומשמע דשריא לכ"ג כיון דבתולה היא וגם הרח"מ א"ה סי' א' ס"ק ח' נסתפק בזה והביא מ"ש בלקוטי מהרי"ל שבן סירא היה בנו של ירמיה שרחץ באמבטי וכו' ע"ש. ובב"ש שם הביא ראיה ממ"ש הרב"ח סי' קצ"ה בשם הסמ"ק וז"ל אשה נדה יכולה לשכב על סדיני בעלה ונזהרות מסדינין ששכב עליהן איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בנדתה מש"ז של בעלה ויהיה הולד בן הנדה והשיב כיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי אפילו תתעבר מש"ז של אחר כי הלא בן סירא כשר היה אלא דמש"ז של איש אחר קפדינן כי היכי דקפדינן אהבחנה גזירה שמא ישא אחותו מאביו ע"כ. אך ראיתי להתוס' שם בחגיגה שכתבו דודאי תחלת ביאה רוב בקיאים בשעת מעשה אבל גמר כדי שתתעבר א"א כי אם לשמואל ע"כ והדבר תמוה הרבה דכיון דאפילו באמבטי אפשר שתתעבר מכ"ש וק"ו בשעת מעשה בתחילת ביאה גם בפ' ד' אחים אמרינן דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ותמר מיעכה באצבע וכן בנות לוט וכו' והרי אפילו באמבטי מזרעת מכ"ש ע"י ביאה גמורה וצ"ע. שו"ר להמש"ל שעמד בחקירה זאת בפרקין ובפי"ז מא"ב ובהסכמה עלה דליתא להך דאמבטי ושם הביא ההיא דאבוה דשמואל שבא ממ"ה ע"י שם ושמש והוליד שמואל כמ"ש התוס' בקדושין דע"ג והרא"ש ז"ל שם והוא מהירושלמי והמוחש לא יוכחש דאם באנו לחוש לאלו המקרים ישתנו כמה דינים מאיסור להתר ומטומאה לטהרה ואין לנו עסק אלא בדברים המצויים וההוויים ועליהם אנו דנין זולת היכא שנתברר הענין שיצא הדבר ההוא חוץ מן הטבע רצוני חוץ מהרגיל וההווה דאז דנין בו עפ"י האמת כעובדא דבן סירא כנז"ל:

הלכה ה

נולדו לו ומתו. נראה פשוט דאם לא הולידו בעינן שלא ימותו בחייו אפילו שהם ראוים להוליד ואפילו אם הם גדולים או נשואים וכ"פ בשו"ת ת"ה סי' רס"ב:

במד"א וכו'. משמע מדברי רבינו דאם היו לו זכר ונקבה ומתה הנקבה והניחה בת קיים המצוה וה"ה הזכר והניח בן וזה פשוט אך מאי דאיכא לספוקי אם מת אחד מהם והחי יש לו כיוצא בו מאי דמדכתב רבינו אבל אם היו לו בן ובת ומתו וכו' משמע דדוקא כשמתו שניהם דאז אינו מועיל אבל אם נשאר אחד מהם קיים מועיל זרע החי לפטור הזקן ממצוה זו כיון דבני בנים הרי הם כבנים א"ד דמתו לאו דוקא דאנן בעינן בן ובת מבן ובת דוקא כמ"ש מתחילה והנה בגמ' אמרו בני בנים הרי הם כבנים סבר אביי למימר ברא לברא וברתא לברתא וכ"ש ברא לברתא אבל ברתא לברא לא א"ל רבא לשבת יצרה

בעינן והא איכא דכ"ע מיהת תרי מחד לא ולא והא אמרו ליה רבנן לרב שישת נסיב אתתא ואוליד בני וא"ל בני ברתי בני נינהו התם דחויי קמדחי להו דרב שישת איעקר מפרקיה דרב הונא וכו' ופירש"י תרי מחד והשני מת בלא בנים לא קיים הזקן פו"ר ע"כ. ודבריו קשים מאד לכאורה דמשמע דר"ל שהיו לו בן ובת ומת אחד מהם והשני הוליד בן ובת ומנ"ל לפרש כן ולמה לא פירש כפשוטו דהיה לו בן או בת והוליד האחד בן ובת דהיינו ממש תרי מחד וכדמוכח מעובדא דרב שישת דמייתי דמשמע שלא היה לו אלא בנות והם הולידו בנים וכו' אך י"ל דמשמע ליה דאין שום ס"ד דבבן לחוד או בת לחוד יפטר אף אם יולדו מאותו שיש לו כמה בנים ובנות ולכך פי' דתרי מחד ר"ל שהיו לו מתחילה בן ובת ומת אחד מהם והחי הניח בן ובת וזה פשוט ועפ"ז איפשוט בעיין דפשיטא דכשמת אחד מהם לא מהני זרע החי לפטור הזקן אך מאי דאיכא למידק טובא במ"ש התוס' שם ד"ה וכ"ש ברא לברתא אע"ג דאמרינן לעיל דאין שני זכרים חשובים כבן ובת הכא שבא מכח מי שפטרתו מפו"ר פשיטא דקאי שפיר הבן במקום הבת ע"כ. וקשה טובא על רבינו למה לא הזכיר דין זה שהוא מוסכם בין לאביי בין לרבא ולעד"ן דרבינו לא ס"ל כהתוס' אלא מפרש הסוגיא כפשטה דברא לברא וברתא לברתא דקאמר אביי ר"ל דקפדינן דוקא שיהיה בן לבן ובת לבת וכ"ש בן לבת מפני שהבן יש לו עדיפות לעולם בעיקר בריאתו של עולם שהיה זכר דוקא משא"כ הבת לבן לא סגי ורבא פליג עליה ואמר דאף הבת לבן מהני כיון שבאת מכח מי שפטרו וכבר יש בן לבת להשלים המצוה וזהו פסקו של רבינו ממש דאילו לפי' התוס' קשה דאנן קי"ל כרבא לגבי אביי ורבא ס"ל דברתא לברא סגי ולפי' התוס' הו"ל שתי נקבות והוא דוחק גדול דאפי' בשני זכרים אמרינן לעיל דלא סגי ואהני לן בן הבת מיהא מכח שבא ממי שפטרתו אך בב' נקבות כולי האי לא אמרינן ועיין להרב"י והרב"ח ושו"ת ת"ה סי' רס"ב ושו"ת מהר"ם מלובלין סי' י"ו שעמדו בדברי רבינו ולעד"ן הוא פשוט כנז"ל וכ"נ דעת הה"מ שכתב שדברי רבינו מבוארים שם והכנה"ג בהגהת הב"י אות ב' כתב בשם רבו ז"ל דמי שיש לו שני בנים ולאחד בת קיים מצות פו"ר ונראה דה"ה למי שיש לו שתי בנות ולאחת בן ומהרא"ב ז"ל פליג ע"ז ע"ש. ובשו"ת מהרש"ך ח"א הביאו הרב שם כתב דמי שיש לו שני בנים או ב' בנות אף שלא קיים פו"ר חל עליו חרם דרגמ"ה ובח"ב סי' צ"ז הביא סברת הרא"ם דפליג על זה ע"ש:

הלכה ו

היו לו בנים. בש"נ כת"י כתוב היו לו בנים. ובנות ודבר פשוט הוא שם ונתגייר הוא והם אף שבגמ' אמרו סתם ס"ל לרבינו דאם לא נתגיירו הבנים לא מהני והכי מוכח

קצת בבכורות דמ"ז שאמרו הטעם דלשבת יצרה בעינן והא איכא ואם נשארו בגיותן מאי לשבת איכא וכי קפיד רחמנא אשבת דאו"ה ואף שדברי התוס' משמע קצת דס"ל דאף שלא נתגיירו קאמר נ"ל דיש לפרשם על נכון ודס"ל דבעינן שיתגיירו ג"כ עמו וע"ע. שו"ר להרח"מ והרב"ש שהביאו משם מהרי"ל סי' רכ"ג דנראה דס"ל דאף שלא נתגיירו קיים המצוה ואחרי המחילה הראויה הוא רחוק מהשכל דהא בשעת ההולדה לא היה מצוה ותסגי לן לומר כיון שנתגיירו בניו עמו הו"ל כאילו עתה הולידם מכח היחס וכו' וגם ראיתי בתשובה הנ"ל ויש לגמגם בה ממ"ש בענין החרש והשוטה וכו' ע"ש. ודע דרבינו בפ"ב דה' נחלות דין י"ב כתב וז"ל היו לו בנים בגיותו ונתגייר אין לו בכור לנחלה ע"כ ולא ביאר שנתגיירו בניו עמו כי הכא ואילו בגמ' הושוו אלה השני דינים כאחד ואפשר דסמך אמ"ש כאן ויותר נראה לפרש כפשטן של דברים דהכא יש נפקותא דבעינן שיתגיירו ג"כ הבנים דוקא כדי שיקיים המצוה כנז"ל אך לענין נחלה לא צריכה להא דדי שנאמר כיון שכבר הוליד מ"מ הרי אין כאן ראשית אונו ומה לי אם נתגיירו הבנים או לא והוא פשוט. אך אכתי קשה דבפ' שני דהלכות אבל דין ג' פסק דאף שנתגיירו בניו עמו אין מתאבלין זה ע"ז לכך נראה דלענין פו"ר איכא שבת ולענין נחלה איכא נמי ראשית אונו עכ"פ משא"כ לענין אבילות דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וכמ"ש הכ"מ שם:

הלכה ז

לא ישא וכו'. שם לא יבטל אדם מפ"ור אלא א"כ יש לו בנים בש"א וכו' ודייק תלמודא הא יש לו בנים מפ"ור בטל מאשה לא בטל מסייע ליה לר"ן א"ש דאמר אעפ"י שיש לו לאדם כמה בנים אסור לו לעמוד בלא אשה שנאמר לא טוב היות האדם לבדו וכו' וודאי דהך דרשא אינה אלא אסמכתא בעלמא ומדרבנן דמדאורייתא כיון שקיים פ"ור פטור גמור אפילו מאשה (אם אין לו הרהורים) וא"כ מתניתין דלא יבטל סתמא קתני ואפילו מדרבנן ובהכי ניחא מאי דקאמר התם מתניתין דלא כרבי יהושע דתניא ר"י אומר נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו שנאמר בבקר זרע זרעך וכו' ע"כ. וידוע דאין זה אלא מדרבנן ובהכי ניחא קושית הרל"מ שהקשה דאמאי לא דחי תלמודא דגם כר"י אתיא מתניתין ור"י איירי מדרבנן ומתניתין מדאורייתא דהא ליתא דע"כ מתניתין נמי מדרבנן קאמרה כדמוכח מההיא דר"ן א"ש כנז"ל והרא"ש ז"ל כתב דהרי"ף ז"ל לא הביא הא דמתניתין דלא כר"י ש"מ דס"ל דל"פ אמתניתין וכו' ע"ש. אך לדידי קשה דא"כ למה הביא הרי"ף שם ההיא דרב מתנה דהלכה כר"י ואי ליכא מאן דפליג עליה למה אצטריך ההלכה ודע דרבינו פ"י דה' ס"ת דין ב' פסק דאין מוכרין ס"ת אלא לישא אשה וכו' ולא התנה דה"ד בשלא קיים פ"ור נראה

דפסק כלישנא קמא דר"ן א"ש ועיין להרא"ש ז"ל והרמ"ך בכ"י השיג על רבינו ז"ל וכבר הביאו הה"מ ז"ל ומכיון דרבינו בפרקין דין י"ו כתב להדיא דמד"ס אין לו לבטל מפ"ור לא ידעתי מה מקום מצא הרמ"ך ז"ל להשיג עליו וע"ע בס' דינא דחיי דף ס' ע"א ובס"ד ביאר דקדוק דברי רבינו על נכון שאפילו אינו ראוי להוליד לא ישב בלא אשה ע"ש:

או ישא אשה הראויה לילד וכו'. פי' דהבחירה בידו אם רוצה לקיימה עם האשה האחרת או לגרשה ואח"ך ישא וכלומר דהיא אין בידה להכריחו בזה ולא נחית רבינו כאן לענין החיוב אם לא קיים פ"ור דזה פשיטא שיש לו לישא אשה הראויה לילד כדי לקיים המצוה ובנ"א כ"י כתוב אם ישא במקום או ישא והכוונה לפי נוסחא זו משמע דדוקא אם דעתו לישא אחרת לאפוקי אם רוצה ליקח אחרת שאינה בת בנים דאז אינו יכול לגרשה ודו"ק ואם נשא אחרת עליה והיא תובעת גט וכתובה נראה דהדין עמה דאין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה וכ"כ בש"ות תומת ישרים סי' פ"ד ע"ש. ולענין מ"ש רבינו יוציא ויתן כתובה נחלקו הפוסקים ז"ל אם עכ"פ צריך הוא לפרוע לה כתובה קודם שיגרשנה או אם תשאר עליו חוב גמור לפורעה אח"ך ודעת הכנה"ג סי' קנ"ד להקל כדי שלא יתבטל ממצות פ"ור וע"ש עוד שיש לחלק בין שיש לו לפורעה לכשאין לו ומ"ש רבינו ומכין אותו פשוט עיין להתוס' שם:

הלכה ח

שהתה עשר שנים וכו'. פי' דלעיל איירי שלא בא אלא בטענה ששהתה כבר עשר שנים ולא ילדה בסתם והכא מיירי בטוען ששהתה וכו' והחולי אינו בא ממנו שהרי הוא יורה כחץ והיא שותקת ולקמן איירי במכחישין זה את זה וק"ל והרמ"ך בכ"י כתב ז"ל (והם דברי הראב"ד ז"ל) ומספקא לי אם ילדה בנים ומתו או בן או בת והם קיימין ושוב פסקה עשר שנים ולא ילדה מי מצי אמר לה כשנשאתיך דעתי היה לקיים מצות פ"ור ומצי מגרש לה א"ד שזה לא יאמר אלא כשלא ילדה כלל ונראה מדילפי' לה בגמ' משרה הרי אמרו ז"ל שאפי' עיקר מטרין לא היה לה וק"ל ועיין בה"ה דין י"ב והר"ן ז"ל הביא מחלוקת בדבר זה באם ילדה זכר לבדו או נקבה לבדה ודעת הרשב"א דכל שלא קיים פ"ור רשאי לגרשה אמנם בילדה הרבה זכרים או הרבה נקבות לכ"ע אינו יכול להוציאה אף שעדין לא קיים המצוה כדינה ע"ש:

הלכה י

האשה שבאה וכו'. שם וכדברי רבינו תתורץ קושית התוס' שם עיין להרל"מ והרב"ש סי' קכ"ד אך במ"ש דמוכרח דהוא קיים כבר מצות פ"ור דאל"כ ת"ל דכופין אותו בשביל זה. לע"ד נראה אינו מוכרח דאף שלא קיים אין כופין להוציא שהרי בידו הברירה לישא

אחרת על זאת ובבאה מחמת טענה דחוטרא לידה ומרא לקבורה כופין בין קיים הוא פ"ור בין לא קיים. ודע שהנ"י כתב דאם יש להו בת תו לא מציא טענה הכי ע"ש:

הלכה יא

הלך בסחורה וכו' או שהיתה היא חולה. בכ"י נמחק ואפשר לתת טעם משום דאף שהיא חולה יתכן שיבא עליה אך בגמ' איתא כלשון רבינו ומ"ש או שהיו חבושים וכו' ובגמ' אמרו או שהיו שניהם חבושים והכוונה על אחד מהם ופשוט הוא. שוב מצאתי להרא"ש שפי' דאפילו שמשמשין מטותיהם בימי חוליין או בבית האסורים אין עולין להם מן המנין שאנו תולין בעון שגרם החולי או להיותם בבית האסורים גרם להם גם לזה:

הלכה יב

ושמא לא זכה וכו'. בגמ' אמרו דאין לתלות בזכותה דהיא אינה מצווה על פ"ור ורבינו מפרשה בכל דבר המונע מלקיים מצוה זו עיין בספר דינא דחיי דף ס"א ע"א ע"ד הה"מ בשם הרשב"א:

הלכה יג

הוא אומר הפילה וכו'. כל זה לא מיירי אלא באין שם עדים כלל ע"ז אבל אם יש עדים שהפילה ואפילו הם נשים אינה נאמנת דבהרבה דברים אנו מקבלים עדותם היכא דאין דרך לדקדק אותם הדברים אלא הנשים עיין בשו"ת רשד"ם א"ה סק"ג והרב כנה"ג אות נ"ה ובדין השבועה שהזכיר רבינו עיין להה"מ ומרן ז"ל השיג עליו דס"ס קושית הראב"ד במקומה עומדת וכו' ע"כ. ולעד"ן דמדברי הה"מ מתורצת קצת דמחלוקת הכתובה תלוי בגירושין דהא קי"ל אין כתובה נגבית מחיים וזה הוא תכלית הבעל ודו"ק ודע שהר"ן כתב דאפילו הפילה תוך מ' יום מהני לענין המנין שמונה היו"ד שנים ע"ש:

הלכה יד

נשאת לראשון וכו'. כתב הרמ"ך בכ"י וז"ל ונראה פשוט דרבינו איירי בסתם וכמ"ש בדין ז' ע"ש:

ואם נשאת לשלישי. ובגמ' אמרו דאין שני יכול לחזור ולתבוע הכתובה שנתן לה כיון דאגלאי מילתא שאינה ראויה להוליד דכיון שהיא מוחזקת מצייא אמרה ליה השתא הוא דכחשי והה"מ כת' על זה דרבינו סתם דבריו ומשמען שיש לה כתובה משני וכו' ע"כ. ואכתי הוא מגומגם חדא דאם לא גבתה עדין הכתובה משני וכבר נשאת לשלישי ואין לה בנים משמע ודאי דאינה יכולה לתבוע משני כתובה דהרי הוא מוחזק וכיון שהוא טוען כדין והיא משיבה השתא הוא דכחשי לא יהא אלא שמא ושמא המוציא מחבירו עליו הראיה וכיון שכן הי"ל לרבינו לבארו ותו קשה דשם בגמ' בעי נשאת לרביעי והיו

לו בנים מהו ותירצו דאמרינן השתא הוא דברייתא שלא להוציא לעז על הגט ורבינו השמיט גם זה והטור והרב"י הביאו כל זה ורבינו ס"ל דכיון דכל אלו הטענות אינן אלא בדרך שמא פשיטא שהמוציא מחבירו עליו הראיה וכבר ביארו בה' טוען ונטען ע"ש. ודע שראיתי להרא"ש שם למ"ש דספק נפשות להקל שיש חיסור לשון בדבריו לעיל ועיין בדברי הר"ן ז"ל שהזכיר תחילה להדיא דין נשאת לשני ומת וכו' ע"ש:

הלכה טו

האשה שבאה וכו'. שלהי נדרים כפי משנה אחרונה דשמים ביני לבינך שפירושו שאינו יורה כחץ כדמוכח בגמרא אך לשון רבינו קשה להולמו שנראה שהם שני חלוקות או שטוענת שאינו יורה כחץ או שאינו יכול לשמש וכו' דמשמע שפירושו שישען על ביתו ולא יעמוד ואם הדבר כן קשה טובא דבזה לא נאמר דמגלגלים עמה עד עשר שנים דכיון דטוענת דאינו מקיים עונתו ואינו נוהג עמה מנהג אישות הרי בטלו הנישואין ותנאי כתובה שמתנה עמה ומיעל לוותייכי כאורח כל ארעא וכבר ביאר דינו פי"ד דין י"ו ע"ש. ולכאורה הוה אפשר לומר מדכתב אינו יכול לשמש וכו' שמוש שמוליד דהכוונה שהוא משמש אלא שאינו ראוי להוליד ומדכתב שוב או שאינו יורה כחץ משמע דמ"ש שמוש שאינו מוליד היינו באבר מת מפני שאין לו גבורת אנשים א"כ כיון דאיכא ביאה במקצת תו לא מצייא טענה שאין כאן חיוב עונה ותנאי כתובה כיון שהוא עושה את שלו עד מקום שידו מגעת. אך אכתי קשה דמנין הוציא רבינו דין זה שהרי הדין השנוי במשנה אחרונה אינו אלא שמים ביני לבינך שפירושו שאינו יורה כחץ דוקא כמו שמבואר בגמרא וכ"כ רבינו עצמו בפי' המשנה שם ועוד קשה טובא דבשלמא בחלוקת אינו יורה כחץ שאינה נאמנת לפי משנה אחרונה משום דאיהו לא קים ליה בהאי מילתא ואין כאן העזה אך באין לו גבורת אנשים דהוא נמי ידע לה אמאי אינה נאמנת מטעמא דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה כמ"ש לקמן פי"ו דין כ"ו האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת שאינה מעיזה פניה בפי בעלה וכ"כ פי"ב מהלכות גרושין דין ד' ולעיל פ"ד דין י"ג פסק באשה שקבלה קדושין מאחר בפני בעלה שהיא מקודשת לשני אך שלא בפניו אין קדושין תופסין בה ע"ש. ומאי דנלע"ד דרבינו הוליד דין זה מדברי הירושלמי שהביא הה"מ לעיל פי"ד דין י"ו דהמתניתין דהשמים ביני לבינך מפרש בירושלמי באומרת כמה דשמיא רחיקין מן ארעא כן ההוא גברא רחיק מאתתיה וכתב שם הה"מ דאעפ"י שלפי גמרתינו פי' השמים ביני לבינך הוא שאינו יורה כחץ וכו' למד רבינו מהירושלמי דאף בטוענת שאינו (יורה כחץ עמה) אמר המגיה כ"מ כתוב בדברי המחבר אבל ראיתי בהה"מ שם שכתב (שאינו נוהג עמה כדרך כל הארץ) והוא מכחיש יעשו פשרה (וכן

צ"ל בדברי הרב המחבר) הרי שדעתו ז"ל שרבינו ס"ל בפשיטות שאין דברי הירושלמי נגד גמרתינו לגמרי דהא והא איתא ונ"ל הטעם דמשום לישנא דמתניתין דהשמים ביני לבינך דזה מורה על כל ענייני תשמיש כמבואר אלא דלענין הדין ע"כ נחלק ביניהם דאם היא טוענת דאינו נוהג עמה שום מנהג אישות אף דאין מכריחין אותו מ"מ יש לב"ד להשתדל בדבר עד מקום שידם מגעת כמ"ש רבינו שם. אך בשהוא עושה את שלו ויש שם מקצת ביאה כנז"ל או שאינו יורה כחץ אז מגלגלין עמה עד העשר שנים וכל אלו הג' חלוקות נכללים ביעשו פשרה האמור במשנתינו ועפ"ז נתיישבו דברי רבינו והה"מ ז"ל. אך לשון הגמרא בשלהי נדרים קשה להולמו לפ"ז דאמרו שם השמים ביני לבינך דמשנה אחרונה תהוי תיובתיה דרב המנונא וכו' ומתרץ קסבר רב המנונא ה"נ היא גופה אמרה נמי דבביאה ידע ביורה כחץ מי ידע ומש"ה משקרא ע"כ הרי דס"ל לתלמודא דפי' השמים ביני לבינך אינו אלא שאינו יורה כחץ דאם איתא דמצינן לפרושי לישנא דמתניתין שאינו נזקק עמה כלל או שאין לו גבורת אנשים אכתי תקשה לרב המנונא. אך אפשר לומר דלפי דברי רבא שאמר לעיל דפירושא דהך מתניתין היא ביורה כחץ דוקא הקשה ממנה לרב המנונא ורב המנונא תירץ על נכון והשתא אף דסתם תלמודא יסבור לפי האמת דמתניתין איירי בכל ענין כיון שכבר הקשו לרב המנונא במונח דמתניתין לא איירי אלא באינו יורה כחץ עפ"י דברי רבא תו לא מצי למבעי מאין לו גבורת אנשים דרב המנונא יתרץ כדברי רבא דמתניתין לא איירי אלא באינו יורה כחץ. א"נ י"ל דסתם תלמודא גופיה ס"ל דהשמים ביני לבינך כולל כל ענייני תשמיש תדע דרב משרשיא פריך תחילה לרבא דהא הכא לית לה כסופא דהכוונה שאינו משמש עמה כלל או שאין לו גבורת אנשים וכו' דאין כסופא בדבר ורבא מתרץ ליה דאיכא כסופא דמתניתין איירי באינו יורה כחץ דוקא ושוב הקשה סתם תלמודא לרב המנונא מהשמים וכו' דידעה היא ובעלה ידע בה דנראה דהכוונה דלא כדחיית רבא דאיירי ביורה כחץ דוקא אלא בכל ענין ומהנהו פריך לרב המנונא ורב המנונא לא הבין כוונת המקשה ותירץ לו דה"נ היא גופה אמרה נהי דבביאה ידע ביורה כחץ מי ידע וכו' ודרך זה הוא נכון מאוד ולא נימא דהמקשה לא הוה ידע דביורה כחץ איהו נמי ידע ודאי פליגי במציאות שהוא דבר זר מאד מכ"ש דסתם תלמודא הוא דקאמר לה אלא ודאי נראה כמ"ש וזו נראית כוונת רש"י ג"כ בפ' ב"ש דקי"ב שפי' השמים ביני לבינך גלוי וידוע לפניו שאינך נזקק לי כדרך בני אדם וכו' והתוס' הקשו עליו מהך סוגיא ע"ש. אך לפי מ"ש ניחא טפי ומ"ש רש"י אמתניתין שאינו מזריע יש בכללו שאין לו גבורת אנשים והמוחש לא יוכחש דלשון השמים ביני לבינך מורה כל ענייני תשמיש כנז"ל ומסכים הירושלמי עם גמרתינו ודברי

רבינו נכונים בטעמם עפ"י הירושלמי דלעולם היא אינה נאמנת לגמרי אך כפי טענותיה יש לב"ד לדון לפי הענין כמו שביאר רבינו כאן ולעיל פי"ד כנז"ל. ולההיא דפסק באשה שאמרה לבעלה גרשתני וכו' יש ליישב דדוקא בדבר זה שהיא מפקעת עצמה לגמרי ממנו וגם אומרת כן בפניו אמדינן דעתה דאלולי שהוא כדבריה חזקה שלא היתה מעיזה פניה בפניו עד התכלית אחרון משא"כ כשאומרת כן שלא בפניו א"נ שטוענת שאין לו גבורת אנשים אף דאיהו ידע לה אין לסמוך על דבריה לגמרי ובזה מתורצים על נכון כל דברי רבינו. ואם מ"ש רבינו בפי' המשנה אינו מסכים עמ"ש בחיבורו אין זה פלא דכמה וכמה פעמים מצאנו זה וידוע דפי' המשנה עשאו בילדותו זלה"ה. שוב חפשתי באמתחות הפוסקים זלה"ה ומצאתי לכמה וכמה גאוני עולם שעמדו על דברי רבינו במ"ש כנז"ל עיין להרמב"ן סימן קל"ט ולמהריב"ל והרב בן חביב והר"ם אלשקר וש"ות רש"ך ח"ב סי' ק"ס וח"ג סי' מ"ב ואחרון הכביד הרב כנה"ג בביאורו על הסמ"ג דף ס' שהאריך הרבה בפרט זה ושם כתב שמצא בכ"י תיבת או שכתב רבינו חסרה משם אשר עפ"ז אין כאן אלא חלוקה אחת דהיינו שאינו יורה כחץ גם אני הצעיר מצאתי בכ"י אחרות קדמונים הרבה משנת הש"ץ ואין שם תיבת או ובהכי ניחא קצת והמעיין יבחר אף שלענ"ד הדרך השני שכתבנו בדברי הש"ס בדעת רבינו נראה נכון וישר ומיישב כל דברי רבינו והה"מ ומסכים עם הירושלמי ודו"ק היטב:

הלכה טז

אעפ"י שקיים אדם וכו'. כתב הרמ"ך בכ"י וז"ל (אמר המגיה חברי הרב המחבר השמיט השגת הרמ"ך ומובן מסוף דברי המחבר שהשגתו היא דאמאי לא נקט רבינו הטעם של רבי יהושע דכי אינך יודע איזה יכשר וכו' כנ"ל והרמ"ך אינו מצוי בידי) ויפה השיג עליו אך אפשר לומר דרבינו נתן טעם זה דאיתיה בגמ' (א"ה אולי שכוונתו היא על מה דאיתא ביבמות דס"ד) דגורם לשכינה שתסתלק מישראל שנקראת קיום העולם משום דלטעם זה אין לגמגם בו והתועלת ג"כ הוא לכוללות העולם משא"כ הטעם דכי אינך יודע איזה יכשר וכו' אולי בהיות לאדם הרבה בנים ובנות יותר מדאי והם שלמים והגונים אולי יתרשל מזה לזה הביא טעם בנין עולם שלא יפול בו שום חשש וכיון דלענין דינא לא נ"ל מדי לא חשש רבינו לזה ומה שהוסיף רבינו וכן מצות חכמים וכו' נראה דר"ל אף שאין בו כח להוליד מ"מ לא ישב בלא אשה א"נ ע"ד מ"ש בגמרא מאן הויא ליומי וכו' דהכוונה כשיש לו אשה והיא בעיר אחרת דאף שהוא בדרך כבר ידוע דהרהורי עבירה קשים מעבירה וק"ל:

ולא תשב אשה וכו'. מבואר ממ"ש בגמ' יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא וטב למיתב טן דו וכו' וכן אמרו ארמלתא לא תרבי כלבא וכו' אך יש להבין שרבינו בפכ"א דא"ב כתב ורשות לאשה שלא תנשא לעולם ונראה הפך ממ"ש כאן והרב כנה"ג א"ה סי' א' תירץ דהתם במקום דליכא חשד כגון שכולם נשים או סריסים והוא קצת דוחק ויותר נראה לומר דהתם מעיקר הדין קאמר דהיינו במה שנוגע למצוה שבגופה דאפילו מדרבנן אינה חייבת וכאן איירי מפני החשד שאין כאן שום מצוה המוטלת עליה מצד עצמה אלא שמא תחשד בדבר עבירה ועוד אפשר לומר דלשון ישיבה שכתוב כאן הוא בפ"ע והכוונה שצריכה לישב עם אביה או אחיה או בניה שאין כאן חשדה ודו"ק:

הלכה יח

ולא תמנע מבעלה כדי לצערו וכו'. פי' קודם שיבא לידי כך מורה לו שאינה רוצה דאילו באותה שעה שרי כדי להרבות תאותו ובזה מתורץ קושית הרל"מ ז"ל ע"ע:

פרק טז

הלכה א

הנכסים וכו'. עיין להרל"מ בדברי הה"מ ז"ל ומ"ש בס"ר ואם קבל הבעל אחריות הנדונייא בכ"י אין שם תיבת הנדוניא וכן מ"ש אח"ז ואם לא קבל אחריות הנדוניא בכ"י אין שם תיבת נדוניא ונכסי צ"ב כתב בספר דינא דחיי דף ל' לשון צ"ב ר"ל קרן קיים שאינו פוחת ונפסד ע"ש ונכסי מלוג פי' בב"ר מהו מלוג מה דאתמליג מליג ופי' הערוך ענין מליגת הראש הוא שתולשין השער לבד ועוזבין העור כך הבעל אוכל פירות ועוזב הקרן ע"כ והביאו הסמ"ג ז"ל:

הלכה ב

שיש לאשה. בס' כ"י קדמון נמחקו אלו ב' תיבות ומ"ש או נתנו לה במתנה עיין להר"ם מטראני ח"א סי' א' ומ"ש אין נקראין כתובה וכו' עם התוספת ע"כ. בסמ"ג עשין מ"ח כתב עם התוס' ונצ"ב בלבד ונראה דלענין השם הוא דקאמר וכמ"ש לעיל ללשון התלמוד אך לא לענין הדין דלענין הדין מסכים לדברי רבינו כמ"ש שם בתחילת ענין זה ועיין בס' ז"ל ודע שמדברי רש"י בכתובות דס"ז נראה שסתם תוספת אינו זה הנהוג להוסיף שליש מהנדוניא שהכניסה לו שזה הוא מדין גמור אלא התוספת הוא מה שמוסיף לה מרוב חיבה כל אחד לפי דעתו ויכלתו וכן הכריח מהרי"קו בשורש פ"א ע"ע אך דעת רבינו שלא ביאר ובפרט בזמן הזה (כאן כמו שבעה תיבות בלויים):

הלכה ג

לא תקנו לגבותה וכו'. מבואר בכמה מקומות דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים (כאן חסר שיטה אחת מחמת שבלה) דאסור לאדם שישהא אשתו בלא כתובה אפילו שעה אחת וק"ל ובס' כ"י קדמון דס"ט מצאתי כתוב וז"ל:

וכן התקינו וכו'. נקט שדות משום דינא דגמרא דאין כתובת אשה נגבית אלא ממקרקעי אך הגאונים תקנו לגבותה אף ממטלטלין כמ"ש לקמן דין ז' וה"ט משום דבזמן הזה אין לנו קרקעות בעוה"ר כמו בזמן ההוא והטעם שגובה מן הזיבורית משום דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא כדאיתא בגמ' אך בזמן הזה שנהגו לכתוב בכתובה מארג נכסי נראה פשוט דגובה מן העידית וכ"כ הטור ח"מ סי' ק"ח. וראיתי בס' דינא דחיי ח"א דף ל' ע"ג שכתב דהרשב"א ז"ל ס"ל דאף נצ"ב אינן נגבין אלא מן הזיבורית וכמ"ש הרב"י א"ה סי' ק' ותמה על הה"מ שכתב דהרשב"א לא הכריע בזה כלום דאיך לא ראה דברי הרשב"א בפ' הניזקין וכו' ע"כ. ולעד"ן אין כאן תמיהא על הה"מ ז"ל דהרשב"א ז"ל לא כתב הדין בהחלט אלא בלשון אפשר כמ"ש הרב"י בריש סי' ק' והעתיקו ג"כ מהריב"ל ח"א כלל י"ב סימן ס"ו ע"ש. והרואה דברי הרשב"א בפ' הניזקין יראה שצדד בדבר ולא החליט ע"ש:

הלכה ד

וכן התקינו וכו'. יש להסתפק לדעת רבינו אם אפילו ששטר כתובתה יוצא מתחת ידה קאמר דיש לחוש שמא עשתה לו שובר והוא לא חש להוציא מידה שטר הכתובה או דילמא לא חיישינן אך מצד הסברא נראה דלתרתי לא חיישינן דכיון דאין דרך לפרוע או למכור או למחול הכתובה מחיים אין לחוש שפרע לה וגם שלא הוציא שטר הכתובה מידה ובחילוק דין זה עיין להריב"ש סי' ש"א:

הלכה ה

וכן התקינו שלא תגבה האלמנה וכו'. מבואר דכוונתו דוקא אאלמנה לאפוקי הגרושה וכמ"ש ה"המ ז"ל וכן משמע ממ"ש לקמן דין ז' תקנו הגאונים בכל הישיבות שתהיה האשה גובה כתובתה אחרי מות בעלה אף מן המטלטלין וכו' וכן בדין ח' ודבר זה תיקון גדול הוא וכו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין וכו' וכ"כ בס' ד"ד ז"ל:

ואינה גובה משבח וכו'. פי' רש"י אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה ואח"כ השביחן אינה נוטלת אלא כמו שהיו שוין וכו':

הלכה ו

וכן מקולי כתובה וכו'. כתובות דף ק"י ומבואר הדבר שאף שנותן לה מעות גרועים אין לו לפחות ממנה מאתים וכ"כ ז"ל ופשוט הוא והרמ"ך בכ"י וז"ל ובמ"ש הה"מ ז"ל מתורץ גם זה:

הלכה ז

תקנו הגאונים וכו' אחרי מות בעלה. מדדייק לכתוב אחרי מות בעלה משמע לן דדוקא באלמנה קאמר דבה היתה עיקר התקנה לגבות מקרקעות אבל גרושה אפילו מעיקרא היתה גובה גם ממטלטלין וכמ"ש לעיל דין ה':

ופשטה תקנה זו ברוב ישראל. כ"כ הרי"ף פ' מציאת האשה והרא"ש פרק האומר דתקנה זו נעשית בפומבי גדול שכתבו וחתמו בעזקתא דריש גלותא ודריש ישיבה ומשמע דפשטה תקנה זו בכל ישראל וכ"כ רח"מ להדיא ואולי בימי רבינו לא פשטה כ"א ברוב ישר' עיין בס' דינא דחיי ובס' ידי אליהו ז"ל וע"ש עמ"ש רבינו לפיכך אני אומר וכו':

הלכה ח

כבר נהגו וכו'. עיין בס' נחלת שבעה וס' ד"ד ובא"ה סי' ק':

הלכה י

ועוד תקנו וכו'. בשלהי האשה שנפלו משנה ובריייתא בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והיו מזקינין ולא היו נושאים נשים התקינו שיהיו מניחים אותה בבית אביה ועדין כשהוא כועס עליה אומר לה לכי אצל כתובתיך התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה עשירות עושות אותה קלתות של כסף ושל זהב עניות היו עושות אותה עביט של מימי רגלים (נ"א עביט של נחושת) ועדין כשכועס וכו' עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהיה כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתיך ופירש"י עשירות שכתובתן מרובה וק"ק מכאן למ"ש רבינו לעיל דאין נקרא כתובה אלא מנה ומאתים ותוס' לאפוקי ממ"ד שגם הנדוניא בכלל כתובה וכמ"ש הה"מ ז"ל לעיל שהרי כאן בברייתא קרי כתובה סתם ויש חילוק גדול בין כתובתן של עשירות לשל עניות ואם איתא הא לענין מנה ומאתים זו וזו שוות. וי"ל דלענין התוספת קאמרה הברייתא שהעשירים היו מוסיפין הרבה ומ"ש כדי שלא תהא קלה וכו' מבואר הדבר דצריך הוא למעות מזומנין דוקא וק"ל:

הלכה יא

כשמשביעים ב"ד וכו'. מתניתין בגטין דף ל"ד אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה נמנעו מלהשביעה התקין ר"ג שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה ומתוך הסוגיא נתבארו דברי רבינו. אכן ראיתי להרמ"ך בכ"י שהשיג על

רבינו וז"ל (דבר זה הוא מחלוקת רש"י (והתוס') והמרדכי דממ"ש רש"י בסוגיין נראה שהשבועה שחוץ לב"ד אינה אלא בקללת ארור ובלא נקיטת חפץ אך המרדכי כתב דהויא נמי בנקיטת חפץ אלא שהיא חוץ לב"ד) ואף שדעת המרדכי היא זו שכתב להדיא דהויא בנקיטת חפץ אפשר לומר דלא רצו להשביעה בב"ד שלא להקל כ"כ בשבועות דהויא בזיונא טפי אם יתגלה ששקרה בשבועתה משא"כ חוץ לב"ד דלא אוושה מילתא כ"כ. א"נ י"ל דאינו מוכרח שישביעוה הב"ד עצמן אלא בב' או ג' הדיוטות סגי ועל ידם תגבה הכתובה וכן הבין הה"מ ז"ל שכתב שדעת רש"י והרמב"ן והרשב"א ז"ל שהשבועה שהיא חוץ לב"ד אינה בנקיטת חפץ וכו' אך דעת רבינו אין נראה כן שלא ביאר וכו' משמע שהבין מדברי רבינו דבעינן נק"ח חוץ לב"ד. אך לעד"ן אחרי נשיקות עפרות זהב להרמ"ך והה"מ ז"ל נראה להבין מדברי רבינו והסמ"ג כפי' רש"י ז"ל שאף חוץ לב"ד לא היו משביעין אותה אלא בקללת ארור וכו' שאין ענשה חמור כ"כ ומכיון שכתב רבינו שנמנעו מלהשביעה שחוששין לה שמא לא תדקדק על עצמה בשבועה מעתה נשמע מזה שבדבר שעונשו מרובה לא היו משביעין אותה וכיון שרבינו הזכיר טעם זה ודאי שנתכוון להשמיענו ששום שבועה לא היו משביעין אותה וא"כ מ"ש אין משביעין אותה אלא חוץ לב"ד הכוונה ע"י קללה או ארור ואין זה פלא שלשון רב יהודה אמר שמואל כן הוא בגמרא דחוץ לב"ד משביעין אותה ואפי"ה פי' רש"י וסיעת מרחמוהי ז"ל דר"ל בקללת ארור וכו' לחוד דמקרי נמי שבועה. ומתרצא בהכי נמי קושית הרשב"א בשיטתו לפרק השולח להההיא דיהנה סם המות לאחד מבניה וכו' דאמאי קא מקריא שבועה הא הו"ל אלה וכדר' אבהו וכו' ואין כאן קושיא דכל שם קללה בדרך שבועה שבועה מקרי כמבואר ולפ"ז צדקו דברי הר"ם מטראני ח"א סי' רע"ח שקרא תגר על דיין אחד שהשביע לאלמנה חוץ לב"ד בנק"ח דאע"ג דהמרדכי בשם ר"י וכן הרמב"ם ז"ל לפי סברת הה"מ ז"ל ס"ל דהוי בנק"ח כיון שדעת הרמב"ם ז"ל אינו מבואר ורבים פליגי עליה דר"י ז"ל לא היה לו לדיין לתפוס סברת היחיד ולהניח סברת המרובים והרב כנה"ג א"ה סי' צ"ו בהגהת הב"י אות ס"ג הליץ בעד הדיין ההוא שהוא ראה דברי הה"מ שהבין בדברי הרמב"ם ז"ל דמשביעין אותה בנק"ח וכוותיה דהרמב"ם ז"ל נקטי בארץ מערב ולזה השביעה בנק"ח ע"כ. ואחרי המחילה הראויה אין נראה כן אלא דרבינו ס"ל כדעת שאר המפרשים ז"ל דלא הויא בנק"ח. ואין לטעות בדבריו כיון שנמשך אחר לשון הגמרא וכדי שלא נטעה ביאר הטעם שממנו נשמע הדין כנלע"ד ומדקדוק רבינו לכתוב שמא לא תדקדק עצמה בשבועה נראה דנקט כמסקנא דגמרא שהקשו מאי איריא אלמנה אפילו גרושה נמי ותירצו דאלמנה שאני דטרחה קמי יתמי ומורית התירא לעצמה דאם נהנית

מאיזה דבר הוא בשביל הטורח וכו' וראיתי בס' דינא דחיי ז"ל דף ל"ו שתמה על הר"ן ז"ל שכתב נמנעו מלהשביעה בגמרא הביא טעמא משום מעשה באלמנה אחת שהיתה סבורה לישבע באמת ונענשה וכו' וכיון דבגמרא לא קאי האי טעמא דא"כ אפילו גרושה נמי למה הביא זה ולא הביא הטעם האחר דמורית היתרא וכו' ע"כ. ותמיהא זו שייכא ג"כ להרב"י סי' צ"ו ולא ידעתי למה לא תמה עליו בזה בכנה"ג שלו ע"ש. אכן נראה דאין כאן קושי דלעולם משום מעשה שהיה הוא דמשם ראו חז"ל שלא להשביעה אך למה שהקשו אי הכי אפילו גרושה נמי ותירצו אלמנה שאני וכו' הוצרכו לזה לקושית אי הכי אפילו גרושה וכו' תדע דלא קאמר בגמרא אלא דאז הוה משמע דאין הטעם מפני המעשה כלל אלא משום דמורית היתרא ואם איתא הו"ל לתרץ אלא היינו טעמא דגבי אלמנה וכו' ודו"ק נמי בדברי רבינו שלא הזכיר הטעם דמורית התירא וכו' אלא כתב סתם שמא לא תדקדק וכו' ולא חשש שנטעה בדין גרושה שהרי באלמנה דוקא קאמר ולא הוצרך לבאר אלא הטעם דאין משביעין אותה בב"ד וכו' מכ"ש להר"ן והרב"י שהזכירו דין הגרושה להדיא דאין כאן שום קושי ודו"ק. אכן מאי דק"ל למה לא הזכיר רבינו והפוסקים ז"ל דין קפצה ונשבעה מעצמה שאמרו בגמ' דאפילו למ"ד אין משביעין את האלמנה כלל לא בב"ד ולא חוץ לב"ד ואינה גובה כתובתה לעולם מודה דהיכא דקפצה ונשבעה גובה א"כ לדידן דמשביעין אותה חוץ לב"ד או שידירוה היתומים היל"ל דהיכא דקפצה ונשבעה תו לא בעיא מידי וגובה להדיא. וי"ל דאיכא מאן דמפרש דקפצה ונשבעה צריכה לישבע עוד דהיינו שישביעוה הב"ד פעם אחרת א"כ אין כ"כ חידוש בדבר כיון שסוף כל סוף צריכה לישבע מחדש ודלא כפירש"י ז"ל ועוד דלא קי"ל כהך מילתא אלא דאף בקפצה ונשבעה לא מהני מידי וכמ"ש כ"ז הרשב"א ז"ל בשיטתו לפרק השולח ע"ע. ודע שהמרדכי בפרקין כתב דהאידנא משביעין אפילו בב"ד דשבועה שלנו אינה חמורה כ"כ משום דשבועה שלהם משביעין שאומר אמת עכשיו ונמצא שהוא משקר בשעת השבועה וה"ז שבועת שוא אבל השתא משביעין אותן שיאמרו אמת אח"ך ממה שישאלו להם וכשהן משקרין לאחר שבועה ה"ז שבועת שקר ואינה חמורה כ"כ משום דבשעת שבועה שמא היה בדעתו לומר אמת ע"כ ועיין במהריב"ל ח"ג סי' כ"ו ועוד חילקו המפרשים ז"ל בין כשהוא בעצמו נשבע לכשמשביעין אותו דכשהוא בעצמו נשבע נמצא שהוא מוציא שבועת שקר מפיו להדיא ע"כ:

ומדירין אותה בב"ד. פירש רבינו בפירוש המשנה שיאמרו לה שתאסר עליה כל פירות שבעולם אם קבלה מזאת הכתובה שום דבר וכו' והוא כלשון הש"ס דשלחו מתם וכו' אף דבגירסאות שלנו אין כתוב ואסרה כל פירות שבעולם אלא פירות שבעולם דר"ל מין

א' של פירות והרשב"א ז"ל הכריח ג"כ דאין לומר כל פירות דהו"ל נדר שא"א לה לקיימו והוא בטל דומיא דקונם עיני בשינה ג' ימים דלוקה וישן לאלתר וא"כ תיבת כל שכתב בפי' המשנה לאו דוקא. וכ"פ הרב"י סי' צ"ו גם ראיתי להתשב"ץ ח"א סי' מ"ז שפירש כן בדברי רבינו שנשאל מהו ידירנה הנאה שכתב הרמב"ם ז"ל והשיב שהיורש אומר לה איני משביעך אבל תאסרי עליך בנדר פירות פלוני אם נטלת כלום מכתובתך ע"כ. ובפי"ב במ"ול כתב דמנכסי יתומים לא תפרע עד שיגדלו דאין כאן חן ולא מזונות וכאן קיצר וסמך למ"ש שם:

הלכה יב

מתה האלמנה וכו'. נחלקו הפוסקים ז"ל אם תפסה מחיים אי מהני תפיסתה או לא לגבי יורשין ומסתברא דמהני שהרי הם מוחזקין ועל יורשי הבעל להביא ראיה שכבר גבתה כתובתה דהא בחזקת בעלת חוב היא ועיין לרבינו פי"ח דין יו"ד וי"א. עוד נראה מדברי הרשב"א ז"ל שאם נשתתקה והשביעוה ורמזה שלא גבתה כלום מהני רמיזותה לגבי יורשין ועיין לרבינו פי"ח דין ח' וט':

ואם נשאת וכו'. בגיטין דף ל"ה מבואר דדוקא ע"י נדר לא מהימנא וכו'. וראיתי להפר"ח שכתב בדין י"ח וז"ל בא"ז קצר פסקו רב צמח וכל הגאונים ז"ל אלמנה שלא נשבעה על כתובתה ונשאת אבדה כתובתה ואינה יכולה לישבע וליטול דכיון דנשאת בלא שבועה ומסרה הממון לבעל הרי גזלנית ופסולה לשבועה וכ"פ הר"מ מורמיש ז"ל ע"כ. ולכאורה תמיה מלתא טובא דנראה הפך הסוגיא דפ' השולח (גיטין דף ל"ה) דאף בנשאת שקיל וטרי תלמודא אי מצי גביא פי' שמדירין אותה משום דבעלה השני מצי מפר לה הא לאו הכי מצי נדרה וכ"ש שבועה דלא מצי להפר לה ומאי דלא מוקי תלמודא שבועה היינו משום דנמנעו מלהשביעה (לתקנה ראשונה) כדקתני מתניתין הא לאו הכי היו משביעין אותה ותו דאי מדין פיסול אתי עלה אפילו נדר נמי דמידי הוא טעמא אלא דמאן דחשיד אגזל חשיד אשבועה נדר נמי חשידא דעברה אנדרה ותו במ"ש שכל הגאונים פסקו כן הלא רבינו זלה"ה ראש המדברים בכל מקום כתב להדיא דמשביעים אותה וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ל"ו סי' ב' ואין לומר דרבינו והרא"ש מיירו בלא מסרה לבעל שום ממון דלא נחשדה לגזלנית ובהא נמי איירי תלמודא. חדא דא"כ הוה להו לפרש וגם תחילת דברי הא"ז מיירי בסתם אלמנה ותו דרחוק הדבר מאד לומר דאין לה מבעלה ראשון שום דבר בעולם. שוב ראיתי להטור סי' ק"א שהביא משם בעל התרומות והעיטור ז"ל דס"ל דאינה יכולה להשבע וצל"ע אף שאפשר ליישב ומ"מ על הפר"ח ז"ל יש להפליא למה

לא קבע חידוש זה בדין י"ב וקבעו בדין י"ח שאין שם מקומו ואילו היה סבור כן היל"ל אבל וכו' דנראה דפליגי על רבינו ודו"ק:

הלכה יג

ייחד לה קרקע וכו'. כתובות דף נ"ה מטלטלי ואיתנהו בעינייהו בלא שבועה ליתנהו בעינייהו פומבדיתא אמרי בלא שבועה בני מתא מחסיא אמרי בשבועה והלכתא בלא שבועה ייחד לה ארעא בד' מצרנאה בלא שבועה. בחד מצרא פומבדיתא אמרי בלא שבועה בני מתא מחסיא אמרי בשבועה והלכתא בלא שבועה ופי' רש"י מטלטלי ואיתנהו בעינייהו המיחד מטלטלין לכתובת אשתו ומת והן בעין והיא נפרעת מהן נוטלתן שלא בשבועה דטעמא מאי אמור רבנן מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה דחיישינן דילמא צררי אתפסה והכא היינו צררי דאתפסה ליתנהו בעינייהו כגון שאבדו בלא שבועה דכיון דאביד הני לא אתפסה אחריני וכו' ע"כ. ורבינו סידר החלוקות שלא כסדרן בגמרא נראה דהיה גורס כגירסת התוספות שם שתחילה נאמר דין הקרקע ואח"ך דין המטלטלין והכי מסתברא. אכן במטלטלי דליתנהו בעינייהו רש"י פי' כגון שאבדו כפשוטן של דברים ורבינו פי' דנמכרו ונלקח בהם מטלטלין אחרים וכו' וכן דעת הרי"ף ז"ל וכתב הרא"ש והר"ן ז"ל דטעמם משום דקתני וליתנהו בעינייהו דהו"ל למתני ליתנהו סתמא ומדקתני בעינייהו משמע דאיתנהו אך לא בעינייהו כמו שהיו מתחלה אלא נחלפו באחרים ע"כ. ולרש"י ז"ל צ"ל דאגב דתני ברישא איתנהו בעינייהו תני נמי בסיפא ליתנהו בעינייהו א"נ י"ל משום דקשיתיה דבני מתא מחסיא דאמרי בשבועה ואם איירי דליתנהו בעינייהו והני מחמת קמאי נינהו א"כ אמאי בשבועה מה לי הני מה לי קמאי לכך פי' ז"ל דאיירי שאינם בעין כלל ולכך בעיא שבועה לבני מתא מחסיא ולדעת רבינו והרי"ף ז"ל כתב הרב"י ס"ס צ"ח דטעמא דבני מתא מחסיא משום דכשהבעל בא למכור המטלטלין שייחד לה אף על פי שבדעתו לקנות בדמיהן מטלטלין אחרים לא סמכא דעתה דאיתתא ומסתמא לא יהבא ליה עד דמייחד לה אחריני ע"כ. ומרן בשם הריב"ש ז"ל כתב דה"ה לנכסי נדונייתה וכו' ע"כ. וכן נראה דעת הה"מ ז"ל ולא חש לבאר דזיל בתר טעמא הוא ועוד כבר כתב הה"מ לעיל דדין נדוניא שוה לחוב כל זמן שאינה בעין דמשמע מניה דאם היא בעין שוה לכתובה ובזה ינצל ה"המ ממ"ש עליו בש"ות מהר"א ששון סי' כ"ג ע"ש שהאריך בזה הרבה באם נאבדו נכסי הנדוניא מה דינן לדעת רבינו והרי"ף ז"ל וכו'. ולעד"ן דלפי מ"ש ה"המ דאם אינן בעין דינן כדין החוב כבר הוא מבואר בהלכות מלוה ולוה וכו' ואם הם בעין כבר נתבאר ששוין לעיקר כתובה שנוטלתן בלא שבועה ובזה יש ליישב מה שנסתפק הרב שם ע"ע. אך הספיקות האחרות שנסתפק ז"ל

באם נאבדו מקצתן ומקצתן קיימין ועלה דמיהן עד כדי כתובתה וכו' יש להתישב בדבר וכדין הצ"ע ע"ע:

הלכה יד

הפוגמת וכו'. **ואפילו יש עליה עדים**. משנה ובעיא בכתובות דף פ"ז ואפשיטה ממתניתין דכל הנשבעים וכו' והה"מ ז"ל כתב דלא אפשיטה ולא ידעתי מי הכריחו ואולי סירכא דאידך בעיא נקט:

הלכה טו

אמר הבעל וכו'. נתבאר שם ועיין לרבינו פי"ג דמו"ל:

הלכה טז

והוא שיהיה במקום רחוק וכו'. וכ"כ בפי' המשנה וכ"כ הרי"ף ונראה קצת מהירושלמי אמתניתין שם וכתב הטור סימן צ"ו בשם הרא"ש ז"ל דמקום קרוב היינו כדי שילך השליח ויחזור תוך שלשים יום שהוא זמן בית דין אבל טפי משלשים יום אין לנו לאחר הפירעון וכו' ע"כ ועיין לרבינו פי"ג דמו"ל:

הלכה יז

אמנה היתה ביני לבינו. פי' רש"י ז"ל שאומרת השטר נכתב ונחתם כהוגן ובפני עדים קבל עליו אלף זוז אבל הוא האמין בי שלא אתבענו אלא מנה ע"כ:

הלכה יט

אמר הבעל וכו'. שבועות דף מ"א והיינו היכא דמן הדין לא היה לה לישבע אך הבעל טוען כן תשבע ותטול ויש להתישב במ"ש רבינו פי"ד דמו"ל דין ב' התובע את חבירו וכו' וטען הלוה שטר פרוע הוא או מקצתו וכו' דבמקצתו הו"ל מודה במקצת וישתנה דינו כמבואר ותו דבגמ' לא אמרו אלא פרעתי וכו':

התנה הבעל וכו'.וה"ה אם אמר בשעת מיתתו דעו שנכסי אינן מספיקין לכתובת אשתי וכו' כנה"ג סי' צ"ח:

הלכה כ

אבל אם באה לטרוף וכו'. הרמ"ך ז"ל השיג על רבינו וז"ל. ועיין להה"מ והר"ן והרב"י סימן צ"ח:

הלכה כא

אלמנה וכו'. הרמ"ך ועיין להרב"י א"ה סי' צ"ו וק"א:

ואפילו תבעה ביום מיתת בעלה. פי' אחר שמת וצ"ע אם נפל למשכב פתאום בחולי כבד עד שלא יכול לדבר דבר והיא צעקה תכף על כתובתה אי מהימנא ועמ"ש הה"מ מדאמר ר"י הטוען אחר מעשה ב"ד וכו' פי' לענין מנה מאתים וכמ"ש בהג"א ע"ש:

הלכה כב

אבל תוספת אין לה וכו'. נראה דאין בכלל זה הנדוניא שהכניסה לו דהרי הוא כחוב גמור ובפרט אם הוא בעין ועיין להה"מ ז"ל לקמן ודע שעל מ"ש הה"מ שהתוס' אינה מתנאי ב"ד שנאמר אעפ"י שלא נכתב כמו שנכתב הוא וכו' הוא מדין העיקר במקום שכותבין וכו' ע"כ. כתב עליו הרב מש"ל וז"ל ודבריו מגומגמים מה הוכחה היא זו שכתב שלענין תוס' היכא דידעינן שלא נכתב מדין ק"ו של עיקר במקום שכותבין דדיו לבא מן הדין להיות כנדון דהתם דוקא משום שנכתב ואיננו וצ"ע אכן כוונתו ז"ל מבוארת אף שהדברים לא באו בדיוק דהן אמת דגרע מצד שנכתב ואיננו אך יש לו עדיפות גדול שהוא תנאי ב"ד ואיכא מ"ד אף דלא נקיטא שטרא בידה גביא כמ"ש הה"מ לעיל וכ"כ הג"א מכח מימרא דר"י דהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ע"ש מכ"ש תוספת דחסר בו תנאי זה. והנה רבינו כתב דהתוס' אין לה בכל מקום אלא בראיה ברורה דמשמע אפילו במקום שכותבים והשתא הק"ו מתפרש שפיר דהשתא עיקר שהוא תנאי ב"ד אינה גובה (במקום שכותבין) אלא בראיה דהיינו השטר ותוספת דאינו מתנאי ב"ד אינו דין שלא תגבה בכל מקום אלא בראיה ברורה ונמצא דמה שנכתב ואיננו אינו מעלה ולא מוריד דראיה הוא דבעינן:

הלכה כג

ועד כמה תגבה וכו'. הרמ"ך:

הלכה כד

לפיכך אם היה וכו' ומטפל בה. מעובדא דחמתיה דרב חייא שם ודקדק רבינו לכתוב ומטפל בה ממ"ש שם בחיי דמור דבכתפאי אימטאי לה וכו' ומשמע דאם היו נותנים לה דמי מזונות אין כאן בושה לענין זה וכ"כ להדיא הג"א שם ומשמע לי דה"ה אם היו שולחים לה המזונות ע"י שליח דכיון דאינו מוליכם היורש עצמו אין כאן טעם בושה לענין זה וכן מצאתי להרח"מ ז"ל:

הלכה כה

והבעל או יורשיו וכו'. אף דטענת היורשין היא כעין שמא והו"ל בריא ושמא מ"מ מכח דטענינן ליורש אלמוה להך מלתא כבריא וכ"כ ז"ל ומ"ש ואם אין לה עדים וכו' שם רוב בתולות נשואות יש להם קול וזו הואיל ואין לה קול אתרע לה רובא ועיין להתוס' שם:

יש לה להשביעו וכו'. הרמ"ך ז"ל השיג על רבינו וז"ל וכן השיג הראב"ד ז"ל וכבר הה"מ הליץ בעד רבינו שכיון שהגאונים תקנו שתגבה הכתובה מן המטלטלין חזרה כתובה שאינה כפירת שעבוד קרקעות ע"כ. והרל"מ ז"ל הקשה עליו מההיא דפ"ק דמציעא גבי ב"ח דקרי ליה שעבוד קרקעות שדינו לגבות מן המטלטלין וכתב ז"ל שהיא קושיא גדולה ותירץ אם לא שנדחק דהתם בשטר דוקא איירי וכו' ע"ש. ולא ידעתי מהו דהתם איתא הכי להדיא שטר הו"ל שעבוד קרקעות וכך פירש"י שם בהרבה מלשונותיו ורבינו במקום שאין כותבין כתובה קאי כמ"ש הה"מ להדיא א"כ ודקארי לה מאי קארי לה הלא מפני זה דוק' נשמר הה"מ וכתב דרבינו במקום שאין כותבין כתובה כלומר דאל"כ הו"ל בשטר ואין נשבעין כלל אפילו אי גביא ממטלטלין וכמ"ש הרל"מ גופיה שם. אך עיני כל רואה יראה דה"המ כתב אח"ך קושית פרעתי דודאי במקום שכותבין כתובה ונאבדה כיון שהבעל יכול לטעון פרעתי וכו' יש כאן שבועת התורה וכו' והרל"מ לא הזכיר דברים אלו כלל כאילו לא היו בספרו ואיך שיהיה אכתי לא נמלט הה"מ מהקושיא אם לא שנאמר דס"ל דלא נאמר זה אלא כשהשטר הוא בעין כי התם במציעא משא"כ הכא שנאבדה הו"ל כמאן דליתה כלל אף שבעיני הוא דוחק גמור ודע שלשון הירושלמי נראה הפך דברי רבינו וכבר נתעוררו בזה הגאונים ז"ל ע"ע:

הלכה כו

האשה שאמרה וכו'. וכ"כ בפ"ג ופ"ד דהלכות גרושין והרמ"ך בכ"י כתב וז"ל ורבינו ס"ל דההיא לענין התוספת קאמר שבעיקר כתובה אין שם מגו וכמ"ש הה"מ בדין שאח"ז והכל מתורץ ועיין להטור סי' ק':

הלכה כז

א"ל הבעל וכו'. מתוך שיכול וכו' איכא למידק דהא באומרו לא גרשתיך יתחייב בשאר כסות ועונה ולא הוי מגו לענין התוספת וי"ל דהה"נ דגם בשבו' לא יתחייב דהו"ל כטוענו חטין והודה לו בשעורין ועיין להתוספות שם דף פ"ט ויש מקום עיון בדברי הרב"ש סי' ק' ס"ק ט"ל ע"ע:

ונתן לה את העיקר. קשה דלסברת הת"ק אינו נותן לה כלום ואי פסק כרשב"ג זה אינו בזמן הסכנה כמ"ש רש"י שם. וראיתי למרן ז"ל פ"ט דה' שמיטה שכתב דרבינו מפרש דכיון דבזמן הסכנה תקנו שתגבה אשה שלא בגט וב"ח שלא בפרוזבול אעפ"י שעבר הגזירה נאמן שלא לחלק בין זמן לזמן וכ"נ באמת מדברי רבינו בפי' המשנה שכתב דבין במקום שכותבין כתובה בין במקום שאין כותבין אשה גובה שלא בגט וע"כ אינו אלא

מהטעם שכתב מרן ז"ל ומה שלא ביאר כאן רבינו הטעם סמך למ"ש שם והרל"מ בסוף דבריו תמה על רבינו בזה והוא פשוט כנז':

הלכה כט

ואיזו מהם גובה וכו'. כרב נחמן דף פ"ט וכ"פ בספ"ה דזכיה ומתנה ע"ש:

הלכה לא

שאם תנשא לאחר אחר מותו וכו'. פי' ואצ"ל אם גירשה לדעתו:

ולא הזכירה שם כתובה בעולם וכו'. לשון זה מגומגם דמשמע שאם הזכירה שם כתובה אין מציאות שיגבו לה הכתובה והרי בהתירוני לינשא ותנו לי כתובתי פסק לקמיה דמתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובתה. ועוד קשה טובא דמאחר שכתב אח"ז דאפילו בתובעת לינשא וכתובה נותנים לה הכל מהטעם שכתב דעיקר דבריה על עסקי הנשואין באה מעתה כ"ש וק"ו כשאינה תובעת אלא הנישואין לבדם. ובהכרח צ"ל שכוונת רבינו כך היא דכשלא הזכירה שם כתובה בעולם לא מבעיא שמתירים אותה להדיא אלא אף כתובה נותנים לה אך בהזכירה יש לחלק בדבר שאם הקדימה הכתובה אין ראוי להאמינה בענין הכתובה כלל ובהקדימה הנשואין אז נותנין לה הכל ונמצא דמ"ש ברישא ולא הזכירה שם כתובה בעולם הכוונה בתחלת דבריה דאז יש לחוש הרבה כיון שעיקר דבריה היו על דבר הממון ותנא והדר מפרש אף שעדין הוא דחוק:

תנו לי כתובתי אף להנשא וכו' וה"ז בחזקת שלא מת. מלשון זה משמע דאף אם נשאת תצא וכן דעת הפוסקים ז"ל ובחלוקא דתנו לי כתובתי והתירוני להנשא דהתירה רבינו להנשא וכו' היא בעיא דלא אפשיטא וכתב הה"מ דפסק רבינו כדין כל תיקו שבממון שאם תפסה אין מוציאין מידה וכו' ע"כ. והקושי מבואר דתקן למדי דממון שהיא הכתובה ולדין איסור דאוריית' שהיא אשת איש לא תקן דכיון דלא אפשיטה איך התירה להנשא לכתחלה. והרב"י י"ד סימן י"ז כתב דשמא י"ל דסובר רבינו דכיון דמדינא איתתא מהימנא לומר מת בעלי שתנשא אי משום דמלתא דעבידא לאגלויי היא אי משום חומר שהחמרת עליה בסופה וכו' האי בעיא דסלקא בתיקו הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא ע"כ. והוא תירוץ נאות. אך אכתי יש לגמגם מדין מת בעלי תנו לי כתובתי שאסר רבינו שתנשא ומשמע מלשונו דאף אם נשאת תצא כמו שהוכחנו לעיל ואם איתא כיון שאמרה להדיא מת בעלי למה נאסור עליה הנשואין ואמאי לא נימא דכיון דהוי מלתא דעבידא לאגלויי לא משקרה מכ"ש לטעם דמתוך חומר שתצטרך לצאת משני בעליה בעל כרחה. אך י"ל דהכא שאני דפיה ענה בה לתבוע הכתובה לחוד והיה לה לטעון שאם יזדמן לה נשואין שתוכל להנשא אם איתא דודאי מת אלא ידים מוכיחות יש כאן

דאין דעתה אלא לגבות הכתובה מחיים כמ"ש רבינו. וראיתי למהריב"ל סי' י"ח שתירץ קושיא זו באופן אחר ופלפל בדברי ר"ן בגמרא וגם עליו יש לגמגם עדין טובא ודברי מרן נראין יותר ודע דמהרח"ש פסק בהך דתנו לי כתובתי והתירוני להנשא דגם אם נשאת תצא ולכאורה דבר תימה הוא עיין להרב כנה"ג סי' י"ז בהגהת הב"י אות תקס"ב שהאריך הרבה בזה:

פרק יז

הלכה א

מי שהיה נשוי וכו'. וגם היא נשבעת וכו'. משנה בכתובות דף צ"ג וכבן ננס וכתב הה"מ ואעפ"י שבאה לגבות ממנו וכגון שהם גרושות כולן נשבעות ע"כ. לכאורה תמיהא מלתא טובא דגרושה אינה נשבעת כמ"ש הרב עצמו בפרקין דלעיל דין ד' ואי משום שמא ימצא שדה שאינה שלו וכו' כמ"ש בגמרא מ"מ הו"ל לפרש ולא לסתום ועיין להרל"מ:

הלכה ב

בד"א וכו'. הרמ"ך בכ"י ז"ל תמה על רבינו וז"ל והה"מ ז"ל נראה שנרגש מזה שכתב וז"ל וכתב רבינו כולן חולקות

כאחת והכוונה כשהנכסים מספיקין אבל אם אינן מספיקין לכולן המלוה קודם לאשה כמו שיתבאר בסמוך ע"כ. ומ"מ אכתי קשה דאי איירי כשהנכסים מספיקין מלתא דפשיטה דחולקין בשוה ומה צורך היה לרבינו להשמיענו זה עד שראיתי בס' דינא דחיי שנדפס מחדש שנרגש מזה לדברי הה"מ ז"ל:

הלכה ג

שאין דין קדימה במטלטלין. נראה פשוט דרבינו לא יחלוק על הפוסקי' ז"ל שכתבו דה"מ בדלא כתב מטלטלי אגב מקרקעי דאם כתב כן הרי דין המטלטלין כקרקע ויש בהם דין קדימה והכי מסתברא דכל תנאי שבממון תנאו קיים ועיין במהריב"ל ח"א דף מ"ט:

הלכה ד

והאשה לא חסרה דבר וכו'. מדקדוק לשון זה נראה דבכל אלו הדינין לא איירי רבינו אלא בעיקר כתובה ותוספת אך בנדונייתה שהכניסה לו הרי חסרה ודינו שוה לב"ח כמ"ש ז"ל וכ"פ הריב"ש ז"ל ופשוט הוא ג"כ ממ"ש רבינו בפרק הקודם דין ב' דאין נקרא כתובה אלא מנה מאתים עם התוספת בלבד וכ"כ רבינו להדיא:

הלכה ח

מי שמת וכו'. משנה שם ופירש"י חולקות בשוה שהרי כח שלשתן שוה דשעבוד מנה דבכולהו איכא מנה ע"כ. ועיין בפירושו למשנה שחילק בין זה לשותפים שמקצת הקרן או כולו בעין והיא מהש"ס ועיין בפ' ך' דמו"ל:

הלכה ט

הערב לאשה וכו'. כתב הרמ"ך בכ"י וז"ל והראב"ד השיג על רבינו במ"ש דאעפ"י שקנו מידו אינו חייב לשלם ובפ' כ"ה דמלוה ולוה דין ו' השיג על רבינו מדין האב לחוד דאעפ"י שלא קנו מידו אולי חזר בו מכח הסוגיא שהזכיר הרמ"ך ז"ל אף שהה"מ נראה דלא היה גורס כגירסתינו בדברי הראב"ד ז"ל. ודע שהרב כנה"ג א"ה סי' ק"ב הביא משם כמה פוסקים דדוקא האב הוא דמשתעבד ע"י קנין אבל חמותה לא ע"ש ובאמת הכי מוכח לשון הסוגיא סוף פרק גט פשוט:

המגרש את אשתו וכו'. ק"ק דאמאי לא פירש דידירנה ע"ד רבים שבזה אף אם יחזירנה אינו יכול להפר וכ"מ בפי' רשב"ם ז"ל ואולי דסמך למ"ש בפ"י דהלכות שבועות:

הלכה י

ואח"ך תפרע מן הפודה. פי' שמכריזין למי שרוצה לפדות נכסים אלו ע"מ לפרוע לאשה כתובתה כמ"ש רבינו פ"ז דהלכות ערכין וע"ש שהאריך בכל פרטי דין זה ודברי מרן ומה שיש לדקדק על רבינו מהסוגיא עיין ספ"ו שם:

הלכה יא

הבעל שמכר נכסיו וכו'. כתובות דף צ"ה ודקדק לכתוב תיבת נכסיו לאפוקי הנכסים שהם מנדוניתא או שייחדם לה בעד כתובתה וכו' שבהם המקח בטל מעצמו כמו שביאר רבינו פ"ל דהלכות מכירה ומסתברא דאף אם כתבה ללוקח ע"מ שלא אוכל לומר נ"ר עשיתי לבעלי אינו מועיל אך אם כתבה לו שאם יטרוף בע"ח של בעלה שהיא תשלם לו מהני דכולי האי לא עשתה נ"ר אם לא שגמרה להקנות וכ"כ הרא"ש כלל פ"ג סי' ד' וכן אם קבלה מעות המקח קיים בכל ענין דאגב זוזי גמרה ומקנייה וכ"כ ר"י גכ"ג הביאו בס' דינא דחיי דף מ' ולחסור לשון שכתוב בהרב מש"ל ע"ש ג"כ:

וכן אם מכר וכו' ונפסד המכר וכו'. שם והנה מרן וה"המ ז"ל תפסו על רבי' דמנ"ל דבעינן שנפסד המכר כדי שלא תוכל לומר לשני נ"ר עשיתי לבעלי דמשמע שאם לא נפסד אלא נתקיים המכר מציא טענה נ"ר עשיתי לבעלי ומהברייתא משמע דאין הטעם משום זה אלא מפני שלא חתמה לראשון וממנו ג"כ א"א לה לטעון מאחר שהניח לה ממה לגבות א"כ מ"ל נתקיים המכר מה לי אם נפסד והרל"מ ז"ל הסביר הקושיא והחזיקה דכי אמרו

בגמרא ואי ס"ד אשתדוף בני חרי וכו' קשה דאיהו נמי היכי הוה מתרץ לה דכיון דנפסד המכר מן הראשון אמאי אבדה כתובתה הרי יש לה לגבות אותה שדה וכ"ת דהכל שדה אחת ומשום הכי אבדה דאין כאן אלא שדה אחת ולראשון לא הסכימה והסכימה לשני ולכך הוי מכר א"כ מאי הקשה בגמרא ואי ס"ד הא הוי הכל שדה א' ונראה דכד מעיינת הך תשכח שהיא הקושיא שהקשה ה"ה עכ"ל. ואחרי המחילה אי מהא לא איריא חדא דהחלוקות מצד עצמן אינן שוות דאבדה כתובתה משמע לגמרי ובאשתדוף לאו היינו שנתקלקלו לגמרי אלא שאינן שוין כ"כ כגון שהוזלו וכיוצא וכמ"ש בס' התרומות שער ד' ח"ג ועוד דמעין זה פריך ליה רבא שתי תשובות בדבר וכו' התם איהו דאפסיד אנפשיה בידים אשר באמת הוא חילוק מבואר וה"ה הא דהרל"מ ז"ל וכבר ידוע דמרן כ"מ ז"ל הליץ בעד רבינו שלא כתב כן אלא מפני שהיה רוצה בין אותה שדה בין שדה אחרת והא לא שייך אלא אם כן נפסד המכר א"נ לריבותא נקט הכי דכיון שנפסד המכר על ידה הוה אמינא דמסתמא היה בעלה מתקוטט עמה עד שהוצרכה להודות לו ומפני כך הקנית לשני ונמצא שבאונס הודית ולאו כלום הוא קמ"ל עכ"ל. אך לעד"ן שלא ראה מרן ז"ל מ"ש בפי' המשנה וז"ל לפי שיכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי ולכך הקניתי לו אלא אם מכר בעלה לראובן ולא רצתה להקנות לו ואחר כך מכר בעלה אותו שדה בעצמו לשמעון והקנתה לו שאנו נאמר לה זה היה ברצונך שאל"כ היית נמנעת מלהקנות לו כמו שנמנעת מלהקנות לראובן ע"כ הרי דס"ל דוקא בנפסד המכר דהא אותו שדה בעצמו קאמר ותו לא וזה לא יתכן אלא ע"י שנפסד המכר הראשון ואינו סותר למ"ש בחיבורו בין אותה שדה בין שדה אחרת דכל מגמתו אינה אלא לאשמועינן דאיירי במציאות שנפסד המכר הראשון ומש"ה הוצרך לכתוב אותה שדה דוקא אך לענין הדין ה"ה שדה אחר וקל להבין. ובספר דינא דחיי דף מ' ע"ד ראיתי שהקשה לתירוץ שני של מרן ז"ל דאם איתא דיש סברא לחלק היכא דנפסד המכר להיכא שלא נפסד המכר א"כ נימא דלעולם היכא דנפסד המכר דמציא למימר נ"ר עשיתי לבעלי מטעם שכתב הרב הגדול הנז' ומהברייתא ליכא לאקשויי דברייתא לא קתני אלא היכא דלא נפסד המכר אבל לעולם היכא דנפסד המכר יכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי עכ"ל. ויפה הקשה זלה"ה אך אכתי י"ל דמרן יפרש בדעת רבינו דלעולם ברייתא איירי בסתמא ומשמע ליה בכל גווני בין נפסד ללא נפסד וא"כ לית לן לחלק לענין דינא כלל אך מכיון דמצד הסברא הוה אפשר לחלק רצה רבינו למנקט מלתא בדרך רבותא וכבר כתבתי דבפי' המשנה לא משמע הכי ובס' ב"ח א"ה סי' ץ' ראיתי שכתב דכדברי הה"מ ז"ל עיקר ומ"ש מהסוגיא וכו' אינה קושיא כלל דאעפ"י דמשמע דמיירי שלא נתבטל המכר מחמת שלא חתמה לו

האשה מ"מ מיירי דהגיע לבעל הפסד שהוצרך לזלזל בדמיה לפי שלא חתמה לו דס"ל להרמב"ם לדבר פשוט דאם לא הגיע לו הפסד כלל במה שמכר לראשון ולא הסכימה האשה למעשיו מציא לטעון לשני נחת רוח וסוגיא דפ' מי שהיה נשוי מיירי בדהגיע לו הפסד כדפי' ודברי טעם הם כמ"ש ה"ה וכו' עכ"ל. ואף שהוא חילוק נכון מ"מ העיקר חסר דלמה לו לרבינו לסתום ולא לפרש ועוד דכל זה הוא תורה שבע"פ ודו"ק:

הלכה יב

מי שהיו לו וכו'. משנה מבוארת שם ועיין פי"ט דמו"ל וענין הפשרה פי' רבינו שם על אמיתת הלשון ביצוע הענין ר"ל תיקון וכן קורין למים שאינם קרים ולא חמים פושרים ע"כ. והסמ"ע בח"מ סי' קי"ח כתב דאינו ר"ל דאחר שכבר טרפה זה מזה יבואו לידי פשרה אלא ה"ק כיון שהדין נותן שיכולין לבא לידי טירוף זה מזה לכן יעשו פשרה ביניהם ע"כ:

הלכה יג

אלמנה וכו'. כתובות דף צ"ח וענין השבועה כתב רבינו שם שהיא תשבע שבועת התורה שלא הניח לה מזונות ע"כ. וכאן כתב לענין הכתובה ונראה דהכל ענין אחד ומ"ש ומוכרת מקרקע בעלה נראה דה"ה מהמטלטלים לפי תקנת הגאונים שכתב רבינו פי"ו דין ז' ומינה להג' אנשים הבקיאים וכו' והרשב"א ז"ל כתב דלא שאני לן בזה בין בחורה לזקנה שאינה ראויה לינשא עיין בפי"ב דמו"ל ומ"ש דאחריות המכר על היתומים ר"ל אם בא ב"ח מוקדם לכתובה לטרוף אבל ב"ח מאוחר לכתובה א"י לטרוף וכו' עיין הטור א"ה סי' ק"ג:

הלכה יד

אלמנה שמכרה וכו'. פשט דברי רבינו נראין דאם היו שם ג' בקיאים בשומה אפילו אם שמה לעצמה מעשיה קיימים וכ"כ ה"המ והר"ן ז"ל אך י"ל ג"כ דאיידי דנקט ברישא דאפי' שלא בב"ד הדיוטות כשמכרה לאחרים שוה בשוה מעשיה קיימים נקט בסיפא סתמא וה"נ דבסיפא אפילו בב"ד לא עשתה כלום מטעמא דאמרינן בגמרא דף צ"ח דאמרינן לה מאן שם לך ופי' רש"י שם ממי קבלת מכירה זו וכו' הרי דבעינן שיצא מרשות המוכר לגמרי וכאן הוא בידה ולזה הפירוש נטה ג"כ הרב מש"ל בפ"א דהלכות שלוחין ושותפין ע"ש. ולדידי חזי לי דמתוך דברי הש"ס נראה דצ"ל כן דאמאי דבעי לאוכוחי מדר"ז אר"ן אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום בעי היכי דמי אי דאכרוז אמאי לא עשתה ולא כלום אלא לאו דלא אכרוז וכו' ואי דליכא אפילו ב"ד של הדיוטות אף כי אכרוז מאי הוי סוף סוף הרי שמה אותו בינה לבינה ולקחה לעצמה אלא

ודאי נראה דבב"ד הדיוט קאמר כששמה לעצמה ואפ"ה קאמר דלא מהני אף שלאחרים אפילו בלא ב"ד מהני דהאי כדיניה והאי כדיניה ויש להתיישב ודו"ק:

הלכה טו

היתה כתובתה וכו'. קשה דלמה לא תחזיר המכר כיון שנתאנית ולמה נתקבלה כתובתה ואף דרבינו פסק פי"ג דמכירה דין ח' דאין אונאה בקרקעות אפילו מכר שוה אלף בדינר גבי אלמנה שאני דהו"ל כשליח של יתומים כדמוכח בגמרא וגבי שליח פסק שם רבינו דיש אונאה אף בקרקעות דא"ל לתקוני שדרתיך וכו' והנה התוספות שם הביאו מהירושלמי דפריך עלה ויחזור המקח ומוקי לה רבי יוחנן כשהוזל המקח או כשהוקר המקח וכו' ואי רבינו הוה ס"ל הכי הו"ל לפרש או שנאמר דלישנא דמתניתין נקט ולא חש לבאר. שוב ראיתי למרן כ"מ לקמן שכתב דדעת רבינו דאין אלמנה כשליח דנכסי בחזקתה קיימי כיון שהיא חותמת השטרות וכו' וא"כ חזרנו לדין דטעמא דמלתא משום דאין אונאה בקרקעות ואין כן דעת שאר הפוסקים ז"ל כאמור:

היתה כתובתה מאה וכו'. כת"ק דמתניתין ולא כרשב"ג והקשה הרל"מ וז"ל למה פסקו הפוסקים דלא כרשב"ג וכ"כ בפי' המשנה דלעולם מכרה קיים עד שתהא שם כדי שתשייר בידו בת תשעה קבין דהא כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו עכ"ל. וי"ל משום דשקיל וטרי תלמודא לדעת תנא קמא ולא מותיב מדרשב"ג ש"מ דאין הלכה כמותו בהא ועוד דאעיקרא דמילתא מצינו להפוסקים ז"ל בכמה מקומות שפסקו דלא כרשב"ג ורבינו ז"ל מכללם עיין להתי"ט ז"ל פרק ח' דעירובין מ"ז ונראה דהיינו טעמא משום דאיכא כמה אמוראי בגמרא דלית להו האי כללא כדאיתא בשלהי המדיר ע"ש. וא"כ הדבר שקול והיכא שנוטה הדין לפי הש"ס הכי פסקינן. ומ"ש שוה מאה ודינר לאו דוקא דינר דה"ה פחות כל שהוא יתר על מאה וכ"כ ז"ל:

הלכה טז

היתה כתובתה ארבע מאות וכו'. שם במשנה ועיין בדברי מרן ז"ל וכמ"ש דין י"ד:

הלכה יז

ואם מתה היא וכו'. מבואר הדבר דהבעל יורש את אשתו כמ"ש פכ"ב וע"ש שהאריך בחילוקי דין זה:

הלכה יח

אפילו פעמים רבות. משנה שם ומכאן מוכח שאין לאלמנה דין שליח אלא כמוכר משלו דשליח אינו רשאי לעשות כן וכמ"ש מרן ז"ל וכמ"ש בדין י"ד:

הלכה יט

לא אבדה שאר תנאי כתובה. אבל מזונות אבדה כמ"ש רבינו פי"ח דין כ"ג. ומ"ש אבל אם מוחלת וכו' ידוע שצריך לכתוב לה כתובה אחרת אם רוצה לקיימה דהא אסור להשהות אשתו בלא כתובה וק"ל:

פרק יח

הלכה א

אלמנה ניזונת וכו'. כתובות דף צ"ה ודף נ"ד והרמ"ך ז"ל בכ"י כתב וז"ל וזה הירושלמי הביאו הרא"ש שם והטור סימן צ"ג וכתב הרב"י דטעם רבינו והרי"ף משום דכיון דגמרא דידן לא מפליג בדיני משמע דסבר שאין חילוק בדבר דאם איתא לא הוה שתיק מינה עכ"ל. והכנה"ג בהגהת הב"י אות י"ט הביא מהירושלמי גופיה פרק היה נוטל ומשם מהר"ש יפה ז"ל דמוכח התם בגמרא דידן וכו' ועפי"ז יש לתמוה על הרמ"ך והרא"ש והטור שסמכו על אותו הירושלמי ונמשכו אחריהם הרש"ך ומהרשד"ם ומהר"א ששון ז"ל אכן ראיתי להמש"ל ז"ל שעמד בדברי מהרש"ך ח"א סי' מ"ב שכתב דהיכא דהתביעה הוי מחמת אונס פליגי בה רבוותא אם יש לה מזונות ומציא האלמנה לומר קים לי כהרא"ש והטור דס"ל דיש לה מזונות כיון דהנכסים הם בחזקתה כל זמן שלא נשאת ע"כ. ויש לתמוה דדוקא ביתומים אומרים נתננו הוא דאמרינן נכסי בחזקתה קיימי ולא בספק מעיקרא אם יש לה מזונות או לא. ובח"ג סימן כ"ד צידד הרב ז"ל החילוק המבואר הלזה ודחהו כ"ש שיש לתמוה עליו מה ראה על ככה וצ"ע עכ"ל. גם הרב כנה"ג א"ה סי' צ"ג בהגהת הב"י אות י"ט הקשה קושיא זו ונסתייע עוד מתשובת הרשב"א שהביא הרב"י ח"מ סי' כ"ט סעיף י"ג והניחה בצ"ע. ולענ"ד נראה דמתשובת הרשב"א זאת אין כאן הכרח כ"כ חדא דמסברא בעלמא כתב כן ועוד דאינו דומה לנ"ד כמבואר שם. ולעיקר הקושיא נראה לענ"ד שיש מקום לצדד בעד הרש"ך ז"ל מכמה טעמי חדא דנחלקו התוס' ורש"י ז"ל שם דף צ"ו בבעיית היתומים אומרים נתננו וכו' אם הוא להבא או לשעבר דרש"י ז"ל פירש שהם טוענים שנתנו לה דמי המזונות לשנה הבאה ע"כ. והרי זה דומה לנ"ד דהרי אינן מחוייבין היתומים להקדים לה דמי מזונות לשנה אחרת ולענין זה הוה לן לצדד בעד היתומים דנכסים בחזקתייהו קיימי לענין זה ואפ"ה תירצו בגמרא דנכסים בחזקת אלמנה קיימי ועדיפא מינה הוא דאם במה שאינן חייבים כלל אוקמינן נכסי בחזקתה במה שהיו מחוייבים מקודם אלא שאח"ך נולד ספק בדבר מכאן ולהבא לא כ"ש. ועוד דאנן קי"ל בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת נשחטה פקע האיסור וכו'

אך שיוודע לנו שנשחטה כראוי דאל"כ לא תפקע חזקת קמייתא לענין האיסור וה"נ כיון דהיתומים היו מחוייבים לזונה מתנאי ב"ד אשר היא מכח זה נקראת היא מוחזקת בנכסים לא מצינן לאפקועי מינה הך חזקה עד שיוודע לנו בבירור שהופקעה שעה אחת ודאי אבל בספק הדרינן לחזקה קמייתא וזה מבואר בכמה מקומות בתוס'. ואף לדברי רבי שהביאו התוס' שם דבמזונות שעברו הוא דקמבעיא ליה דמוכחא מלתא טפי משום דשתקה עד השתא דיתמי קושטא קאמרי וכו' הרי כעין כ"ש דאפילו התם דמוכחא מלתא וכו' אמרינן דעל היתומים להביא ראיה ובר מן דין הרי אמרו שם דכל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה נשאת עליה להביא ראיה ומדלא משכח עליה להביא ראיה אלא בנשאת ש"מ דנתקבלה כתובתה או דתבעה כתובתה בב"ד אפילו במזונות שעברו עליהם להביא ראיה כמ"ש התוס' שם א"כ כל זמן שלא נשאת ממש היא נקראת מוחזקת ועליהם להביא ראיה על כל דבר ודו"ק:

אבל אם מכרה וכו'. מסתברא דהיינו אם היורשים מתרצים לזונה אבל אם רוצים לתת לה המותר כדי שלא לזונה עוד הרשות בידם דאל"כ כל אשה תגבה כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בשביל דינר החסר וכ"כ הרא"ש ז"ל:

ומשתתארס וכו'. לשון הגמרא הוא תבעוה לינשא ונתפייסה ולפ"ז אפילו לא נתארסה ממש אלא שקבעו שידוכין כנהוג הו"ל כנתארסה וכ"כ בס' דינא דחיי והוא מהרב"י בשם הרדב"ז ופשוט הוא:

הלכה ב

כשם שניזונת וכו'. שם דף ק"ג ושם אמרו ג"כ שאם היתה משתמשת בכלי כסף וזהב בחיי בעלה ה"ה לאחר מותו וכ"כ בפירוש המשנה וכאן השמיטו ולא ידעתי למה:

הלכה ג

נפל הבית או שלא היה לבעלה בית. כצ"ל. ובגמרא תני רב יוסף בביתי ולא בבקתי וגירסת הרי"ף והרא"ש ולא בעקתי ופי' שאם היה לו בית צר שאין יכולים לדור בו היא עם היתומים מתנאי כתובה הוא שאינה יכולה להכריח היתומים שיניחוה במדור שהיתה דרה עם בעלה אלא שוכרין לה מדור לעצמה והם דרים באותו בית ורבינו לא הזכיר זה וגם הפוסקים לא נרגשו מזה ולא ידעתי למה. והטור סימן צ"ד כתב פלוגתא בין רבינו לשאר פוסקים אם המזונות תלויים בדירה או לא ולא נרגש מזה גם הרב"ח הגיה בדברי רבינו בדין זה ולא נרגש מזה וצ"ע. שוב ראיתי להרמ"ך ז"ל בכ"י שהשיג על רבינו ז"ל ומתוך מה שדקדק ז"ל מבית למדור נראה לענ"ד לתרץ בעד רבינו שהוא מפרש בביתי ולא בעקתי מלשון עקא דר"ל צר מכח שנשבר או נפל או שהוא פורע שכר

דיתכן שהיו פורעים הרבה כשהיה אביהם חי ועכשיו שמת הם רוצים לקמץ וזהו שכתב נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר דאין להכריח היורשים להניחה באותו בית כיון שיש צרות בדבר מחמת אלה הדברים ונמצא שהזכיר דין זה להדיא ואתי שפיר נמי ששינה ממדור לבית משום דהכא דקאי לתנאי הכתובה הוצרך לכתוב לשון בית וכן נראה שהבין ה"ה ז"ל:

הלכה ד

ברכת הבית ברובה וכו'. שם דף ק"ג ופי' רש"י ברכת הבית ברובה בני אדם שעוזרין זה את זה ומשתכרין ומזל דרבים עדיף ע"כ. והתוס' פירשו בשם ר"ח כגון הא דאמרינן נר לאחד נר למאה וכן כל כי האי גוונא אין נותנין ע"כ. ודברי רבינו בפי' המשנה נוטין לפי' רש"י ז"ל וכאן תפס לו פי' התוס' ואין קפידה בדבר דהא והא איתא ובעיקר מזונות האשה עיין לרבינו פי"ב:

מפני שהיא ילדה והם ילדים. בירושלמי אמרו הטעם משום שם רע ונראה דלאו דוקא ששניהם ילדים דה"ה אם היא ילדה והם גדולים דזיל בתר טעמא הוא:

ומותר המזונות ומותר הכסות ליורשין. מסקנא דאביי בסוף פ' אע"פי נקטינן מותר בלאות אלמנה ליורשין ע"כ. וכתב ה"המ ז"ל שדין המזונות הוא במכ"ש שהרי מותר בלאות שבחיי הבעל הם לאשה כשנתאלמנה הם ליורשין מותר מזונות שבחיי הבעל הם לבעל כשנתאלמנה אינו דין שיהיו ליורשין ומה שלא הוצרך אביי להזכיר מותר מזונות משום דפשוט הוא וכו' ע"כ. אך מאי דאיכא לאתמוהי דרבינו סיים במספיקין לה מזונות בבית אביה דנראה דאינה סמוכה על שלחנן ואף אם נאמר דבזה אין חילוק דלעולם מותר המזונות הם ליורשין קשה טובא דרבינו פ"ט דנחלות דין ח' השוה האלמנה לאחים וכתב במד"א באחים ובאלמנה שאין חלוקין בעיסתן אבל אם היו חלוקין בעיסתן שמא מעיסתו קמץ ועל האחים להביא ראיה שהם משל אמצע וכו' ע"כ הרי משמע מדבריו להדיא דאלמנה שקימצה לעצמה קימצה וכאן לא חילק כאמור דכפי מ"ש כאן אין שום מציאות לאלמנה שהותירה שיהיו שלה ובספר בני חיי א"ה סי' צ"ה נדחק בזה וכתב דחלוקה בעיסתה דאשה לא. הוי דומיא דאחים אלא מיירי כגון שהתנו עמה שאם הותירו הותירו לה ואם פחתו פחתו לה וכו' ע"כ. ואחרי אלף מחילות מילי דכדי נינהו חדא דזה מלתא דפשיטא כיון שהתנו כן להדיא דכל תנאי שבממון תנאו קיים ועוד דאם איתא למה חילק רבינו בין חלוקה בעיסתה ללא כיון שהכל תלוי בתנאי ועוד דהעיקר חסר ושם הביא דברי הר"מ בי"ט שכתב דאם האכילה המותר לבניה או שנשתתפה עם אחרים ושמה חלקה באמצע וכן אם הוזלו המזונות או שקנתה מיני מגדים לעצמה אין

היורשין יכולין לתבוע ממנה כלום וכו' ע"כ ושם נסתפק הרב אעיקרא דדינא אם יכולה זאת האלמנה לומר ליורשין קים לי כהראב"ד דמותר מזונות לאשה כיון שהיא מוחזקת ואין היורשין יכולין להוציאן מידה ואף דמהרי"ק ז"ל כתב דאין לומר קים לי כגאון אחד היכא דכל חכמי ישראל חולקין עליו סמך לו הרב ז"ל דהרדב"ז סימן פ"ח והר"ם ס"ל כהראב"ד עש"ב. אך לעד"ן הדבר קשה מאוד חדא דדברי מהר"ם יש מקום לפרשם באופן אחר כמ"ש שם ועוד דלא בא אלא מכח דיוק דבקל מצינן לדחותו ושאפי' מהר"ם לא יסבור כן וגם דברי הרדב"ז שהביא שם הם קשים ומרפסן איגרי שלא הזכיר שום דבר מדינו של רבינו וגם לא דברי הראב"ד שחולק עליו עד שאני אומר לעד"ן בלי ספק שלא זכר הרדב"ז ז"ל כשכתב אותה תשובה מדברי הרמב"ם הללו ולכך כתב מה שכתב ואילו היה זוכרם אין סברא בעולם שיתפוס כהראב"ד לענין דינא הפך כל הגאונים ראשונים ואחרונים ע"ש כי הוא מבואר הרבה. זאת ועוד יש לתמוה על הרב בני חיי שנראה שרצה לזווג סברת הרדב"ז לסברת הראב"ד כדי שלא יהיה הראב"ד יחיד בסברא זו והדבר תמוה דכל אחד כבודו במקומו אך אין זווגם עולה ואילו היה מוצא איזה גאון שבזמן הראב"ד או קרוב לו תינח אך הרדב"ז אף דרב גובריה אין לדמותו להראב"ד לענין זה וצ"ע:

הלכה ה

אלמנה וכו'. רש"י ז"ל פירש דרפואה שיש לה קצבה היינו שאינה חולה תדיר ע"כ. ושם אמרו שאם יכולין להתנות עם הרופא ולקצוב עמו שירפא אותה הוי רפואה שיש לה קצבה ותתרפא מכתובתה ורבינו השמיטו נראה דס"ל דאין זה מוסכם דא"כ כל אדם יעשה כן והוי גרמ' בניזקין לאשה והרב"י סי' ע"ט הביאו ע"ש ועיין לרבינו פי"ד ואם מת בעלה והניחה מעוברת צ"ע אם חשיבה הלידה כחולי שיש לו קצבה ותתרפא מכתובתה או נימא דאין זה חולה לענין זה עיין לרש"ל סי' ע"ה:

ואפילו היתה יבמה. פי' שהיתה זקוקה ליבם ואף שלא נמצא כן בביאור בגמ' רבינו הוציאו ממ"ש שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו וכ"כ ז"ל:

הלכה ו

מתה האלמנה וכו'. בפ' כ"ב פסק רבינו דשומרת יבם שמתה יורשי הבעל יורשין וכו' והם חייבים בקבורתה ומשם למד רבינו לאלמנה סתם אף דבגמ' לא משמע דאיירי אלא בשומרת יבם כדאיתא בכתובות דף פ"א ועיין פי"ב דין ד' וכדעת רבינו נראה דעת התוס' שם ויש חולקין בזה ע"ש ויש קצת יתור לשון בדברי רבינו במ"ש אבל לא יורשי הבעל דכבר נשמע ממ"ש דיורשי כתובתה חייבים בקבורתה ויש ליישב בדוחק:

ויורש שאמר וכו'. עיין פי"ב דין ד' ודע שה"ה ז"ל כתב שאפי' היתה מניקה יכולה היא לומר איני מניקה אלא בשכר ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר וכו' ונגררו אחריו כל הפוסקים ז"ל ע"ע ומשמעות לשונו דתרתי קאמר דיכולה היא לומר איני מניקה אלא בשכר אפילו אם אינה תובעת כתובתה דאז היא ניזונת מהיתומים ויכולה ג"כ לתבוע כתובתה אך יותר נראה לפרש דה"ק דיכולה לתבוע כתובתה ושיפרעו לה ג"כ שכר ההנקה ועיין להכנה"ג א"ה סי' צ"ה בהגהת הרב"י:

הלכה ז

וכל מלאכות וכו' חוץ וכו'. ופי' רש"י ז"ל שהם מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר כדאמרינן וכו' שאין נדה עושה אותן לבעלה ע"כ ולפ"ז אף אם היא מרוצית לעשותן אינה רשאה זולת שלא בפניהם כדין הנדה וכו':

הלכה ט

והנכסים עצמן וכו'. מבואר הדבר דבנכסים שהם בעין קאמר וכדאיתא בכתובו' דף נ"ה מטלטלין ואיתנהו בעינייהו בלא שבועה ופי' רש"י המיחד מטלטלין לכתובת אשתו ומת והם בעין היא נפרעת מהם בלא שבועה דטעמא מאי אמור רבנן מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה דחיישינן דילמא צררי אתפסה והכא היינו צררי דאתפסה ע"כ. וכ"כ הה"מ ז"ל אך במ"ש שכבר נתבאר פי"ו וכו' אין נראה זה שם וכבר כתבתי שם מה שנלע"ד וע"ע בס' דינא דחיי דף צ' ודע שמהרש"ך ח"ג סימן פ' הבין בפשיטות מדברי רבינו דאפילו אבדה שטר כתובתה או נשרפה גובה נדונייתה כשהיא בעין אך המש"ל חלק עליו מדין מלוה שאבד שטרו וכו' ועכ"ז דברי מהרש"ך נראין שאין שטר כתובה מעלה ולא מוריד לענין זה דהא כבר כתב רש"י דכשהן בעין היינו צררי דאתפסה וכו' וכן נראה מדברי מהרשד"ם א"ה סי' קמ"ז לענין תפיסה ע"ש וכן נראה קצת מדברי רבינו פי"ב דין י"ח דדוקא גבי מזונות וכו' אך הדבר צ"ע עיין בפרקין דין כ"ג:

הלכה י

אלמנה שתפסה וכו'. בכתובות דף צ"ו ונחלקו הפוסקים בדין זה הנה רבינו ס"ל דבין שתפסה בחיי הבעל בין לאחר מותו מהניא התפיסה למזונות אך לכתובתה דוקא בחייו גובה מהם אך לאחר מותו לאו כל כמינה דכבר זכו בהם יורשי הבעל וכן דעת הרי"ף ז"ל אך התוס' בשם ריב"ן ס"ל דתפיסה דמזוני לא מהניא אלא לאחר מיתת הבעל ולכתובה בין מחיים בין לאחר מיתה לא מהניא וכו' ור"ח וה"ג ס"ל דתפיסה דמזוני לא מהניא אלא מחיים אבל לכתובה לא משום דלא ניתנה ליגבות מחיים ולזה נוטים דברי הרא"ש והטור והרב"י ז"ל ומדברי ה"ה משמע דה"ה לאחר מיתה דלא מהניא והערוך ור"ח פסקו

דמזוני וכתובה שוים בדין התפיסה ועיין למהריב"ל סי' נ"ה והיכא דתפסה האלמנה למזוני ובא ב"ח להוציאם מידה נחלקו הפוסקים ז"ל אי מהניא או לא עיין למהרנ"ח סי' י"ח והרדב"ז סי' קע"ג והמבי"ט סימן רצ"ה:

הלכה יא

אבל אם תפסה וכו'. כתב מר"ן הקדוש דהיינו לדינא דגמרא שאין כתובה נגבית ממטלטלי אבל לדידן גובה מהם אפי' לא תפסה ע"כ. פירוש לפי תקנת הגאונים שהזכיר רבינו פי"ו דין ז' אך לפ"ז מ"ש כאן הוא מגומגם שהרי סיים אעפ"י שתקנו הגאונים וכו' משמע דר"ל ממש בהפך ממ"ש מרן ז"ל עד שראיתי להכנה"ג סי' צ"ג בהגהת הב"י אות ט' שכתב דלדעת מרן צ"ל דהאעפ"י וכו' שכ' רבינו הוא דין אחר ואין לו קשר עם מ"ש למעלה וה"ק אעפ"י שתקנו הגאונים שתגבה כתובתה ממטלטלי ומתקנה זו ניזונת מן המטלטלין אעפ"י שלא תפסה אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אינה יכולה לעכב ואעפ"י שבספרי הדפוס כתוב ואם הניח וכו' בוא"ו גם יש הפסקה בין מ"ש לפיכך תזון האלמנה וכו' לאם הניח בעלה וכו' ט"ס הוא וכו' ע"כ. ושם הביא סברת הר"ם מינץ שנראה שהבין דברי רבינו כפשוטן דאף אחר תקנת הגאונים תפיסה דלאחר מיתה לא מהניא לכתובה אלא למזונות וכו':

הלכה יג

ואם מכרו אינה מוציאה וכו'. כתב הה"מ משנה היא בפ' הניזקין וכתב עליו מרן ז"ל בכ"מ דאינה לא משנה ולא בפ' הניזקין אלא בכתובות דף ס"ט ע"ב ונראה דכוונת הה"מ ממאי דתנן בריש פ' הניזקין אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם וכתב שם רבינו ואומרו למזון האשה והבנות מבואר וכבר נתבאר בכתו' וכו' ע"כ נראה שכוונתו לבקיאות שהזכיר מרן ז"ל ג"כ ובס' בד"ה להר' ב"י כתב וז"ל שאף על פי ששנינו שם שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים איכא למימר דהתם כששעבדם הבעל אבל הא מלתא איתא וכו' וכבר נתבאר לענ"ד:

הלכה יד

כמו שאין דין קדימה במטלטלין. כן היא גירסתנו וגירסת הראב"ד והה"מ ז"ל אך הרב"י סי' צ"ג היה גורס שאין דין קדימה במזונות והכל עולה לסגנון אחד והראב"ד ז"ל השיג על רבינו ועיין בש"ות מהראנ"ח ח"א סי' י"ח דף ל"ג ע"ג והרב כנה"ג א"ה סי' צ"ג בהגהת הטור אות נ"ב:

הלכה טו

ואם הוכר העובר וכן אם הניחה מעוברת. כ"כ בנוסחתינו וט"ס מפורסם הוא וצ"ל ואם הוכר העובר אם הניחה מעוברת כ"כ במש"ל ופשוט הוא:

הלכה טז

או שחלה או שהיה במדינת הים וכו'. כתב הרב המגיד וז"ל ומבואר בדברי רבינו שדין חלה והלך למד"ה אינו אלא כשחלה והלך למד"ה אחר העמדה בדין אבל חלה או הלך ולא עמד בדין קודם לכן אינה ניזונת משל יבם וכן מתבאר בירושלמי ע"כ נ"ב אין דבר זה מבואר שם והר"ן ז"ל הכריח דאם קודם העמדה בדין חלה אונס הוא וכו' ע"כ. וגם זה ההכרח איני מכיר דאם עמד בדין ונתרצה לחלוץ ואח"כ חלה למה יתן הדין שיתחייב במזונות כיון שנאנס בחולי גם מ"ש הה"מ שהוא מבואר בדברי רבינו איני רואה ביאור זה ואדרבא מדכתב וברח או שחלה או שהיה במד"ה אם איתא דהיה במד"ה היינו אחר העמדה בדין על פי' דברי הה"מ היינו ברח דמה לי ברח או הלך למד"ה לענין זה דכי היכי דברח היינו שלא נתרצה לא לחלוץ ולא ליבם ה"נ הלך למד"ה וא"כ תרתי למה לי דהא ודאי כיון שעמד בדין ולא רצה לגמור הענין ושוב נתרחק פשיטא שהדין נותן לחייבו במזונות עכ"פ מלבד דאיכא לאתמוהי תו מלשון רבינו שכתב או שהיה במד"ה ולפי דברי הה"מ עפ"י הירושלמי הול"ל או שהלך למד"ה ולזה כבר נרגש מרן ז"ל ע"ע והסכמת הפוסקים כדברי הה"מ ז"ל ויש לישב מ"ש:

הלכה יח

מי שייחד וכו'. בס"פ נערה ומוכח שם דאפילו בלא שעת מיתה רשאי לעשות כן היכא שהיא מפסדת המזונות אלא דבעינן שיהיה בדרך צוואת ש"מ וכ"כ רש"י ז"ל ולכך כתב רבינו בשעת מיתה ולאו דוקא ובספר רבינו שבידינו כתוב אבל אם אמר לה יהיה במקום פלוני במזונות ונראה שהוא ט"ס דכל החילוק אינו אלא בין למזונות לבמזונות וצ"ל אבל אמר יהיה מקום פלוני במזונות וכו' וכן מצאתי בספר קדמון כ"י ומ"ש רבינו שייחד לה קרקע נראה שאחר תקנת הגאונים שתקנו שתגבה גם מהמטלטלין כמ"ש פט"ז ה"ה מטלטלין וכ"כ הרב"ש ז"ל:

הלכה יט

אלמנה שבאה לב"ד. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל ודבריו מגומגמים אך כוונתו מבוארת והם דברי הראב"ד ז"ל בפרקין ודברים אלו מרפסן איגרי לכאור' שהרי בכתובות דף ק"ז איפליגו רב ושמואל דרב ס"ל פוסקין מזונות לא"א ושמואל ס"ל דאין פוסקין ופריך בגמרא לשמואל מדתנן מי שהלך למד"ה ואשתו תובעת מזונות חנן אומר תשבע

בסוף ולא תשבע בתחילה נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו תשבע בתחילה ובסוף ע"כ ל"פ אלא לענין שבועה אבל מזוני יהבינן לה תרגמה שמואל בששמעו בו שמת ע"כ. ומבואר הדבר דלשמואל דוקא צ"ל כן דאילו לרב בהכרח המשנה כפשטה דהא בששמעו בו שמת ל"פ רב ושמואל דלכ"ע פוסקין לה מזונות כמ"ש להדיא ופלוגתייהו בלא שמעו בו שמת א"כ מתניתין כפשטה סייעתא לרב ולקמן איתא כי אתא רב דימי אמר מעשה בא לפני רבי בבית שערים ופסק לה מזונות לפני ר' ישמעאל בציפורי ולא פסק לה מזונות תהי בה ר' יוחנן וכי מה ראה ר' ישמעאל שלא פסק לה מזונות הא לא נחלקו בני כהנים גדולים וחנן אלא לענין שבועה אבל מזוני יהבינן לה א"ל רב שמן בר אבא כבר תרגמה רבינו שמואל בבבל כששמעו בו שמת א"ל פתריתו בה כולי האי והלכתא כוותיה דרב ופוסקין מזונות לאשת איש ע"כ. הרי פסק ההלכה להדיא כוותיה דרב ורבי יוחנן נמי דקא מתמה על מאן דמפרש לה למתני' בששמעו בו שמת א"כ תמהני טובא על הרמ"ך והראב"ד ז"ל מאי קאמרי אם לא שנאמר דכוונתן ז"ל כלפי הסברא דלפי דברי שמואל משמע דטפי איכא למיחש לצררי או לא"ל צאי מעשה ידיך וכו' במי שבעלה קיי' משששמעו בו שמת ובהא לא מצינו לרב שיחלוק עליו אלא שהוא משוה אותם דבשניהם פוסקין אבל לענין השבועה מי האומר שרב יחלוק גם בזה ואמאי רבינו פסק בהפך דבבעלה קיים פסק פי"ב דין ט"ז דאינה צריכה שבועה וכאן במת צריכה שבועה כלפי לייא הוא זה וכן השיגו הריטב"א והרא"ש ז"ל על רבינו הביאם מרן כסף משנה שם דין י"ח וכ"מ בהרב המש"ל ז"ל ונראה להכריח שזה הוא דעתם של הרמ"ך והראב"ד ז"ל דאם איתא שכוונתו לפסוק כשמואל ולאוקומי פלוגתא דחנן ובני כהנים גדולי' בששמעו בו שמת למה לא השיגו על רבינו שם בפרק י"ב שהביא דין אשה שהלך בעלה למד"ה וכו' ופסק דאין משביעין אותה שם הו"ל להשיג שדין זה לא נאמר אלא באלמנה לא בבעלה קיים ודו"ק היטב כי נלע"ד נכון:

הלכה כ

אלמנה שבאה וכו'. כבר נתבאר דין זה פי"ז דין י"ג וי"ד וכפלו כאן לחזק סברתו בדין השבועה שהזכיר בסמוך:

הלכה כא

וכמה מוכרין וכו'. שם דף צ"ז מסקנא דאמימר והרמ"ך בכ"י כתב וז"ל וביאור הדבר דרבינו מפרש מ"ש שם וסמך לה כתובה דר"ל דרך עצה טובה כדי שלא יבא איזה ב"ח לטרוף וכמ"ש הר"ן ז"ל שם והוסיף עוד דהרי"ף ז"ל חזר בו בסוף ימיו ע"ש ודעת הרא"ש

והרב"י כדברי רבינו ודע דגירסת הרי"ף היא דמוכרת לשלשה חדשים ואפשר שהוא ט"ס דאיך יחלוקו מי"ב חדש לג"ח משא"כ לו"ח שהוא יותר קרוב ודו"ק:

הלכה כב

אלמנה וכו'. נתבאר פי"ב דין ט"ז ובדין אלמנה שאין שטר כתובתה יוצא מתחת ידה ע"ש לעיל דין ט':

הלכה כד

האשה שהלכה וכו' עד כדי כתובתה מכל פנים וכו'. כפי' רש"י והר"ן בכתובות דף ק"ז ודייקינן מינה עד כדי כתובתה הין יותר מכדי כתובתה לא משמע דאין חיוב במזונותיה עד שיפרע לה כתובתה ודלא כהירושלמי שכתוב שם אמר ר' יוחנן בשם רבי אחא אדם שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב במזונותיה עד שיתן פרוטה אחרונה וכו' ע"כ וסיים הרי"ף וז"ל ומסתברא לן דגמרא דילן לית ליה האי סברא דאי אית ליה האי סברא הוה ליה למתני ניזונת והולכת עד שתפרע כל כתובת' ומדקתני עד כדי כתובתה שמעינן דכי מטו מזונותיה עד כדי כתובתה פקעה כתובתה במזונותיה ולא שקלה בתר הכי כלום וכו' ע"כ. אך ראיתי להראב"ד ז"ל בס' תומת ישרים סי' רל"ח שחלק על הרי"ף ז"ל בזה דזו אינה ראיה לדחות דברי הירושלמי דבאשה שהלך בעלה למד"ה שאני דבב"ד עסקינן וב"ד היכי משהו לה לכתובתה כדי ליתן לה מזונות אלא ודאי כד אתיא לבי דינא וא"ל גרשני בעלי הבו לי כתובתי או הבו לי מזונותי עד דתפרעו לי כתובתי כשמעתא דבני מערבא א"ל בי דינא אנן כתובה לא יהבינן לך דילמא לאו גרושה את אלא מזוני יהבינן לך עד כדי כתובתיך ממה נפשך וכי מטית לשעבוד כתובתיך תו לא יהבי' לך ודאי ואי לאו גרוש' את שקלת להו משום מזוני ואי את גרושה תהוי לכתובתיך וכו' וסיים ז"ל דאי איכא למדחי לשמעתא דבני מערבא מהא מדחינן מדאמרינן בגמרא דילן עלה דהאיך מתניתא מציאת אשתו שגירשה אעפ"י שלא נתן לה כתובה הרי היא שלה ופריך בגמרא פשיטא ומתרץ ל"ק במגורשת ואינה מגורשת דאמר רבא בר ירמיה אמ"ש כ"מ שאמרו חז"ל מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה מדאצט' לאוקומה במגורשת ואינה מגורשת מכלל דגרושה ממש שלא נתן לה כתובה אינו חייב במזונותיה וכו' ע"כ. כנראה שלא ראה הרב ז"ל דברי הרי"ף בפ"ק דמציעא ששם ג"כ כתב כן להדיא וציין ג"כ להך דכתובות דמעתה עיקר השגת הראב"ד אינה השגה משום דהרי"ף סמך עצמו למ"ש שם במציעא שמשם הוא עיקר ראייתו לומר דגמרא דידן פליגא אירושלמי אף דהר"ן ז"ל כתב דהרב בעל העיטור חלק עליו והביאו ג"כ הרא"ש ז"ל דס"ל דלא פליג גמרא דידן אירושלמי דגמרא דידן ריבותא קמ"ל דאפילו מגורשת ואינה מגורשת

מציאתה לעצמה ולא חיישינן לאיבה דאילו מגורשת לגמרי ליכא שום חדוש ע"כ וחזק דבריו הרא"ש ז"ל דגם להה"א דמי שהלך בעלה למד"ה כתב ז"ל דטעמא דבני מערבא שחייב במזונותיה עד שיפרע לה כל כתובתה כדי ליפות כח האשה שיפרעו לה כתובתה בעין יפה בבת א' ולא יתנו לה על יד על יד תקנו חז"ל שיתחייב במזונות עד שיתנו לה פרוטה אחרונה דאל"כ אמאי חייב לזונה וכו' והאי טעמא לא שייך במי שהלך בעלה למד"ה וכו' דא"א לפרוע כתובתה בבת אחת שמא יבא ויאמר לא גרשתיה וכו' וכיון דאין ראיה דפליג הגמ' דידן אירושלמי עבדינן כירושלמי עכ"ל ודעת רבינו מבוארת כדעת הרי"ף ז"ל וכ"פ בדין הסמוך במגורשת ואינה מגורשת ובסוף פ"ו דהלכות גרושין ע"ש ואתי שפיר שהראב"ד ז"ל לא השיג עליו משום דהסכים לדעת הרי"ף כנז"ל:

הלכה כו

אלמנה עניה וכו'. שם דף צ"ו א"ר יוחנן משמיה דר"י בן זמרא אלמנה ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונות אבדה מזונות השתא שתים אבדה שלש מבעיא ל"ק כאן בעניה כאן בעשירה. אי נמי כאן בצנועה כאן בפרוצה וכו' ע"כ. ופירש"י עשירה היכולת בידה להמתין הילכך אי נמי לא תבעה לאו מחילה היא עד ג' שנים אבל עניה מדלא תבעתן מחלתן צנועה בושה לבוא לב"ד הילכך בשתי שנים לאו מחילה היא ע"כ. ודעת הרא"ש ז"ל לפסוק לקולא בהני תרי לישני שכתב דלא אבדה בשתי שנים עד שתהא עניה ופרוצה וטעמו כתב הרב"י סימן צ"ג דכיון דסתם אלמנה אית לה מזוני ונכסי בחזקתה קיימי כל זמן שלא נשאת מספקא לא אמרינן דמחלה ע"כ. ורבינו פסק כלישנא קמא לא ידעתי למה מכ"ש שדרכו לפסוק כלישנא בתרא בכמה מקומות ואולי מדאמרינן בעלמא אין דרכה של אשה לבא לב"ד ולא מחלקינן בין צנועה לפרוצה ואף דלא מחלקינן ג"כ בין עניה לעשירה מ"מ בעניה העוני מצד עצמו מכריחתה לבא לב"ד דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו וגם עניה ועשירה שכיחי טפי מצנועה ופרוצה דסתם אשה צנועה היא בבנות ישראל הכשרות ועוד נראה משום דבירושלמי הוסיפו על גמרא דידן דאם לוותה או שיש בידה משכון לא אבדה מזונותיה וכו' משם יש ללמוד דחילוק העניה והעשירה עיקר ואף דרבינו לא פסק בזה כהירושלמי מפני שלא הוזכר בגמרא דידן וס"ל דפליגי אהדדי מ"מ יש ללמוד דהחילוק בין עניה לעשירה עיקר ודו"ק. ולענין שיעור העניות עד כמה תקרא עניה נראה דחז"ל לא שמו גבול דהכל לפי המקום ולפי הזמן ומספקא לי אם היא בינונית מה דינא דאי אמרינן נעשה הרי דינא כעשירה או דילמא דאין שייך בזה נעשה וצ"ע:

הלכה כז

אלמנה שתבעה וכו'. שם בעי רבי יוחנן יתומים אומרים נתננו והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראיה וכו' ופשיט מדתני לוי אלמנה כ"ז שלא נישאת על היתומים להביא ראיה נישאת עליה להביא ראיה וכו' ופירש"י נתננו דמי מזונות לשנה הבאה והתו' ז"ל הקשו עליו דא"כ פשיטא דעל היתומים להביא ראיה דהא ר"י הוא דאמר וכו' ואי יתומים מהימני מה הועילו חכמים בתקנתם שתקנו לה מזונות כל שעה יאמרו פרענו מידי דהוה אכתובה במקום שאין כותבין דכ"ע מודו דלא מצו אמר פרעתי מהאי טעמא ע"כ וכ"כ הרא"ש והר"ן ז"ל ע"ע. ורבינו העתיק לשון התלמוד וסמך על המעיין וגם סמך דין זה לשהתה ולא תבעה מזונות וכדאיתא בש"ס דמזה יש ללמוד דלשעבר קאמר. ולמ"ש רבינו שתשבע היסת וכו' נחלקו גדולי המורים ז"ל בטעם הדבר דה"ה ז"ל כתב דמפני שהנכסים בחזקתה הרי היתומים כבאים להפקיעה וכו' ע"כ. ומרן כ"מ ז"ל כתב בשם הר"ן וז"ל הרמב"ם כתב שתשבע היסת ותטול וכתב הרשב"א שאפשר שהסכמת הגאונים שכל שאינו טוען בגופו של דבר אעפ"י שהוא תפיס בידו כגון משכון אינו נאמן עליו אלא בשבועה כעין שבועת הנוטלין וגם זה אינה מוחזקת בגופן של נכסים שיהא לה חלק בגופן אלא מחמת שעבוד ולפיכך אינה נוטלת אלא בשבועה ואין זה נכון דא"כ הול"ל שתשבע שבועת המשנה כשאר הנשבעים והנוטלין בנקיטת חפץ ולא סגי לה בשבועת היסת אלא ודאי טעמו ז"ל דכוון דנכסי בחזקת אלמנה קיימי הרי היתומים כבאים להוציא והיא כופרת הכל ולפיכך נשבעת היסת עכ"ל. ונראה לי דגירסת הרשב"א בדברי רבינו שתשבע בסתם והבין ז"ל דהיינו בנקיטת חפץ ולזה נתכוון הה"מ שכתב בדברי הר"ן ז"ל דלא תקשי דהו"ל לישבע שבועת המשנה לכך כתב דהנכסים בחזקתה וכו' ועיין להרב"ש ז"ל סי' צ"ג סקכ"ד והמש"ל שנראה שלא ראו דברי מר"ן הנ"ל שמתוכן מבוארת כוונת ה"ה ז"ל:

הלכה כח

לפיכך וכו'. נראה פשוט דהיינו דוקא בתבעה ובדעת היורשים לפורעה אך אם אין דעתם לפורעה או שאין להם כדי לפורעה לא אבדה מזונות בשביל תביעתה כיון שלא אהנו מעשיה כלום וכ"מ להרב"ש ז"ל ופשוט ומ"ש ואם תבעה מקצת וכו' בריש פרק אעפ"י א"ר איבו א"ר ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי נפקא מינה למוכרת ולמוחלת וכו' ופירש"י תנאי כתובה תוספת שהוא מתנה להוסיף לה וכו' לתובעת שאמרו חכמים התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות תובעת תוספת נמי אין לה מזונות ע"כ. והתוס' הקשו עליו בפ' אלמנה דס"ל בתובעת מקצת כתובתה יש לה מזונות ופירש"י ז"ל בהפך

דר"ל שאם תבעה מנה ומאתים ושיירה תוספת יש לה מזונות דהוי מקצת עכ"ל ועיין הרא"ש. והר"ן ז"ל חלק לדעת רש"י ז"ל דאפשר דתובעת שאני שכ"כ היא מעיזה פניה בב"ד בתובעת מקצת כאילו תבעה כולה ולפיכך הפסידה מזונותיה והרמב"ן ז"ל כתב שדעת הרי"ף היה לומר שכשם שמפסדת מזונות בתביעת עיקר אעפ"י שלא גבאתו כך מי שנפרעה כתובתה וניזונת מחמת תוספת אם תבעתו הפסידה מזונותיה כאילו גבאתו וכו' אבל אחרים פירשו בהפך לומר שאם תבעה עיקר כתובתה עדיין יש לה מזונות בשביל התוספת וכו' ואין הלשון מתישב לפירוש זה דלתובעת משמע שעיקר הדבר בשביל התביעה ומה שאמרו אינו בשביל התביעה אלא בשביל מה שלא תבעה והוה לן למימר לניזונת אבל הנכון דה"ק ולתובעת שאם תבעה כתובתה סתם הרי היא כאילו תבעה בפירוש עיקר ותוספת ושוב אין לה מזונות עכ"ל. גם בס' תמים דעים סי' רל"ח הביא השגת הראב"ד שהבין דברי הרי"ף ז"ל כפשוטן שהם כפי' רש"י והשיג עליו כנ"ל וכמו שהשיג על רבינו בפרקין והנך רואה שיש לתמוה עליו שזה הפך מ"ש בפרקין שהשיג על רבינו דלמה לא כתב כהרי"ף ז"ל דמשמע דאם היה כותב כן הוה ניחא ליה ושם השיג עליו והבינו בדרך אחר והנה הה"מ ז"ל פירש דברי רבינו עפ"י דברי הרמב"ן על הרי"ף ז"ל ואף דבאמת אפשר לפרשם כדברי התוס' ז"ל דמדכתב ואם תבעה מקצת וכו' ה"ז כמי שתבעה מקצת העיקר וכו' וכי היכי דבתביעת מקצת העיקר יש לה מזונות כדמשמע ממ"ש לפיכך אלמנה שתבעה וכו' דמשמע כולה ה"נ בתבעה מקצת התוספת או שתבעה כל התוספת והניחה העיקר או בהפך מ"מ לא חש הה"מ לזה כיון שעכ"פ הדין הוא אמת וק"ל:

פרק יט

הלכה א

מתנאי כתובה וכו'. משנה בכתובות דף נ"ב ואמרו בגמרא הטעם כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו ופירש"י ויתן לבתו נדוניא יפה דאם מתה יירשו בניה ע"כ. ושם בגמרא הקשו ואימא דאב לירות דבעל לא לירות ופירש"י כיון דטעמא כדי שיקפוץ ליתן לבתו הוא דתקון נדוניא דיהב אב לבתו לירתו בנים דילה אבל שאר כתובת נכסי הבעל כגון מנה מאתים ותוספת דבעל לא לירתון ע"כ. ומתרץ בגמרא א"כ אב נמי ממנע ולא כתב ע"כ. ומשמע דכתובת בנים דכרין היינו נמי התוספת כמ"ש רש"י ז"ל וכ"כ הר"ן ואף דכח הדוחה יכול לטעון דרש"י והר"ן הוא דס"ל הכי ואינו מוכרח דאי ממ"ש דבעל לא לירות לא קאי אלא אמנה ומאתים ולא על התוספת אך בא ואראך דמוכרח

הוא שהרי בריש פרק אעפ"י א"ר ינאי תנאי כתובה ככתובה ופירש"י תנאי כתובה תוספת שהוא מתנה להוסיף לה ע"כ. וקחשיב התם לכתובת בנין דכרין א"כ מוכרח דגם התוספת בכלל וא"כ יש לתמוה על רבינו למה כתב כתובה ונדוניא לחוד ולא הזכיר התוספת ויותר יש לתמוה על הה"מ ז"ל שכתב על דברי רבינו שדין הנדוניא מוסכם מכל המפרשים ז"ל ומוכרח מן הגמרא שאמרו מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו אלמא דאף נדוניא בכלל כתובת בנין דכרין ע"כ. מדהכריח ממ"ש כדי שיקפוץ משמע דלא נחית אלא לנדוניא דוקא שהוא הנוגע לאבי הבת משא"כ התוספת שהוא נוגע לבעל דוקא וא"כ אתמהא טובא אכן האמת יורה דרכו דרבינו כתב בכמה מקומות שסתם כתובה היינו מנה או מאתים עם התוספת כמ"ש בשלהי פרקין דלעיל וביארו יותר בפי"ו דין ב' ע"ש וא"כ בהכרח צ"ל דכשכת' רבינו כאן שיהיו הבנים זכרים יורשים כתובת אימן ונדונייתה וכו' ר"ל עיקר כתובה והתוספת עם הנדוניא ועליה קיימי דברי הה"מ ז"ל וברור הוא אכן לא אפרוק מחולשא ממ"ש הרב"י א"ה סי' קי"א שהעתיק דברי רבינו ושוב כתב וי"א שאף התוספת בכלל ע"כ וציין הבאר הגולה שהיא דעת הטור עפ"י פי' רש"י ע"כ משמע שהבין שהדיעה הראשונה שהיא דעת רבינו וסיעת מרחמוהי פליגי עם הטור ורש"י ז"ל וחס ליה למרן ב"י זלה"ה דלימא כי הך מלתא שהוא פשוט כביעתא בכותחא וכעת צל"ע טובא:

הלכה ב

כיצד נשא אשה וכו'. אף שאחר תקנת הגאונים אשה גובה כתובתה אף מן המטלטלין לענין בנין דכרין לא מצינו תקנה זו ונעמידנה לדין התלמוד שאינן גובין אלא מן הקרקע כמ"ש רבינו פי"ו דין ז' וכאן סתם הדבר מפני שסמך למ"ש שם. וממ"ש שם נראה עוד שלא פשטא תקנה זו של בנ"ד בכל ישראל שהרי כתב שם שלא מצאנו מנהג ירושתן פשוט בכל הישיבות ע"כ. והוא דעת הגאונים שהביא המרדכי ס"פ נערה והריב"ש סי' ק"ו וטעם הדבר דמפני מה תקנו כתובת בנ"ד כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו ועכשיו בזה"ז שמרבין ליתן לבנות א"צ לכתובת בנ"ד ועוד טעם אחר משום דבזה"ז לא בקיאי בשומא טפי ולא מתוקמא שומא דידהו על מותר דינר עיין להרב"ש שם ומהר"י אדרבי סי' רס"ג ועוד נחלקו הפוסקים ז"ל בדעת רבינו אם כתב בכתובתה מטלטלי אגב מקרקעי אי מהני לגבות אף ממטלטלי עיין הרב"י וס' דינא דחיי:

הלכה ג
אבל אם לא הניח וכו'. ובגמ' אמרו שאף אם היה ראוי ליפול להם ירושה ממקום אחר באופן שיהיה שם מותר על השתי כתובות אפ"ה חולקין בשוה ואין משגיחין על זה ופסקו ג"כ הרב"י ורבינו השמיטו כאן ואולי לרוב פשיטותו:

הלכה ה
אעפ"י שנתרבו וכו'. פי' מעצמם כגון דקלא ואלים ארעא ואסקא שלטון או שנתייקרו או הוזלו או נשרפו. ובדברי הה"מ נפל ט"ס הניכר וצ"ל שדה אחת שאינה שלהם וק"ל:

הלכה ו
שט"ח כנגד היותר. נראה דלאו דוקא כנגד היותר בצמצום דה"ה אם יהיה ביותר מכנגד היותר וכ"נ מהגמרא:

הלכה ז
מי שהיה נשוי וכו'. שם דצ"א ומדכתב רבינו ומתה אחת מהם בחייו וכו' נראה דאם לא מתה השניה אין כאן כתובת ב"ד כלל וכדעת הגאונים ז"ל אך הה"מ ז"ל חלק עליהם דאין זה עיקר אלא בכל גווני נוטלין בני הראשונה וכן העלו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ע"כ. ולא נרגש הרב ז"ל מדיוק דברי רבינו כנז'. וראיתי בס' דינא דחיי דף מ"ב ע"ד שכתב דמאי דנקט רבינו מתה אחת מהם בחייו והשנית אחרי מותו משום שרצה להשמיענו דאם לא נשבעה השנייה שבועת אלמנה קודם שתמות שבני הראשונה יורשין כתובת אימן והשאר חולקין בשוה ובני השניה אינן נוטלין כתובת אימן כיון שלא נשבעה והן אינן יכולין לישבע שאין אדם מוריש שבועה לבניו וזה הדין לא היה יכול להשמיענו אלא כשמתה גם השניה אבל לא בחייה אבל אה"נ דאפי' בחייה בני הראשונה נוטלין כתובת ב"ד וראיה לדבר וכו' ע"ש ומלבד שהכרח ישר הוא זה עוד ניתן ליאמר עפ"י דברי הפוסקים שהזכיר הרב לעיל ע"ש:

הלכה ח
חולקין הבנים הכל בשוה. מבואר הדבר דכתובת ב"ד אינה אלא כשמתה האשה בתחילה וכמ"ש בתחילת הפרק ודו"ק:

הלכה י
ומתנאי כתובה וכו'. שם דנ"ב ועמ"ש לקמן בדין ט"ו ודקדק רבינו לכתוב מנכסי אביהן לאפוקי מנכסי אמותם או אחיהם וכ"ש שאר יורשיהם ועיין למהר"י אדרבי סימן ת' ומהרשד"ם א"ה סי' קפ"א ודין בת הנזונת שם דמ"ג בעיא דרבי אבינא ושקלו וטרו בה ואפסיקא הלכתא דהרי הם לעצמה משום דאב ניחא ליה בהרווחת בתו וכו' ע"ש:

הלכה יא

אלא שהאשה וכו'. כתב הה"מ מפורש בירושלמי הבת לא עולה ולא יורדת ע"כ. והרב"י סי' קי"ב הביא לו סמוכות מדתניא בפ' מציאת האשה דס"ח דתניא הבנות נזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן כיצד אין אומרים אילו היה אביהן קיים כך וכך היה נותן אלא שמין את הנכסין וכו' ע"כ. ולפ"ז יש לתמוה על לשון ריא"ז שהביא הש"ג בפ' נערה שנתפתתה וז"ל וכשם שהאשה ניזונת מנכסי בעלה לפי כבודה ולפי כבודו כך הבנות ניזונות מנכסי אביהן לפי כבודם ע"כ. וזה הוי הפך הירושלמי וש"ס דילן כאמור מלבד דקשה עוד דלעיל הביא סברת רבינו שמחלק בין אשה לבת ולא חלק עליו וכאן כתב זה אתמהא ותו ק' על הרב כנה"ג ז"ל שהביא בריש הסי' דברי ריא"ז הללו בסתם ולא נרגש מזה וגם לא זכר דרבינו חולק על זה וכו' וכעת צ"ע:

הלכה יב

אין הבנים וכו'. הראב"ד ז"ל תמה על רבינו דמזון הבנות אינו תלוי בפרעון כתובתה והמחילה אינה בפרעון וכו' והה"מ ז"ל לא אשכח לה פטרי ע"ע. אך ממ"ש הה"מ לדעת רבינו שכשאין הכתובה תחת ידה חוששין לכל מה שאפשר לחוש ע"כ יש לומר דגם זה יש לחוש שמחלה גם מזונות הבנות וכ"כ הרל"מ ז"ל. עוד אפשר לומר דכי היכי דמחילתה בסתם מהניא לכתובת ב"ד גם דהוי תנאי ב"ד כדאיתא במתני' ובגמ' ה"נ מהניא למזון הבנות דהוי נמי תנאי ב"ד ולישנא דמתני' מסייעתו דקתני לא כתב לה וכו' חייב שהוא תנאי ב"ד משמע דשוים הם ודו"ק:

הלכה יג

מי שצוה וכו'. כתובות דס"ח האומר אל יזונו בנותי מנכסי אין שומעין לו אל יתפרנסו שומעין לו ופי' רש"י פרנסה נדוניא שאינה בתנאי כתובה ודבר פשוט הוא דלאו כל כמיניה להפקיע שעבודו בכדי:

נתן כל נכסיו וכו'. עיין פ"ח דזכיה ומתנה דין ח' ועיקר הדין בבב"ת דקל"ג ועיין להרי"ף והרא"ש שם ובפ' האומר בקדושין והזכירו הרב"י בא"ה ס"ס קי"א וח"מ ר"ס רנ"ב אך ראיתי להה"מ ז"ל דברים מגומגמים הרבה במ"ש וגדולה מזו כתב הר"י בן מיגאש שמלוה ע"פ גובה מן המשועבדים וכו' ע"כ דמשמע שמלוה ע"פ הוא יותר חידוש לומר שגובה ממתנת ש"מ מכתובת ב"ד דהוה ס"ד דאף דכתובת ב"ד גובה ממתנת ש"מ מלוה ע"פ לא תגבה ואני שמעתי ולא אבין דכתובת ב"ד אף שהיא בתנאי ב"ד אינה אלא מדרבנן ומתנת ש"מ אינה אלא מדרבנן שהרי אין שם שום דרך מדרכי הקנייה אלא דאלמוה רבנן כדי שלא תטרף דעת החולה ומלוה ע"פ שעבודה מדאורייתא וכ"ש וק"ו

שתגבה ממתנת ש"מ שאינה אלא מדרבנן ותדע עוד שהטור ז"ל בח"מ רס"י רנ"ב לא הזכיר מלוה ע"פ והרגיש עליו הר' דרישה ופרישה דהרי אביו הרא"ש הזכירו שם ותריץ שלא הוצרך לבארו מרוב פשיטותו עיין עליו גם אנכי הרואה שהר' המגיד סתר דברי עצמו שהרי בפ"ח דזכיה ומתנה כתב ז"ל ועוד למד משם הר"י אבן מיגש דמלוה ע"פ כיון שגובה מן היורשין ק"ו שתגבה ממתנת ש"מ וכו' ע"כ הרי ששם הביאו בדרך כ"ש וכאן הביאו בדרך חידוש. וכבר ראיתי להכנה"ג בסי' רנ"ב בהגהת הב"י אות ח' שעמד בזה וכ"כ בספרו הנחמד דינא דחיי דמ"ב ולא תירץ כלום אף שלא הזכיר דברי הה"מ שבפ"ח דזו"מ ולא דברי הרי"ף ובאמת הוא פשוט מאד וגם בהרא"ש והרמב"ן שם כתוב בלשון הה"מ שבפ"ח שהוא כדרך ה"ה וק"ו וכאן שהזכיר סברתם וכו' כתבו בדרך חדוש ודע שסברת הראב"ד שחולק על רבינו בכתובת ב"ד וכו' אינה סברא יחידית דהרא"ה ז"ל סבור כן ונ"מ באם תפס אם יכול המוחזק לומר קים לי והביאו הכנה"ג בראשונות דח"מ סי' קי"א וראיתי להרש"ך חי"ב סימן קי"ב שנראה שלא ראה סברת הרא"ה הלזו ונסתייע מדברי מוהרי"ק ז"ל שאין המוחזק יכול לומר קים לי כפלוני הגאון היכא שכל חכמי ישראל חלוקים עליו ע"ע:

הלכה יד

בת הממאנת וכו'. דין זה לא נמצא לו מקום בגמרא ומלבד זה הדבר תמוה הרבה איך יתכן שתלד בקטנותה ותמאן ומבואר בפר"ק דיבמות די"ב דא"א לחמות שתהא ממאנת כלומר ואם תמאן אחר שתלד יתכן שתהא חמות כגון אם קדש אחד את בתה זאת וכבר נרגשו הראב"ד והה"מ ז"ל ובפ"ב דין ט' כתב הה"מ בעד רבינו שדין זה הוא כשמיאנה בעודה מעוברת קודם שתלד דאם ילדה א"א לה למאן ע"ש וכאן סתם דבריו הה"מ מפני שסמך למ"ש שם והוא מוכרח דא"א לפרש מ"ש כאן וז"ל ובאמת שכוונת רבינו שכתב בת הממאנת ר"ל שמי שנשא קטנה יתומה וילדה לו בת ואח"ך מיאנה וכו' ע"כ מ"ש ואח"כ מיאנה צ"ל דלאו דווקא והך ילדה דקאמר ר"ל נתעברה וזה מבואר הרבה:

הלכה טו

המארס בת וכו'. כתובות דג"ן א"ל ר"ח לר"י מי שמיע לך מיניה דרבי יהודה ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות א"ל משמע לא שמיע לי אלא מסברא לית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתתזיל א"ל אי משמע לא ש"ל מסברא אית לה כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי וא"ד א"ל משמע לא שמיע לי מסברא אין לה כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי א"ל אי משמע לא שמיע לך מסברא אית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתתזיל ע"כ. ופי' רש"י ארוסה יתומה יש לה מזונות מן האחים או לא וכו'

ע"כ. ולפירושו ק' דמאי קא מבעיא ליה הרי כבר אפליגו תנאי לעיל בהאי מלתא והתוס' ז"ל תירצו דלא שמיעא להו הך פלוגתא א"נ ש"ל ומבעיא ליה היכי הלכתא ורבינו לא בחר בדרך זה משום דדחיקא ליה מלתא דמי סגי דלבעי הלכתא כמאן להדיא אלא ודאי מלתא אחריתי הוא דמבעיא ליה דהיינו אם הארוס חייב לזונה או לא דכיון דמייתי לעיל מינה פלוגתא דתנאי בעד מתי הבת ניזונת וקאמר ת"ק עד שתארס פשיטא להו דהלכתא כת"ק דאתי כרב דס"ל הכי כמבואר לעיל מינה ואהא מבעיא ליה לר"ח כיון שאין האחים זנין אותה מי נימא שהארוס שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה יתחייב הוא לזונה או לא ומתרץ וכו' אלא דלפי דעת רבינו ק' להלום הלשון דקאמר מסברא לית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתתזיל דאדרבה כיון דלא ניחא ליה דתתזיל הו"ל לזונה הוא והיכי קאמר לית לה כלומר גם מן הארוס וכן נמי כי קאמר מסברא אית לה כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי דאדרבה כיון דלא קים ליה בגוה למה יתחייב לזונה דלפי פי' רש"י ניחא כל זה כמבואר. ואף שאפשר לדחוק בדבר יותר נלע"ד לומר דרבינו היה גורס בהפך מסברא אית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתתזיל וכן באידך מסברא לית לה כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי והיא גירסת הרי"ף ז"ל וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל שכתב כן דהרי"ף מפרשה במארס בת הניזונת מן האחים אכן הר"ן ז"ל מפרש דעת הרי"ף בארוסה שנתאלמנה וכגון שכתב לה כתובה והגיע זמן בחיי הבעל וקא מבעיא ליה אם יש לה מזונות מיורשי הארוס וה"ט דהרי"ף ז"ל בפי' נוסחאות שלהם הוסיף דה"מ לאחר י"ב חדש וכן נראה מתוך דברי הר"ן ז"ל ולענין נוסחא זו של הרי"ף עיין בשו"ת תומת ישרים סי' רח"ל דף כ"ב ומרן ז"ל כתב כאן ע"ד ה"מ שכתב דפסקו הגאונים דיש לה דהטעם משום דפסקו כלישנא בתרא ע"כ. ולכאורה הם דברים טפלים דמה השמיענו בזה אך לע"ד הוא מבואר להשמיענו מה שחסר בדברי ה"מ דגירסת רבינו אינה כגירסת רש"י שהיא הגירסא שלפנינו אלא כגירסת הרי"ף כדבר האמור ומבואר לעיל ולזה כתב דפסקו כל"ב דלגירסא שלפנינו בל"ב כתוב דלית לה מזוני ודע דמהר"י הלוי סי' ך' כתב דה"ה אם נתחסד אחר לזונה שאין לה מזונות מן האחים ובשם חכם אחד כתוב שם שאפ"ה יש לה מזונות ע"ש. ואחר מחילה הראויה יש לחלק בין נתארסה שעשתה מעשה בקבלת הקידושין דאמטו להכי נתחייב הארוס לזונה לנתחסד אחר בתורת חסד ואיהי ג"כ לא עשתה שום מעשה הגורם פירוד בינה לבין אחיה וכן נראה דעת כנה"ג א"ה סי' קי"ב בהגהת הטור אות ו':

ואינה בוגרת וכו'. מלשון זה משמע דכשתבגור ועדין היא ארוסה אין הארוס חייב במזונותיה שהרי היא יכולה לזון עצמה ועוד דבשלמא קודם בגרות שע"י שקדשה גרם

שאבדה מזונותיה מאחיה דין הוא שיתחייב הוא לזונה משא"כ כשבגרה דאז גם אם לא היתה ארוסה לא היו אחיה חייבים לזונה מהיכא תיתי שהארוס יזון אותה אך ממ"ש ואין אדם רוצה שתתבזה ארוסתו וכו' משמע דכל עוד דשייך האי טעמא הארוס חייב לזונה ודבר זה במחלוקת שנויה דהר"ן ז"ל כתב דאפשר דעד שעת בגרות הוא חייב ותו לא והריטב"א כתב דכיון שהתחיל לזונה אינו בדין שיפסיק ע"ש (בשיטה מקובצת לכתובות) ולעד"ן דברי רבינו שקולין ועכ"פ הו"ל לפרש:

הלכה טז

נשאת הבת וכו'. כתובות דף ג"ן בעו מניה מרב ששת ממאנת יש לה מזונות או אין לה א"ל תניתוה אלמנה בבית אביה וגרושה בבית אביה ושומרת יבם בבית אביה יש לה מזונות רי"א עודה בבית אביה יש לה מזונות אינה בבית אביה אין לה מזונות. (כן היא גירסת הפוסקים ז"ל ודלא כמו שנדפס בגמרות שלפנינו שהדפיסו החלוקות דאלמנה וגרושה כדר"י) ופריך ר"י היינו ת"ק אלא לאו ממאנת איכא בינייהו דת"ק סבר אית לה ור"י סבר לית לה ופי' רש"י אלמנה וכו' כלומר מן האירוסין דאי מן הנישואין לא אמרינן יש לה מזונות דעד דתלקח תנן ואפילו ללוי בנישואין מודה ת"ק וסבר אית לה וה"ק אלמנה בבית אביה וכו' וה"ה לממאנת דאין כאן נישואין דהא עקרתינהו וכו' ע"כ. ודברי רבינו סתומין ואפשר דס"ל כפי' רש"י וגם הר"ן ז"ל פי' כפי' רש"י דאלמנה וגרושה דקאמר היינו מן האירוסין דוקא וסיים דהרמב"ם כתב זה הדין בפי"ט מהלכות אישות וכו' משמע שהבין דברי רבינו דמן האירוסין דוקא קאמר אך המעיין בדברי רבינו בקל יראה שאין זו כוונתו כלל שהרי כתב נשאת הבת ומיאנה או נתגרשה או נתאלמנה וכו' הרי דהשגרת הלשון אחר הנשאת שכתב תחילה דאל"כ הו"ל לפרש דנתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין דבשלמא בלשון הברייתא דקתני סתמא ולא מדכר דין הממאנת להדיא מצינן לפרשה בין בנישואין בין באירוסין אך בדברי רבינו שהקדים נישואין ומיאון מבואר הדבר דכוונתו אף ע"י נישואין והכי מסתברא נמי דהרי בדין הקודם פסק כרב דכיון שנתארסה אבדה מזונות מאחיה א"כ לדידיה אין לחלק בין נישואין לאירוסין לענין זה וכן הבין הה"מ ז"ל שכתב וז"ל ומפרש רבינו שאעפ"י שבנשאת הפסידה מזונות בשובה לבית אביה חוזרת למזונותיה וכן נראה עיקר וכו' ע"כ. ובס' דינא דחיי נסתפק בדעת רבינו והסמ"ג אם בעינן דוקא שנתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה וכו' ואני אומר דמסתמות דבריהם ז"ל מבוארת כוונתן דאין חילוק בדבר ועוד דכי היכי דמיאון אחר מיתתו קאמר ה"ה אלמנות וגירושין דבחדא מחתא מחתינהו רבינו והסמ"ג ז"ל ע"ע:

הלכה יז

מי שמת וכו'. ריש פרק מי שמת ופי' רשב"ם שם דמזונות ופרנסה קאמר דהיינו מאכל ומשתה ומלבוש וריב"ן חלק עליו דאין במשמעות הלשון אלא אכילה ושתיה והנ"י בשם הריטב"א הביאו הרב"י סי' קי"ב כתב דבכלל מזונות הוי כסות ומלבוש שכן תנאי מזון האשה והבנות ע"כ. וקצת יש לתמוה עליו איך לא הזכיר סברת ריב"ן שהביאו התוס' אלא כתב סתם דמשמע שאין חולק בדבר ודברי רבינו סתומים ודקדק רבינו לכתוב והם זנין את אחיותיהם וכו' בנכסים מרובין אבל בנכסים מועטים כתב מוציאין מהם מזונות וכו' ודייק לה מדאמר רבא בגמ' גבי נכסים מועטים מוציאים להם מזונות לבנות דמשמע דמוציאים מיד האחים וכו' מכלל דנכסים מרובין מניחין אותם בידם והם מפרנסים אותן וכ"כ הרא"ש ז"ל:

או עד שיתארסו. בחלוקה זו הוסיף עד שיתארסו מפני שהכל לבנות הן רב הן מעט משא"כ בשיש בנכסים כדי לזון את הבנות וישאר לבנים אין לשים גבול לאירוסין דמי יודע מה ילד יום ומתי יתארסו ולכך לא קבע זמן אלא עד שיבגרו שהוא דבר ידוע לפי השנים שיש לבנות ופשוט הוא:

הלכה יט

הניח קרקע וכו'. שם פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהם יורשין ופירש רשב"ם בשעת מיתה היו מרובין ועכשיו הוקירו מזונות או נתקלקלו הנכסים וחסרו ואין בהם כדי מזון אלו ואלו עד שיבגרו כבר זכו בהם יורשין בשעת מיתת אביהם וקרינן בהו נכסים מרובין ויקחו הבנות חלקן המגיעם כפי שומא של שעת מיתת אביהם והבנים יירשו חלקם שהיה מגיעם באותה שעה וכל מה שחסרו הנכסים חסרו לבנות ולבנים לכל אחד כפי חלקו הראוי עכ"ל. לפי דבריו ז"ל יתכן שיכלה חלק הבנות לגמרי וחלק הבנים עדיין הוא קיים דהגע עצמך שיש לו שני בנים ושתי בנות והניח ת' וצריך לציין ק' לבנות עד שיבגרו וכשנתקלקלו הנכסים עמדו על מאה שכשנשער החיסרון לפי חלק המגיע לכל אחד ישאר כ"ה להשתי בנות וע"ה להשני בנים וזה הדבר קשה לשמוע שהרי כשהנכסים הם מועטים אנו מציינין אותם להבנות דוקא והבנים ישאלו על הפתחים שנראה מכאן שהבנות קודמות למזונות ורבינו ז"ל סתם וכתב כבר זכו בהם יורשין כלשון הגמ' ומשמע דר"ל לענין שאין מוציאין הנכסים מידם כדין נכסים מועטים אלא ישארו בידם והם יזונו הבנות כדין נכסים מרובין וכמ"ש הרא"ש ז"ל דזכו בהם יורשין ר"ל שיזונו יחדיו עד שיכלו הנכסים והיינו כאמור ועיין בס' ד"ד ודו"ק:

הלכה כ

ויש עליו חוב וכו'. בעיות שם ולא אפשיטו ובין לל"ק ובין לל"ב של שם דברי רבינו נכונים עפ"י דרכו לפסוק כאת"ל ועוד דבכל תיקו דממונא פסקינן לקולא לתובע וחומרא לנתבע אך לא ידעתי למה לא ביאר רבינו דבחו' בע"פ דוקא הוא דאינו ממעט אבל מלוה בשטר ממעטא דכגבויה דמיא (כיון דנקיט שטרא בידיה) וכדמשמע בירושלמי וכ"כ הנ"י ז"ל ועיין בספכ"ו דמלוה ולוה אך ממ"ש הרב"י ס"ס קי"ב נראה דלרבינו אין חילוק בין בשטר לבע"פ ע"ש. תו איכא למידק בדברי רבינו דלמה לא ביאר דאלמנה אינה ממעטת דהכי משמע התם בין לל"ק בין לל"ב. וראיתי בס' דינא דחיי שנרגש מזה וכתב דאפשר דרבינו ס"ל כדעת הנ"י שכתב דל"ג בגמ' בעיא זו דפשיטא דממעטא מק"ו דבנות וכו' ע"כ וכ"נ דברי הרי"ף ז"ל וכן מצאתי שוב שכתב בבדק הבית:

הלכה כא

הניח אלמנה וכו'. מבואר שם ומ"ש וכן אני אומר וכו' ראוים הדברים למי שאמרן וכ"כ הפוסקים ז"ל אך הרב משפט צדק ח"ב סי' ס"ח גמגם בדבר מצד אחר ועיין להכנה"ג סימן קי"ב אות כ"ד בהגהת הטור שהליץ בעד רבינו:

הלכה כב

מי שמת וכו'. משנה שם דקל"ט ובפ"ט דהל' נחלות הזכיר דין הבנים כלשון המשנה וכאן שינה הלשון מ"ש אין אומרים יזונו הבנות עד שיבגרו וכו' אגב מה שהזכיר לעיל אך הש"ע העתיק דברי רבינו בא"ה בס"ס קי"ב ובח"מ סי' רפ"ו ביארו וכלל בו דין הבנים והבנות להדיא כלשון המשנה ע"ש ועיין להר"א ששון סי' נ"ט:

פרק כ

הלכה א

צוו חכמים וכו'. כתובות דנ"ב ומדכתיב בירמיה כ"ט קחו נשים וכו' ואת בנותיכם תנו לאנשים וכו' הא קמ"ל דנלבשה ונכסה וניתיב לה מידי כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה ע"כ ופרנסה זו אינה הלבוש והכסות וכמ"ש רשב"ם והמפרשים ז"ל בריש פרק מי שמת וכבר ביארו רבינו בפ' הקודם אלא פרנסה זו היא הנדוניא שגם הוא נק' בשם זה וכמ"ש רבינו בפי' המשנה שם ואף דאמרו בגמ' הא נמי דאורייתא היא ס"ל לרבינו דל"ד אלא ר"ל אסמכתא בעלמא וכן אמרו בתר הכי האי נמי תקנתא דרבנן היא ולכך כתב רבינו צוו חכמים וכו' ולפי הטעם האמור בגמ' כי היכי דקפצי עלה וכו' נראה דאם אין

לאב נכסים ויש לאם שהיא חייבת להשיאה והפוסקים ז"ל נחלקו בנכסי האם אך בכי הא מסתברא דחייבת ע"ע:

הלכה ב

פירש על הבעל וכו'. משנה דף ס"ז פסק להכניסה ערומה וכו' ורבינו הוסיף שאין לה כלום וכו' ולכאורה קשה דלמה לא כתב סתם כלישנא דמתני' דמשמע מינה דאף בשיש לה אלא דהבעל לפי כבודו ועשרו לא רצה ליהנות משל אביה כלום ומעשים בכל יום יוכיחו ואפשר לדעת רבינו דאם איתא היכי תני לא יאמר הבעל וכו' דזה לא שייך אלא היכא דאין לה וכו' וק"ל:

הלכה ג

האב שמת. שם דף ס"ח ומשמע דמשעה שמת האב אומדין אומד זה לכשתנשא הבת דאם נמתין אפשר שיפסידו הנכסים ולא ימצא לה כפי הראוי וכ"כ ז"ל ויש בדבר להקל ולהחמיר דלפעמים האב קמצן עד שאין מגיע לבת אפילו העשור. כדאיתא בגמ' דס"ח מעשה ונתן לה ר' אחד מי"ב בנכסים ורבינו הקדים חלוקא דמיתת האב בלי שנשא שום בת להשיא בת אחת תחילה וכפי המשנה והגמ' הי"ל להקדים כשהשיא בת תחילה עיין בס' בתי כהונה למהרי"ך נר"ו שעמד בדקדוק זה והעמיק והרחיב בנדון זה הרבה וע"ע להכנה"ג ר"ס קי"ג ומ"ש רבינו ואם לא ידעו ב"ד אומדן דעת בנ"א כ"י כתוב אומדין דעת ובנ"א כ"י כתוב אומדין דעתו ושניהם נראה שהם ט"ס וכ"כ הרל"מ וס' ד"ד ופשוט הוא:

וכן אם השיא וכו'. שם וכר"י ודלא כרבנן דאמרי פעמים שאדם עני והעשיר דהיינו שנשתנה דעתו ונראה ודאי דאם גילה דעתו שאינו רוצה ליתן לזו כמו שנתן לאחרת לא יתנו דעד כאן לא פליג ר"י ארבנן אלא בסתמא אבל בגילוי דעת כ"ע מודו כ"כ מהר"י בי רב סי' קמ"ה ע"ש. ודע דנדוניית הבנות קודמת לירושה אף שמפקיעה לגמרי וכ"כ הר"מ מטראני ח"א סי' רמ"ז ע"ש:

הלכה ד

הניח בנות רבות וכו'. שם. ומכאן נראה שאין הבת נוטלת עישור זה אלא בזמן הנשואין דוקא וכ"כ הרמב"ן סי' מ"ו והרשב"א ז"ל ונמשכו אחריהן כמה פוסקים שהביא הכנה"ג סימן קי"ג בלי חולק ע"ש ומעתה מ"ש רש"י בגיטין דנ"א אברייתא דמי שמת והניח שתי בנות ובן וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה שניה לגבות עד שמת הבן וכו' ופי' רש"י ונטלה עישור נכסים שזה משפט הבנות בשעת בגרות או נישואין וכו' ע"כ ק' לזה ותו דמנ"ל הא לכך נראה דכוונתו לזמן הנישואין דוקא דסתמו קודם בגרות דכשבגרה ודאי שהוא זמנה להנשא ולכך כתב בגרות או נישואין כלומר נשואין הקודמין

לזמן הבגרות ולפי שבברייתא קתני וקדמה הראשונה וכו' משמע שקדמה קודם היותה בוגרת ותדע דרש"י עצמו פי' אח"כ ולא הספיקה שניה לגבות פרנסתה שלא נישאת ע"כ ולא הזכיר בגרות נראה דכוונתו מ"ש לעיל שם בגרות אינה אלא מפני הנישואין כאמור ועיין להפר"ח שהביא לשון רש"י הלזה ולא כתב לשון אבל דהוה משמע שחולק ודו"ק:

הלכה ה

עישור זה וכו' לפיכך אפילו לפי תקנת חכמים הראשונים ואחרונים וכו'. כן כתוב בנוסחתינו וט"ס גמור דתקנת הראשונים הוא דינא דגמרא דאין כתובה נגבית אלא מן הקרקעות והאחרונים הם שתיקנו לגבותה אף מן המטלטלין כמו שכתב רבינו פי"ו דין ז' אלא כצ"ל אפי' לפי תקנת חכמים האחרונים וכו' כלומר דאפי' לדעתם שתקנו לגבות אף מן המטלטלין ה"ד כתובה ותנאיה משא"כ העישור שאינה אלא מתקנת חז"ל ואין נקרא תנאי כתובה כלל וכ"מ הנוסחא בב"י וכן משמע מלשון הה"מ ז"ל ודע דהרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל וכבר הה"מ כתב דאף דעת רבינו נראה כן ממה שלא הביא חילוק הקרקעות אלא בדין העישור בלבד וכו' ומלבד זה אין כאן השגה על רבינו דהך מימרא דרב איכא למשקל ולמטרי בה בפשיטות הסוגיא דכתובות דף נ"ב דיש לפרשה לענין מזונות ממש ולא לענין הנדוניא ועיין להתוס' שם ומלבד זה איכא מאן דפסק דלא כרב כמ"ש הר"ן ז"ל ע"ע. אך יותר נראה כמ"ש הה"מ ז"ל אלא שיש להסתפק בדבריו שכתב וז"ל ודע שדעת הרמב"ן והרשב"א הוא שבזמן שנותנים פרנסה לבנות לפי אומדנותו של אב אין אומדין לפי הקרקעות שיש לו בלבד אלא לפי מה שיש לו בין קרקע בין מטלטלין והכל שוה וכו' ע"כ. נראה דכוונתו לאומד המטלטלין עם הקרקעות בלבד אך לענין הגבייה אה"נ דאין גובה אלא מן הקרקעות דהדרינן לעיקר דינא דגמ' בהא אלא דמקלינן גבה בשומת המטלטלין ג"כ תו איכא להסתפק אי עישור דוקא קאמר גם באמדיניה דעד כאן לא מקילינן גבה אלא לשום המטלטלין עם הקרקעות שיעלה העישור יותר מאילו היינו שמין הקרקעות לבדן אך לענין הגבייה אה"נ שאין מוסיפין על העישור (וכסברת ר"ת שהביאו התוס' ז"ל) או דילמא דלהוסיף על העישור ג"כ אמרינן הכי והנה הדבר מבואר הרבה בדעת רבינו דבאמדיניה אין כאן שם עישור כלל שהרי לא הזכיר שם עישור כי אם בדלא אמדיניה ולקמן בדין י"ב כתב או באמדן דעת האב או בעישור הקרקעות הרי דבאמדן דעת האב אין כאן שום עישור כלל ומבואר עוד ממ"ש בדין ג' אומדין דעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסה ונותנים לה ע"כ וכשהוא תלוי בלבו של אב עישור מאן דכר שמיה ולענין דברי הה"מ ז"ל נלע"ד פשוט דבין לענין השומא ובין לענין הגבייה קאמר דמטלטלין שוין לקרקעות דאל"ה הו"ל לפרש ומדקדוק דבריו נלמוד

עוד דבר זה ממ"ש והכל שוה דהנהו מילי למאי אצטריכו אלא לאשמועינן דבאמדן דעת האב אין שום חילוק בדבר כלל ומלבד זה כיון שהה"מ הסכים דעת רבינו לדעת זה הרי רבינו לא הזכיר שם גבייה בקרקעות אלא גבי עישור בלא אומדנא כנז"ל וכל זה לאפוקי ממה שנסתפק הרב דינא דחיי בדברי הה"מ ע"ע. אכן מאי דאיכא למידק טובא בעיקר דברי הה"מ ז"ל שכתב בשם הרמב"ן והרשב"א דבאמדיניה שיימינן כל הנכסים בין קרקעות בין מטלטלין וכו' ע"כ דכיון שאנו תולין בדעת האב מה לי קרקע מה לי מטלטלין הרי בדע' האב לא יש שום חילוק בנכסים אלא אם היה ותרן או קמצן היה נותן מן הבא בידו בלא שומא ובלי ערך כפי רצונו וכבר עמד בחקירה זו בס' ידי אליהו ז"ל ע"ע. ולעד"ן כיון שאנו באים להוציא מן היתומים דאלים חילייהו הוה אמינא דנחשוב הסך שהיה אביהם רוצה ליתן בערך שאר נכסיו דהגע עצמך שהיה לו מ' ורצה ליתן עשרה הרי נתכוון לרביע נכסיו וכיון שאחר מיתתו ציינו חז"ל סך רשום דהיינו העישור ומן הקרקעות דוקא אינו דבר רחוק לפרש דבאמדנותיה נמי נחשוב וותרנותו וקמצנותו בערך נכסיו לשליש או לרביע וכו' וזה לפי קרקעות ג"כ דוקא כעין תקנת חז"ל בדלא אמדיניה או לפחות הוה אמינא דבעת הגבייה לא תגבה אלא מקרקעות קמ"ל דקרקעות ומטלטלין שוין בדין זה:

ואם רצו האחים וכו'. ק"ק דמהיכא תיתי שלא יוכלו ליתן לה המעות כיון שתועלתם הוא שתקנו קרקעות דוקא ובשלמא בגמרא אמרו כן בדרך הוכחה בעלמא וכו'. ואולי י"ל דס"ד דלא היו רשאים כדי שלא יבואו לטעות שמגבין ממטלטלין לנדוניא. א"נ י"ל דקמ"ל דהיא אין ברשותה לומר תנו לי קרקעות דוקא וק"ל:

הלכה ו

הבת בעישור זה וכו'. שם דף ס"ט נראה שהטעם פשוט דכיון שהיא תקנת חז"ל כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה וכו' אלמוה לתקנתייהו לעשותה כב"ח ומ"מ בהרבה מקומות בטלה תקנה זו ונלע"ד מפני כמה טעמים אם מפני שבזמן הזה כל האבות משתדלין להשיא בנותיהם ובפרט כשיש בנים (שנוהגים אפילו להקדים הבנות) וגם האחים אף אחר מיתת אביהם נותנין להשיא אחיותיהם בעין יפה ואם מפני שבזמן הזה רוב עסקינו ורובא דרובא אינו אלא במטלטלין וכמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל ואם כן נתבטלה מעצמה תקנת חז"ל בדין העישור ומיניה לאידך ומ"ש רבינו כמ"ש וכו' הוא בר"פ י"ט דמו"ל ודע שראיתי להג"מ שכתב כתב ראבי"ה שאם יטענו האחים בפירוש השביעי שלא התפיסך אבינו צררי שאז נשבעת כעובדא דרבינא דאגבייה לברתיה דרב אשי וכו' ע"כ. ואני שמעתי ולא אבין דעיקר פיטור השבועה שפטרוה חז"ל אינו אלא משום חשש צררי דלא

נימא הכי בכי הא וא"כ כי טענו לה אחים מאי הוי גם הראיה שהביא מברתיה דרב אשי לא ידענא מאי קאמר דההיא מיתת דאחי הוה דאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה כמבואר וק"ל:

הלכה ז

האחים שמכרו וכו'. וכרבי ודוקא נקט אחים משא"כ האב שמכר או משכן אין הבת יכולה לטרוף כלל דנהי דתקנת חז"ל היא גם לגבי אב כמ"ש בריש הפרק מ"מ כיון דלא אלים בתנאי כתובה ואילו צוה האב בשעת מיתה שלא תתפרנס מנכסיו שומעין לו כמ"ש בדין יו"ד מכ"ש אם מכר שאינה טורפת וק"ל. ודקדק רבינו לכתוב שמכרו או משכנו קרקע דאילו מטלטלין לא משתעבדי לב"ח כלל מפני תקנת השוק כנודע ומסתברא נמי דאף באמדיניה שגובה גם מן המטלטלין אינה יכולה לטרוף מהטעם האמור דלא פלגינן:

הלכה ח

מי שהשיא וכו'. משנה מבוארת בבב"ת דף קל"ט ובתוספתא ודין מזונות כבר נתבאר בס"פ הקודם ועיין למהר"א ששון סי' נ"ט שנשאל בדין זה ממש והשיב ככל משפטיו וע"ע למהרימ"ט חלק ראשון ספ"א:

הלכה ט

מי שמת וכו'. כתובות דס"ט פליגי בה ר"י ור"ח ומותיב ליה ר"ח לר"י ומתרץ תלמודא דהכא ה"ט דשניה ויתרה העישור משום ריוח ביתא ופי' רש"י שהרי נשתכרה הרבה שנוטלת חצי הירושה ופסק רבינו כר"י אכן בירושלמי מוכח להדיא דהלכה כר"ח והוה קשיא לי טובא איך הניח רבינו הירושלמי כיון שאינו נגד גמרא דידן ובירושלמי אמרו להדיא דעבדינן עובדא כר"ח אכן נלע"ד דרבינו פסק כן מלישנא דרב אשי דמותיב ליה רב יימר על הא דריוח ביתא ומתרץ ליה אנא ריוח ביתא מהני נכסי קאמינא ומדקאמר בהך לישנא משמע דגם רב אשי ס"ל הכי והכי מוכח נמי דהך תירוצא דריוח ביתא סתם תלמודא קאמר ליה דמשמע דהכי ס"ל וגם רב יימר שתק דמשמע שקבל הדברים וכן מצאתי להרי"ף ז"ל שגם הוא פסק כדברי רבינו ומלבד זה כיון דהוי אפוקי ממונא דהיינו להוציא העישור מן הנכסים ואח"כ לחלוק בשוה דהא אין כאן יורשים אחרים דבעי ראיה וחוזק גדול ומש"ה פסקו כתלמוד דידן ודו"ק היטב. ודע שהתוס' ז"ל נסתפקו אי איכא עשרה בנות דליכא ריוח ביתא מהו ע"כ פי' דאיכא עשרה בנות ובן ונשאת הגדולה ולא הספיקה הסמוכה לה לגבות עד שמת הבן דנמצ' דבין בטענ' עישור נכסי כדרך שלקחה הראשונה ובין בתורת ירושה ה"ז לוקחת עישור הנכסים בהכרח

וטעמא דאמרינן בגמ' דשניה ויתרה העישור אינו אלא משום ריוח ביתא כלומר דאגב שמשתכרת במה שיורשת ביותר מוחלת העישור משא"כ הכא ומסתמיות לשון רבינו והפוסקים ז"ל נראה דאין שום חילוק בדבר בין [אם] יהיו שתי אחיות ובן ובין אם יהיו עשרה דלא פלוג רבנן וכן יש להוכיח קצת ממ"ש בפ' נערה דנ"ב ואימא היכא דכתב אב ליכתוב בעל היכא דלא כתב אב לא ליכתוב בעל ומתרץ לא פלוג רבנן וכו' בת בין הבנות תירות ומתרץ לא פלוג רבנן הרי שכשאמרו חז"ל דין א' לא פלוג לפי מציאות אף שבטל הטעם כדאיתא התם וסתמא אמרו ולא פלוג. אמנם ראיתי להר"ן ז"ל שכתב על דברי התוס' הנ"ל וז"ל מ"מ משמע דהיכא דשעבד הבן נוטלת עישור שאילו נידון אותה כיורשת לא תטול כלום ומדין עישור מוציאין לפרנסתה ונמצא שאין בירושה ריוח אלא הפסד וכו' ע"כ נראה מדבריו דפלוג רבנן לענין זה לעשותה כנוטלת עישור. אך י"ל דכיון דקאי על דברי התוס' שנסתפקו בדבר אינו מן התימה דלענין זה נאמר דעשאוה כנוטלת עישור ועוד דהכא איכא הפסד גמור וכמו שדקדק הר"ן ז"ל ולפי דרכינו ג"כ י"ל דאה"נ דלא פלוג. אך לענין שעבוד נכסים לזולתן בזה לא דיברו חז"ל כי לא אמרו כן אלא לענין הנכסים שיש בעין לענין חלוקתם של האחין אבל בחוץ להם נידון כפי הראוי ודו"ק:

ולא הספיקה השניה לגבות. מדנקט הך לישנא ולא כתב ולא הספיקה שניה להנשא וגם לשון הגמ' הוא ולא הספיקה הראשונה ליטול מזה משמע שאף אם נשאת ולא גבתה ה"ז מחלה ואינה גובה עוד דאין הדבר תלוי אלא בגבייה דוקא אך לא מצאתי ברור זה בפוסקים ז"ל ע"ע:

הלכה י

מי שצוה וכו'. והרמ"ך בכ"י כתב וז"ל וכבר כתב הה"מ דיש בזה חילוק גירסאות וכו':

הלכה יא

מי שמת וכו'. בבב"ת דקל"ט נתבאר שיש מקומות שהבעל הוא כיורש ויש שהוא כלוקח ומשמע דאף אם החזיקה הבת בקרקעות מוציאין מידה למזונות האלמנה דהוי תנאי כתובה גמור אך אם החזיקה מטלטלין יש להסתפק אמנם הדבר מבואר הרבה דמזונות וכתובת האלמנה נגבין אף מן המטלטלין כמ"ש רבינו לעיל. והעישור אינו נגבה אלא מן הקרקעות ואיך תוכל להחזיק במטלטלין וכן דעת הטור סי' קי"ג:

הלכה יב

קטנה יתומה וכו'. משנה וגמ' בכתובות דס"ח וממ"ש או באמדן דעת האב וכו' מבואר שאין דין עישור מהקרקעות נוהג אלא בדלא אמדינן דעת האב וכמ"ש בדין ה' ומ"ש

ואפילו לא היו האחים וכו' ר"ל לא מבעיא כשהיו זנין אותה דיש לומר שלא מיחתה מפני שהיא בושה מאחר שזנין אותה אלא אפילו לא היו זנין ויכולה למחות וק"ל:

הלכה יג

נשאת הבת וכו'. שם ומבואר עוד שאם נשאת בנערות וניזונת מהם אחר נישואיה א"צ למחות שמפני שהיא בושה לא שאלה פרנסתה ולא מפני זה מחלה ורבינו השמיטה ונראה שנלמד ממ"ש אח"ז בגרה ועודה בבית אביה וכו' שממנו מבואר הטעם וכ"מ להרב"י סי' קי"ג והוא נכון ומניה נלמד דמ"ש רבינו בין נערה בין בוגרת היינו לעיקר הדין אך חילוק יש בדבר דבנשאת כשהיא נערה בחדא סגי או בניזונת כנז"ל או במחאה ובנשאת אחר שבגרה ניזונת אינו מעלה ולא מוריד וצריכה למחות דוקא כדברי רבינו ופשוט:

שם בין שהניחה בוגרת לאפוקי מדברי הר"י שהביא הרא"ש שכתב דבבגרה בחיי אביה אבדה נדונייתה מכיון שאביה לא חש להשיאה ועיין מה שכתבתי בדין ו' וכן מצאתי למהרשד"ם ח"מ סי' שי"ג הביאו הכנה"ג שם שבזמן הזה שרוב הבחורות בוגרות בחיי אביהן ואח"כ משיאן אפילו הר"י יודה בדבר ע"כ. ומזה הטעם עצמו כתבתי בדין ו' שאין דין העישור נוהג בזה"ז יען משתדלין ליתן להבנות יותר מן הראוי כפי הדין וק"ל:

פרק כא

הלכה א

מקום שדרכם לארוג. כן משמע מדיוקא דמתניתין ותוספתא שם אך מ"ש דאינו כופה אלא לעשות בצמר קשה דבגמרא אמרו דדוקא בפשתן קשה דאינו כופה אבל בפשתן קל אה"נ דיכול לכופה כמו הצמר דהכי קתני התם דס"א אמתניתין דקתני ועושה בצמר דייק בגמרא בצמר אין בפשתן לא מתניתין מני רבי יהודה היא דתניא וכו' רי"א אף אינו כופה לעשות בפשתן מפני שהפשתן מסריח את הפה ומשרבט את השפתים והני מילי בכיתנא רומאה ע"כ. משמע דדוקא כיתנא רומאה הוא דאינו כופה אבל פשתן אחר אה"נ והנה כבר ידוע דמרן ז"ל סי' ך' הרגיש בזה ותירץ דאפשר דטעם רבינו משום דכיון דאין כיתנא רומאה ידוע לנו כל כיתנא מספקינן ביה בכיתנא רומאה להקל על האשה ע"כ. ותמוהים דבריו דאי רבינו ס"ל דכל מין כיתנא במשמע למה נתן טעם שמזיק את הפה והשפתים האמור בגמרא לכיתנא רומאה דוקא והנה בפשט הסוגיא היה אפשר לפרש דמאי דקאמר וה"מ בכיתנא רומאה לא קאי אלא לדברי ר"י דתני בהדיא שמסריח את הפה ומשרבט השפתים אבל מתניתין דדייקינן מינה בצמר אין

פשתן לא אה"נ דכל פשתן במשמע ומאי דקאמר תלמודא מני מתניתין וכו' ר"ל במקצת במאי דמצינן לאוקומה אבל אה"נ דמתניתין ס"ל דבכל מין פשתן אינו כופה וזהו מה ששללו התוספות שם שכתבו ז"ל וה"מ בכיתנא רומאה והא דדייקינן ממתניתין בצמר אין בפשתן לא בכיתנא רומאה ע"כ. וכוונתם מבוארת שלא נפרש דמתניתין קתני סתמא כל מין פשתן קאמר דאינו כופה וכזה מצאתי ג"כ להרב ד"ד דף ק' אך לא כן אנכי עמדי דאם איתא אכתי תקשה לטעמא דיהיב רבינו דלמאי אצטריך כיון דכל מין פשתן קאמר אשר ע"כ אפשר לומר דכוונת רבינו הוא דכיתנא רומאה וכיוצא בו דשייך בו ריח הפה מחמת הרוק שצריך תמיד כדי לטוות אותו ומשרבטת השפתים כידוע אכן פשתן קל ורך שדומה לצמר ויש ממש קרוב למשי ובפרט אותו שעושין ממנו יריעות דקות דקה מן הדקה איך יתן הדין לאוסרו בפרט שיתכן במציאות שיהיה לאשה צמר רע ופשתן כזה ורבותינו ז"ל נתכוונו להקל על האשה ואיך יחמירו עליה לטוות צמר הקשה והרע ולא אותו הפשתן הדק והקל והטוב ואין שייך בזה לומר דלא פלוג חז"ל בדבר חדא מכיון דבגמרא אמרו וה"מ וכו' דמשמע דוקא בזה הוא דאמרו ועוד דזיל בתר טעמא שאינו אלא להקל על האשה וכיון דרבינו יהיב טעמא דמילתא פשיטא דזיל בתר טעמא ודו"ק כן נלע"ד נכון. שוב מצאתי בירושלמי דקתני אבל לא פשתן מפני שהיא מסרחת את הפה ומשרבטת את השפתים ע"כ ולא מחלק כמו שחלקו במכילתין ונראה דפשיטא דזיל בתר טעמא שאם יהיה פשתן שאין בו אלו הנזיקין יהיה מותר לכופה:

והטויה היא המלאכה וכו'. הוצרך לזה כי היכי דלא תטעה דמ"ש אינו כופה אלא לטוות וכו' לא בא אלא לאפוקי דאינו כופה לטוות פשתן אבל הה"נ דמצי לכופה לארוג או לרקום שהיא מלאכה של חשובות לכך הוצרך לטעם זה לגלות דדוקא טויית הצמר יכול לכופה אבל מלאכה אחרת אף שהיא קלה אינו כופה וק"ל:

הלכה ב

דחקה עצמה וכו'. יש בכלל זה מהירות וזירוז המלאכה א"נ שעושה בלילה ג"כ בשעה שדרך בני אדם לישן ועיין להרא"ש ז"ל ולא הקדים רבינו בפי' השיעור שיש לה לעשות כדי שנאמר עליו דחקה עצמה וכו' וגם בכתובות דס"ד תנן וכמה היא עושה לו משקל חמש סלעים שתי ביהודה שהם עשר בגליל וכו' ורבינו סבור דהכל לפי המנהג ולפי ראות ב"ד וכן נראה ממ"ש בפי' המשנה דנדרים דפ"ה וכיון שכבר הקדים רבינו דהכל כמנהג המדינה וכו' מינה משמע גם אשיעור ודקדק עוד רבינו לכתוב יותר מן הראוי לה ולא כתב יותר סתם לכלול בזה בעיות רבינא שם דס"ו אם עשתה ג' או ד' מלאכות בבת אחת ופרש"י שהיתה שומרת קישואין וטווה ומלמדת שיר לנשים בשכר ומחממת

ביצים או תולעי משי בחיקה ע"כ ובזה תתורץ השגת הרמ"ך וז"ל בכ"י וע"ש להתוס' שם ועמ"ש מרן ז"ל ועיין בס' ד"ד דף ק' והכנה"ג אה"ע סי' פ' בהגהת הב"י:

אינה יושבת לבטלה וכו'.נראה פשוט לדעת רבינו דמעשה ידיה לבעלה כמ"ש בראש הפרק ולא עדיפא זאת האשה מדחקה עצמה וכו'. שו"ר להר"ן והרשב"א ז"ל שנחלקו בזה ולדעת רבינו מסתברא כמ"ש.

הלכה ג

המדיר את אשתו וכו'. הנה הטור ז"ל בי"ד סי' רל"ה פסק דבהדירה ז' ימים שלא תעשה מלאכה יוציא ויתן כתובה מפני שהוא סבור סתם הדרה היינו מתשמישו כלומר שתלה הנדר בהנאת תשמישו וז"י הוי סתם הדרה דהא אם פירסה נדה תשב ז' ימים בעל כרחה אך לדעת רבינו דסתם מדיר היינו שהוא אוסר הנאתו עליה כמ"ש הרב המגיד פי"ב דכ"ד ופי"ג ד"י ע"ש לא נתבאר כמה זמן ידירנה ממלאכה כדי שנאמר יוציא ויתן כתובה דלא יעלה על הדעת שאם הדירה שנים או שלשה ימים שיוציא ויתן כתובה וגם לא מסתבר דכל ימיה קאמר ואם אמר לכמה שנים ישתנה הדין ברם חזינא ליה לרבינו לעיל פי"ב דין כ"ג שכתב וז"ל המדיר את אשתו מליהנות לו בין שפירש עד זמן פלוני בין שלא פי' אלא סתם ממתינים לו ל' יום אם תמו ימי נדרו או שלא תמו והתיר נדרו ה"ז מוטב ואם לאו יוציא ויתן כתובה וכו' ע"כ מתוך לשון זה משמע פשוט דאפריקא בעיין דבין בהדירה סתם שלא תעשה מלאכה בין שפירש לאיזה ימים עד ל' יום אין רשאי להוציא וכיון שכן ק"ל טובא על הה"מ ז"ל שכתב בדין זה ולא נזכר בגמרא כמה זמן יהיה ההדרה ע"כ כלומר שהדבר בספק שקול והרי הדבר מבואר ממ"ש רבינו לעיל והה"מ גופיה שם ואפשר דהכא שאני מטעם זימה ובכל דהו יש לחוש הרבה משא"כ הנך דלעיל ולכך נסתפק הה"מ ז"ל או אפשר שדעת הה"מ לומר דבגמ' הוא דלא ביארו זה כמ"ש בדינים אחרים שהביא רבינו פי"ג ע"ש אך דעת רבינו מבוארת כמו שהקדים לעיל פי"ב ודו"ק:

וכן כל אשה וכו'. שם ס"א אמתניתין דארבעה יושבת בקתדרא אר"י בר חנינא א"ר הונא אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו ע"כ וכ' הה"מ ז"ל דהוא מפרשה כך אעפ"י שמן הדין היה ראוי שתשב בקתדרא כמו ששנינו במשנתינו אבל מוזגת וכו' ע"כ והנה רש"י ז"ל פי' על הך דרב הונא והצעת המטה דקאמ' היינו פריסת סדין ולבדין דבר שאינו טורח ומשום דמילי דחיבה נינהו וכו' ולא דמי להצעת המטה דמתני' דהוי דבר של טורח וכו' ע"כ וכלומר דשלש אינה מצעת לו המטה דקתני מתניתין היינו דבר של טורח כגון הכרים וכיוצא וכ"ש ארבע ודברי רב הונא הם בפריסת הסדין שהוא דבר של חיבה דאפי' בארבעה יש

לה לעשות זה משום חיבה עוד פי' רש"י ז"ל דאף זה אינו דרך כפיה אלא דרך עצה טובה שחז"ל הנהיגו בישראל ע"כ ובשניהם נראה דפליג רבינו דהא מדכתב דמלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה וכו' דמשמע דרך כפיה קא אמר משא"כ במשמשת לפני אביו או בנו דקתני ג"כ בברייתא דאינו כופה וכו' וכ"נ מדברי הה"מ לקמן ד"ה יש מלאכות וכו' שהזכיר בזה לשון חיוב אך כל זה יש לדחות והה"נ דבהא ס"ל כפי' רש"י דאינו אלא דרך עצה טובה וכו' אך בהצעת המטה נראה ודאי דפליג דהרי לא ביאר וסתם וכתב דמצעת לו את המטה לזה בא הה"מ לומר דהכי פירושו דמאי דקתני מתני' יושבת בקתדרא ר"ל היה ראוי וכו' וכן מאי דקתני ואינה מצעת לו את המטה כלומר דלפי מה שהכניסה לו היה ראוי זה אך אינו כן וכו' והצעת המטה דמתני' ודרב הונא הכל אחד. ברם חזינא למר"ן כ"מ לקמן ד"ה הכניסה לו שתי שפחות וכו' שנראה מדבריו דהא דרב הוא פליגא אמתני' ומשום דקי"ל כר"א דאמר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר מינה דאידחיה נמי הא דמתני' דהכניסה לו שלש אינה מצעת לו את המטה וכו' ואם זאת היתה כוונת מר"ן הקדוש קשיא לי טובא חדא דהיה לו להזכיר תחילה מ"ש הה"מ כדרכו בכל המקומות ובפרט היכא שהוא חולק עליו ותו דאם איתא דרב הונא פליג את"ק ופוסק כר"א היה לו לסתם תלמוד' לקבוע דברי רב הונא שהוא אמורא ע"ד ר"א שהוא תנא מלבד דפשטן של דברים נראה שאינו חולק על הת"ק כלל אלא מוסיף ומפרש דבריו דקתני אף על פי שאמרו יושבת בקתדרא וכו' שהוא לשון המשנה ואיך נאמר שהוא חולק ואם נוכל לדחוק בדברי מרן ולומר דכוונתו כמ"ש הה"מ ז"ל יתישב הכל ולומר דרב הונא הוא מפרש ומוסיף על הת"ק שזהו פשטן של דברים כפי סדרן של רבינא ורב אשי מסדרי התלמוד ומה שלא הזכיר הא דשלוש היינו מטעם דרב הונא מפרשה דמן הדין והראוי ואינה עושה בצמר דקתני כבר נפסקה הלכה בגמרא כר"א ובאמת בקצת דוחק יכולים לסבול פירוש זה דברי מרן ז"ל למעיין בהם ודע שהתוס' שם דף ד' ד"ה והצעת המטה וכו' כתבו דיש ספרי' דלא גרסי במשנה ומצעת לו את המטה אלא ומצעת המטה ור"ל דמצעת כל מטות שבבית וכדרב הונא גרסי ומצעת לו כלומר מטתו לבד ובהכי אתי שפיר גם י"מ דמתני' דקתני מצעת היינו אריגת המטה בחבלים וכו' והא דרב הונא הם הכרים לבד וגם בזה אתי שפיר אך רבינו ס"ל כדאמרן ופשוט הוא ועיין להמש"ל שהאריך בסברת הפוסקים ז"ל והרמ"ך השיג על רבינו בדין ז' ובמ"ש מתורץ הכל ע"ש:

אבל אינה עומדת ומשמשת וכו'. שם ולא חילק רבינו לסמוכין על שולחנו או לא וכן דעת הפוסקים ז"ל זולתי הר"ן ז"ל שכתב דהכא דוקא באין סומכין ע"ע:

הלכה ה

אופה הפת בתנור. תיבת בתנור נראית מיותרת ואולי כיון לאפוקי ממעשה אלפס או רצפים דאינו יכול להכריחה כיון שאין זה דרכו של עולם ותקנת עזרא היא בב"ק דפ"ב ופי' באיזה יום שצריכה לאפות תהיה זהירה להשכים וכו' ומ"ש ונותנת תבן לפני בהמתו וכו' כן היא גירסת הרי"ף ז"ל ודלא כגירסת רש"י ז"ל ופי' הרא"ש בהמתו המיוחדת לו לרכיבה ועיין לרבינו פי"ב ומ"ש ואינה טוחנת או מחמרת וכו' נראה דט"ס הוא וצ"ל ומחמרת והוא תחילת לשון וכן מצאתי הגירסא להרב"י א"ה סי' פ' ופשוט הוא:

הלכה ו

במד"א וכו'. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל וכבר נתבאר כל זה מתוך דברי הה"מ ז"ל וממ"ש בדין ג' ומ"ש בס"ר או שהיתה לה שפחה אחת ט"ס הוא וצ"ל או שהיתה לו וכן נראה מהבבא הבאה ופשוט הוא:

הלכה ז

נמצאו כל המלאכות וכו'. הרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו וז"ל וכבר ביארתי דעת רבינו לעיל דין ג' גם במ"ש רבינו ועומדת לשמש לפניו השיג הרמ"ך בכ"י וז"ל וכבר כתב הה"מ דנלמד מק"ו מדין הצעת המטה ועמ"ש בדין ה':

הלכה ח

כל מלאכות וכו'. שם מימרא דר"י בר חנינא א"ר הונא וכו' ותני תו ומזיגת הכוס שמואל מחלפא ליה דביתהו בידה דשמאלא אביי מנחא ליה אפומא דכובא רבא אבי סדיא רב פפא אשרשיפא ופי' רש"י דבימי ליבונה קאמר ולדעתו ז"ל הדברים כפשוטן דמחלפא ליה דקאמר היינו מיד לידמש וכבר כתבו התוס' דנוהגים לטבול אחר שפסקו מלראות לאכילת טהרות ושוב היו מונין ז' לימי ליבון דאל"כ כל מה שאסור בימי נידות אסור ג"כ בימי ליבון והר"ן ז"ל פי' דמחלפא ליה ר"ל שהיתה מנחת באיזה מקום וגם היתה נוהגת שינוי זה להניחו בידה השמאלית נ"א שהיתה פושטתו לידו בידה השמאלית עי"ש נמצא דלדעת כולם בין בימי נידות בין בימי ליבון כל עוד שלא טבלה אסורה להושיט הכוס מידה לידו בשום פנים בעולם ולכך כתב רבינו דמניחתו על הארץ או על הכלי או על השלחן ולא הצריך שינוי היד ג"כ כדביתהו דשמואל דבאמת בשינוי זה סגי וההיא דשמואל מלתא יתירתא הוא דעבדא או דלא קי"ל כוותיה אלא כהנהו אמוראי דרבים נינהו לגביה והרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו וז"ל וכוונתו מדלא אסר אלא הושטת הכוס משמע דשאר דברים שרי וכמ"ש הה"מ וכן כתב הר"ן ז"ל אך רבינו ביאר בס"פ י"ב דא"ב דימי נידות וימי ליבון שוים בכל והיינו כנ"ל דכל עוד שלא טבלה

הרי היא בנדתה ובאמת שק"ק לפרש דרבינו יתיר שום הושטה מיד ליד כיון שהוא מהסוברים דנגיעת הנידה הוי מדאוריית' כמבואר פכ"א דא"ב ולמה לא ניחוש שמא יגע בבשרה ואולי דאין לחוש כיון שאין האיסור אלא כשהוא בדרך תאוה והנאה כמבואר שם אף שלקוצר דעתי רבינו דבר בהווה וקאי להמלאכות שהאשה חייבת לבעלה אבל הה"נ דהכל אסור להושיט מידה לידו או להפך והכי מסתברא דהכירא מיהא בעי ודו"ק:

הלכה ט

האשה ששברה וכו'. דין זה מבואר בירושלמי דכתובות שיברה את הכלים מה את עביד לה כשומרת חנם או כשומרת שכר מסתברא ניעבדינה כשומרת שכר אמרין אפי' כשומרת חנם אינה דאם נאמר כן אין שלום בתוך ביתו לעולם ע"כ וזה הוא מ"ש רבינו ואין זה מן הדין דהיא כשומרת שכר וחייבת אלא שיש לדקדק למה פי' רבינו בעת שעושה מלאכותיה וכו' דמשמע דאם לא היתה עושה אלא ששברתם בדרך העברה וכיוצא שהיא חייבת וזה מנא ליה ואולי נ"ל מדחזינן שהיו רוצים לעשותה כשומר שכר לכך חילק בין עוסקת בשעת מלאכה ללא וזו נר' כוונתו ממ"ש אלא נמצאת נמנעת ונזהרת מרוב המלאכות כלומר אם נחייב אותה בשעת מלאכה וכו' ובס' ידי אליהו ז"ל כתב דאין ספק דשעת מלאכה שכתב רבינו לאו דוקא והשגרת לישן הוא שהרי בירושל' שמשם הוציאו דין זה סתם אמרו ע"כ ולעד"ן כמו שכתבתי וגם הרב"י בש"ע העתיקו כדברי רבינו וכן מוכח ממ"ש רבינו פ"ב מהלכות שאלה דין ז' דהבעל ששאל מאשתו הוי שאלה בבעלים וכתב שם הה"מ שבכל זמן האשה עמו במלאכתו ע"כ דמשמע אבל הוא אינו עמה במלאכתה בכל זמן וכ"כ הרב"י ח"מ סי' שמ"ו וגם בהשגת הראב"ד נדחק שם קצת אך שבאמת דברי הראב"ד מוקשים טפי ע"ע:

הלכה י

כל אשה וכו'. כבר הה"מ ביאר דעת רבינו ומרן הקדוש ג"כ הצילו מקושיית הטור ז"ל וביארו יותר בב"י ס"ס פ'. אמנם ראיתי למהרש"ל בס' יש"ש דבב"ק סי' כ"א שהבין מדברי רבינו דבעלה עצמו הוא שכופה אותה בשוטין וכתב שדבריו בטלין נגד דברי הראב"ד ז"ל מההיא דר"י בר חנינא פ' אעפ"י דקאמר אף מורדת ממלאכה הויא מורדת וכו' ע"כ ומלבד שעם דברי מרן הקדוש ז"ל אין כאן שום קושי אחרי מחילה הראויה מי הכריחו להבין בדברי רבינו דבעלה מצי להכותה הלא רבינו כתב כופין אותה ועושה אפי' בשוט ולשון כופין אותה וכו' לא קאי לבעל כלל אלא לב"ד דאל"כ הול"ל כופה אותה בלשון יחיד וגם מה שהכריח מדברי הראב"ד ז"ל אינו ענין לנדון של להכות הבעל לאשתו וכו' דאף שהדין אמת אין הנדון דומה לראיה דכוונת הראב"ד ז"ל דייסור זה

דשוטין שהוא דרך ביזוי גדול ואמיץ מעולם לא נשמע להנשים ובפרט על דבר זה ואף אם נאמר שהוא היה גורס בדברי רבינו כופה אותה בלשון יחיד אין הכרח לדינו מדברי הראב"ד כאמור:

הלכה יא

האשה כל זמן שמניקה את בנה וכו'. דברי רבינו צריכים ביאור רחב דלכאורה כל מ"ש בדין זה נראה נגד הגמרא ותחילה יש לדקדק למה נקט כל זמן שמניקה את בנה דמשמע שאם היא מניקה את בן חברתה אין לה דין זה הלא המוחש לא יוכחש דכל זמן שהיא מניקה אינה יכולה בעולם לעשות כל המלאכות שמוטלות עליה כשהיא בלתי מניקה והיא צריכה ג"כ מאכל ומשתה יותר משאר נשים שאינן מניקות וגם במשנה אמרו סתם כ"ז שהיא מניקה ואם נאמר דדבר בהווה וה"ה לבן חברתה הוא דוחק גמור דמאחר דבמשנה אמרו סתם מה לו להוסיף ועוד דהדין שכ' אח"כ פסקו לה מזונות וכו' בהכרח הוא לפרשו בין בבנה בין בבן חברתה שלשון הגמרא דף ס' הוא הרי שנתנו לה בן להניק וכו' ומסתיין דנימא ה"ה בנה אך לפרשו בבנה דוקא אי אפשר ואי מהא היינו יכולין לומר דנקט בנה לאשמועינן דבעלה או הב"ד חייבים לגרוע ממעשה ידיה ולהוסיף על מזונותיה משל בעל משא"כ בבן אחר דאף שהדין כן אינו מוטל זה על הבעל א"נ י"ל דאגב אורחיה קמ"ל דכ"ז שהיא מניקה אף יותר מכ"ד חדשים הדין כן כדתני התם יונק תינוק והולך שתים או שלוש שנים וכו' משא"כ בבן חברתה דיש לחלק בדבר וכמ"ש לקמן והנה התם איתא ת"ר הרי שנתנו לה בן להניק ה"ז לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה פסקה קימעא אוכלת הרבה לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב וכו' ובעי תו אוכלת הרבה משל מי א"ר ששת משלה ופי' רש"י פסקה קימעא פסקו ליתן לה מזונות מועטים אוכלת הרבה משלה וכו' ע"כ והעיני בשר לו יראה שכל זה הוא נגד דברי רבינו תחילה שרבינו כתב פסקו לה מזונות הראויות לה ובגמרא אמרו להדיא קמעא ופי' רש"י מועטים כפשטה דמלתא ותו דבברייתי' קתני להדיא לא תאכל דברים הרעים ורבינו התירם ותו דבברייתא קתני הרי שנתנו לה בן להניק וכו' ורבינו כתב הדין סתם וכבר נתעורר בזה הראב"ד והר"ן והטור והה"מ ז"ל תירץ דהברייתא דקתני לא תאכל דברים הרעים היא כשאינה מצטערת על אותם דברים אבל במצטערת עליהם ודאי צערה קודם שחייה קודמין ע"כ ומרן הקדוש תפס עליו דלא שייך חייה קודמין אלא בדברים הצריכין לקיום גופה ותו דא"כ הו"ל לכתוב לשון הברייתא וכו' ותירץ ז"ל דמדהתירה הברייתא לאכול הרבה דמשמעותו אפי' אכילה גסה מעתה אי אפשר לפרש הסיפא שבאה לאסור דברים הרעים אלא הכוונה כלפי מ"ש תחילה דאוכלת הרבה ואין הבעל

או אבי הבן יכול לעכב וגם אינו יכול לעכב עליה שלא תאכל מאכלים רעים וכו' ע"כ. וגם על דבריו ז"ל יש לגמגם טובא דאכתי תקשה למה לא הביא רבינו לשון הברייתא ואם נאמר כפשוטן של דברי מרן דמ"ש בברייתא לא תאכל דברים הרעים דר"ל דאין הבעל מעכב אין לך דוחק גדול מזה להפך הקערה על פיה מהן ללאו ומלאו להן ותו דהיתר אכילה הרבה אין במשמעותו אכילה גסה עד שיזיק לה דלאו בשופטני עסקינן ואין ללמוד מזה היתר אכילת דברים הרעים תדע עוד דרבינו ירוחם במישרים נתיב כ"ג ח"ה התיר מאכל הרבה ואסר דברים הרעים ע"ש ותו דאיך יתן הדין להתיר לה דברים הרעים המזיקין לוולד אם לא מהטעם שהביא הה"מ ז"ל עד שמצאתי בהב"י א"ה סי' פ' שאחר שכתב התירוץ שהזכיר כאן כתב ועי"ל שהוא תירוץ הה"מ אלא שהשמיט שחייה קודמין מפני קושייתו כאן והאמת נראה שמ"ש הה"מ שחייה קודמין לאו דוקא חיים קאמר אלא לשון צער הוא כלומר דצערה קודם כמבואר והן דברי רבינו שכתב מפני שצער גופה קודם וראיתי עוד להרב"ח שם שתירץ לדעת רבינו דלא תאכל דברים הרעים שאמרו בברייתא הכוונה משל בעל או מאבי הבן אבל משלה מצייה אכלה כל מה שתרצה ע"ש אשר מתוך מ"ש הנה מקום לדברי רבינו וטרם כל הקושי בדברי הברייתא הוא מבואר במ"ש פסקה קימעא אוכלת הרבה דאיך אפשר שיפסיקו לה מעט מאכל מאחר שהיא מינקת לכך מפרש לה רבינו דקימעא הוא לגבי דידה שיש לה זה החולי שמתאוה לאכול הרבה ומפני שגם דין זה שייך נמי לגבי בעל כשמניקה את בנו לכך כתב רבינו סתם דהא חידוש הברייתא לא אתא אלא לאשמועינן דאינה יכולה להניק בן אחר עם בן זה כדי שלא יחלש ויכחיש ממיעוט החלב וא"כ מה לי בנה מה לי בן אחר וכי אמרינן דלא תאכל דברים הרעים ר"ל בסתם כשאינה מתאוה שאין לה זה החולי וכבר הקדים רבינו שמוסיפין על מזונותיה יין ודברים שיפים לחלב דמינה נלמוד דאינו מן הראוי שיאכילוה ולא שתאכל היא דברים המזיקין לחלב. שוב מצאתי בשיטה מקובצת שכתב דהכי פירושה דלא תאכל דברים הרעים ר"ל הרבה מדברים הרעים אבל אכילה מרובה או מעט מדברים הרעי' מצייה אכלה והן הן דברי רבינו עכת"ד וגם בזה יש לגמגם דכיון דרבינו תלה הדבר בחולי שיש לה חולי בבטנה וכו' ולא חש לוולד כל אפיא שוים כיון שמצד החולי הוא ודו"ק ועיין עוד בס' דינא דחיי דף ק"ב ע"ד:

הלכה יב

ילדה תאומים וכו'. פשוט מהירושלמי שם ומינה דאם היא מרוצית להניק שניהם שפיר דמי וכ"כ רבינו ירוחם במישרים נתיב כ"ג ח"ה:

הלכה יג

היא אומרת אני אניק וכו'. שם דס"א משום צערה דידה ופי' רש"י החלב רב בדדיה ומצערת ע"כ ורבינו מפרשה שצער הוא לה לפרוש מבנה נראה דנייד מפי' רש"י משום דלטעם החלב יש לה תיקון לייבשו ע"י סמים ועשבים או להוציאו ע"י מינקת כידוע לכך פי' משום חיבת הבן:

הלכה יד

היתה עניה וכו'. דין זה כבר הזכירו רבינו לעיל בסוף דין ו' שכתב או שהיו לו שתי שפחות או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות אינה מבשלת ואינה מניקה והרל"מ ז"ל נתעורר בזה והניחו בצ"ע והמש"ל ז"ל כתב דמ"ש לעיל הוא בשעת הנישואין וכאן איירי אחר הנישואין כלומר דכשנישאו היו שניהם עניים ובעת ההנקה נתעשר והוא דרך נכון אך מ"מ היה ראוי לרבינו לפרשו להדיא מכ"ש שאפילו בגמרא אינו מבואר ולא אשתמיט חד מהפוסקים להזכירו להדיא מכ"ש שהוא דין מחודש גם ראיתי להרב"י סי' פ"ב שהשמיט לשון זה ובש"ע הזכירו ואם איתא הרי גמרא ערוכה הוא והוה ליה להביאה ויותר היה נלע"ד דכאן הזכירו אגב דבעי למתני הטעם דעולה עמו וכו' והמחלוקת שבינו לבינה דעליה להביא ראיה וכו' ולכך הה"מ לא ציין כלום בדין זה וקושיית הרל"מ מהתוספתא איכא למימר דעדיפא מינה משני ליה דעולה עמו וכו' ועוד שהוא תירוץ כללי להרבה עניינים ודו"ק:

הלכה טז

האשה שנתגרשה וכו'. שם דף ס' כי אתא רמי בר יחזקאל וכו' ומלבד מ"ש הה"מ ומרן ז"ל עוד י"ל דקרוב לומר דאילו הוה שמיעא ליה לרב שימי בר אבייי הא דרמי בר יחזקאל לא היה פוסק כר"י כיון דטעמיה דשמואל מסתבר טפי והמעשה מצד עצמו ג"כ מוכיח שהכל תלוי במכירה ועיין בס' בתי כהונה שהעמיק הרחיב בביאור הסוגייא לדעת רבינו ומדכתב רבינו אין מפרישין אותו מאמו ולא כתב אין מפרישין אותו ממנה משמע קצת דאם אשה א' מינקת בנה של חברתה ושוב ממאנת להניקו אף שמכירה אין מכריחים אותה להניקו דדוקא גבי אמו הוא דקפדינן אכן כיון דאמרינן בגמרא דאפילו בבן סומא הדין כן משום שהוא מכירה בטעם החלב ובריחה מעתה מי מפיס דדוקא באמו אמרינן הכי ועיין למהר"י מינץ סי' ה' ולריא"ז בסוגיין ודע שנחלקו הפוסקים ז"ל בגרושה או אלמנה והיא מינקת שרוצה לחזור אצל קרוביה לעיר אחרת אם שומעים לה משום סכנת הוולד ורובם ס"ל דחוששין וכופין אותה לישב שם עד שיגמל ועיין להכנה"ג סי' פ"ב:

הלכה יז

שלמו לו חדשיו וכו'. ואחר שש שנים וכו'. מפשט הלשון משמע דאפי' אחר שש אין כח ביד האב להוציא בנו מאצל אמו כמשפט הלשון וכ"כ הרב אלשיך ודלא כהמבי"ט סימן קס"ה ועיין להכנה"ג סי' פ"ב.

והבת אצל אמה לעולם. בכתובות דק"ב ומייתי עובדא התם דשחטו היורשת כדי לירש הם אשר מכאן למדו הפוסקים ז"ל דביורש יש לחוש שיהרוג את הקטן כדי ליורשו והזכירו רבינו להדיא בפ' מי שאחזו אמתניתין דהרי זה גיטך ע"מ שתשמשי את אבא וכו' וכאן השמיטו אולי חזר בו דבאמת אין השכל מחייב שניחוש להריגת נפש אחת מישראל בשביל הירושה וגם

רוב הפוסקים כתבו כן אך אמנם הרב כנה"ג סי' פ"ב רצה לפרש דברי רבינו דהכא גם לחוש להריגה מכח מ"ש בפי' המשנה ולעד"ן הוא דוחק גמור:

הלכה יח

ואם לא רצתה האם וכו'. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל ולכאורה יפה השיג דהא בעיקר מצות הצדקה נראה שהאשה חייבת כמו האיש דהא מצות עשה שלא הזמן גרמא היא וגם בריש קדושין ד"ח אמרינן התקדשי לי בככר זה ותנהו לעני וכו' אינה מקודשת דאמרה ליה כי היכי דמחייבנא ביה אנא הכי מחייבת ביה את ע"כ ואם איתא עדיפא מינה לימא ליה את הוא דמחייבת ביה ולא אנא וכיון דפרנסת הקרובים נפקא לן מוחי אחיך עמך ודרשינן בספרי אחיך זה אחיך מאביך שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך וכו' וכל הפוסקים הזכירו חיוב הקרובים שקודמים לכל אדם א"כ נראה שהאשה חייבת בקרוביה ודאי והיא קודמת להרחוקים וכ"ש לבנה או לבתה וכ"ש כשהן קטני קטנים שאין ראויים אפי' לחזר על הפתחים ואין להוכיח משכר ההנקה דאין לה להניקו בחנם דהתם הא איכא אב דקרוב טפי ומלבד זה הרי מצינו לרבינו ירוחם נתיב כ"ג ח"ה שכתב שאם אין לאב לשלם לה שכר ההנקה היא חייבת להניקו בחנם ע"ש ובשלהי בב"ק אמרינן דגבאי צדקה לוקחים מן הנשים דבר מועט דחזקתן שאינו שלהם וזה הטעם לא שייך אלא בנשואה אבל בגרושה או אלמנה דמדידהו הוי שפיר דמי תו אמרינן התם דרבינא קבל מנשי בני מחוזא מתנה גדולה מפני שהיו עשירות משמע דגם הנשים שייכי במצוה זו ובתענית דף כ"ג איתא עובדא דאבא חלקיה דקדום ענני ואמרו הטעם דמקרבא הנאתה לגבי עניא ואי אמרת בשלמא שהיא מצווה במצוה זאת ניחא אלא אי אמרת שאינה מצווה הו"ל להקדים ענני לדידיה שהוא מצווה ועוש' ששכרו יותר ממי שאינו מצווה ויותר תמהתי על הה"מ ז"ל שכתב ע"ד רבינו אלה וז"ל זה ברור שלא

מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם עכ"ל ואם מצינו חיוב לאב יותר מהאם אינו אלא בלימוד התורה דהאשה פטורה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם וכיוצא בו אבל לענין הצדקה ולפרנס את קרוביה ובניה היכא דליכא אב מהיכא תיפוק לן למפטרה גם הרב דינא דחיי קיים דברי רבינו והסמ"ג שכתבו כן וכתב שאין שום חולק על זה ופשיטא שלא ראה דברי הרמ"ך האלה בכ"י עוד אני תמיה ממ"ש רבינו פ"ז ופ"ח דמתנות עניים כמה עשין וכמה לאוין על המעלים עיניו מן הצדקה דאיך יתכן לומר דהאשה פטורה מכולם ובשלמא באשה נשואה או פנויה בבית אביה אפשר לומר דאין חייבת משום דאין לה ומה שקנתה אשה קנה בעלה וכ"ש בבת לגבי אביה אך באלמנה וגרושה אם יש לה מי פוטר אותה גם ראיתי לרי"ר נתיב כ"ג ח"ה שכתב שאם אין לאב לשלם לה שכר ההנקה היא חייבת להניקו בחנם הגם דהרח"מ סי' פ"ב חולק עליו מפני שנמשך אחר דברי רבינו ועל צד הדוחק אפשר דדברי רבינו איירי באין לה לזונו ומכ"ש בכל מכל ומ"מ כעת צל"ע. שוב עלה בדעתי לומר דאולי שאני אשה דרוצה להנשא דיותר משהאיש רוצה וכו' וגם רבינו כתב בפט"ו דין ט"ז דלא תשב אשה בלא איש וכו' ואם תפרנס הבן ימנעו האנשים להנשא עמה מכח משאת הבן וגם אם היא עשירה אין חפץ לאדם לסבול גידול בנים אחרים וזהו דרך טבע ופשוט והה"נ דאם היא עשירה תתן לו לפי עושרה באותה העת לבד ושוב משלכת אותו לקהל ואפשר שזה רמזו רבינו במ"ש ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה כלומר אצלה לא יהיו אלא משלכת אותם לקהל אבל הה"נ שהיא חייבת ליתן להם כפי ממונה בעת ההיא ודו"ק כי נלע"ד נכון מאד:

פרק כב

הלכה א

הירושה לדעת רבינו לאיש עם אשתו אינה אלא מדבריהם כמ"ש פ"ו דהל' נחלות דין ח' ועיקר דינו של רבינו הבעל קודם וכו' משנה וגמרא בכתובות דף מ"ח ובברייתא הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללין אעפ"י שכתובתה בבית בעלה מתה אביה יורשה מסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל או שהיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשום נישואין אעפ"י שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה וכו' הא גופא קשיא אמרת נכנסה עמו ללון טעמא דללון הא סתמא לשם נישואין אימא סיפא נכנסה עמו לשם נישואין הא סתמא ללון א"ר אשי סתמי סתמי קתני סתם חצר דידה

ללון סתם חצר דידיה לנישואין ופי' רש"י דבלא פירשו כלום איירי הברייתא אלא הכל תלוי בחצרות של מי הם ובסתם אלא דאכתי איכא למידק דבחצר דידה סתמא ללון הא חצר של שניהם סתמא לנישואין ואילו בחצר דידיה סתמא לנישואין ומשמע הא של שניהם סתמא ללון וא"כ אכתי קשיא דיוקא אדיוקא ולכאורה נראה דחצר של שניהם לנישואין והדיוק של הרישא נעשה כדין הסיפא גם בחצר של אחרים איכא למידק כי הא אך לבא לכוונת הענין צריכים אנו לידע טעמן של דברים והנה ראיתי להר"ן ז"ל שפירש הטעם בחצר דידה דסתמא ללון מפני דזילה ביה מילתא שישא אשה בחצר שאין לו רשות בה אבל כשהחצר הוא של שניהם אדרב' דעת שניהם מתיישבת בו יותר וכ"ש דסתמא לנישואין ע"כ. מעתה פשיטא לן דכ"ש וק"ו בחצר של אחרים דאין לומר בו סתמא לנישואין ונמצא דלפי טעמו של הר"ן ז"ל מתבארת הסוגיא על נכון אכן הה"מ נראה דלא כן ידמה שהרי כתב דחצר של שניהם כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל שדינה כחצר שלה ע"כ ומשמע דר"ל שכן היא דעת רבינו ג"כ ולפי דבריו ז"ל אכתי תקשה דקשיא דיוקא אדיוקא כנז"ל ובשלמא בחצר של אחרים מצינן למימר דס"ל להרמב"ן והרשב"א ז"ל טעמו של הר"ן דבחצר דידה זילא ביה מלתא אשר לפ"ז שפיר מצינן לומר דכ"ש של אחרים וכמ"ש הה"מ גופיה לעיל מינה אך בחצר של שניהם ק' ולא ידעתי איך הבינו ז"ל דבר זה דהדבר מבואר דאם בחצר של שניהם סתמו ללון לישמועינן הא וכ"ש חצר דידה ואף דכח הדוחה יכול לדחות דבעי למנקט השני חלוקות מרוחקות להשני קצוות דהיינו חצר דידיה וחצר דידה מ"מ הקו' במקומה עומדת כאמור דמהיכא תיפוק לן דבחצר של שניהם סתמו ללון כיון דדיוקא דרישא משמע בהיפך ואין לומר בו נעשה גם ראיתי להשיטה מקובצת מהרב בצלאל אשכנזי ז"ל שכתוב שם דכי קאמרה הברייתא בחצר דידיה לאו דוקא דה"ה לחצר של שניהם וטעמא דמלתא דלא נסבי אינשי נשייהו אלא בגו דידהו אבל לא בשלה לגמרי וכ"ש בשל אחרים וכו' ע"כ וזה מכוון לדברי הר"ן ז"ל גם ראיתי שם בסוף הפיסקא שהביא דברי הרשב"א ז"ל שפי' ג"כ דגנאי הוא לו לישא אותה בחצרה וכ"ש בחצר של אחרים וכו' ע"כ וזה נוטה לדברי הר"ן ז"ל דבחצר של שניהם סתמו לשם נישואין דאין שם גנאי כמבואר ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דט"ס הוא בדברי הה"מ וצ"ל שדינה כחצר שלו בוא"ו ותלי"ת שזכיתי ומצאתי כדברי דבב"י סי' נ"ז הביא דברי הר"ן הנז"ל וכתב עליו שכ"כ הה"מ משם הרמב"ן והרשב"א וכ"כ הרב"ח ע"ש. מעתה נבוא אעי"ר לדברי רבינו זלה"ה שלכאורה מתחילת הלשון שכתב ועד סופו כולו מקשה חדא דלמה לא הביא כלשון הברייתא דבחצר דידה סתמו ללון וחצר דידיה סתמו לנישואין ולמה לא ביאר ג"כ מה דין חצר של שניהם ושל אחרים

ותו דמתחילה כתב סתם ונכנס עמה בעלה בדרך וכו' ואח"כ כתב להוליכה לבית בעלה כנרא' דעד השתא לא איירי בהוליכה לבית בעלה ותו דבהא יהיב טעמא הואיל והאב או שלוחיו עמה וכו' דמשמע דכל עוד שהאב או שלוחיו עמה אין כאן לשם נישואין כלל ולעיל כתב בהיפך מלבד דכפי דברי הברייתא בחצר דידיה אף דהאב או שלוחיו עמה ואפי' בסתם הוי לשם נישואין א"כ כלפי לייא והנה ראיתי לרבינו ירוחם במישרים נתיב כ"ג ח"ז שכתב בשם רבינו בדין זה וז"ל וכתב הר"מ במז"ל דכל חצר שלו אפי' לא נתייחד הרי היא ברשותו וכל חצר שאינה שלו צריך כניסה לשם נישואין ויחוד ע"כ ודבר זה לא מצאתיו מבואר זולתי ממ"ש רבינו בדין א' שכתב ואע"פ שעדין לא נכנסה לחופה הואיל ונעשית ברשות בעלה יירשנה ע"כ גם בפ"א דהל' נחלות כתב וז"ל כבר ביארנו בהל' אישות שאין הבעל יורש את אשתו עד שתכנס ברשותו ע"כ כלומר דמשנכנסה לרשותו סגי אף בלא יחוד וכו' אך הלשון עצמו שכתב רי"ו ז"ל בשם רבינו כעת לא מצאתיו ואיך שיהיה נקוט מיהא דלא הוצרך רבינו לבאר דין חצר שלו כלל דודאי סתמו לשם נישואין ומאחר דלא הוצרך לבאר דין חצר שלו שכבר הוא נלמד ממ"ש בתחי' הפרק כ' כאן דין חצר סתם דכל שאינו שלו בין שלה בין של אחרים בעינן שיהא היחוד לשם נישואין דוקא ובחצר של שניהם מלתא דפשיטא הוא דהא חצר שלו מקרי והן הן דברי רי"ו ז"ל ולענין מה שדקדק לכתוב להוליכ' לבית בעל' בסיפא הדבר מבואר דברישא בכל גווני כיון שנתייחד לשם נישואין סגי ולהוליכה לבית בעלה אין כאן חידוש משא"כ בסיפא דאיירי בסתמא אשמועינן שפיר דאפי' כשמוליכים אותה לבית בעלה ובעלה עמה אם נתייחד סתם אינו יורשה כלל מטעם דעדין לא נעשית ברשותו הואיל ואביה עמה דאם אביה אינו עמה אין צריך לשום יחוד דכבר נעשית ברשותו ודו"ק דנראה דבהכי ניחא הכל אלא דאכתי איכא למידק ממ"ש רבינו בפי' דין ב' דאם היתה נדה אעפ"י שנכנסה לחופה ונתייחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה וכתב שם הה"מ דדעת רבינו שה"ה לכל דבר שאין חופת נדה קונה לא ליורשה ולא ליטמא לה וכו' ע"כ גם שם דין י"ט פסק רבינו דאם פירסה נדה כשהגיע הזמן אינו מעלה מזונות שהרי אינה ראויה להנשא וכו' א"נ פשיטא שאינו יורשה ג"כ וכיון שכן איך כתב רבינו בפרקין דין א' ומאימתי יזכה בירושתה משתצא מרשות האב וכו' ואם נאמר דסמך למה שכתב לעיל וא"הנ דמסירה דאב לא מהניא אלא בראויה לביאה הוא דוחק ועיין למהרש"ך חלק ג' סי' כ"ד וענין האשה שכנסה נדה שכ' ה"המ פ"י דין י"ב דסותר למ"ש כאן מסרה האב וכו' עיין פ' י' דין י"ט:

הלכה ב

בדרך. בכ"י נמחק: שם

בדרך. בכ"י נמחק: שם

בפונדק. בכ"י מוסיף אחד:

הלכה ד

הואיל ויש לו בה קדושין וכו'. הם האיסורי לאוין והשניות שהזכיר רבינו פרק א' לאפוקי חייבי כריתות שאין קדושין תופסין בהם כלל אלא דאיכא למידק מ"ש בנדה שכבר ביארנו לעיל בדין הקודם דס"ל לרבינו דאף שקדושין תופסין בה אינו יורשה מאחר שאינה ראויה לביאה ה"נ איסורי לאוין ושניות פשיטא דאסור הוא לבא עליהם ואפשר לחלק דבנדה אין דעתו לבא עליה כיון שאח"ז תהיה מותרת לו להדיא משא"כ בהנהו דכיון שנשאם דעתו ודאי לבא עליהם אף באיסור וכזה ראיתי להרב"ש סי' צ' בשם הדרישה ז"ל אך איננו שוה לי כל כך דירושתה אינו תלוי בדעתו של איש אלא בדעתה של אשה שהיא מפקרת נכסיה לו אחר מותה וכמ"ש ג"כ רבינו בדין חרש שנשא פקחת לכך נראה יותר דשאני נדה שאיסורה שוה לכל העולם ויש בה נמי לאו דחייבי כריתות דאין בהם דין ירושה כלל ואמטו להכי אינו יורשה משא"כ חייבי לאוין ושניות שיש להם היתר לאחרי' ואין בהם כרת תקנו בהם שהבעל יורשם ודו"ק:

וכן הנושא את הקטנה וכו'. בקטנה בת מיאון איירי (או שאביה קיים שקידושיה קידושין) אבל אם אינה בת מיאון עפ"י מ"ש רבינו בפי"א דהל' גירושין דין ז' אינו יורשה כלל כמ"ש רבינו פ"א דהל' נחלות דין י' וכמ"ש מרן ז"ל:

אבל הפקח שנשא חרשת. מסתברא דאם נתפקחה תחתיו שירשנה כיון שאז הוי כאשתו לכל דבר ועוד דלא גרעה מנדה דפשיטא שתטהר ויבא עליה שיירשנה וק"ל:

הלכה ה

קטנה וכו'. קדושין דמ"ה ונאמרו ג' דינים בענין זה ורבינו כלל שלשתם בעומק דבריו שכתב בין בפניו בין שלא בפניו וכו' גם בספ"ח דהלכות תרומות העתיק קרוב ללשון זה באופן שקיצר במובן וכ"כ מרן הקדוש שם ע"ע:

אם מתה. בכ"י נמחק:

הלכה ז

כל נכסים וכו'. פרק האשה שנפלו כרב ושמואל ופרק נערה מתקנת אושא וממ"ש רבינו ואם הדמים שלקחה מיד הלקוחות קיימין בעצמן משמע דאם החליפתן לא מהני דאל"כ תיבת בעצמן מיותרת ועיין להה"מ וס' דינא דחיי דף ק"ה ע"ב ומ"ש ואין לומר שמא

מציאה הם משמע שאם היה טוען שהוא נתנם לה דרך פקדון או מתנה מהני אלא דיש לומר דהלוקח יכול להחרים חרם סתם על מי שמערים עליו או שטוען שלא כדין ע"פ מ"ש הה"מ משם הרשב"א ז"ל:

כל נרותיה בכתיבת יד נמחק:

הלכה ח

במד"א וכו' במדינה אחרת ולא ידע. משמע קצת דתרתי בעי שיהיו במדינה אחרת וגם שהוא לא ידע וכן נר' מתוך לשון הגמ' דהמתניתין דקתני ר"ש מחלק בין נכסים הידועים לשאינן ידועים קאמר רבי יוחנן אלו הן שאינן ידועים כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים משמע דתרתי בעינן אך האמת היה נראה דהכל תלוי בידיעתו דתכף שידע זכה בהם אף שמדברי רבינו בפי' המשנה לא משמע הכי ע"ע והדין עמו דהכי משמע נמי מפירוש רש"י בגמ' דכשהם במדינה אחרת לא סמכה דעתו עליהם ועיין בס' ד"ד ז"ל:

וכן ארוסה וכו'. עיין מ"ש על רבינו בס' דינא דחיי דף ק"ה ע"א ואילו היה הרב רואה מ"ש רבינו בפירוש המשנה לא היה מאריך כ"כ בדבר זה ע"ע שהוא פשוט:

ולא ידע בהם. בכ"י ולא ידעה אותם. שם מכרה קיים. השני וכו' עד בין קרוב וכו' בכ"י נמ' כ"ז:

שאין לבעל וכו'. אע"ג דמדין תורה כיון שנתקדשה הרי היא כאשתו לכל דבר דהא אוכלת היא בתרומה אם הוא כהן אלא משום גזרה שמא תאכיל לקרוביה אסרו כמ"ש רבינו פ"ז דהלכות תרומות מ"מ לענין ירושה שאינה אלא מדבריהם לדעת רבינו במ"ש בדין א' ובפרק נערה אמרו דתקינו קבורתה תחת כתובתה וכיון דאינו יורש אין כאן כתובה והם אמרו והם אמרו:

הלכה ט

האשה שכתבה וכו'. מבואר בגמרא ובדברי רבינו פ' ו' דזכיה ומתנה וטעמא דמלתא דאמדינן דעתה שלא עשתה כן אלא להבריח נכסיה מבעלה ולא אהנו מעשיה:

בחייו. בכ"י נמחק: שם

אפי'. בכ"י נמחק:

הלכה י

בנ"מ שלה. בכ"י נמחק שלה:

הלכה יא

כל. בכתיבת יד נמחק:

שומרת יבם וכו'. כתובות דף פ"ב דאפילו כתובתה מנה והניח מאה מנה אינו יכול למכור ורבינו סתם הדברי' וכתב על כל נכסי בעלה דמשמעותו אפי' כתובתה מנה והניח מאה מנה ומבואר מדברי רבינו דדוקא קרקעות קאמר וטעמא דמילתא כתבו התו' שם דף פ"א דחיישינן שמא ישתתפו מקצתן ותצטרך לחזר אחר הלקוחות וע"ע ביבמות דף ט"ל ד"ה אשה הקנו וכו':

הלכה יב

כנס את יבמתו וכו'. הרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו ע"ש וכבר עיניו פקח הה"מ ז"ל על זה ויישב דברי רבינו ע"ע:

הלכה יג

הניח פירות וכו'. זהו דעת רבינו והסכימו עמו בעל העיטור משם גאון ע"ע אך הרי"ף והרא"ש כתבו דאחר תקנת הגאונים יכולה לעכב וכ"פ הרב"י א"ה סי' קס"ח ועיין בס' הזכות להרמב"ן ז"ל הובאו דבריו בספר שבעה עינים דף ל' ע"ג והרמ"ך ג"כ בכ"י כתב ע"ש:

מן הקרקע. בכ"י מוסיף הן לי בן ואח"כ כתוב הניח מעות וכו':

הלכה יד

או שמחלה כתובתה. מלתא דמסתבר הוא דסוף סוף הרי אין לה כתובה ודו"ק:

הלכה טו

האשה שמכרה וכו'. רבינו כפל דינים אלו בהל' מכירה פ"ל ויש בהם איזה שינוי אך סמך למה שכתב שם ודו"ק:

הלכה טז

מכר מטלטלין וכו'. למ"ש הראב"ד עיין להרל"מ ופשוט הוא ודע שהרמ"ך בכ"י השיג על רבינו ע"ש וכבר ה"ה הליץ בעד רבינו ע"ע:

הלכה יז

וכן האשה שמכרה. עיין להרש"ך ח"ב סי' רל"ד והה"מ ז"ל כתב דיש חילוק לדעת רבינו בין מוכרת למוחלת אמנם מרן הקדוש כתב שלא יש הכרע ופירשם באופן אחר ע"ע ועיין להרל"מ ז"ל בפירוש שדה שייחד לה בכתובתה וכו':

הלכה יח

שהכניסה לה שום משלו. בכ"י או לה משלו:

ביתה. בכ"י נמ':

ראיה. בכ"י מוסיף כלל:

הלכה יט

נכסי צאן ברזל שאבדו וכו'. דין זה הביא רבי' מסברא דנפשיה וראויים הדברים למי שאמרן והפר"ח בנימוקיו על רבינו כתב ע"ש ולא ידעתי למה הניח הדבר בצ"ע שהרי רבינו ביאר כוונתו בפי"ז דין י"ט דמוחלת כתובתה אין צריך קנין ולא עדים כשאר כל המוחלין שא"צ לא עדים ולא קנין אלא שכאן הצריכה משום שמפקיע השעבוד לגמרי מנכסי צאן ברזל באבדו דוקא אכן מ"ש רבינו אבל אם נתנה לו מתנה וכו' כבר ביארו לעיל סמוך ונראה ולא נתברר למה כפל אותו:

וכשתחזירה. נ"א וכשהחזירה:

ראיה. נ"א מוסיף זו:

הלכה כ

בעל שמכר וכו'. בכתובות דף פ' איבעיא להו בעל שמכר קרקע לפירות מהו וכו' ומסיק והלכתא לא עשה ולא כלום מ"ט אביי אמר שמא תכסיף רבא אמר משום רווח ביתא ואיכא בינייהו ארעא דמקרב למתא א"נ בעל אריס הוא א"נ זוזי וקעביד בהו עיסקא ע"כ ופי' רש"י שמא תכסיף השדה שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה דקא סבר למחר נפקת מינאי והנה נראה שגם אם מכר אלו הפירות לאשה עצמה כגון שניתנו לה מעות לאחר שנשאת ע"מ שאין לבעלה רשות בהם ומחשש שלא תכלה המעות רצתה לקנות פירות קרקע לאכלם וליהנות מהם מידי שנה בשנה (וכעין ההיא שהביא שו"ת הראד"ב סי' כ"ז ע"ש) הוא הדין והוא הטעם דאם המעות לוקחם הבעל להתעסק בהם שפיר דמי וגם לפי פשט הסוגיא אתי שפיר דלשמא תכסיף ליכא דהא הקרקע הוא שלה ורווח ביתא איכא שהרי הוא יוציא המעות בזמן אחד ולהכי סתם רבינו וכתב בעל שמכר וכו' אמנם רש"י והר"ן ז"ל פירשו שם שמכר לאחרים וכו' ומדקדוק הלשון נראה שבאו לשלול אם מכר לאשה עצמה שאין הדין כן וקשה טובא דאמאי ודע שהרא"ש ז"ל הביא משם רבינו האיי בשער רביעי בשער מקח וממכר שאם רחוק ממנו ומכרו לפירות מכור דכיון שהוא רחוק ממנו ואינו יכול להביא הפירות לביתו גם מעיקרא ליכא ריוח ביתא ואעפ"י שהיה מוכר פירות של כל שנה ושנה והיה לו ריוח בדמיהן כיון שהוא רחוק ממנו וצריך להוציא הוצאות ולטרוח בכל שנה טוב יותר למכור לפירות עכ"ל וסברא זו פסקה הרב"י בש"ע סי' פ"ה בשם יש אומרים אכן קשיא לי טובא דאם איתא אמאי לא חילקו בזה כשאמרו בגמרא מאי בינייהו וכו' נימא הא למ"ד שמא תכסיף איכא ולמ"ד משום רווח ביתא ליכא וליכא למדחי דלאו כי רוכלא הוא וכו' דהא חידושא טפי אשמועינן לענין הלכתא דבהא נמי ליכא למיחש לרווח ביתא ושפיר דמי וצ"ע ודע שהמבי"ט סימן שי"ט

כתב בתשובה דה"ה בפירות נכסי צאן ברזל דאם מכרם הבעל לא עשה ולא כלום וכו' ע"כ ונראה דהיה לו לפרש דאף באופן המועיל בנכסי מלוג בנכסי צאן ברזל לא יועיל ודין זה בנכסי מלוג דוקא נאמר וכמ"ש הה"מ ז"ל:

הלכה כא

היו לאשה וכו'. בגמ' דף ע"ט הביאו הרבה פרטים לבאר שצריך לקנות הדבר היותר בטוח ואפילו בקרקע עצמו חילקו בין בתים לקרקעות ורבינו כאן סתם הדברים מפני שכבר ביארו בדין ג"ל:

הלכה כג

נפלו לה זתים וכו'. משנה שם והוה אפשר לפרשה באחד מג' אופנים או בשאין עושין כדי טיפולן ואפ"ה אמר רשב"ג לא תמכור משום שבח בית אביה או כשעושין ואפ"ה אמרו רבנן ימכרו מטעם שהם זקנים א"נ דבתרווייהו פליגי אך רבינו חילק מכח הירושלמי שאמרו להדיא מתניתין כשאין עושין כדי טיפולן אבל אם עושין לא תמכור שעדיין כבוד אביה קיים אך עדיין חסר לרבינו מ"ש בגמרא מחלוקת בשנפלו לה בשדה שאינו שלה אבל בשדה שלה דברי הכל לא תמכור וכו' ואולי טעות סופרי' הוא שהרי בגירסת הטור והש"ג העתיקו דברי רבינו בהוספה זאת ע"ע ועיין להתוספת יום טוב ז"ל שהאריך בביאור המשנה ויש לגמגם בדבריו ע"ע:

הלכה כה

עבדי נכסי מלוג וכו'. ריש פרק אלמנה לכ"ג תנן עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה וכו' ואלו הן עבדי נכסי מלוג אם מתו מתו לה ואם הותירו הותירו לה אעפ"י שהוא חייב במזונותן הרי אלו לא יאכלו בתרומה וכו' ע"כ ובגמרא מבואר דין בהמת נכסי מלוג וכו' אכן איכא למידק אם זה שאמרו אעפ"י שהוא חייב במזונותן הוא בהחלט או דילמא דוקא כשהוא מרוצה שיעבדוהו כדרך כל הארץ אז נתחייב במזונותן בהכרח אבל אם יאמר איני רוצה שיעבדוני ואיני רוצה לפרנסם אפשר דרשאי לומר כן וגדולה מזו קי"ל דרשאי האדון לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך אכן בנכסי מלוג אין רשאי לומר כן שהרי הוא מזיק נכסי אשתו שעל ידי כן אפשר שיברח או שיגנוב ויוכרח האדון לשלם או ימות וכן פסק רבינו פ"ט דהלכות עבדים והראב"ד ז"ל השיג עליו שם וז"ל לא נתברר לי דבר זה שאם אמר הבעל איני עובד ואיני זן יכול הוא לומר ע"כ ולכאורה דבריו מגומגמים דכיון דרבינו הוציא דינו מהמשנה יקשה קושייתו להמשנה אך יש לומר דבמשנה יכול לפרש דחייב במזונותן דקאמר ר"ל כשהוא כדרך כל הארץ שקבלם עליו והם משרתים אותו אמנם רבינו שדקדק לכתוב חייב במזונותם שעל מנת כן הכניס אותם שאם לא יזון אותם ימותו

ויברחו והרי אינו חייב באחריותן ע"כ משמע קצת מדבריו שעל כל פנים חייב לזונן ולזה השיג ז"ל והנה מרן הקדוש הליץ שם בעד רבינו וכתב דאפשר דרבינו יודה בכך ולא איירי אלא באומר עשה עמי ואיני זנך כמו שכתב בתחילת הבבא עכ"ל הנה שכתב בלשון אפשר משום דיש להסתפק בדברי רבינו ואין ספק שגם הראב"ד ומרן ז"ל ראו המשנה דפרק אלמנה לכ"ג כנז"ל מעתה תמיהא לי מלתא מהרב"ח יורה דעה סי' קס"ז שכדי להליץ בעד רבינו כתב דמלתא דפשיטא היא דס"ל דאם יאמר הבעל איני נעבד ואיני זן יכול הוא ליפטר מהמזונות וכתב עוד דיש לו ראיה גמורה ממשנה ערוכה הנז"ל וכו' ע"כ. וקשה טובא חדא דאיך לא ראה דברי מרן ז"ל הנ"ל והנה הוא כתב בלשון אפשר כאשר הוא האמת דאין לנו בירור גמור והרב"ח כתבו בלשון פשיטות ומנא ליה ועוד קשה דאיך לא ראה דברי הה"מ ז"ל בפרקין שציין דינו של רבינו מהמשנה הנ"ל ועכ"ז אין לנו בירור זה דאם אמר הבעל איני זן ואיני מפרנס דיפטר מלפרנס גם הפר"ח בנימוקיו ע"ד רבינו שם בהלכות עבדים כתב דמשנה ערוכה היא כדברי רבינו ואחרי אלף מחילות גם הוא לא כוין וק"ל:

הלכה כו

ותטול. בכ"י ותתן:

הכניסה לו שתי כלים או שתי שפחות וכו'. מבואר ביבמות דף ס"ז אמר רבי יהודה הכניסה לו שני כלים וכו' ורבינו הוסיף שפחות משום שהקפידה היא בדבר מסוים וכמ"ש רש"י בריש הסוגיא שם והר"ב כנה"ג א"ה סי' פ"ח ייחס זה למישרים נתיב כ"ג ח"ז ולא זכר שכך הם דברי רבינו ע"ש. ונראה דה"ה אם הוזלו שמקבלת אותם בשוויים והשאר יוסיף לה הבעל מכיסו וכ"כ במישרים שם ופשוט הוא ודע דמסתברא שכל זה אינו אלא מעיקר הדין אם לא יש מנהג בהפך אבל אם המנהג אינו כן יעשו כמנהגם ומהרשד"ם א"ה סי' קס"ט כתב דיותר טוב להתפשר בפשרה הקרובה לדין ע"ש וכל זה כשנתאלמנה או נתגרשה אבל אם היא נשואה עמו ובא ב"ח ליקח המותר על כתובתה מסתברא שהיא יכולה לעכב דאפשר שבזמן שתתאלמן או תתגרש לא יהיה שוה כמו עכשיו וכ"כ בגידולי תרומה דף מ"א ע"ב:

הלכה כז

הנותן מתנה לאשתו וכו'. בב"ב דנ"א ועמ"ש הה"מ בשם הרשב"א וכו' וכ"כ הרמב"ן ז"ל ג"כ שם ואולי זהו הגאון שהזכיר הרשב"א ז"ל ודין הנותן לאשה ע"מ וכו' בפ"ג דזכיה ומתנה ביאר רבינו דדוקא בע"מ שתעשה בהם דבר זה הוא שאין הבעל אוכל פירות אבל אם אמר לה ע"מ שתעשה מה שתרצה אינו מועיל והבעל אוכל פירות וכאן סמך

למ"ש במקומו בהל' זכיה וכו' ודין מוכרת בטובת הנאה בב"ק דף פ"ט ופי' טובת הנאה פי' רש"י ע"מ שאם תתאלמן או תתגרש אבל אם תמות היא תחילה אין כאן מכר שהרי הבעל יורשה:

הלכה כט

המוכר קרקע לאשתו וכו'. ב"ב דף נ"א אמר רבא הלכתא המוכר שדה לאשתו לא קנתה והבעל אוכל פירות במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות ופריך תרתי (פירש"י שני דברים של רבא סותרין זה את זה לא קנתה משמע לא גוף ולא פירות וכו' והבעל אוכל פירות משמע שקנתה גוף הקרקע וכו' ע"כ) ל"ק כאן במעות טמונים כאן במעות שאינם טמונים דאמר רב יהודה מעות טמונים לא קנתה מעות שאינם טמונים קנתה ע"כ. ורבינו הוסיף במעות טמונים שהבעל יאכל הפירות נראה דה"ט דכיון שהבעל אינו יכול לטעון בריא והיא אומרת במתנה נתנו לי היא נאמנת וכמ"ש רבינו בדין הסמוך לו ואף שרבינו פסק בסוף פרק ב' דמלוה ולוה בדין האיש שלוה מאשתו ואח"כ גירשה שאין לה עליו כלום עד שתביא ראיה שהם מנדונייתה (שהכוונה לענין הפחת שאם יטעון שפחתו נכסי מלוג שלה יכולה לטעון עליו שאלו הם ולא אותם שהיו בידו ונמצא שצריך הוא לשלם ודו"ק). שמשמע בין שהיו אותם המעות ידועים לבעל בין שהיו טמונים וכמ"ש שם מרן ז"ל שאני התם שעתה בעת ההשבון היא טוענת כן ואז הם חוץ מרשותה דהבעל הוא מוחזק ואף שבדין המתנה ג"כ טוענת כן בזמן שהם חוץ מרשותה מ"מ היא נותנת לו הפירות משא"כ בהלואה שאין כאן כי אם הקרן דהא פירות אינה יכולה לטעון דהוי רבית גמור ודע שה"ה ומרן ז"ל האריכו בדין זה וגם הרל"מ ז"ל ומן האמור יתבאר הכל וע"ע להרב"ש סי' פ"ה ס"ק כ' בדברי הה"מ ז"ל ותלי"ת שכיוונתי לדעתו ז"ל קחנו משם ומ"ש רבינו בדין מעות טמונים וכו' נראה דה"ה אם קנתה חפצים מבעלה דלא קנתה אלא ילקח באותם המעות קרקע והוא יאכל הפירות וכ"כ הר"ב כנה"ג א"ה סי' פ"ה בהגהת הטור סעיף כ"ג בשם הרשב"א סי' תתק"ו ע"ע אף שמ"ש שם סעיף כ"ו בשם מהר"י מינץ סי' י"ז נראה בהפך שכתב דאם מכר לה מטלטלין ליכא למימר לגלויי הוא דעביד ע"כ ואין לחלק מחפצים למטלטלין שהרי הרשב"א שם הביא ראיה מדברי רבא הנזכרים לעיל ע"ע:

הלכה ל

הרי שנמצאו וכו'. בירושלמי פרק מציאת האשה אמרו גבי מציאת האשה לבעלה כדי שלא תהא אשה מברחת זהובים מבעלה ואומרת מציאה מצאתי והקשו גם במתנה נימא

הכי ותירצו קול יוצאת למתנה ואין קול יוצאת למציאה ע"כ והרבה יש לעמוד על לשון זה של הירושלמי ועיין ביאורו בספר התרומות שער ו':

ואם אמרה ע"מ כן וכו'. הנה ראיתי להרב מהר"א די בוטון סי' רכ"א שהקשה דרבינו סותר דברי עצמו ממ"ש כאן למ"ש ספ"ב דמלוה ולוה ששם מבואר בדבריו שכל מה שנמצא ביד האשה הוא בחזקת הבעל עד שתביא ראיה וכו' דמשמע שמחזיק הכל לנכסי מלוג וכאן כתב שיאכל פירותיו עד שתביא ראיה דמשמע שהגוף הוא לאשה וא"צ להביא ראיה אלא להפקיע הפירות והאריך ז"ל בדבריו וכתב די"ל דמ"ש בפרקין הוא כשהיא שותקת או שאומרת במתנה נתנו לי אבל אם אומרת במתנה נתנו לי ע"מ שאין לבעלי וכו' כיון דודאי משקרא וכו' לא מהימנינן לה והוי שלו לגמרי וכו' ע"כ. והרואה יראה כמה מגומגמים הם דברים אלו דעיקר קושיתו אינה אלא כמ"ש כאן רבינו שהבעל יאכל פירות והוא כתב שהכל לבעל אפילו הקרן ועוד שרבינו כתב להדיא שאומרת ע"מ שאין לבעלי רשות בהם וכו' והוא כתב שהיא שותקת וכו' ודבריו ז"ל שגבו ממני הרבה אך לעיקר קושייתו י"ל דהתם הביא הדין בסתם וכלומר שהיא טוענת שהם שלה סתם וכיוצא וכדמשמע מסתמיות דבריו אך אם טוענת שבמתנה ניתנו לה הרי ביארו במקומו כאן דמתנה שאני דקול יש לה ומה שאינה נאמנת כאן באומרת ע"מ שאין לבעלה רשות בהם הוא מפני שבעיקר המתנה אה"נ דיש לה קול אבל בענין התנאי אין שייך קול בה ולכך בזה הפרט הוא דאינה נאמנת ודו"ק ועיין להרב"ש סי' פ"ה שעמד הרבה בדברי רבינו וההמ"ז"ל:

הלכה לא

אמרה לו וכו'. ההמ"ז"ל נ"ט משום דאינה מעיזה פניה בפני בעלה בכל דבר שהוא יודע האמת וגדולה מזו נתבאר פ"ד שהאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה שאינה מעיזה וכו' ע"כ. ולעד"ן אדרבה דוקא התם שמפקעת עצמה ממנו לגמרי אלימא העזתה ולכך היא נאמנת ותדע דהפוסקים ז"ל כתבו דדוקא באומרת גרשתני היא נאמנת מהך טעמא גופה וה"ה ז"ל הול"ל דה"ה וכו' ודע דהרב בית שמואל בא"ה סי' פ"ה הקשה על ה"ה דהא קי"ל במקום הנאת ממון אמרינן דמעיז כמ"ש רי"ס י"ז ותירץ דס"ל להחזיק מה שבידה שאני וכו'. ואחרי המחילה הראויה הסברא מנגדתו דלהחזיק מה שבידה מעיזה ומעיזה שלא להוציא מידה משא"כ להוציא מזולתה דודאי אינה מעיזה ויותר נראה מ"ש שם דשאני גבי אשה עם בעלה וכו' אך אכתי ק"ק מהשבועה שהטמינה רבינו דלפי טענתה לא היתה צריכה שבועה ועוד דומיא דאומרת לבעלה גרשתני וכו' ויש לישב:

הלכה לב

אין מקבלין פקדונות וכו'. בבא בתרא דף נ"א וטעם שאין מקבלין משום דחיישינן שמא גנבום מבעליהם אך אם כבר קבל אינו מן הראוי להחזירן לבעליהן להדיא דאף אם אנו חוששין שמא גנבום אין זה ודאי דאפשר שניתן להם במתנה ע"מ שאין לבעליהן רשות בהם ואף באשה הנושאת ונותנת בתוך הבית הדין דיחזיר לאשה כמ"ש רבינו פ"ז בהלכות שאלה ופקדון ע"ש ועיין להריב"ש ומהר"א ששון סימן צ"ח:

הלכה לג

האשה שהיו לה וכו'. שם בגמרא וכמה פרטים נאמרו שם ורבינו קיצר הדברים נראה שהוא סבור דהם לפי המקום ולפי הזמן וכמ"ש לעיל דין כ"א:

הלכה לד

האשה שהכניסה וכו'. שם דף ע"ט אמר רבא אמר רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ודקל לפירותיו אוכל והולך עד שקבלה הקרן א"ר נחמן עיילא ליה גלימא פירא הוי מכסי ביה ואזיל עד דכליא כמאן כי האי תנא דתניא המלח והחול ה"ז פירות פיד של גפרית מחפורת של צריף ר"מ אומר קרן וחכ"א פירות ופי' רש"י עז לחלבה לאכול חלבה לגיזותיה הן עיקר שלה להכי נקט להו וה"ה דשקיל חלב וולדות אוכל והולך דגבי בהמה איכא עורה וגבי תרנגולת איכא נוצה וגבי דקל כשיבש איכא עציו וכו' ע"כ. משמע להדיא מדבריו דעיקר העז וכו' היא של האשה להכי הוא אוכל הפירות דאם אין לה אלא החלב והגיזה וכו' צריך ליקח בהם קרקע והוא יאכל הפירות וזה נראה להדיא ממ"ש דגבי בהמה איכא עורה וכו' ונמשך אחריו הרא"ש והטור ז"ל א"ה סי' פ"ה והרב"י בש"ע פסק כדברי רבינו ותמיהני מהרמ"א ז"ל למה לא הזכיר סברת הרא"ש והטור בשם י"א והנה טעמו של רש"י ז"ל מבואר מדתנן התם פירות התלושים מן הקרקע ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות המחוברין וכו' ואם עז לחלבה הוי במציאות שאין העז שלה אלא החלב וכן אנך מאי שנא מפירות תלושין וכו' דבכלהו ילקח בהם קרקע וכו' ותו דאם איתא הכי כליא קרנא אלא ודאי דגם העז שלה ולרבינו צ"ל דשאני פירות תלושין ומחוברין דודאי כליא קרנא אז באותה העת משא"כ בעז לחלבה וכו' שבכל עת וזמן מתחדשין לו לא מקרי כליא קרנא ודו"ק:

הכניסה לו. בכ"י לו נמחק:

הלכה לה

הורו הגאונים וכו'. הנה רבינו בפרק כ"ג דין י"ז כתב וז"ל מנהגות רבות יש בנדוניא יש מקומות שנהגו שיכתבו בכתובות הנדוניא יתר על דמיה וכו' ויש מקומות שנהגו לכתוב

פחות וכו' ויש מקומות שנהגו לכתוב שוה בשוה וכו' והנושא סתם כותב ונותן כמנהג המדינה וכו' ע"כ נמצא כפי זה שבכל מקום האשה מכנסת הנדוניא שהם נכסי צאן ברזל לבעלה ושייך שפיר לומר בהם דאם היו הבלאות קיימין והיו עושין מעין מלאכתן וכו' שהוא מ"ש כאן שזה נוהג בכל מקום כלומר בין במקום שנהגו לכתוב בפחות או ביותר או בשוה דין ההשבון כשהנכסים בעין ועושין מעין מלאכתן שוה בכל מקום והוצרכתי לזה לפי שראיתי למרן הקדוש שכתב דמ"ש רבינו ומנהג פשוט הוא זה וכו' שזה היה בדורותיו ובגלילותיו ולא שפשט בכל העולם וכו'. והביא מ"ש רבינו בפרק כ"ג כנז"ל וכו' ע"כ ולא ידעתי מהו דנראין דברי רבינו פשוטין וקיימין כדבר האמור אך לענין פחת הנכסים אם לא היה זה בזמנו זה אינו מעלה ולא מוריד אם אחר זמן רבינו נשתנה המנהג וחזרו לדין הגמ':

וכל הנושא. בכ"י שכל הנושא:

ויש לבעל וכו'. שם דף פ' איתתא דעיילא ליה לגברא תרתי אמהתא אזל גברא נסיב איתתא אחריתי עייל לה חדא מנייהו וכו' ומסיק משום רווח ביתא והא קא רווח ופי' רש"י תרתי אמהתא שפחות מלוג היו ולא שמאתם לו בכתובתה עייל לה חדא מנייהו לשרת לשניה והא קא רווח שאף עתה עושה היא צרכי הבית ע"כ. ולא ידעתי מי הכריחו לפרש דנכסי מלוג היו וכו' דהא ודאי אף בנכסי צ"ב הדין כן הוא וכמ"ש רבינו ואין לומר דמעשה שהיה כך היה דלשון עיילא ליה משמעותו בין נכסי מלוג בין נכסי צ"ב ואיך שיהיה מבואר הדבר דרבינו חולק עוד עם פירוש רש"י בפירוש עייל לה חדא מנייהו דלפירוש רש"י משמע דדוקא בבית אחד קאמר אבל אם ירצה להניחה בבית אחר עם האשה האחרת אסור דהא ליכא רווח ביתא ולדברי רבינו דוקא בעיר אחרת אסור אבל באותה העיר שרי בכל גווני עוד נראה שחולק רבינו עם פי' רש"י דרבינו דייק בדבריו שכתב שיהיו משמשין אותו בבית אשה אחרת דמשמע דוקא אותו ולא אותה ורש"י ז"ל פירש לשרת לשנייה דמשמע אף שאינה משרתת אותו ויש שיטות אחרות בדין זה עיין להרא"ש והרב"י א"ה סימן פ"ה:

פרק כג

הלכה א

האשה שהתנית וכו'. רבינו דקדק בדבריו שבבא זו כתב האשה שהתנית ובבבות אחרות כתב התנה עמה וכו' כלשון המשנה דהכותב לאשתו וכו' נראה שנתכוון להשמיענו דכל אפייא שוים דבין שהתנאי היה מחמתה בין שהיה מחמתו כיון שהיא לטובתו והוא

נתרצה שפיר דמי וכדאמר רב כהנא נחלה הבאה לאדם ממקום אחר מתנה עליה שלא יירשנה וכו' וכדאיתא התם וכיון דכן יש ללמוד למ"ש רבינו פרק ו' דין י' דבקידש אשה ע"מ שאין לה עליו שאר כסות ועונה דבשאר וכסות תנאו קיים ה"ה והה"נ אם התנית האשה עליו כן נראה לפי פשטן של דברים ומ"ש רבינו בדברים שזוכה בהם הבעל עיין פי"ב ופרק כ"א:

הלכה ב

ואם קנו מידו בעודה ארוסה וכו'. מדסתם וכתב בעודה ארוסה משמע להדיא דבעודה נשואה אין הדין כן וזה סיוע לדברי מרן הקדוש ז"ל ע"ע והרמ"ך ז"ל כתב וז"ל:

הלכה ג

אבל מוכרין את הפירות וכו'. בגמרא לא מוכח הכי מדאבעיא לן התם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירי פירות מהו שיאכל פירות וכו' ומסיק כיון דאכלינהו לפירות פירי פירות מהיכא וליטעמיך וכו' אלא בדשיירה ה"נ בדשייר ע"כ משמע להדיא דאינו יכול לכופה למכור אלא שהדבר תלוי ברצונה וכו' וזה"מ ז"ל כתב דפסק כדברי התוספתא והירושלמי אם לא שנאמר דרבינו מפרש מ"ש בגמרא בדשיירה ר"ל ברצון הבעל או שהיה גורס בדשייר וקאי הבעל והיא הגרסא ששלל רש"י ז"ל וא"כ משמע ליה דגם לפי תלמודא דידן הבעל יכול לכופה וכן מצאתי בספר שדה יהושע שנדפס על הירושלמי מחדש וגם הליץ עוד על רבינו מההיא דפרק חזקת הבתים שהביא הרא"ש ז"ל ונסתייע מדברי התוספות אשר שם ע"ע:

הלכה ה

התנה עמה שלא יירשנה וכו'. כתב הרמ"ך וז"ל ולפי מ"ש הה"מ בבבא הקודמת משם הרי"ף ז"ל אין כאן קושי מכ"ש דאפשר לדעת דרבינו כרשב"ג פסק כמו שנראה מתוך דברי הה"מ ז"ל:

הלכה ז

התנה עמה אחר נישואין וכו'. כתב הרמ"ך וז"ל נראה מדבריו שהבין דברי רבינו בלא קנו מידו וכמו שהבין הראב"ד ז"ל והדבר מבואר הרבה ממ"ש רבינו בריש הפרק וכמ"ש הה"מ ז"ל:

הלכה ח

הבעל שהוציא וכו'. כתובות דף ע"ט משנה המוציא הוצאות על נכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קמעא קמעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ובגמרא וכמה קמעא א"ר אסי אפילו גרוגרת אחת והוא שאכלה דרך כבוד א"ר אבא אמרי בי רב אפילו שיגרא דתמרי

בעי רב ביבי אובצא דתמרי מאי תיקו לא אכלה דרך כבוד מאי אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא חד אמר כדאיסר וחד אמר בכדינר אמרי דייני דפומבדיתא עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות ע"כ ופי' רש"י לא אכלה דרך כבוד מאי בכמה הויא אכילה עבד ר"י עובדא דחשבה אכילה בחבילי זמורות שהן מאכל לפילין והאכיל מהם הבעל לבהמתו וגירש את אשתו וכו' ע"כ. ויש להבין תחילה אי פליג רבי יהודה אהנך תרי אמוראי או לא ואם באנו לפרשה כפשוטה משמע דלא פליג אלא דחידושא אחריתי אשמועינן דאכל דקתני מתניתין הכוונה שנהנה ותרי אמוראי לא פליגי אלא בשיעור דחד אמר באיסר וחד אמר בדינר ולא פירשו בדבריהם אי אכילה דמתני' דוקא אכילה או אם ר"ל הנאה דרך אכילה בין לאדם בין לבהמה מעתה תקשה להרא"ש ז"ל שכתב דהלכתא כר"י וכיון דלא יהיב שיעורא לחבילי זמורות מוקמינן לה אפחות שבממון והיינו שוה פרוטה ע"כ משמע להדיא דס"ל דרב יהודה פליג בתרתי וקשה טובא דמי הכריחו לפרש כן ותו קשה דיש מקום לפרש דבריו דכיון דהחמיר על הבעל כל כך עד שוה פרוטה מעתה פליג נמי על הא דרב אסי ואם אכל גרוגרת אחת ש"פ אף שאינה דרך כבוד הרי נתחייב מדלא חילק ז"ל במסקנא דמלתא אף די"ל דבהא לא הוצרך לבאר דמי יאמר דרב יהודה פליג עלה ואיך שיהיה דבריו צריכים לי עיון מלבד שפסק לחומרא נגד הבעל שאין נראה מצד הדין כיון שהוא הוציא ההוצאות וכמ"ש הה"מ ז"ל. גם דברי רבינו בפירוש סבהמשנה תמוהים הרבה שכתב וז"ל קמעא דבר מועט ואפילו כל שהוא ע"כ וכן העתיק הרע"ב ז"ל קצרו בדברים ומה שביארו הוי הפך התלמוד דהא לקמעא דמתניתין מוקמינן לה אפילו בגרוגרת אחת בתנאי שיהא דרך כבוד ובלא זה בעינן או דינר או כאיסר או ש"פ לפחות ואיך כתבו לשון כל שהוא לבד ואין לומר דלא נחית אלא לאשמועינן פירוש קמעא דכיון דהכא אינו כפשוטו מדבעי תלמודא עלה וכמה קמעא לא הוה להו לפרשו כפשוטו ואף שיש לדחוק בדבריהם צל"ע אכן כאן בחיבורו חזר בו שהרי פסק כההיא דרב אסי ושלא בדרך כבוד פסק לקולא לגבי הבעל כיון שהוא הנתבע וכההיא דרב יהודה פסק דאפילו חבילה אחת והשכל מחייב דחבילה אחת דקאמר היינו שהיא שוה דינר או יותר דהא החידוש אינו אלא דאף שאינו דרך אכילתו אלא שהאכיל לבהמה סגי דאם נפרשהו דחבילה אחת היינו אף שאין בו שוה דינר ומכ"ש פחות ממנו יקשה טובא כמבואר. שוב מצאתי שכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגותיו להרי"ף הובא בס' תמים דעים סי' רח"ל ושיטת הירושלמי ג"כ להקל על הבעל שפירש קמעא דמתניתין שהוא מלא מתלא ופי' שם הרב בעל שדה יהושע שהוא סל מלא תמרים ע"ע:

הלכה ט

וכן אם נפלו וכו'. שם ההיא איתתא דנפלו לה ד' מאה זוזי בחוזאי אזל גברא אפיק שית מאה זוזי ואייתי ארבע מאה זוזי בהדי דקא אתי אצטריך ליה חד זוזא אפיק מנייהו אתא לקמיה דרבי אמי א"ל מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל אמרו ליה רבנן הני מילי דקא אכל פירא האי קרנא קא אכיל והוצאה היא א"כ הו"ל הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול ע"כ ומזה נתבארו דברי רבינו אך עיקר הדין דהיינו שאכל מן הקרן עצמו והוציא יותר מה דינו לא הזכירו רבינו והה"מ כתב שהוא מתבאר ממ"ש ולקח קרקע ואכל פירותיו ע"כ. ולא ידעתי איך הוא נלמד ומכ"ש דיש מקום לטעות בדבר דאיך יטול והרא"ש ז"ל כתב דשמין כמה שוין ת' זוזי שהם עתה בכאן ממה שהיו שוין כשהיו בי חוזאי ע"כ. וזה היה צריך רבינו לבארו והרב"י א"ה ספ"ח הביאו בש"ע להדיא וכפלו בסעיף י"א וי"ב ע"ש:

ואם ההוצאה יתירה וכו'. א"ל למה אין שמין לו כאריס וכדין שירד לתוך שדה חבירו שלא ברשות אם השדה עשויה ליטע שמין לו כאריס ה"נ אם היתה שדה עשויה ליטע אמאי אין שמין לו כאריס וכתבו רבינו בדין שאח"ז ותירץ הר"ן ז"ל דכיון שהוא אוכל פירותיהם ולא היא הו"ל לגבי דידה כאילו אין עשויה ליטע משא"כ גבי קטנה שכתב רבינו לקמן וע"ש בהר"ן ז"ל:

הלכה י

ושמין לו כאריס. שם ומסתברא דלהקל עליו אמרו דין זה וכ"כ הרשב"א ז"ל ע"ע:

הלכה יא

מנהגות רבות וכו'. שם דף ס"ו ורשב"ג אמר הכל כמנהג המדינה ונחלקו המפרשים ז"ל אי רשב"ג פליג את"ק או לא ומדברי רבינו כאן ובפירושו להמשנה נראה דפליגי שהרי כתב שם דהלכה כרשב"ג וכאן לא ביאר דין אם היא עיר חדשה כסברת מ"ד דל"פ כמ"ש הר"ן ז"ל ומהירושלמי שהביא הה"מ ז"ל נראה דבהכניסה לו כספים או זהב שמוסיף לה שליש אף בשעת גביית כתובתה צריך הוא לפרוע לה אותו שליש ודברי רבינו סתומים וכ"כ הרל"מ ז"ל אך נלע"ד דיש מקום לישב דברי רבינו דמדכתב בחלוקה זו כדי להרבות בפני העם נראה דלא איירי בהכניסה לו כספים אלא בגדים וכיוצא שדרך הוא להרבות בשומתן משא"כ בכספים או דינרים בעין שהם לטובת האיש לישא וליתן בהם בהא לא הוצרך לבאר שתגבה גם השליש כיון שנהנה בהם והרויח בהם ודו"ק ונרמז דין זה במ"ש אח"ז הנושא סתם וכו' וכשתבא לגבות כתובתה מגבין לה מה שבכתובתה וכו' כלומר כל מה שכתוב בכתובה בין עיקר בין תוספת:

הלכה יג

איש ואשה וכו'. מרן הקדוש הביא משם הריב"ש ז"ל דלרבותא נקט עמדו וקדשו וכ"ש בשעת נישואין וכו' והוכיח כן ממ"ש רבינו פי"א דהל' מכירה וכו' ע"כ. ושם כתב רבינו וז"ל ומפני מה הפוסק עם אשתו שיהיה זן את בתה חייב לזונה מפני שפסק בשעת נישואין וקדשה דומה לדברים הנקנין באמירה ע"כ מדכתב ז"ל מפני שפסק בשעת הנישואין דקדק ז"ל דאף בשעת נישואין מהני אך יש לגמגם בדבר חדא דהתם אינו אלא אגב ועוד דאם איתא למה לא הזכיר נישואין כאן בפרקין ולפחות היה לו להזכיר אפילו קדושין והוה משמע דכ"ש נישואין מלבד דיש לצדד ולומר דדוקא קדושין קאמר דשייך הטעם האמור בגמרא דבההיא הנאה דקמחתני אהדדי גמרי ומקני אהדדי משא"כ אחר הקדושין דכבר הם מחותנין ועומדי' תו לא שייך טעמא דבההיא הנאה וכו' דכבר נתקשרו ויחדיו ידובקו וכיון דיש פנים לומר כן הוה אפשר שפיר לומר דנישואין דכתב רבינו בהלכות מכירה לאו דוקא אלא ר"ל קדושין וסמך לו אמ"ש בפרקין שהוא עיקר הדין וכן זכיתי ומצאתי בספר דינא דחיי עשין מ"ח דף מ"ד ע"ג והוסיף ז"ל דבזמן רבינו היו נוהגים נישואין וקדושין בהדי הדדי ע"כ וכן הוא המנהג גם בזמנינו ברוב העולם כמבואר וכן יש לדקדק עוד ממ"ש רבינו בדין דלקמן שכתב ובנישואין הראשונים וכו' ומרוב שמחתו בנישואין ראשונים וכו' דמשמע קצת בדברי הרב ז"ל דבזמנו היו נוהגים לקדש ולהשיא בשעה אחת ומ"ש בס"ר ופסק האב האחד נראה דכוונתו לאבי הבן וכלפי אבי הבת שהזכיר תחילה ויותר נראה להגיה האב האחר בריש ומ"ש רבינו ובנישואין ראשונים שדעתו של אדם וכו' נראה מדבריו דבין לבן בין לבת לא אמרינן הן הן הדברים הנקנין באמירה אלא בנישואין ראשונים דוקא וכן משמעות דברי הירושלמי שם שהביא ראיה ממ"ש ר' חנינא המשיא את בנו בבית זכה בבית ובלבד מן הנישואין הראשונים וכלומר דכי היכי דגבי נישואין ראשונים קנה הבית מרוב שמחתו ה"נ קנה בדברים בעלמא בין לבן ובין לבת דלהאי מלתא לחוד איתקוש אהדדי ע"ש בירושלמי ולפ"ז צ"ל דמ"ש במכילתין דף ק"ב בההיא הנאה דקמתחתני אהדדי גמרי ומקנו אהדדי דלא נאמר זה אלא בנישואין ראשוני' דוקא ודו"ק כי הוא מוכרח לדעת רבי' כ"כ הה"מ בפ"ו דזכיה ומתנה ועיין מה שאכתוב לקמן בע"ה:

הלכה טו

האב שפסק וכו'. במשנה לא אמרו אלא פוסק לחתנו וכו' ומשם הוציא רבינו דה"ה פוסק לבנו ולבתו דכיון דאין כאן קנין אלא דברים בעלמא יכול לומר לא פסקתי אלא ע"מ שינשאו וכמ"ש בירושלמי לפי זה קשה על דברי רבינו האיי שהביא הה"מ והרא"ש

והר"ן ז"ל שאם פסק לבתו בשעת קידושין קנתה אעפ"י שלא נישאת דלבתו הוא שפסק וקנתה עכ"פ ע"כ דכיון דאין כאן קנין מה לי חתן מה לי בן או בת ואי משום דמה שפוסק האדם בשעת קידושין נקנה באמירה בעלמא הרי בגמרא אמרו להדיא בפרק הנושא (כתובות דף ק"ב) דטעמא דנקנין באמירה בעלמא בלא קנין הוא משום דבההיא הנאה דקמתחתני אהדדי גמרי ומקנו להדדי וא"כ כיון שלא בא לכלל זה דהרי לא נישאת הרי חזרנו לדין המשנה בפוסק לחתנו וכו' דהיא היא אך אם נפרש דבריו ז"ל באם נישאת דווקא אף שלא נישאת לאיש זה יבא על נכון דמה לי חתן זה מה לי אחר דטב למיתב טן דו וכו' והרי דעת האב מיושבת שכבר נישאת בתו ותתורץ ג"כ קושיית הרא"ש ז"ל שהקשה דלא מסתבר כלל דודאי לא פסק אלא ע"מ שתנשא בהם ואם לא נישאת ומתה והיה לה בן לא יירש הבן אותו הממון וכו' ע"כ ואם נפרש כאמור אין כאן שום קושי אך מתוך דבריו נראה עוד דפליג על רבינו גם בזה ממ"ש ואם לא נישאת ומתה והיה לה בן וכו' דמשמע דגם בנישואין שניים הדין כן וכפשטא דגמרא הנז' בההיא הנאה וכו' ולא ידעתי מי הכריחו לזה ומ"ש רבינו ואעפ"י שהבת רוצה בו מסברא דנפשיה כתב כן וראויין הדברים למי שאמרן:

הלכה טז

הפוסק מעות וכו'. שם דף ק"ט פלוגתא דאדמון וחכמים ובגמרא מייתי ברייתא דפליג על משנתינו דקתני דלא נחלקו אדמון וחכמים בפסק לה אביה דלכ"ע יכולה לומר וכו' אלא נחלקו בפסקה היא לעצמה ואדמון ס"ל דאפ"ה יכולה לומר כסבורא הייתי שאבא נותן עלי וכו' ואמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון ותו תנא במד"א בגדולה אבל בקטנה כופין ופריך כופין למאן אלימא לאב איפכא מבעי ליה אלא אמר רב כופין לבעל ליתן גט ופי' רש"י איפכא מבעי ליה אם באת לכוף את האב איפכא מסתבר טפי לפי שהגדולה תנאה תנאי ע"כ וכלומר דהך במד"א קאי על הברייתא דוקא ורבינו כיון דלא פסק כהברייתא כמבואר היכי מפרש לה לקושיית הגמרא איפכא מבעי ליה וכו' דנראה דקאי אמתניתין לדעתו ז"ל וכיון דאדמון ס"ל יכולה היא שתאמר וכו' איפכא מבעי ליה ר"ל דטפי מסתבר לומר דבגדולה כופין כלומר אף שאמרנו דיכולה לומר וכו' מ"מ כופין לאב ליתן ומעין זה פירש הראב"ד הביאו הר"ן ז"ל אך לפי דרכו של רבינו לא יתכן דהיכי מסתבר לומר דהיכא דיכולה לומר או כנוס או פטור בגדולה כופין לאב ליתן ובקטנה אין כופין כיון שדינם שוה שיכולה לומר וכו' ותו דהך במד"א אי קאי אמתניתין דוקא הו"ל למסדר התלמוד להזכירו סמוך ונראה על המשנה קודם הברייתא לכך נראה דהכוונה על דיוק המשנה דהיינו מה שמבואר בברייתא בפסקה היא על עצמה והבמד"א הה"נ דקאי על

הברייתא אך משם נלמוד לדיוק היוצא מן המשנה וקאי על דברי חכמים שאמרו תשב עד שתלבין ראשה ואף דלא קי"ל בהא כחכמים כמבואר מ"מ יש ללמוד מזה לפסקה היא ע"ע דלפי המשנה מודה אדמון לחכמים שתשב עד שתלבין ראשה ודע דהרי"ף ז"ל השמיט הך במד"א משום דס"ל דהשתא דתקינו רבנן דין מורדת שכופין אותו ליתן גט מעתה אין שייך לחלק בהכי ובזה פליג על רבינו כמבואר. שוב ראיתי להכנה"ג סי' נ"ב בהגהת הב"י שעמד בדברי הרב"י והפוסקים ז"ל ע"ע שיש לישב ומה שכתבתי נראה ודו"ק. ודע דבגמ' אמרו דהלכה כאדמון אפילו בברייתא ולדעת רבינו ודעמיה הכוונה בעלמא דאילו הכא כיון דברייתא פליגא אמתניתין פשיטא דלא שבקינן מתניתין מקמיה ברייתא אכן מאי דקשיא לי למה לא חילק רבינו ודעמיה בין פסק אביה במעמדה לפסק שלא במעמדה שאמרו בירושלמי להדיא דשלא במעמדה מודין חכמים לאדמון דיכולה לומר וכו' וכמה דינים הזכיר רבינו מהירושלמי והתוספתא היכא דלא הוו הפך גמרא דידן ואין זה קושיא כלל דכיון דקיימא לן כאדמון ואפילו בפסק אביה במעמדה יכולה לומר מכ"ש וק"ו כשפסק שלא במעמדה דלא שייך בה שום חיוב וכיון דרבינו חילק בין פסק אביה לפסקה היא שמע מינה דבכל גווני קאמר ומבואר הוא ולא נתבאר בדברי רבינו אם זה שפסק אביה עליה או פסקה ע"ע הוא בשעת קדושין או שדוכין והר"ן משם הראב"ד ז"ל כתב דבפוסק בשעת קדושין לכ"ע יכולה לומר או כנוס או פטור כיון דבידו הוא לכוף אותו לפורעו אלא הכא בפוסק בשעת שדוכין ואחר זמן קדשה ובכה"ג לא קנה ואפ"ה אומדנא דמוכח הוא שעל דעת תנאים הראשונים קדשה זהו לחכמים אבל לאדמון כיון שלא היה התנאי בשעת קדושין לא מהני ע"כ. ולדעת רבינו אף דלא פסק כחכמים בהא נפקא מינה בפסקה ע"ע דאי בשעת שדוכין היכי כתב דהרי זו יושבת וכו' לכך נראה דרבינו מפרשה או בשעת קדושין או אף בשעת שדוכין ועמדו וקדשו מיד וסמך למ"ש לעיל איש ואשה שהיו ביניהם שדוכין וכו' ואפ"ה אדמון ס"ל דיכולה לומר כיון שהיא לא פסקה ע"ע אלא שעכ"ז אכתי תקשה לדברי הברייתא דקתני דבפסקה ע"ע לכ"ע יכולה לומר וכו' דלשיטתו של הראב"ד ז"ל אתי שפיר אך לרבינו קשה אם לא שנאמר דכיון דטוענת סבורה הייתי שאבי יתן עלי וכו' א"כ ע"ד כן פסקה ומה לה לעשות ואין לומר דמדכתב רבינו לקמן בפוסק לאשה שיזון את בתה וכו' והוא שיתנו בדבר זה בעת קדושין וכו' מכלל דעד השתא אף שלא בשעת קדושין קאמר דשאני התם דפוסק שיזון את בתה וכו' והוה אמינא דאין זה כשאר פסקות
ודוק היטב:

הלכה יז

הנושא אשה וכו'. בירושלמי תני זנה חמש שנים ראשונות בין ביוקר בין בזול היו ביוקר והוזלו אם הוא גורם נותן ביוקר אם היא גרמה נותן בזול היו בזול והוקרו בין שהוא גורם בין שהיא גרמה נותן בזול הדא היא הבת לא עולה ולא יורדת ע"כ ופירש הר"י בנבשתי ז"ל אם היו המזונות בחמש שנים ראשונים ביוקר ולא נתן לה ואח"כ הוזלו אם הוא גרם שעיכב מליתן לה צריך ליתן לה כשעת היוקר ואם גרמה היא שלא רצתה לקחתם או לא מצאה לתתם לה נותן לה כשעת הזול. היו בזול והוקרו אבל אם השנים הראשונים היו בזול ולא נתן לה בין גרם הוא בין גרמה היא נותן לה כעין אותם שנים שהיו בזול דהבת אינה עולה ואינה יורדת אלא כעין אותם שנים שחייב לה ע"כ ואפשר דגמרא דידן לא פליגא על זה וסתמו כפירושו ולהכי גם רבינו סתם הדברים ודו"ק:

פרק כד

הלכה א

הנושא את האילונית וכו'. דקדוק הלשון מוכח מעצמו דבהכיר בה איירי ולכך לא הוצרך לבאר דאל"כ הול"ל הנושא אשה ונמצאת אילונית ועיין לרבינו פרק ט"ו דין ז':

הלכה ב

אבל הנושא אשה וכו'. כבר ידוע דהראב"ד ז"ל השיג על רבינו וז"ל ותמהנו עליו אילונית שלא הכיר בה למה יש לה תוספת ע"כ וטעמו מבואר בהר"ן וה"ה ומרן ז"ל אך מדקדוק הלשון שכתב ותמהנו עליו וכו' משמע דאיכא גאונים אחרים או לפחות גאון אחר דס"ל כוותיה דאין תוספת לאילונית וכן משמע שהבין הה"מ פרק ט"ו דין ח' שכתב וז"ל ודין האילונית הוא בפרק כ"ד ויש חולק לומר שהאילונית אין לה תוספת כמו שיתבאר שם ולדבריהם אפשר שאף לזו אין לה תוספת וכו' ע"כ מדכתב ולדבריהם בלשון רבים משמע דאיכא אחרים בהדיה דהראב"ד ז"ל והגם שתחילת הלשון מורה לשון יחיד שכתב ויש חולק לומר וכו' י"ל בחדא מתרתי או דנתכוון להראב"ד ז"ל שמצא דבריו מבוארים ולכן כתב בלשון יחיד וסיים בלשון רבים עפ"י דברי הראב"ד שכתב לשון רבים ותמהנו עליו וכו' וסמך לו עליו או נאמר שהלשון יש חולק כולל בין יחיד בין רבים כי כן הדרך לכתוב סתם כלפי הסברא דיש מי שחולק ע"ז יהיה אחד או יותר ולא חש לשנטעה כיון שהראב"ד ז"ל הזכיר הדבר בלשון רבים כמבואר וידוע שיש נפקותא טובא בדבר לענין המוחזק דמצי לומר קים לי כמ"ש מהר"י קולון ז"ל דאין אדם יכול לומר קים לי כפלוני הגאון היכא דכל חכמי ישראל חולקים עליו ובדין זה הרי ראינו לכל

הפוסקים שפסקו דתוספת יש לה כדברי רבינו וגם הטור והרב"י בסימן קי"ו פסקו כן ומור"ם בהגה לא הגיה דיש חולקים על זה עד שראיתי להרב כנה"ג שם שעמד בחקירה זאת וכתב דאולי השמיטו כולם סברת הראב"ד הלזו משום שיחיד הוא בסברא זאת וכיון שכן אפילו המוחזק אין יכול לומר קים לי ואף שהראב"ד ז"ל כתב לשון שמורה שיש אחרים בסברתו אין זה הכרח דדרך הפוסקים לדבר בלשון רבים דרך ענוה והאריך בדבר והסכים דלא מצא כי אם הראב"ד בסברא זו ודברי הה"מ שהזכרנו כתב ג"כ על דרך ענוה וכו' כדברי הראב"ד ויש מי שחולק שכתב הה"מ פירושו כפשוטו דאין לנו אלא הראב"ד ז"ל שהוא יחיד בסברא זאת ושם הביא ג"כ דברי מהרש"ך ח"א שנסתפק בדבר זה כנז' ולא היה יכולת בידו להחזיק דברי הראב"ד כלפי המוחזק מן הטעם האמור אף דבח"ג הסכים מכח דברי הה"מ הנ"ל דודאי איכא מאן דקאי בשיטת הראב"ד ז"ל והוא חולק עליו ע"ע. והנה זיכני הש"ית לי אני הצעיר ומצאתי להרמ"ך ז"ל כ"י דקאי בשיטת הראב"ד ע"ש אמור מעתה דשמעתתא רווחא ואזלא דמצי המוחזק לומ' קים לי כוותייהו דדברי הראב"ד והה"מ באו בדיוק אמיתי ומה שלא הזכירוהו הטור והרב"י השכל מחייב דודאי לא ראו דברי הרמ"ך אלו שהם בכ"י כי לא מצינו דבריו נזכרים בדברי מרן כ"מ זולתי בכ"מ אמנם בשאר חלקי היד לא באו כי אם מעט מזער ואני תלי"ת זכיתי בכולם. ובעיקר דין התוספת נחלקו הפוסקים ז"ל דידוע שהתוספת המוזכר בדברי רז"ל בגמרא אינו דבר קצוב אלא בדעתו של בעל תלוי להוסיף על כתובתה כל מה שירצה לפי חיבתה אבל בזמנינו אין הדבר כן אלא הבעל מוסיף על הנדונייא שהכניסה לו שליש או החצי וא"כ הו"ל דבר קצוב ודינו כמנה מאתים דכי היכי דמנה מאתים אין לה ה"נ תוספת אין לה לכ"ע ועיין להכנה"ג שם אמנם הרב"ש כתב דכי מדמינן ליה לנדונייא כי היכי דנדונייתה שהכניסה לו חייב להחזיר דאין זה בכלל כתובה ה"נ התוספת ע"ע. ולעד"ן כן הדעת נוטה דסוף כל סוף כיון שהוא הוסיף לה מדיליה כל אפיא שוים אין לטעון המוחזק מדינא דודאי המע"ה גם במ"ש רבינו לקמן ולמה אין להם עיקר וכו' השיג הרמ"ך ע"ע ועיין במ"ש לקמן בע"ה:

וכשכופין אותו וכו'. זהו פירוש מ"ש במשנה ולא פירות דהכוונה לדעת רבינו דאין מוציאין מן הבעל הפירות שאכל אמנם רש"י ז"ל פירש ולא פירות דין פירות והוא פרקונה שתיקנו חכמים תחת פירות נכסי מלוג שהוא אוכל ע"כ ומשמע דפליג אפירוש רבינו וכן נראה מתוך דברי מרן ז"ל שכתב דרש"י פירש בענין אחר אמנם לעד"ן דרש"י לא פליג לפירוש רבינו כלל ופשיטא ליה דפירות שאכל אין מוציאין ממנו אלא דדייק מתניתין דקתני אין לה פירות ואם הם הפירות שאכל הוא מנכסי מלוג דבעלמא הם שלו

לגמרי לא שייך למתני אין לה פירות דמשמע הפירות שהיו ראוים לה לכך פירש שהוא הפדיון אם נשבית דבאמת הוא דבר הנוגע לה ממש תחת הפירות שאוכל עליה בעלה גם הרא"ש ז"ל שם הביא השני הפירושים בסתם מסברא דנפשיה דמשמע דשניהם אמת ומעתה לדעת רבינו ג"כ אם נשבית אינו חייב לפדותה והשכל מחייבו דכיון שאינה אשתו כלל אין כאן תנאי ב"ד כדתנן לא כתב לה אם תשתבאי אפרקיניך ואותביניך לי לאנתו חייב שהוא תנאי ב"ד וכאן שאין אני מקיים בה ואותביניך לי לאנתו אין כאן תנאי ב"ד. שוב ראיתי להר"י בנבנשתי ז"ל בביאורו להירושלמי שכתב דרש"י גופיה פירש ביבמות דף פ"ד אמתניתין דשניה אין לה פירות דאין משלם לה פירות שאכל ואע"ג דקי"ל תיקנו פרקונה תחת פירות כדתנן לא כתב לה אם תשתבאי אפרקיניך חייב לפדותה שהוא תנאי ב"ד וזו אין חייב לפדותה דלא קרינן ביה ואותביניך לי לאנתו אפילו הכי לא ישלם לה פירות שאכל וכו' דתנאי כתובה ככתובה וכי היכי דקנסוה רבנן דלא גביא מניה כתובת נכסי צ"ב וכו' קנסוה נמי שלא תגבה פירות שאכל וכו' ע"כ. נראה שזה סותר דברי רש"י מניה וביה והרב ז"ל תירץ דלעולם דפירוש ולא פירות הוא שאינו משלם פירות שאכל ונרגש דלמה לא יחזיר הפירות והלא הפירות הם תחת פרקונה והוא אינו חייב לפדותה א"כ גם הפירות יחזיר לזה בא להשיב דאין לה דין פירות והוא פרקונה שתקנו לה חכמים וטעמא משום דתנאי כתובה ככתובה וקנסוה רבנן כמ"ש ביבמות ונמצא א"כ דמ"ש כאן דין פירות והוא פרקונה הוא האע"ג שכתב ביבמות וכו' ע"כ ועיין להתוס' שם דף פ"ה ד"ה אלמנה לכ"ג:

הלכה ג

אבל תוספת וכו'. הרמ"ך ז"ל בכ"י השיג על רבינו. וז"ל והדבר מבואר לדעת רבינו דכיון דהרי היא עומדת בתנאה והקנית לו הנאתה וכו' אין שייך בזה מקח טעות וכו' דמה לה לעשות הרי היא לא הטעתו אלא הוא הטעה את עצמו ולמה תפסיד מה שהבטיחה ודו"ק:

הלכה ד

ולמה לא חלקו בשנייה וכו'. רבינו השמיט החלוצה ששנו במשנה שם שהיא גם היא מד"ס ויש לה כתובה ומרן כתב דאשגרת לישן הוא במשנה ואה"נ דאין לה כתובה דומיא דשניה ולפ"ז צ"ל דנכלל במ"ש רבינו דשניה מפני שהיא מד"ס עשו בה חיזוק ונתכוון לכלול בו גם החלוצה אף שעדין הוא מגומגם:

הלכה ה

הממאנת וכו' אבל תוספת יש לה. אע"ג שאין כאן הטעם דהרי היא עומדת בתנאה וכו' שכתב בדין ג' דאדרבה היא היוצאת מ"מ שאני הכא דסבר וקביל שהרי היה יודע שהיא קטנה ואפשר שתמאן והתוספת אינו אלא על סיבת ביאה ראשונה ודו"ק:

הלכה ז

והיאך דין נשים אלו וכו'. רבינו לשיטתו אזיל כמ"ש הה"מ ומרן ז"ל ואין כן דעת שאר מפרשים עיין להרב"י א"ה סימן קי"ו והרח"ם וב"ש ז"ל:

הלכה יא

ואלו הן הדברים וכו'. הרבה יש לדקדק בדברי רבינו בחלוקות אלו דבפרק המדיר תנן להך מלתא ואחלוקא דיוצאת וראשה פרוע דקתני מתניתין דהוי דת יהודית פריך ראשה פרוע דאורייתא הוא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש ומתרץ דאורייתא קלתה שפיר דמי דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור ופי' רש"י קלתה סל שיש לו מלמטה בית קבול להולמו בראשה וכו' ע"כ וקשה דא"כ אמאי לא תני לה בהדי הנך דעוברת על דת משה דכולהו הוו מדאורייתא ליתני נמי יוצאה וראשה פרוע דהוי נמי דאורייתא לפום הך דרשא דבי רבי ישמעאל ואולי י"ל דהנך דתני במתניתין כלהו כתיבי להדיא באורייתא מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה ולא קוצה לו חלה ונודרת ואינה מקיימת משא"כ הך דיוצאה וראשה פרוע דאף דהוי דאורייתא לא כתיבה להדיא כי הנך וכן יש לדקדק מדברי רש"י ז"ל שכתב אמתניתין ואיזו היא דת יהודית שכתב דת יהודית שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבה ע"כ כלומר דאילו עוברת על דת כתיבה להדיא וכיון שכן קשה על רבינו שהזכיר יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי כעוברת על דת משה ולא עוד אלא שהזכירה בראשונה תו קשה למ"ש הה"מ ז"ל דדברים שאינן מעושרים שכתב רבינו היינו במעשר בזמן הזה שהוא מדבריהם וקשה דשם זה דעוברת על דת משה לא נאמר אלא על הדברים הכתובים בתורה הן אמת שהה"מ ז"ל הוכרח לפרש כן מכח מ"ש רבינו אצ"ל וכו' אלה דברים וכו' ועוד כתב ופלוני חכם טיהר לי את הכתם וידוע דכתמים אינן אלא מדרבנן וכמ"ש רבינו פ"ט דא"ב ולשון הגמרא הוא פלוני חכם טיהר לי את הדם דמשמע דם נדות גמור ואם באנו לדקדק בדבר כיון שמהגמרא לא משמע לן דיוצאה שלא בכתובה אלא העוברת על דת משה דהיינו דבר שמפורש בתורה או לפחות שיהא מן התורה כגון ראשה פרוע מנא ליה לרבינו להעמיס על האשה ולהפקיע ממונה ולאוסרה על בעלה אפילו בדבר שאינו אלא מדרבנן וחז"ל לא חשו אלא לדבר שהוא מן התורה או שיש בו פריצות ודרך זנות

או חציפות כאותן ששנינו במשנה והגם שיכולים אנו לומר דס"ל לרבינו דאנך דקתני מתניתין אנהו ואביזרייהו קאמר אף שאינן אלא מדרבנן כגון כתמים ומעשר בזמן הזה מ"מ קשה דלמה תצא זאת מלפניו כנז"ל. והיותר נלע"ד דהה"נ דבהאכילתו איסורין דרבנן אין דינה לצאת בלא כתובה ומ"ש אצ"ל שקצים ורמשים ונבילות אלא דברים שאינן מעושרים הכוונה כמ"ש הה"מ ז"ל בדרך שני דבמעשר דאורייתא קאמר ומשום דבמעשר אפשר לו לבעל להפריש ולא יסמוך עליה וכו' ומ"ש שהחכם טיהר לה את הכתם אפשר דרבינו גריס הכי בגמרא וכגירסת הירושלמי והרי"ף והרא"ש אף דהטור סי' קט"ו הזכיר דם וא"כ צ"ל דהחמירו ג"כ בכתם אטו נדה גמורה ולא רצו לחלק משום חומרא דנדה ומינה דבשאר איסורין שאינן דרך אכילה כגון ביעור חמץ או שריפתו א"נ עירוב לשבת או לי"ט וכיוצא שצוה עליה והיא לא עשאתן דאין דינה לצאת בלא כתובה כלל עיין להרב חלקת מחוקק וב"ש שם וה"ט דקפדינן טפי בדבר אכילה כמ"ש חז"ל אין הקב"ה מביא תקלה אפילו על ידי בהמתם של צדיקים והיינו בדבר אכילה דוקא כמ"ש התוספות ז"ל ע"ע ולא נתבאר בדברי רבינו כאן אם בפעם הראשונה לבד שעוברת על אחת מאלו דינה חרוץ לצאת בלא כתובה או ביותר מפעם אחת אך ממ"ש לקמן דין י"ד דצריכה עדים והתראה נראה דאפילו בפעם ראשונה קאמר ועיין להרא"ש והר"ן ז"ל:

יוצאת לשוק ושער ראשה גלוי. מדשינה לשון המשנה דקתני יוצאת וראשה פרוע משמע דר"ל דאפילו מקצת שערה מגולה קאמר ואף דמפשט הפסוק משמע דכל הראש קאמר מדכתיב ופרע את ראש האשה שאני הכא דיוצאת לשוק שהוא מקום שהרבים בוקעים בו וחמיר טפי:

או שנודרת וכו'. הטעם בגמרא משום דבעון נדרים בנים מתים ולפ"ז צ"ע באשה שאינה בת בנים מה דינה ובפסקים וכתובים סי' ס"ח נסתפק בזה ע"ע אך לעד"ן דלא חילקו חז"ל בגזירתם וכההיא דאמרינן פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק"א) גבי קטנה היוצאת בגט דצריכה להמתין שלשה חדשים אע"ג דליכא לספוקי במעוברת דלא חילקו חכמים בתקנתן בנשואות וכמ"ש רש"י ז"ל שם:

והיאך יודע דבר זה וכו'. נראה כמ"ש הפוסקים ז"ל דבאינה מכחשת אותו קאמר ותדע עוד דרבינו העתיק נוסחא זו פלונית הפרישה לי חלתה אף דבגמרא אמרו פלוני גבל וכו' ואם אין איך נאמין לאשה זו יותר מזו אם מכחישות זו את זו:

הלכה יב

או שהיתה משחקת עם הבחורים. נראה דה"ה עם שאר בני אדם אלא שדברו בהווה ולשון המשנה ג"כ מדברת עם כל אדם ובגמרא א"ר יהודה אמר שמואל במשחקת

עם הבחורים ורבינו ס"ל דזה פירוש מדברת עם כל אדם כמו מדברת בתוך ביתה וכו' שפירושו ענין לייצנות וכו':

או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה. לכאורה קשה טובא חדא דבגמרא א"ר יהודה א"ש במקללת יולדיו בפני מולידיו וסימניך אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי אמר רבא דא"ל ניכליה אריא לסבא באפי בריה ומדקתני יולדיו בפני מולידיו משמע שמקללת הזקן לפני בן בנו וכן דברי רבא ניכליה אריא לסבא וכו' משמע ולפני בן בנו מדקרי ליה סבא ולא קתני אבא ועוד מדמייתי סימנא דאפרים ומנשה ולפניו היו וכ"פ רש"י ז"ל וא"כ קשה לרבינו שכתב אבי בעלה בפני בעלה דמשמע דבפני בנו של בעל לא ומרן ז"ל כתב דס"ל לרבינו דרבא פליג אדרב יהודה וס"ל דעד שתקלל אבי בעלה בפני בעלה דוקא ופסק כרבא ע"כ וקשה דהוה ליה לומר ניכליה אריא לאבא כנז"ל ועוד דמשמעות הלשון נראה דרבא לא פליג אלא דמפרש להא דרב יהודה היכי דמי. אך האמת נראה דהכריח רבינו מלישנא דמתניתין אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו פשטן של דברים נראה דבפני בעלה קאמר ותו קשיא לי דכיון דבמתניתין קתני אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו משמע דאב ואם קאמר ובגמרא נמי נקיט לה בלשון רבים ולמה דקדק רבינו לכתוב אבי בעלה דמשמע דבאם הבעל אין קפידא ואולי דכיון דפשט דברי רבא דאבי הבעל דוקא קאמר אין להחמיר על האשה ולהפקיע ממונה בספק ועיין להר"א די בוטון סי' נ"ב שכתב דדוקא מקללת בלא סיבה וכו' וצל"ע:

הלכה יג

ואם לא חגרה אינה עוברת על דת משה. נראה דט"ס הוא וצ"ל על דת יהודית דמידי דצניעות הוא כמ"ש לעיל:

הלכה יד

העוברת על דת צריכה התראה וכו'. בעיא היא בסוטה דף כ"ה עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או לא ופשטוה ממתניתין דאלו שב"ד מקנין להם דצריכה התראה ופירש רש"י ז"ל עוברת על דת יהודית וכו' ע"כ וקשה דמשמע דדוקא דת יהודית הוא דאבעיא ליה דמשמע דעוברת על דת משה מיפשט פשיטא ליה דלא בעיא התראה וזה מנין לו ותו דיכולה לומר שוגגת הייתי דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ועיין להרב בית שמואל א"ה סי' קט"ו ס"ק י"ז מעתה לפ"ז תפשוט ספיקו של הרב כנה"ג שם בהגהת הטור ס"ק י"ב שהביא מחלוקת הפוסקים אם עוברת על דת משה ויהודית שצריכים התראה אי בעינן שיאמרו לה אל תעשה דבר זה שאם תעשנו תפסידי כתובתיך או די שיאמרו לה אל תעשה דבר זה סתם והוא ז"ל מכת הסוברין דבעינן

שיפרשו לה הנזק שיגיע לה והביא דברי רבינו פי"ב מה"ס וכיצד מתרץ בו ז"ל פירוש אל תעשה שזו עבירה היא וחייב אתה עליה מיתת ב"ד או מלקות וכו'. ולעד"ן לא מבעיא לפי דברי רש"י ז"ל דנראה דס"ל דדוקא בדת יהודית צריכה התראה אבל דת משה לא דפשיטא דא"צ לפרש אלא אף לדידן נמי אם איתא דהתראה זו צריכה להיות כשאר התראות דוקא אמאי לא פשיט לה מיפשט להדיא הכי ולא זו אף זו דדחי לה התם לכל אינהו ברייתות דמייתי עלה ע"ש דמשמע דלא פסיקא ליה מלתא כלל אלא דמצד אחר אנכי הרואה שיש להפך הסברא גם לדעת רש"י ונימא דבעוברת על דת משה פשיטא ליה דבעיא התראה דהא לא קנסינן שום קנס אלא בהתראה דלא ניתנה התראה וכו' אך בדת יהודית שהוא מנהג צניעות בעלמא הוא דאבעיא ליה וכפ"ז אכתי איכא לספוקי אם תהיה התראה עם כל הפרטים כשאר ההתראות או לא ומסתברא דהה"נ ודו"ק:

הלכה טו

והגיפו דלתות. כל החלוקות שהזכיר רבינו בכאן נתבארו בירושלמי פרק המדיר וקצתם בתלמוד שלנו ביבמות דכ"ד אך זו שכתב רבינו מהגפת דלתות צ"ע דהיה לו לבאר דהא בירושלמי שם קתני תרעא טריק סוטה מוגף צריכה הרי שחלקו בין טריק למוגף ומשמע דמוגף צריכה כלומר צריך עיון והוי כעין תיקו הנאמר בתלמוד שלנו או כעין לשון תבעי הנאמר כמה פעמים בנדרים גם הרשב"א בתשובה סי' אלף רכ"א וז"ל והגפת דלתות שאמרת אין זו יחוד עד שיהיה בית נעול דתרעא טריק בירושלמי שער נעול במנעול משמע וכו' וטעמא דכל שאינו במנעול ירא הוא שמא יכנס אחר שלא ברשות וכו' ע"כ. ובפירוש הירושלמי להרב יהושע שנדפס מחדש ראיתי שכתב דלדעת רבינו צ"ל דתרעא טריק שאמרו בירושלמי פירושו דבסגירת הדלת היא סוטה ואח"כ מפרש הירושלמי עצמו דהאי טריק דקאמר צריך שיהא מוגף במנעול אבל בציר מהכי לא תצא והיינו מוגף צריכה כלומר האי טריק צריך שיהא מוגף ע"כ והוא ביאור דחוק מאד ויותר נלע"ד לומר דרבינו מפרש טריד שאמרו בירושלמי שהוא במנעול וכיוצא דר"ל הגפת דלתות שכתב כאן אלא דלשון מוגף האמור בירושלמי לגבי טריד שאמרו שם בהכרח צריכים אנו לפרשו שאינו נעול במנעול שעליו אמרו צריכא דר"ל שהוא ספק ומכיון שהוא ספק אין בידינו להוציאה בלא כתובה ולכך כתב כאן הגפת דלתות שהוא לשון נעילה גמורה כמו ונעל הדלת אחריה דתמר שתרגומו וגף דשא בתרהא וכן ועשית לו מסגרת טופח סביב תרגום ירושלמי גיפוף פשך וכ"פ הערוך בערך גף והביאו ג"כ הרב שם וא"כ מבואר דוהגיפו דלתות שכתב רבינו היינו נעילת הדלת במנעול גמור וכן הבינו המפרשים ז"ל עיין בש"ות רש"ל סימן ג"ל ומהר"ם איסרלאס סי' י"ב והרב המבי"ט סי' רע"ו:

הלכה יז

מי שראה אשתו שזנתה וכו' ויתן כתובה. מבואר בדברי רבינו דאין בית דין כופין להוציאה אלא הוא מצד עצמו חייב להוציאה דאסור לו לבא עליה וראיתי למהריב"ל ח"ב סי' ו' הביאו הרב דינא דחיי שנדפס מחדש וז"ל ומשמע מדברים אלו שמי שראה אשתו שזנתה או עד אחד שמעיד שזנתה שקולין הם ויבואו שניהם ובתרוויהו קאמר דחייב להוציא אבל אין כופין להוציא שהרי כתבו שאין ב"ד כופין את האיש לגרש את אשתו עד שיעידו עדים שזנתה אשתו בפניהם ואילו בפ"ק דכתובות משמע דהאומר פתח פתוח מצאתי דמיא לשני עדים וכשם שבשני עדים כופין להוציא ה"נ בפתח פתוח כופין להוציא וכ"ש במי שראה אשתו שזנתה וכבר הקשה קושיא זו מהריב"ל ח"ב סי' ו' וצ"ע. ואני שמעתי ולא אבין דאיך יתן הדין שהב"ד יכופו אותו להוציאה עפ"י דבריו לבד וגם היא מכחשת אותו ושום עד אין כאן כ"א הבעל דהוי נוגע בדבר וההיא דפתח פתוח שאני ושאני שהרי אמרו בגמרא הטעם משום שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ופסקה רבינו פי"א דין י"ד וז"ל חכמים הם שתקנו עיקר כתובה לאשה והם התקינו ואמרו שכל הטוען טענת בתולים והאשה מכחשת אותו נאמן ועליה להביא ראיה לא על האיש שחזקה היא שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה והופך שמחתו אבל ע"כ. וכתב שם הה"מ משם הרשב"א ז"ל דמלשון הגמרא שאמרו שאין אדם טורח בסעודה וכו' משמע דאם לא טרח בסעודה שאינו נאמן וכו' ע"כ אך מדיוק דברי רבינו שהוסיף על לשון הגמרא והופך שמחתו אבל משמע שאף אם לא טרח בסעודה הדין כן דסוף כל סוף הרי הופך שמחתו לאבל ודאי וכיון שכן אין להביא ראיה מההיא דפתח פתוח כמבואר דאלמוה רבנן לחזקתיה להאמינו בדבר זה כמאה עדים. אך מאי דאיכא למידק בדברי רבינו הוא בעיקר הדין שכתב או שאמרה לו אחת מקרובותיו או מקרובותיה שהוא מאמינם ודעתו סומכת עליהם וכו' דמשמע דר"ל דדוקא הקרובות דסתמא דמלתא דמצד הקורבה מקנאים קנאתו ואומרים האמת וזה גורם שסומכת דעתו עליהם אבל עד אחר דעלמא לא וזה נראה שהוא מדוייק בדבריו שלא כתב או שאמר לו אפילו אחת מקרובותיו וכו' דאז הוה משמע דלרבותא נקט קרובים וכיון שכן קשה טובא דהה"מ ז"ל ציין דינו של רבינו מההיא דפרק האומר דף ס"ו דאיבעיא להו אשתו שזנתה בעד אחד מהו ואפליגו אביי ורבא ופסק הרי"ף ורבינו כרבא דאמר הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ומפרש עובדא דההוא סמיא אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה ופירש רש"י ז"ל דבבא לצאת ידי שמים או מהימן ליה כבי תרי מחייב לאפוקה וכו' ע"כ. ולכאורה תמיהא מלתא טובא דאף בבא לצאת ידי שמים לא נאמר אלא בעד כשר

כפשטא דסוגיין אבל קרובים אפילו לצאת ידי שמים מנא לן ויותר יש לתמוה מהה"מ ומרן ז"ל שלא נרגשו מזה כלל וכבר בינותי בספרי הפוסקים ז"ל ואין גם אחד שנתעורר מזה כלל לבד ראה זה מצאתי למהרי"ק סי' פ"ב שהביא משם הרשב"א ז"ל דהך אי מהימן לך כבי תרי דאמרינן היינו דקים ליה בגווייהו כדאמרינן בפ' הכותב בבת רב חסדא לרבא וכו' וכן יש לדקדק גם מתוך דברי רבינו משה שכתב וז"ל מי שראה אשתו שזנתה וכו' משמע דוקא במאמינים וסמיך דעתו עליהם ולא בדמאמינם מפני שהוא חושד באשתו אלא משום דקים ליה בגווייהו דלא משקרי והיינו דנקט אחד מקרוביו וכו' דבהנהו רגילות הוא דקים ליה בגווייהו דלא משקרי ואע"ג דאיכא למימר דנקט קרובים לרבותא דאפ"ה מהימני מ"מ לכאורה לא משמע כן חדא דא"כ הכי הו"ל למימר או שאומר לו עד אחד ואפילו קרוב וכו' מדנקט או שאומר לו אחד מקרוביו וכו' משמע דוקא בכי האי גוונא דקים ליה בגווייהו דומיא דהני דרגילות הוא דקים ליה בגווייהו וכו' ע"כ אשר לפי דבריו מבואר דרבינו הוציא דין זה מההיא דכתובות דבת רב חסדא דהימנא רבא לאשתו להפוכי שבועה לשכנגדה ולא האמין לרב פפא לאורועי ההוא שטרא וא"ל דאשתו קים ליה בגווה דלא משקרא ורב פפא לא קים ליה בגויה הנה מתבאר דקרובים טפי אדם סומך דעתו עליהם משום דגייס בהו ורגיל בהו טפי מאדם אחר אף שיהיה אדם כשר והגון דהא רב פפא ודאי שלא נחשד בעיני רבא דמשקר חלילה והיה חשוב בעיניו הרבה עד שא"ל מר לא קים לי בגויה ומדקארי ליה מר כמה פעמים כדאיתא התם ש"מ שהיה מחשיבו הרבה ואפ"ה לא סמך דעתו עליו כמו שסמך דעתו על דעת אשתו וזאת היתה לו לרבינו שלא הזכיר אלא קרובים דדיבר בהווה ורגיל ומשום דקשה הדבר ובדוחק גדול שימצא אדם זר שאינו קרוב שתהיה דעתו של אדם סומכת עליו לכך לא הזכירו כלל ובזה מיושבים דברי רבינו קצת והה"מ ז"ל היה צריך לבאר שבאמת הדברים צריכים ביאור ודו"ק ומ"ש בס"ר לפיכך משביעה וכו' ומרן ז"ל הגיה בדבריו וכ"כ בב"י א"ה סי' קט"ו ובנ"א כ"י עיין בההרמ"ך. וכבר נתעורר בזה מרן ז"ל ע"ע:

הלכה יח

א"ל אשתו שזנתה וכו'. כן הוא במשנה אחרונה דנדרים דף ץ' ובגמרא הביאה הרבה מעשים שאף שיש רגלים לדבר שהוא כדבריה אפ"ה אינה נאמנת וכמ"ש ריו"ו בפ"ג ח"ב ורבינו סתם הדברים דזיל בתר טעמא וראיתי להרשב"א בכ"י הביאו הכנה"ג בהגהת הטור אות י"ז שכתב שמי שאמר שזינה עם אשת איש וגם היא מודה לדבריו מלקין לאיש אבל לא לאשה כדי שלא תהא אסורה לבעלה וכו' ע"כ וק"ק דכי מלקינן לאיש גלינו דעתינו שבודאי זנתה ואולי יש לומר דמלקינן ליה מפני הוצאת השם רע על

האשה דקי"ל מלקין על לא טובה השמועה. ובעיקר הדין הוה קשיא לי איך יכולים חז"ל להכשיל האיש הזה כיון דאם אמת כדבריה הויא עליה חתיכה דאיסורא מדין תורה ומשום שמא נתנה עיניה באחר נתיר אותה לבעלה בקום עשה עד שראיתי להר"ן ז"ל שהרגיש בקושיא זו ותירץ דכי היכי דאמרינן בכמה דוכתי כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ה"נ הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומשו"ה שריא לבעלה וכו' אלא שלפ"ז תינח באומרת לכשר נבעלתי אבל אומרת נאנסתי מנתין וממזר אינה מותרת לבעלה ואינו במשמע ואחרים תירצו דמשנה ראשונה לאו דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומ' טמאה אני לך וכו' אלא משום דהאי מלתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במשנה ראשונה דלהימנוה וכו' ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עיניה באחר אוקמוה אדינה ע"כ:

הלכה יט

האשה שזנתה וכו'. ממתניתין דיבמות דף ג"ל וראיתי למהרי"ק סימן קס"ח שנשאל על אשה שזנתה תחת בעלה ברצון והיא לא ידעה שיש איסור בדבר אם יחשב זה שוגג והשיב דאין לזו דין שוגגת להתירה לבעלה כיון שהיא מתכוונת למעול מעל באישה וכו' ודין זה הביאו הרב"י ס"ס קט"ו והגהות מהריק"ש שם והרמ"א סי' קע"ח והרב בני חיי שם ונסתייע מדבריו הרב טורי זהב י"ד סי' צ"ט ס"ק ט' והרב בית שמואל א"ה סי' קע"ח ע"ע והנה ראיתי בס' לחם יהודה שנדפס מחדש שעמד הרבה בדברים אלו וחלק על מהרי"ק ז"ל בכח ואל וסיים דאין לסמוך ע"ז אפילו למעשה וכו' ע"כ ואילו היה הוא מחמיר ומהרי"ק מיקל החרשנו אך מכיון שדברי מהרי"ק הם לחומרא גמורה לאוסרה על בעלה שהוא דין תורה איך יצוייר בשכל האנושי להקל באיסור דאורייתא ולהתירה לבעלה ולומר דשם שוגג חד הוא ותמיהני טובא מזה הרב איך הוציא דברים אלו מתחת קולמוסו נגד גאוני עולם הנ"ל ולהקל אפילו למעשה בספק דאורייתא על כן באתי להעיר בדבר זה להוציא הדין לאמיתו בע"ה ב"ה. הנה הרב מהרי"ק כתב וז"ל לעד"ן דאין לזו דין שוגגת להתירה לבעלה כיון שהיא מתכוונת למעול מעל באישה ומזנה תחתיו דהא לא כתיב איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בה דלישתמע דוקא במתכוונת לאיסור אלא ומעלה בו מעל כתיב ע"כ והקשה עליו דלאחר שנסתם התלמוד איך יוכל שום חכם להוציא שום דין מדרשא שידרוש הוא מעצמו ובפרט לקולא וכו' ותו דלא שייך לומר ומעלה בה דעיקר הפרשה נאמרה על הבעל שהוא המקנא לה וכו' וא"כ לא שייך לומר ומעלה בה ותו דאיך יעלה על הלב דזאת האשה השוגגת ולא ידעה שיש איסור בדבר

יתקיים בה וצבתה בטנה וכו' וכ"י הקב"ה דן על השוגג כמזיד וכו' ע"כ ומ"ש בפתח דבריו ובפרט לקולא היא שגגה שיצאה מלפניו דהרי מהרי"ק מחמיר הוא שהרי אוסרה על בעלה ולזה מודה ואזיל הרב שהרי כתב לקמיה ותהא קולא יתירה להתירה לבעלה וכו' (כאן בלוי) שכוונת מהרי"ק מבוארת דמשמעות הכתוב לחוד על כרחין לומר כן דהא כל הפרשה כולה אינה אלא על שזנתה תחתיו ולא קאי על עיקר הזנות דזה כבר משפטו חרוץ שהיא בכרת דונכרתו הנפשות העושות כתיב ומה שדייק הרב דהא לא כתיב ומעלה מעל בה וכו' לא בא לומר דהכי הו"ל למכתב אלא פרושי הוא דקמפרש דמשמעות הכתוב מצד עצמו כן הוא ופוק חזי מ"ש ספ"ג דהל' סוטה וז"ל אשה שזנתה באונס או בשגגה וכו' אין המים בודקין אותה שנאמר והיא לא נתפשה פרט לאנוסה וכו' ותמעול מעל באשה פרט לשוגגת וכו' ע"כ והיא מהירושלמי פרק ארוסה ופרק כשם הרי מבואר שמשמעות הפרשה כולה אין הקפידה אלא על הבעל ואם היא שוגגת לגבי דידה שריא ליה ולהכי אין המים בודקין אותה מעתה דרשת מהרי"ק ז"ל היא אמיתית עפ"י פשט הפסוק והטעם משום שגוף זה המעשה נחלק לשני נושאים חד לגבי קב"ה שהוא איסור הכרת וחד לגבי הבעל שמעלה בו והפקירה עצמה לזולתו שע"ז חייבתה תורה לשתות מי הסוטה ע"י קינוי וסתירה ועבדינן לה כל טצדקי דמצינן למעבד כדי שתודה ולא ימחה שמו ית' על המים ולא הקפידה תורה לאוסרה על בעלה אלא כשזנתה לרצון שידעה בגוף המעשה שהיא מועלת בבעלה לאפוקי אם חשבה שזה בעלה לא נאסרה עליו וכיון שדבר זה מופרד מגוף האיסור רצוני שהקפידה לגבי דבעל אינה אלא על הרצון משא"כ לגבי גוף האיסור שבין הרצון בין השוגג היא בעונש אלא שעונש השוגג קל מעונש המזיד והרצון דין הוא שנחלק ביניהם וכל עוד שהמעשה לגבי הבעל היה ברצון אף שלגבי העונש היה בשוגג יש לדונו על פי חילוקו שהרי היא מותרת לבעלה להדיא אף שצריכה כפרה לגביה כיון שהתורה הקפידה בזה דוהיא לא נתפשה כתיב ודיוק זה בהכרח שגם הלחם יהודה יודה בו ובזה יפלו כל הקושיות דהרי מזידה היא לגבי בעלה וענוש תענש על זה מלבד שהרי היא עוברת על שבועת הכהן שהוא משביעה שתאמר האמת וכיון שהוא משביעה בתת ה' את ירכה נופלת וכו' והיא עברה עליה דין הוא שתענש ובזה תפול גם הקושיא השלישית דפשיטא ודאי שאין הקב"ה דן על השוגג כמזיד חלילה והעיני בשר לו יראה דלא ירד לעומק דברי מהרי"ק ז"ל שהרי הבין שראייתו היא מדלא כתיב ומעלה מעל בה וע"ז הק' שאחר שנסתם התלמוד וכו' וזה אינו ודאי. עוד כתב מהרי"ק ז"ל ומ"ש הרמב"ם אשה שזנתה תחת בעלה בשוגג או באונס שהיא מותרת לבעלה היינו דוקא ששגגה בגוף הזנות לא ששגגה באיסור דהתם

לא קרינן ביה מזנה תחת בעלה בשגגה וכו' והיכי דמי מזנה בשגגה כגון שהיא סבורה שהוא בעלה ונמצא שהוא אדם אחר כהנהו עובדי דשלהי נדרים והק' עליו הרב לחם יהודה דאם דעת הרמב"ם אינה על כל מין שגגה אלא על שגגה פרטית היה לו לבאר ולחלק בין שוגג לשוגג כדי שלא נטעי להשוותם ותבא קולא יתירה להתירה לבעלה דהא כל סתם שוגג בכל מקום פירושו בין שוגג בידיעה ובין שוגג במעשה וכו' ע"כ והרואה יראה שמתוך מה שכתבנו אין כאן שום קושי דהרמב"ם ז"ל ביאר הדין האמור במשנה דיבמות דף ל"ג דשתי נשים שהוחלפו וכו' שכל אחת היתה סבורה שזה בעלה וכמו שציין מרן ז"ל שזה באמת תמיהא עצומה על הר' ל"י איך לא ראה דברי כסף משנה שזה הוא השוגג שכתב הרמב"ם דאם היתה יודעת שאין זה בעלה אלא שהיתה סבורה שאין כאן איסור ערוה הו"ל מזידה גמורה שהוא נדון מהרי"ק ז"ל מעתה מה לו להלחם יהודה להקשות על מהרי"ק ז"ל שפירש דברי הרמב"ם כשהיתה סבורה שזה בעלה דוקא הלא כן הוא האמת ודאי ומציאות מהרי"ק הוא על המזיד ולא על השוגג. עוד הק' הרל"י ממ"ש הרמב"ם דין ך' ודין השוגגת ודין הנאנסת אחד הוא שהשגגה צד אונס יש בה דמשמע דכל שיש צד אונס היא נכללת בדין אונס וא"כ שוגגת שאינה יודעת שיש איסור בדבר ג"כ יש בה צד אונס דאלו ידעה שיש איסור מי יאמר שלא היתה פורשת ע"כ. ואני אומר שמציאות מהרי"ק ז"ל אין בו שום צד אונס ולא שום שגגה שהרי היא מזידה גמורה לגבי בעלה אף שאין איסור בדבר אלא משום פריצות וזלזול כבוד הבעל דלזה קפיד רחמנא דוקא וכמו שהאריך ג"כ ס' החינוך שם ומש"ה פטר השוגגת ומה שהוצרך רבינו לתת טעם שהשגגה צד אונס יש בה היינו משום דקרא לא פטר אלא האונס דכתיב והיא לא נתפשה ודרשינן הא נתפשה מותרת שהוא האונס משא"כ אשה זאת שלגבי זלזול בעלה אין לה שום אונס אלא מזיד גמור כאמור ומבואר. עוד כתב מהרי"ק ז"ל וכי הא דגרסינן פרק הבע"י דף נ"ו א"א שנאנסה אעפ"י שמותרת לבעלה אסורה לכהונה ותנא תונא וכן הבא על א' מכל העריות שבתורה וכו' מאי וכן לאו ל"ש באונס ל"ש ברצון ל"ש בשוגג ל"ש במזיד והאי שוגג דהתם דמשמע דשריא לבעלה היינו שוגג דרישא דמתני' דקתני התם הבע"י בין שוגג בין מזיד וכו' והתם א"א לפרושי אלא שוגג שסובר כי אחרת היא כדפירש"י שם וכה"ג נמי מיירי רבינו משה ע"כ והק' עליו הרל"י וז"ל גם זה מן התימה דאע"ג דשוגג דגבי יבמה פירושו שגגת מעשה וכו' מכח חידושא דמתני' וכו' ואילו שוגג דלא ידע שהיבמה נקנית בביאה אין בו חידוש דאע"ג דלא נתכוון להקנותה בביאה זו מ"מ הא ידע דזקוקה לו לבא עליה שהיא כאשתו דליכא לא כוונת עבירה ולא כוונת מצוה אלא ביאה סתמית דפשיטא דמקרייא ביאה לענין הקנאה וא"כ לא מטעם זה יפול

שם שוגג דידיעה מהכא וכו' ע"כ. וגם בזה איני רואה שום הכרח לחלוק על מהרי"ק ז"ל ומיניה וביה אבא נשדי ביה נרגא דכיון דידע שזו היא יבמתו וזקוקה לו ובא עליה מציאות זה נכלל במזיד או ברצון דקתני מתני' בהזיד ורצה לבא עליה וחידושא דמתני' דאף שלא ידע שבביאה זו קנאה אפ"ה קונה אותה ופשיטא דבביאה זו נתכוון לשם זנות בעלמא דמה ענין ביאה סתמית לזה כיון שאינה אשתו ואף לפי דעתו דזה נכלל בשוגג אכתי אית ביה חדושא דאף שבעל שלא במתכוין לקנותה אלא לשם זנות אפ"ה קנאה והו"ל למתנייה אך האמת נראה דזה הוי מזיד ורצון כאמור ועיין להתוס' שם. עוד כתב מהרי"ק ז"ל ותדע שכן הוא שהרי הרמב"ם עצמו כתב בפ' ב' דסוטה דקטנה שהשיאה אביה אם זנתה לרצונה שהיא אסורה לבעלה ופשיטא שאין לך שוגגת שלא לידע שיש איסור בדבר כקטנה בת שלש או ד' שנים וכו' אלא ודאי דכל שהיא מתכוונת לזנות אסורה לבעלה ע"כ. וכתב על זה הרל"י לא ידעתי מאי פשיטותא איכא דאע"ג דבת שלש שנים סתמא אינה מבחנת בין טוב לרע מ"מ ענין הזנות ואיסורו הכל יודעים ואם עדיין לא הגיעה לידיעה זאת מסתמא אינה יודעת שזנותה היא מרדות לבעל דמ"ש וכו' ע"כ. ולעד"ן דלזו אין צריך תשובה דמבואר מעצמו הוא דבשלמא ידיעת האיסור והמותר פשיטא שאין שייך בקטנה (ובגמרא אמרינן כמה פעמים חיובא לדרדקי) אמנם ענין הזנות ומרדות לבעל מישך שייך בה כיון שיודעת שזה בעלה ודאי ולא זולתו. עוד כתב מהרי"ק וז"ל ויש להביא ראיה ממ"ש התוס' בכתובות דף ט' ד"ה ואב"א וכו' גבי פ"פ מצאתי דאוקמוה בגמרא שקיבל לה אביה קידושין פחותה מג' שנים שהקשה דאכתי ס"ס הוא ס' באונס ס' ברצון ואת"ל ברצון שמא כשהיא קטנה זנתה דפתויה אונס הוא ותירצו דשם אונס חד הוא ע"כ ואם איתא דהיכא שאינה יודעת שיש איסור בדבר לא מתסרא אכתי מה מתרצים נימא הכי ס' תחתיו ס' אינה תחתיו ואת"ל תחתיו שמא מרוב קטנותה לא ידעה שיש איסור בדבר דהא בקבל אביה קדושין פחותה מבת ג' מוקמינן לה ונלע"ד דבר פשוט דלא שייך למימר הכא דשם אונס חד הוא כיון דלא צריכינן להא דפתוי קטנה אונס הוא דהא בגדולות אפשר ספק זה דשמא לא ידעה שיש איסור וכו' וגם אין לומר דשגגה ואונס חשיב כחד שמא וכו' דפשיטא דאינו דהרי באונס פטורה אפילו מקרבן ובשוגג שלא ידעה שיש איסור חייבת בקרבן וכתב ע"ז הרל"י וז"ל הדבר פשוט דיש לדחות דשוגג כיון שיש בו צד אונס כמ"ש הרמב"ם הרי הוא בכלל שם אונס ומה שדחה דחייה זו וכתב וז"ל דפשיטא דאינו וכו' נפלאתי הפלא ופלא דהרי גם בשוגגת דלא ידעה שהוא בעלה חייבת בקרבן ואף עפ"י כן לענין זה דאיתסרה על בעלה נכלל דין שוגג בשם אונס דכתיב בקרא והיא לא נתפשה ועוד דלפי דקדוקו מהתוספות אכתי

ס"ס ס' תחתיו ואת"ל תחתיו שמא לא ידעה שום ידיעה כלל לא מאיסור ולא ממרדות הבעל וכו' ולא אכחד כי בזאת דברי מהרי"ק שגבו ממני לכאורה דמלבד מה שכתב מהרי"ל דברי מהרי"ק מצד עצמם קשים במ"ש תחלה דאכתי איכא ס"ס שמא תחתיו וכו' דכיון דבגמרא מוקמינן לה בקיבל אביה קידושין פחות מג' שנים מעתה אין שייך ספק בתחתיו דקודם לכן בתוליה חוזרים וכמ"ש רש"י ז"ל ופשיטא שלא זנתה אלא תחתיו ותמהני על מהרי"ל שמלבד שלא תפס עליו בזה עוד קיים דבריו במ"ש ועוד דלפי דקדוקו וכו' ובהכרח צ"ל שט"ס הוא וכו' וכוונתו על האונס ועל הרצון ולמה שהק' עליו דגם בשוגגת שלא ידעה שהוא בעלה וכו' גם בדבריו יש ט"ס וצ"ל ולא ידעה שאינו בעלה וכו' ולקושיתו י"ל דאף דשוגג צד אונס יש בו לא בשביל זה כלל שוגג באונס ולומר חד שמא הוא שהרי לשון הרמב"ם שהזכרנו מהירושלמי מוכיח דשוגג ואונס לאו חד שמא נינהו שהרי פרטו האונס מקרא דוהיא לא נתפשה והשוגג מותמעול מעל באישה כמ"ש הרמב"ם ספ"ג דהלכות סוטה וכיון שכן יפה צדק מהרי"ק ז"ל ומה שהקשה מהרל"י דשמא לא ידעה שום ידיעה וכו' כמו שגילה דעתו בראש התשובה ע"כ גילוי זה לא מצאתיו ואדרבה מתוך תשובתו נראה להדיא שאין המציאות בעולם שלא תדע שבביאה זו אינה מועלת באישה כיון שיודעת ודאי שהיא נשואה שהרי השאלה היתה שלא ידעה שיש איסור בביאה זו והרב מהרי"ק ז"ל תפס במשלם דאין לזו דין שוגגת כיון שהיא מתכוונת למעול מעל באישה אלא ודאי הוא הדבר אשר דברנו כנז"ל דודאי יודעת זה דאפילו קטנה גמורה והיא נשואה יודעת זה והמוחש לא יוכחש. עוד הק' הרל"י דכיון דלא שכיח קטנה שנשאת לבעל שלא תדע האיסור הא קי"ל במילתא דלא שכיחא אין לומר בה ס"ס כמ"ש הפר"ח י"ד בכללי ס"ס כלל י"ג וכו' ע"כ. ובזו לעד"ן פשוט גמור הוא דאפילו בגדולה יתכן דבר זה וכמ"ש הרב מהרי"ק ז"ל דמכח זה החזיק סברתו במ"ש דהא אפילו בגדולות אפשר להיות ס' זה דשמא לא ידעה שיש איסור וכו' ע"כ. עוד נסתייע מהרי"ק ז"ל ממ"ש גבי אסתר וכאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבי כך אבדתי ממך דעד עכשיו באונס ועכשיו ברצון והרי לא עשתה שום איסור אלא מצוה כדי להציל את ישראל ואפ"ה נאסרה על בעלה וכמעשה דיעל עם סיסרא וכו' ע"כ. והק' עליו הרל"י דזו אינה ראיה דהתם אע"ג דהותר אותו מעשה משום פקוח נפשות מ"מ המעשה עצמו הוא מעשה איסור ועבירה היא ועבירה קרו לה וכו' והרי זה כמחלל שבת בשביל פ"נ וכי משום זה נפקע שם עבירה מאותו חילול הא ודאי נקרא מחלל שבת והותר לו אותו חילול וכו' עכת"ד. ואף בזו לא צדק כלל דודאי דברי מהרי"ק שרירין וקיימין דמי יתן ידעתי מי הגיד להרל"י דפ"נ עבירה היא ועבירה קרו לה דהא פסוק מבואר הוא

לא תעמוד על דם רעך ואין לומר דדוקא בדבר שאין בו איסור קאמר דהא קי"ל דרשינן מהאי קרא לרודף אחר חבירו להורגו דניתן להצילו בנפשו כדאיתא בילקוט פ' קדושים ובסנהדרין פ' אלו הן דרשינן לרודף אחר חבירו או אחר נערה מאורסה דניתן להצילו בנפשו אם אינו יכול להצילו באחד מאיבריו מקרא דוקצותה את כפה וכיון שהתורה חייבתנו להציל את אחינו בין שיהיה בסכנת מיתה או סכנת עבירה אפילו בהריגת נפש ששקול ככל העולם מעתה איך תקרא שם עבירה ואפילו מעשה עבירה חלילה הגע עצמך הקב"ה ציוונו שלא לקוץ הבהרת בהזהרת לאו והוא עצמו צוונו שכשישנה באותו מקום ובא עתו למול שידחה העשה של המילה לל"ת דצרעת וכי ראוי לומר בו שגוף המעשה עבירה הוא אלא שהקב"ה התירו חלילה לאל מרשע ושדי מעול אין זה דומה אלא לאשת אחיו שאסרה תורה והתירה היבמה וכן מליקה שהתירה לכהנים במקדש והבערת האש וכמה אבות מלאכות שהותרו בשבת בב"המ אין זה דומה אלא למלך שאסר לעבדיו דבר פלוני וצוום שבהזדמן דבר זה שלא יעשוהו או שיעשו דבר אחר במקומו וכי משום זה נאמר שהדבר שהתיר עבירה היא אין זה אלא שיבוש גמור דאדרבה כיון שזה הוא רצונו זו היא עבודתו האמתית ומכ"ש תורתינו הקדושה שכולה סודות נעלמים חוקים ומשפטים צדיקים וכמה מצות צוונו בלי טעם ונגד השכל מטעם שלו יאתה לבד והוא היודע והוא הנותן שכר טוב לעושים ומקיימי' מצותיו כדת מה לעשות וכו' וכשם שצוה שלא לזנות ושלא לחלל השבת כך צוה שלצורך פקוח נפש ידחה הכל וזו היא עבודתו המוטל עלינו לקיים דבריו כשאר כל מצותיו וכיון שכך צדקו דברי מהרי"ק ז"ל עוד כתב הרל"י ז"ל וביותר תימה על מה שסיים בסוף התשובה וז"ל ומה התם שלא היה בדבר שום נדנוד עבירה אלא אדרבה מצוה קא עבדא ואפ"ה נאסרה על מרדכי בעלה אשה שזנתה תחת בעלה לא כל שכן שהיא אסורה עליו ואע"פי שאינה יודעת שיש איסור בדבר דמ"מ עשתה עבירה צריכה כפרה וחייבת בקרבן עכ"ל דהרי גם שוגגת דנתחלף לה בעלה באחר צריכה כפרה וחייבת בקרבן ואעפי"כ מותרת לבעלה אלמא דלאו בכפרה וקרבן תליא מילתא עכ"ד. וגם בזו לא צדק הרל"י דהדבר מבואר דמאי דנקט מהרי"ק כפרה וקרבן אינו אלא לגבי הק"ו שעשה מאסתר אך הק"ו מצד עצמו ניתן ליאמר דברור הוא. עוד כתב הרל"י וז"ל ומטעם זה נלע"ד דהשמיט מרן בית יוסף תשובה זו ולא העתיק הדין הנאמר בה לא בספרו הב"י ולא בספרו הקצר אמנם הרמ"א ז"ל בהג"ה נגרר אחר מהרי"ק ולפי דעתי אין לסמוך על זה אפילו למעשה עכ"ל ואין ספק אצלי דמחמת דלא ראה הרל"י אלא דברי ההג"ה שהובא בסי' קע"ח ולא זולת הביאו לכלל דברים אלו וכבר כתבנו שהרב"י לא הביאו בסי' קע"ח והביאו בסי' קט"ו

וכתב שמהרי"ק הביא כמה ראיות לדבריו דמשמע שראה גם ראיותיו וערבו לו מדלא חלק עליו ומה שלא הזכיר בשלחנו הטהור אין זה פלא דזו היא מלאכתו של הרמ"א ולא מפני זה י"ל דלא סבירא ליה הכי דאם איתא למה הזכירה בסתם ולא עוד אלא שכתב שהביא ראיות לדבר ואין דרכו של הרב"י לכתוב כן שהיה לו להביא הדין בסתם כדרכו הטוב בכל הפוסקים שמזכיר ומדהוסיף לבאר לנו שהביא ראיות ש"מ שרצה להשמיענו שראיותיו אמיתיים גם הגהות מהריק"ש הזכירו והרב בני חיי והרב בית שמואל והרב טורי זהב הנז"ל וסגנון אחד עולה לכמה נביאים ומה שהכריח הרל"י עוד ממ"ש התוס' בשבת דמשמע מדבריהם דהיכא דלא כתיבה אלא חד שגגה נכלל בה גם אומר מותר הרי דכל מין שגגה קאמר וזאת האשה ג"כ שלא ידעה שיש איסור בדבר אף שידעה שהיא מועלת בבעלה שוגג מקרייא ושריא ע"כ. כבר הוצאנו לעיל כוונת מהרי"ק ז"ל שאין כוונת הכתוב במעילת האיסור אלא במעילת הבעל לחוד וכיון שנתכוונה למעול בו מעל עכ"פ יש לנו די והותר לאוסרה עליו ע"פ אמיתותם של דברים וכ"נ שהבין הרב"ש א"ה סי' קע"ח שאחר שהביא סברת מהרי"ק כתב ובזה מיושב דלא תקשה הוא אומר מותר הוי בשוגג וכו' ע"כ והוא הדבר אשר דברנו ממש וכ"כ הרב בסי' ז' ס"ק כ"ז בשם ב"ה עיין שם ואין להאריך עוד:

הלכה כ

נשים שגנבו וכו'. כתובות דף נ"א ע"ב ויש הרבה פרטים בדבר אך רבינו סתם דכל שהיא דרך אונס שריא ובין מלך ובין הדיוט במשמע:

הלכה כד

ושהתה כדי טומאה. היינו כדי לצלות ביצה ולגומעה כמ"ש פ"א דהלכות סוטה וכתבו התוס' דבאש בינוני קאמר ע"כ ופשוט הוא:

פרק כה

הלכה א

הנושא אשה וכו'. כתובות דף ע"א משנה וגמרא ונתבאר הדין היטב במ"ש רבינו פ"ז דין ו' ודין כ"ג ועיין להרא"ש והר"ן ז"ל ומ"ש רבינו או שלא תתקשט במיני צבעונין בבריית' אמרו בבגדי צבעונין ואפשר שכך היתה גירסת רבינו ויותר נראה שכיון שרבינו סבור דה"ה לשאר המינים וכו' העתיק מיני צבעונים שבו כלול הכל דזיל בתר טעמא ותנן נמי התם המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינים יוציא ויתן כתובה:

הלכה ב

וכן הכונס וכו' שכבר ביאר. שם הוא בפ"ז דין ז' ועמ"ש שם ומ"ש רבינו והוא שלא היה שם מרחץ וכו' נראה שכל זה הוא שפת יתר ובס' כ"י מצאתי שנמחק כל זה הלשון: **הרי הוא ממומי סתר**. בנ"א כ"י כתוב כמומי בכ"ף ובהכי מתרצא תמיהת הרב דינא דחיי דף נ"ב ע"ש ולמ"ש שם ע"ג דנכפה בעתים ידועים וריח הפה שכתבו רי"ו והתוס' דאף במקום שיש מרחץ בעיר יכול לטעון בעירו א"י לטעון לפי שהדבר ידוע בקלא דלא פסיק וכו' קשה טובא דהוא עצמו כתב שם סמוך ונראה דאף שיש הרבה מרחצאות בעיר וכל אחת הולכת במרחץ אחד מ"מ לא פלוג רבנן ודו"ק:

הלכה ד

אם נמצאו בה אחר שנכנסה לבית הבעל. רבינו שינה הסדר דמתחילה היה לו להקדים כשנמצאו בבית אביה ואח"ך היא באה לבית בעלה וכן במתני' דכתובות דף ע"ד קתני ברישא בבית אביה ואח"ך כשנמצאו בבית בעלה ואולי כוין לשלול דעת הרא"ש והרשב"א דס"ל דבנערה דוקא איירי מתני' או בקטנה דכתובתה לאביה ולכך אביה צריך להביא ראיה אבל אם בגרה שהרי היא ברשות עצמה ישתנה הדין ועל הבעל להביא ראיה כיון שקדשה ורבינו אינו מחלק בזה אלא בין נערה בין בוגרת קאמר ולכוונה זו הקדים חלוקת נכנסה לרשות בעלה דמסתמא אינה ברשות אביה ודו"ק:

הלכה ו

בא על אשתו ושהה כמה ימים וכו'. מרן ז"ל תמה על רבינו דמה צורך לשהות כמה ימים וכו' ותירץ וכו' ומתוך דברי ה"ה ז"ל מתורצת תמיהא זו ע"ע:

הלכה ז

הנושא אשה וכו'. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל הנושא אשה ונמצאת שאין לה וכו' ה"ז לא תשמש תימה הוא זה דהא אוקימנא בפ"ק דנדה בעסוקה בטהרות אבל לבעל לא בעיא בדיקה וצ"ע עכ"ל. וכבר נתבארו דברי רבינו מתוך דברי ה"ה ז"ל ומ"ש בספרי רבינו אלא לא תרגיש בנ"א כ"י או לא תרגיש:

הלכה יא

האיש שנולדו וכו'. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל אלא אם רצתה תשב וכו' תימה גדול מ"ש בכאן ובהרבה מקומות דאשה יוצאת שלא ברצונה של בעל אם רוצה לצאת בלא כתובה ובמסכת גיטין אמרינן דאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו ועוד דא"כ דיכולה למרוד בבעל ולצאת בע"כ אמאי צריכה לתלות עצמה בגוי בלא שום גוי בעולם יכולה להפקיע עצמה מן הבעל וכל אשה שתתן עיניה באחר

יכולה להפקיע עצמה מיד בעלה ורבינו תם האריך באלו הדברים לסתור דברי הגאונים ונראה שדבריו צ"ע עכ"ל ועיין לה"ה ז"ל שביאר דעת רבינו בטוב טעם ודעת והיכא שנקטעו שתי ידיו או רגליו או שנסמא משתי עיניו לא נתבאר בדברי רבינו מה דינו אך ממ"ש אפילו נקטעה ידו וכו' ולא ביאר דידו אחת דוקא קאמר ביד או ברגל או בעין משמע דלאו דוקא ידו אחת קאמר אלא סתמא קאמר דחיסרון דידים או רגלים או עינים אינו בכלל המומין שכופין להוציא ואפשר דנקט הך לישנא אגב לישנא דר"ג במשנה ותו דאם איתא אדמפליג רבינו בין קיטוע יד ורגל וסמיית עין לריח הפה או החוטם ולוקט צואת כלבים וכו' ליפלוג וליתני בדידה ברישא ולימא אבל אם נקטעו שתי ידיו וכו' או שנולד לו ריח הפה וכו' כל זה הוא נלע"ד אך ראיתי להר' דינא דחיי ז"ל בעשין דף נ"ה ע"ד שלא הבין כן אלא שאפילו נקטעו שתי ידיו וכו' הרי הוא ממומין הגדולים שכופין להוציא ולדידי המעיין יבחר:

הלכה יב

ואעפ"י שהיא רוצה. בנ"א ואעפ"י שהוא רוצה: